

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยประชาชนในท้องถิ่น
กรณีศึกษา : หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช

ECOTOURISM MANAGEMENT BY LOCAL PEOPLE
CASE STUDY : KIRIWONG VILLAGE, LANSKA DISTRICT,
NAKORNSITHAMARAT

อุทัย ทักษิณธรรม
U-THAI TAKSINTHAM

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

๕๙๑๑๗
๒๕๔๕

บัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. ๒๕๔๒

ISBN 974-622-618-5

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 34742
วัน, เดือน, ปี ๒๙ S.A. 2542

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ECOTOURISM MANAGEMENT BY LOCAL PEOPLE
CASE STUDY : KIRIWONG VILLAGE, LANSAKA DISTRICT,
NAKORNSITHAMARAT

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING IN URBAN AND ENVIRONMENTAL PLANNING
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

KONG MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

1999

ISBN 974-622-618-5

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 1999

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษา : หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอ ลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

นักศึกษา

นางสาวอุทัย ทักษิณธรรม

รหัสประจำตัว

38062002

ปริญญา

การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชา

การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

พ.ศ.

2542

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.นิติชาญ ปลื้มอารมย์

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษา : หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอ ลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม ในการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ตามแนวทางของการพัฒนาแบบยั่งยืน ที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทราบถึงแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผลที่ได้จากการนำเอาแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปปฏิบัติ ในการศึกษาถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการศึกษาถึงสภาพพื้นที่จริง โดยการสำรวจ และสัมภาษณ์ ประกอบกับการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ เช่น เอกสาร แผนที่ เป็นต้น นำมาวิเคราะห์ถึงผลที่ได้รับจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง

จากการศึกษาพบว่า เมื่อได้มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านคีรีวง และพื้นที่บางส่วนของอุทยานแห่งชาติเขานหลวง ตามแนวทางของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถลดปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวในรูปแบบประเพณีนิยมได้ในบางเรื่อง เช่น ปัญหาอาชญากรรม ความปรารถนาศิลปะที่เสื่อมลง เป็นต้น แต่มีบางปัญหาที่ยังคงอยู่ เช่น ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่ชัดเจนได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสามารถรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ และสัตว์ป่า ได้จริงตามหลักการ ซึ่งยังเป็นที่ยกเถียงอยู่จนถึงทุกวันนี้ และยังพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ในทางปฏิบัติแล้ว ยากที่จะทำให้เป็นไปตามแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้กล่าวไว้ จึงได้นำผลจากการศึกษาถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหา มาหาแนวทางในการแก้ปัญหา และนำเสนอรูปเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อที่จะให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งประชาชนในท้องถิ่นเอง และนักท่องเที่ยว ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาให้ความสนใจดูแลรักษาสภาพแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Thesis Title	Ecotourism Management by Local People Case Study : Kiriwong Village, Lansaka District, Nakornsithamarat
Student	Miss U-thai Taksintham
Student ID.	38062002
Degree	Master of Urban and Regional Planning
Programme	Urban and Environmental Planning
Year	1999
Thesis Adviser	Dr.Nitichan Pleumarom

ABSTRACT

This thesis is the study of ecotourism management by local people, case study of Kiriwong village, Lansaka district, NaKornsithamarat. Because of the abundance of tourism resources of this area, both natural and cultural resources, it is suited to develop for ecotourism area under sustainable development concept. The objectives of this thesis are to study the ecotourism concept and it's applications. The data for the study for ecotourism management by Kiriwong people include the existing conditions of the area obtained through field survey and interview, supplemented with secondary data such as governmental documents, maps, reports from previous research etc.

It has been found from the study that after the ecotourism concept as proposed by Tourism Authority of Thailand has been applied and implemented in Kiriwong village and some parts of Khaoluang National Park areas, ecotourism can decrease some problems of conventional tourism such as crime, decline in quality of artifacts and handicrafts, etc. But some problems are still exist such as the deterioration of tourist destinations, pollution, encroachment on public land, manipulation of culture, etc. It can't however, be clearly concluded that at this point in time, ecotourism can save the nature as the concept has promised, which is still debatable. Besides, ecotourism is difficult to implement. The findings on the causes and effects of the problems were then used in formulating ecotourism management policies and measures. These should lead to positive behavioral changes among both the local people and the tourists. That is,

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

they would be concerned of and able to better conserve their natural and cultural resources. It is hope that through the changes, ecotourism in the area can succeed as the sustainable development.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี ด้วยคำแนะนำ และคำปรึกษาจาก ดร.นิติชาญ ปลื้มอารมย์ ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดร.ยงธนิศร์ พิมลเสถียร และ ดร.นันทนา ศิริประภาศิริ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความอนุเคราะห์จากท่าน และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ในภาควิชาทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ข้าพเจ้า จนสำเร็จการศึกษาในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา ที่ให้การสนับสนุนในด้านการศึกษามาโดยตลอด เป็นกำลังใจ และแรงผลักดันให้ข้าพเจ้าศึกษาจนสำเร็จได้จนถึงทุกวันนี้

ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์ แรงงาน และด้านอื่นๆ ทั้งหมด รวมทั้งผู้ที่เป็นกำลังใจให้ตลอดมา

ขอขอบคุณสมาคมราชกรีฑาสโมสร และบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนในการศึกษาครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบแต่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

อุทัย ทักษิณธรรม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	III
กิตติกรรมประกาศ	V
สารบัญ	VI
สารบัญตาราง	XIV
สารบัญภาพ	XV
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษา	6
1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา	6
1.4 ขั้นตอนของการศึกษา	6
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	11
2.1 การพัฒนาแบบยั่งยืน	12
2.1.1 ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืน	12
2.1.2 หลักการพัฒนาแบบยั่งยืน	13
2.1.3 ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	14
2.2 การท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	15
2.2.1 การท่องเที่ยว	15
2.2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว	15
2.2.1.2 ความหมายของนักท่องเที่ยว	16
2.2.1.3 รูปแบบของการท่องเที่ยว	16
2.2.1.4 ระบบการท่องเที่ยว	17
2.2.1.5 ผลกระทบของการท่องเที่ยว	18
2.2.1.6 สาเหตุที่ทำให้เกิดผลกระทบของการท่องเที่ยว	22

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	22
2.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	24
2.3.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	24
2.3.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	25
2.3.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	29
2.3.1.3 ลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	29
2.3.1.4 นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	30
2.3.1.5 สาเหตุที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องลงทุนในพื้นที่ชนบท	30
2.3.2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	31
2.3.2.1 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการเสนอโดย คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	32
2.3.2.2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการเสนอโดย Dr. Philip Dearden จาก University of Victoria ประเทศแคนาดา	33
2.3.2.3 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการเสนอโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	34
2.3.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะยั่งยืนได้อย่างไร	43
2.3.4 ข้อควรระวังสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	43
2.4 อุทยานแห่งชาติกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	45
2.4.1 ปัญหาด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติ	45
2.4.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติของไทย	46
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
2.5.1 การศึกษาเรื่อง "ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว : แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวชมธรรมชาติแนวอนุรักษ์ กาญจนบุรี จำกัด (ส.บ.อ.ก.) สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์ แห่งแรกของประเทศไทย" โดย พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ	46

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.5.2	การศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขาลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย สำนักงานโครงการจัดทำ แผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	48
2.5.3	การวิจัยเรื่อง "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ณ อุทยานแห่งชาติเขาลวง โดย นิสิตปริญญาโทสาขาสังคมวิทยาประยุกต์ คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	48
2.5.4	การศึกษาเรื่อง "การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ที่ทำกิน และทรัพยากร ป่าไม้" โดย รศ.ดร. ฉัตรชัย พงศ์ประยูร	50
2.5.5	การศึกษาเรื่อง "ปัญหากฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับ อุทยานแห่งชาติ" โดย นายผ่อง เล่งอี้	51
2.6	สรุป	52
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	54
3.1	ประชากร	54
3.2	การคัดเลือกประชากรที่ศึกษา	54
3.3	แหล่งข้อมูล	55
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล	56
3.4.1	ลักษณะทางกายภาพ	56
3.4.2	วิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง	56
3.4.2.1	การสังเกต	56
3.4.2.2	การสัมภาษณ์	57
3.4.2.3	การจัดสนทนากลุ่ม	59
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล	61
3.6	ข้อจำกัดทางการศึกษา	62
บทที่ 4	สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	63
4.1	สภาพทั่วไปของจังหวัดนครศรีธรรมราช	63
4.1.1	สภาพทั่วไปทางกายภาพ	63
4.1.1.1	ที่ตั้งและอาณาเขต	63
4.1.1.2	สภาพภูมิประเทศ	63

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.1.1.3 สภาพภูมิอากาศ	65
4.1.2 ทรัพยากรธรรมชาติ	65
4.1.2.1 ทรัพยากรดิน	66
4.1.2.2 ทรัพยากรน้ำ	68
4.1.2.3 ทรัพยากรป่าไม้	69
4.1.3 สภาพสังคมและเศรษฐกิจ	70
4.1.3.1 ประชากร	70
4.1.3.2 การศึกษา	71
4.1.3.3 การสาธารณสุข	71
4.1.3.4 ศาสนา	72
4.1.3.5 ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม	72
4.1.3.6 รายได้-รายจ่าย	72
4.1.4 การใช้ที่ดิน	72
4.1.4.1 ลักษณะของการใช้ที่ดิน	72
4.1.4.2 แนวโน้มของความต้องการใช้ที่ดิน	73
4.1.5 การท่องเที่ยว	73
4.1.5.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว	73
4.1.5.2 แหล่งท่องเที่ยว	74
4.1.5.3 งานประเพณี	76
4.1.5.4 การละเล่นพื้นบ้าน	77
4.1.5.5 กีฬาพื้นเมือง	78
4.1.5.6 ตลาดท่องเที่ยว	79
4.2 สภาพทั่วไปของอุทยานแห่งชาติเขาลวง	80
4.2.1 ประวัติการจัดตั้งอุทยาน	80
4.2.2 สภาพทั่วไปทางกายภาพ	80
4.2.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	80
4.2.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ	82
4.2.2.3 ลักษณะทางธรณีวิทยา	82

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2.2.4 ลักษณะภูมิอากาศ	83
4.2.3 ทรัพยากรธรรมชาติ	84
4.2.3.1 ทรัพยากรป่าไม้และสังคมพืช	84
4.2.3.2 ทรัพยากรสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า	89
4.2.4 การเข้าถึงและโครงข่ายคมนาคมโดยรอบ	95
4.2.5 การแบ่งเขตพื้นที่จัดการ	96
4.2.5.1 เขตบริการ	96
4.2.5.2 เขตเพื่อการพักผ่อนและศึกษาหาความรู้	98
4.2.5.3 เขตสงวนสภาพธรรมชาติ	98
4.2.5.4 เขตหวงห้าม	99
4.2.5.5 เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ	99
4.2.5.6 เขตกิจกรรมพิเศษ	99
4.2.5.7 เขตผนวก	99
4.2.6 การท่องเที่ยว นันทนาการและการสื่อความหมายธรรมชาติ	100
4.2.6.1 ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง	100
4.2.6.2 การบริการนักท่องเที่ยว	104
4.2.6.3 การสื่อความหมายธรรมชาติ	108
4.3 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านคีรีวง	111
4.3.1 ประวัติหมู่บ้าน	111
4.3.2 สภาพทั่วไปทางกายภาพ	112
4.3.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	112
4.3.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ	112
4.3.2.3 การเข้าถึงและคมนาคม	116
4.3.3 สภาพสังคมและเศรษฐกิจ	117
4.3.3.1 ประชากร	117
4.3.3.2 การศึกษา	117
4.3.3.3 การสาธารณสุข	118
4.3.3.4 ศาสนา	119

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3.3.5 วัฒนธรรมและประเพณี	119
4.3.3.6 การประกอบอาชีพ	121
4.3.3.7 รายได้และความเป็นอยู่ของชุมชน	122
4.3.4 โครงสร้างพื้นฐาน	123
4.3.4.1 เส้นทางคมนาคม	123
4.3.4.2 ไฟฟ้า	123
4.3.4.3 แหล่งน้ำ	123
4.3.4.4 การติดต่อสื่อสาร	124
4.3.5 การท่องเที่ยว	124
4.3.5.1 ข้อพึงปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง	126
4.3.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับนักท่องเที่ยวที่พึงประสงค์จะศึกษา ธรรมชาติบนยอดเขาหลวง	126
4.3.5.3 ระยะเวลาที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้	127
4.3.5.4 รายละเอียดค่าใช้จ่าย	128
4.3.6 นักท่องเที่ยว	128
4.3.7 องค์กรชุมชน	129
4.3.7.1 ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง	129
4.3.7.2 กองทุนเดิมสี่เหลี่ยมสี่เขาหลวง	131
4.3.7.3 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	132
4.3.7.4 กลุ่มมัตย์อมสี่ธรรมชาติบ้านคีรีวง	133
4.3.7.5 กลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวน	134
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล	135
5.1 สภาพพื้นที่และชุมชน	135
5.1.1 ความสัมพันธ์และปัญหาระหว่างพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง กับชุมชนบ้านคีรีวง	135
5.1.1.1 การบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ	138
5.1.1.2 การตัดไม้ในพื้นที่อุทยานฯ	140

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.1.1.3 การหาของป่าในพื้นที่อุทยานฯ	141
5.1.1.4 การล่าสัตว์ในพื้นที่อุทยานฯ	142
5.1.1.5 การทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ	146
5.1.1.6 มลภาวะ และการทำลายสภาพภูมิทัศน์ดั้งเดิม	147
5.1.1.7 ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคล	148
5.1.2 ความสัมพันธ์ และปัญหาระหว่างพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดการโดยชุมชนบ้านคีรีวง	153
5.1.2.1 ลักษณะและปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่ง ท่องเที่ยวประเภททรัพยากรธรรมชาติ	154
5.1.2.2 ลักษณะและปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่ง ท่องเที่ยวประเภททรัพยากรด้านวัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ	158
5.2 วิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น	161
5.2.1 การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม	161
5.2.1.1 การเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง	161
5.2.1.2 การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และพักอาศัยอยู่กับชาวบ้านแบบ home stay	163
5.2.2 การจัดการด้านจิตสำนึก	169
5.2.2.1 ความรู้และจิตสำนึกของประชาชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่	169
5.2.2.2 ความรู้และจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว	173
5.2.3 การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น	178
5.2.4 การจัดการด้านการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว	184
5.2.5 การจัดการด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ	189
5.2.5.1 เส้นทางคมนาคมสู่แหล่งท่องเที่ยว รวมทั้ง เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	190
5.2.5.2 การบริการด้านที่พัก	190
5.2.5.3 น้ำ	190
5.2.5.4 ไฟฟ้า	191

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้拿去ให้ประโยชน์อื่นใด การค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2.5.5 การสื่อสาร	191
5.2.5.6 การรักษาความปลอดภัย	191
5.2.6 การจัดการด้านการส่งเสริมการลงทุน	192
5.3 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว	194
5.3.1 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม	194
5.3.1.1 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ	194
5.3.1.2 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรม	195
5.3.2 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ	195
บทที่ 6 สรุปผลและเสนอแนะ	198
6.1 สรุป	198
6.2 ข้อเสนอแนะ	200
6.2.1 โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	200
6.2.2 โครงการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	201
6.2.3 โครงการวางแผนควบคุมการพัฒนาพื้นที่	202
6.2.4 โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างจิตสำนึก	203
6.2.5 โครงการจัดเก็บและกำจัดขยะ	204
บรรณานุกรม	206
ภาคผนวก	216
ประวัติผู้เขียน	223

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แสดงลักษณะทั่วไปของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และผู้นำชุมชน	58
3.2 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มชาวบ้านในหมู่บ้านคีรีวงจากการสัมภาษณ์ระดับลึก	58
3.3 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านคีรีวง จากการสัมภาษณ์ระดับลึก	59
3.4 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม	59
3.5 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม	60
3.6 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมในกลุ่มสนทนา	60
4.1 สภာพรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง	101
4.2 แสดงระยะเวลาที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้	127
4.3 แสดงรายละเอียดค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว	128
5.1 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัญหาระหว่าง พื้นที่ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงกับชุมชนบ้านคีรีวง	152
5.2 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัญหาระหว่าง พื้นที่ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดการโดย ชุมชนบ้านคีรีวง	160
5.3 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ...	168
5.4 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านจิตสำนึก	176
5.5 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในท้องถิ่น	183
5.6 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการส่งเสริมการตลาด และบริการนำเที่ยว	188
5.7 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานและบริการ	192
5.8 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการส่งเสริมการลงทุน	193

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แสดงมุมมองทั้งสองด้านของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	28
2.2 แสดงผลจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม	32
3.1 แสดงการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า	61
4.1 แสดงแผนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช	64
4.2 วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร	77
4.3 ผนังตะลุง ศิลปะการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้	77
4.4 มโนราห์ การแสดงที่ยังเป็นที่นิยมกันอยู่ในปัจจุบัน	78
4.5 การชนวัว กีฬาพื้นเมืองของ 3 จังหวัดภาคใต้ นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง	78
4.6 แผนที่แสดงขอบเขตป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติ	81
4.7 เฟิร์น <i>Selaginella</i> sp. พบได้ทั่วไปในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง	86
4.8 มหาสดำ หรือเฟิร์นยักษ์	86
4.9 บัวแจกใบใหญ่	87
4.10 ขนตาสิงโต (<i>Bulbophyllum ovatum</i>)	88
4.11 สวนสมรม (Forest Gardens)	89
4.12 แผนที่แสดงการแบ่งเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง	97
4.13 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวและจุดสำคัญของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง	103
4.14 น้ำตกกะโรม อุทยานแห่งชาติเขาหลวง	104
4.15 น้ำตกพรหมโลก อุทยานแห่งชาติเขาหลวง	104
4.16 น้ำตกอ้ายเขียว อุทยานแห่งชาติเขาหลวง	104
4.17 น้ำตกกรุงชิง อุทยานแห่งชาติเขาหลวง	104
4.18 บ้านพักรับรองของกรมป่าไม้ บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกะโรม)	105
4.19 ร้านค้าสวัสดิการ บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกะโรม)	106
4.20 แสดงการต่อท่อ และวางระบบประปาจากแหล่งน้ำตกธรรมชาติ (น้ำตกกะโรม)	106
4.21 ที่ทำการประปาน้ำตกกะโรม	107
4.22 ไทโรศัพท์สาธารณะ ใกล้กับที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกะโรม)	107
4.23 ทางเดินศึกษาธรรมชาติ บริเวณน้ำตกกะโรม	108
4.24 ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง (น้ำตกกะโรม)	109

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.25 นิทรรศการ และสไลด์ ภายในที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง (น้ำตกกะโรม)	109
4.26 แสดงแผนที่อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช	113
4.27 แสดงแผนที่ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช	114
4.28 แสดงแผนที่หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช	115
4.29 ล้ำคลองภายในหมู่บ้านคีรีวง	116
4.30 ถนนที่เป็นทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง	117
4.31 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74	118
4.32 สถานีอนามัยบ้านคีรีวง	118
4.33 รังจําปา	120
4.34 โต๊ะหรือกะทะ ภาชนะสถานที่ใช้สำหรับใส่สิ่งของ และผลไม้จากสวนสมรม	120
4.35 ต้นคลุ้ม พืชที่นำเอาลำต้นมาใช้สำหรับสานกะทะ	121
4.36 จุดรับซื้อผลไม้	122
4.37 (ซ้าย) ถนนคอนกรีต (ขวา) ถนนลูกรังภายในหมู่บ้านคีรีวง	123
4.38 ท่อที่ต่อจากแหล่งน้ำบนภูเขาเพื่อนำน้ำมาใช้ในบ้านเรือน	124
4.39 ขนนำบนสวนสมรม	126
5.1 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวและการแบ่งเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง	155
5.2 แผนผังแสดงภาพโดยรวมของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยประชาชน ในหมู่บ้านคีรีวง	197

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตได้มีผู้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวของคนในชาติมักมองหาความเจริญและแสงสีของเมือง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ขาดอยู่ของสังคมในช่วงนั้น การพัฒนาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างอาคารสูง การตัดถนน จึงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และรุกเข้าแทนที่สภาพธรรมชาติดั้งเดิมไปอย่างเห็นและรับรู้กันอยู่ทุกวันนี้ แต่มาในวันนี้สังคมจึงเรียกร้องเอาสิ่งเก่าๆ เหล่านั้นกลับคืนมา ด้วยการมองหาสภาพธรรมชาติ (พีรศิษฐ์ สมแก้ว 2539 : 12) และในความเป็นจริงที่มีอาจปฏิเสธได้ว่า เราทุกคนล้วนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่มีอาจแยกจากกันได้ มนุษย์จึงพยายามย้อนกลับไปหาธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม อันเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของมนุษย์ในอดีต โดยเข้าไปสัมผัสกับสิ่งเหล่านี้ในรูปแบบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เจริญเติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นภาคเศรษฐกิจสำคัญที่ทำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนสูงสุดอุตสาหกรรมหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากข้อมูลสถิติปี พ.ศ. 2539 พบว่าสามารถทำรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นเงินตราต่างประเทศจำนวนถึง 219,364 ล้านบาท และรายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศจำนวน 156,600 ล้านบาท (นสพ. เติลนิวัธ, 27 มิถุนายน 2540 : 31) ซึ่งหากย้อนกลับไปในอดีต แนวคิดเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ เพื่อดึงเงินตราจากต่างประเทศเข้ามาเพื่อแก้ปัญหาขาดดุลบัญชีเดินสะพัดในภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำนั้น มีการดำเนินงานกันอย่างจริงจังตั้งแต่เมื่อครั้ง พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว และได้มีการนำเอาแนวความคิดนี้กลับมาพิจารณา และดำเนินการอีกในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (นสพ. เติลนิวัธ, 18 กุมภาพันธ์ 2540 : 15) ซึ่งในขณะที่หลายฝ่ายได้เริ่มตระหนักแล้วว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มี “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” คือ ความสวยงามตามธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตผู้คนในท้องถิ่นเป็น “สินค้า” และเมื่อสินค้าเหล่านี้ได้ถูก “ขาย” ไป โดยไม่มีการป้องกัน ดูแลรักษา และปรับปรุง จึงมีสภาพที่เสื่อมโทรมลง

จะเห็นได้ว่าแต่เดิม การจ้ดนำเที่ยวโดยบริษัทต่างๆเป็นเพียงแค่การทำธุรกิจ เพื่อมุ่งแสวงหาผลกำไรในความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่มีอยู่ โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติ และระบบนิเวศของประชากรในพื้นที่ ซึ่งสร้างปัญหาให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือโดยเจตนา (ภราภรณ์ จารุภูมิ 2539 : 48-49) แต่การท่องเที่ยวมักจะได้รับ ความสนใจทางด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจเท่านั้น ต่อมาในระยะหลังจึงได้เริ่มให้ความสนใจเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางด้านอื่นๆ เช่น พฤติกรรมนักท่องเที่ยว และวิถีชีวิตและชุมชน (Gerald Shortt 1994 : 444) จึงได้มีการหยิบยกเอาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวเข้ามาพิจารณา คือเป็นการท่องเที่ยวที่มีการรวมเอาการอนุรักษ์เข้าไว้ด้วยกัน แนวความคิดนี้ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางเป็นครั้งแรกโดย Budowski ในปี 1976 (อ้างใน Mark B Orams 1995 : 3) เป็นแนวความคิดของการท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเรียกกันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความสนใจจากกลุ่มประเทศในโลกที่สาม รวมทั้งประเทศไทย เนื่องจากให้ผลกำไรที่มากกว่า สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่า และยังเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ (Eriet Cater 1993 : 85) หลังจากที่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และได้รับความสนใจจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐบาล เอกชน องค์กรเอกชน (NGOs) ต่างๆ ในที่สุดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงได้กำหนดนโยบายและแนวทางการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบและทิศทางในการปฏิบัติงาน นอกจากนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้มุ่งเน้นให้การพัฒนาประเทศเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่จำเป็นจะต้องทราบถึงความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) ของธรรมชาติที่มีต่อประชากร อันหมายถึง ความสามารถของฐานทรัพยากรที่จะสนับสนุน และตอบสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ โดยไม่บังเกิดความสูญสลาย รวมทั้งให้ความสนใจในเรื่องของน้ำ ที่ดิน และปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) (Micheal Keating 2537 : 19-20) โดยกำหนดให้ทรัพยากรมนุษย์เป็นจุดหมายหลักของการพัฒนา ดังนั้นในการพัฒนาใดๆ ก็ตามประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นๆ เพื่อที่จะได้พัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นเอง โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ อันเป็นรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเช่นเดียวกัน

โดยหลักการแล้วการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีจุดหมายเพื่อการเรียนรู้เข้าใจธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยยึดหลักการเคารพซึ่งศักดิ์ศรีของระบบนิเวศ และเอื้อประโยชน์ และโอกาสทางเศรษฐกิจกับชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ แต่จากที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะถูกคัดลอกและนำมาใช้ในอีกรูปแบบหนึ่ง โดยไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์เดิมเลย นอกจากนี้ยังกลับเป็นการทำลายระบบนิเวศ และชุมชนท้องถิ่นด้วยซ้ำ (วิลาส เตชะไพฑูริย์ 2538 : 194) จนนายเดช พุ่มคชา ตัวแทนองค์กรชุมชนผู้หนึ่งในประเทศไทย ได้กล่าวไว้ในการประชุมระดมความคิดเห็นครั้งที่ 2 โครง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การดำเนินการเพื่อการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ (23 มิถุนายน 2540) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่า

“...อย่าให้การท่องเที่ยวเป็นแพะรับบาปของความตกต่ำทางเศรษฐกิจของประเทศ ถ้าเราจะรวยโดยไร้ซึ่งทรัพยากร มันหมายถึงหายนะของความล่มสลายที่ปรากฏอยู่บนความร่ำรวย...”

เพราะว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมามักจะไม่ใส่ใจกับเรื่องของคนท้องถิ่น และทรัพยากรเท่าที่ควร จึงเกิดความขัดแย้ง และแย้งชิงทรัพยากรกันในสังคม ซึ่ง พจนา สนวนศรี ได้กล่าวไว้ว่า

“...เมื่อมีการพูดคุยกันถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มักจะหลงลืมองค์กรชาวบ้าน หรือองค์กรที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องมองเรื่องการกระจายอำนาจ ไม่ใช่มองเรื่องการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว จริงๆแล้วเราต้องสร้างความเข้าใจระหว่างคนในสังคม ต้องการให้คนต้นน้ำเข้าใจคนปลายน้ำ ให้คนกินปลาเข้าใจคนหาปลา...” (พจนา สนวนศรี 2539 : 4)

เมื่อคนในสังคมเข้าใจกันแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงจะดำเนินต่อไปได้

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนอกเหนือจากกิจกรรมที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในทุกวันนี้ เช่น การล่องแพ การเดินป่า ดูนก ดำน้ำ ฯลฯ แล้ว รูปแบบใหม่ที่เริ่มได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการในปัจจุบันนี้ คือ Home stay หรือการท่องเที่ยวแบบค้างคืนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสสิ่งแปลกใหม่ อยากดู อยากเห็น รวมทั้งอยากศึกษาวิถีชีวิตคนในสังคมที่ตนเข้าไปท่องเที่ยว (กรรณา เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา 2537 : 19) ซึ่งได้รับการส่งเสริมโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นอกจากนักท่องเที่ยวจะใช้ชีวิตความเป็นอยู่เหมือนชาวบ้านแล้ว ส่วนของชาวบ้านเองก็ต้องเรียนรู้วิธีการปรุงอาหารที่เป็นสากลแบบง่ายๆ เพื่อบริการนักท่องเที่ยวอันนำมาซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้น วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และคุณค่าของมนุษย์ถูกมองเป็นเพียงทรัพยากรที่สามารถผลิตเป็นสินค้าที่ขายได้ ฐานความสัมพันธ์ระหว่างแขกผู้มาเยือนและเจ้าบ้านเปลี่ยนแปลงไป จากความเป็นเพื่อนมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน แขกผู้มาเยือนกลายเป็นผู้ที่เหนือกว่า ผู้สร้างรายได้ ลูกค้ายู้อซื้อสินค้าท่องเที่ยว เจ้าบ้านเองลดฐานะลงเป็นผู้ถูกพัฒนาผู้ขายสินค้าท่องเที่ยว โดยอีกส่วนกลายเป็นสินค้าท่องเที่ยว และผู้ถูกท่องเที่ยวที่จำเป็นต้องเสียสละ โดยมีได้คำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่นก่อนความต้องการของนักท่องเที่ยว (วิลาส เตชะโพบูลย์ 2538 : 19) จะเห็นได้ว่าในความเป็นจริงแล้ว เมื่อนำเอาแนวความ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปปฏิบัติแล้ว ปัญหาส่วนหนึ่งได้รับการแก้ไข แต่มีปัญหาบางส่วนที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข หรือเกิดปัญหาอย่างอื่นขึ้นมาแทน ซึ่งเป็นไปตามที่ Eret Cater (1993 : 85) ได้กล่าวไว้ว่า "...เป็นสิ่งที่อันตรายถ้าหากจะคิดว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นยาวิเศษที่จะสามารถรักษาโรค (แก้ปัญหา) ที่เกิดจากการท่องเที่ยวแบบเดิมได้ทุกอย่าง..." ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เป็นทั้งผู้รักษาและทำลายระบบนิเวศ ขึ้นอยู่กับการจัดการ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ดี แต่ยากในการนำไปปฏิบัติ (Gail Lash 1997 : 11)

เมื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องใช้ทรัพยากรที่เป็นสภาพทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม แหล่งที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ คือ แหล่งที่มีสภาพธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์อยู่ วนอุทยานแห่งชาติต่างๆ จึงกลายเป็นแหล่งสุดท้ายที่ยังมีทรัพยากรเหลืออยู่พอที่จะขายได้ ประกอบกับความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงลักษณะของการท่องเที่ยวให้เป็นแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงถูกบิดเบือนเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตป่าสงวน จนกลายเป็นปัญหาการท่องเที่ยวกับปัญหาป่าชุมชน ที่จะให้ชาวบ้านอพยพออกจากพื้นที่ป่าสงวน หรือจะอนุญาตให้ชาวบ้านอยู่ในเขตป่าต่อไป ถ้าหากว่านักท่องเที่ยวอยากดู เหมือนเช่นที่เกิดขึ้นแล้วกับชาวกะเหรี่ยงที่ทุ่งใหญ่นเรศวรและห้วยขาแข้ง (วิลาส เตชะไพบูลย์ 2539 : 194) ส่วนในแง่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมหมู่บ้านในชนบททางไกลมักจะเป็นเป้าหมายในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากหมู่บ้านเหล่านี้ มีคนพื้นเมืองที่ได้สะสมความรู้ทางวิทยาศาสตร์แบบดั้งเดิม สืบทอดกันมาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสามารถของคนพื้นเมืองเหล่านี้เป็นเสมือนสินค้า ที่มีอยู่อย่างมากมายพอที่จะขายให้กับนักท่องเที่ยวได้

ในระหว่างปี พ.ศ. 2504-2514 ก่อนที่จะได้มีการจัดตั้งป่าเขาหลวง ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้เป็นอุทยานแห่งชาติเขาหลวงนั้น ป่าแห่งนี้เป็นหนึ่งในพื้นที่สำรวจที่นายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล ได้ทำการสำรวจสัตว์ป่าทุกชนิด โดยเฉพาะนกในประเทศไทยร่วมกับร้อยโท Ben King อาสาสมัครชาวอเมริกัน ผลจากการสำรวจครั้งนั้นทำให้เกิดหนังสือคู่มือการดูนก และสืบต่อมาเป็น A guide to the Birds of Thailand ที่เราเห็นกันในปัจจุบัน (สุริพัฒน์ ไปฐ์ 2541 : 103-104) จึงอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ป่าเขาหลวงแห่งนี้เป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากพื้นที่หนึ่ง เมื่อมีการประกาศจัดตั้งพื้นที่ป่าเขาหลวงขึ้นเป็นอุทยานแห่งชาติเขาหลวง พื้นที่รอบๆ เขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวงนั้นยังมีประชาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านต่างๆ รวมทั้งหมู่บ้านคีรีวงซึ่งได้รับการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

หมู่บ้านคีรีวง เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งสองประเภท คือ แหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศในพื้นที่ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชาติ และเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีคนอยู่อาศัยมานานกว่า 200 ปี มีวัฒนธรรมอันหลากหลายยาวนาน หนึ่งในวัฒนธรรมของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง คือ การทำสวนสมรม ซึ่งเป็นการทำการเกษตรที่เลียนแบบธรรมชาติ และรักษาความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้ยาวนาน นอกจากนี้หมู่บ้านคีรีวงยังเป็นสถานที่ตั้งของศูนย์ศึกษาระบบชาติเขาหลวง และชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านคีรีวง ซึ่งมีประชาชนในท้องถิ่นรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนต่างๆ เป็นผู้จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในหมู่บ้าน และตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง ในขณะที่เดียวกันประชาชนในหมู่บ้านต้องอาศัยทรัพยากรจากอุทยานแห่งชาติเขาหลวงในการดำรงชีวิตด้วย ซึ่งนับว่าเป็นการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าอย่างกลมกลืน และเนื่องจากองค์กรชุมชนของหมู่บ้านคีรีวงค่อนข้างเข้มแข็ง หมู่บ้านคีรีวงจึงสามารถพัฒนาตนเองในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแนวทางของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้อย่างรวดเร็ว และเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในกลุ่มของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงพยายามที่จะศึกษาถึงวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง และองค์กรชุมชนต่างๆ จัดการอยู่ เพื่อที่จะได้ทราบถึงวิธีการผลกระทบ ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไข ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ศึกษา นี้ อันจะได้เสนอแนะเป็นแนวทางในการพัฒนาให้สอดคล้องกับชุมชนในพื้นที่ และเพื่อเป็นประโยชน์กับหน่วยงานในพื้นที่ จะได้นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป ทั้งยังสามารถเป็นข้อมูลให้หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจ ได้นำไปเป็นแนวทางการศึกษาพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อื่นๆ ต่อไปอีกทางหนึ่งด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาถึงแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ศึกษาทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของพื้นที่ศึกษา เพื่อทราบถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาที่เกิดขึ้น
3. ศึกษาถึงวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่นที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และนำมาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ศึกษา

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษานี้ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษา และขอบเขตเนื้อหาที่ทำการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนคือ

ส่วนที่ 1 บริเวณหมู่บ้านคีรีวง ซึ่งประกอบไปด้วย หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง หมู่ที่ 8 บ้านคีรีทอง หมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี หมู่ที่ 10 บ้านคีรีธรรม ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช และพื้นที่เกี่ยวเนื่องโดยรอบที่เป็นบริเวณสวนสมรม

ส่วนที่ 2 พื้นที่บริเวณเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ หัวเหว (น้ำตกวังไม้ปัก) น้ำตกวังซ้ายยางบน กระท่อมสุดท้ายสวนไสโน สันลุ่มพ้าม-ดงทาก ลานไทร ดินถล่ม-สันไม้แดง ลาน ฮ.-หุบผามหาสดำ ดงหวายเหิง-ลาน ดร.ชวลิต ป่าเมฆ-ยอดเขาหลวง ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ทำการศึกษา เป็นการศึกษาแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในด้านที่เห็นด้วย และด้านที่ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ใช้ในประเทศไทย สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษา วิธีการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่ ผลกระทบ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาที่จะนำเสนอในตอนท้ายของการศึกษา

1.4 ขั้นตอนของการศึกษา

1. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์และการสำรวจ และข้อมูลทุติยภูมิ ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งกฎระเบียบ กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา จากการค้นคว้าเอกสาร
2. นำข้อมูลที่ได้รับจากพื้นที่มาทำการตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเอกสารที่มีอยู่
3. นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์ พร้อมทั้งบทวิเคราะห์ โดยอธิบายให้เห็นถึง ลักษณะการดำเนินงานในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในพื้นที่ศึกษา และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กฎระเบียบ กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ทั้งในด้านที่สอดคล้องกัน และขัดแย้งกัน
4. นำเสนอแนวทางการพัฒนาในพื้นที่ศึกษา โดยนำผลที่ได้จากการศึกษาและการวิเคราะห์มาเป็นข้อพิจารณา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนซึ่งเห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบ เพื่อดำเนินการพิจารณาเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่ม หรือองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เป็นกระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กร อาสาสมัครรูปต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน ในเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาชุมชน หรือเพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป (กรณีการ์ ชมดี อ่างใน ไพโรจน์ ถวัลย์ศักดิ์ วุฒิ 2535 : 21-22)

ขนำ หมายถึง กระโจม หรือบ้านหลังเล็กๆ ที่ปลูกขึ้นบริเวณสวนสมรม เพื่อเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับดูแลสวนสมรม

ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) อาจกล่าวถึงความหมายได้ว่า มีภาพองค์ประกอบหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต (Species Diversity) ไม่ว่าจะเป็พวกจุลินทรีย์ พืช และสัตว์ รวมทั้งมนุษย์ด้วย สิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดล้วนแต่มีองค์ประกอบทางพันธุกรรมที่แตกต่างแปรผันออกไปมากมาย (Genetic diversity) เพื่อตอบสนองให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแหล่งที่อยู่อาศัยในแต่ละท้องถิ่น อันเป็นระบบนิเวศที่ซับซ้อนและเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลากหลาย (Ecological Diversity) ในบริเวณต่างๆ ของพื้นที่โลก (วิสุทธิ ไบไม้ 2532 อ้างใน วัฒนศักดิ์ธรรมนิศย์ 2536 : 35)

จิตสำนึก หมายถึง จิตใจตามธรรมดาที่วู่วาม จะทำการแยกแยะเหตุผล แสดงออกถึงความสงสัย การคาดคะเน การคิดคำนวณ หรือการเรียนรู้ต่างๆ เปรียบเสมือนตะแกรงที่คัดสิ่งที่ไม่ต้องการออก แต่สิ่งใดก็ตามที่จิตสำนึกสนใจ จะถูกเก็บไว้ในรูปของมโนภาพ และถูกส่งผ่านเข้าไปยังจิตภายใน หรือจิตใต้สำนึก ซึ่งจะถูกจดจำไว้ไว้ในอนาคตต่อไป (ฮาโรลด์ เซอร์แมน 2541 : 3)

โตระ หรือ กะชะ คือ ภาชนะสานด้วยคลุ้ม (พืชชนิดหนึ่ง) และหวาย มีลักษณะคล้ายตะกร้าหรือเข่ง ใ้ใส่ของทั่วไป และผลไม้ สามารถรองรับน้ำหนักได้ดี มีความทนทาน

ระบบนิเวศ (Ecosystems) มาจากคำว่า นิเวศวิทยา (Ecology) รวมกับคำว่า ระบบ (System) ซึ่งนิเวศวิทยา หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม (ชุมพล งามผ่องใส 2527 : 35) ดังนั้น ระบบนิเวศ จึงหมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต อันได้แก่ พืชและสัตว์ด้วยตนเอง และกับสิ่งไม่มีชีวิต คือ สารอินทรีย์ และสารอนินทรีย์ (Organic and Inorganic Matters) ต่างๆ อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ สารเหล่านี้ไม่ได้อยู่นิ่งกับที่ แต่จะมีการเคลื่อนไหว ถ่ายทอด จากภายนอก ผ่านไปสู่สิ่งมีชีวิตต่างๆ และกลับออกสู่ภายนอก วนเวียนอยู่เช่นนี้เป็นวัฏจักร (นาท ตันทวิรุพห์ และ พูลทรัพย์ สมุทรสาคร 2528 : 10)

รังจําปา เป็นวัสดุสานด้วยใบมะพร้าว เป็นตาข่ายห่างๆ มีลักษณะเป็นทรงกระบอกยาว ประมาณ 1-1.5 ฟุต ใช้ประโยชน์ในการสวมเข้ากับผลของจําปาตะ ซึ่งเป็นผลไม้พื้นเมือง ลักษณะคล้ายขนุน เพื่อป้องกันแมลงศัตรูพืชทำลายผลของจําปาตะ และยังทำให้เกิดลายสวยงามบนผิวของผลจําปาตะด้วย

สวนสมรม (Forest Gardens) คือ สวนเชิงเขาอันเป็นวัฒนธรรมทางการเกษตรของภาคใต้ ซึ่งมีรูปแบบการผลิตที่เลียนแบบป่าธรรมชาติ อันประกอบไปด้วย ความหลากหลายของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์นานาชนิด โดยมีชื่อเรียกต่างๆ กันตามจังหวัดต่างๆ ของภาคใต้ เช่น สวนโบราณ สวนพ้อเผ่า สวนอาสิน สวนดุขง โดยมีลักษณะเด่นอยู่ 5 ประการ คือ

1. การปลูกพืชหลายชนิดในแปลงเดียวกัน อันประกอบไปด้วยความต่างระดับของเรือนยอดไม่ต่ำกว่า 6 ระดับ
2. การให้ผลผลิตของพืชแต่ละชนิดไม่พร้อมกัน
3. เทคนิคภายในสวนขึ้นอยู่กับประสบการณ์ตรงที่สั่งสมกันมา และมีการปรับใช้ตลอดเวลา ไม่มีลักษณะเป็นสูตรสำเร็จ
4. เกิดขึ้นบนแรงบันดาลใจที่หลากหลาย เช่น ฐานะยากจนมาแต่เดิมจึงแสวงหาทางรอดที่ใช้ทุนต่ำ สืบทอดมรดก ตระหนักถึงการสร้างรายได้จากหลายทาง รับที่ดินจากพ่อแม่ มีสภาพเป็นป่าไผ่ (ป่าที่ผ่านการตัดฟันและปลูกพืชไร่มาก่อน)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. สวนโบราณที่มีการใช้พื้นที่ไม่มาก แต่ให้ผลผลิตที่หลากหลาย ให้มูลค่าเชิงเศรษฐกิจ และคุณค่าเชิงสังคม (เสรี จัษฎพริก 2540 : 27-37)

สื่อ หมายถึง สื่อต่างๆ ที่ใช้สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถแบ่งกลุ่มของสื่อ ได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อบุคคล ได้แก่ การใช้บุคคล ในการเผยแพร่ความรู้ เช่น ผู้นำทาง, ผู้แนะนำให้ความรู้, ฝีพาย, ความรู้ข้าง ฯลฯ
2. สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อต่างๆ ที่เป็นเอกสาร และไม่ใช่อักษร เช่น การถ่ายทอดทางสถานีโทรทัศน์, สถานีวิทยุ, ศูนย์กระจายข่าว, หนังสือพิมพ์, คู่มือ, แผ่นพับ ฯลฯ
3. สื่อธรรมชาติ ได้แก่ สื่อต่างๆ ที่จัดทำขึ้นเพื่อแสดง หรือบอกรายละเอียดของสิ่งที่เป็นธรรมชาติ เช่น แผ่นป้ายแสดงชื่อพันธุ์ไม้, ป้ายบอกทาง, ป้ายแนะนำสถานที่ ฯลฯ (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 2541)

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือชมรม หรือสหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่ง ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีมิตรภาพและความเชื่ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติ เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว โดยอาจจะมีผู้นำหลายคนทั้งหญิงและชาย ทั้งนี้องค์กรชุมชนมิได้หมายถึง สภาตำบล เพราะสภาตำบลเป็นองค์กรปกครองระดับตำบล และมีหน้าที่ประสานงานและสนับสนุนให้ องค์กรชุมชนต่างๆร่วมมือกันทำงาน

บทบาท การให้บริการแก่ชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การบริการเชิงธุรกิจ ได้แก่ การจัดการด้านพัฒนาอาชีพ ระดมเงินทุน และจัดทำธุรกิจของชุมชน
2. การบริการสาธารณะ ได้แก่ งานที่สภาตำบลดูแลอยู่ เช่น การจัดสร้าง บำรุงถนน ประปา และการจัดสวัสดิการชุมชนและสังคมสงเคราะห์ เช่น การจัดฅาปนกิจสงเคราะห์ การจัดกองทุนประกันสุขภาพ ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2539 : 36-37)

HOME STAY เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปพักอาศัยอยู่กับชาวบ้านในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเข้าร่วมกิจกรรม และใช้ชีวิตในวิถีชีวิตเดียวกับชาวบ้าน ตั้งแต่วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร การพักผ่อนนอนหลับ จนถึงการทำมาหากิน เพื่อตอบสนองความต้องการใหม่ๆ ของนักท่องเที่ยว เช่น วัตถุประสงค์ใหม่ในการท่องเที่ยว ในแนวปัจเจกบุคคล คือ เป็นส่วนตัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มากขึ้น พักอาศัยในที่พักแบบเรียบง่าย ถือความพึงพอใจเป็นหลัก และเป็นการทำกิจกรรมในวันหยุดที่ลดการพึ่งพาวัตถุนิยม (กรรณา เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา 2537 : 14-29)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย
2. ทราบถึงสภาพและปัญหาของพื้นที่ศึกษา ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา
3. ทราบถึงผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ศึกษา
4. ทราบถึงวิธีการแก้ไขปัญหา และผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. ทราบถึงผลของการศึกษาวิเคราะห์ ถึงวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของประชาชนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งพิจารณาได้ว่า ควรสนับสนุน หรือปรับปรุงแก้ไข และเสนอแนะต่อประชาชนในพื้นที่ศึกษานั้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่นเอง และนักท่องเที่ยวต่อไป
6. ก่อให้เกิดความสำนึกและห่วงใยในคุณค่าทรัพยากร ของประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่น
7. เพื่อเป็นข้อมูลให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่สนใจจะได้นำไปพัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไขต่อไป เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในการที่จะศึกษาถึงวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จำเป็นที่จะต้องทราบถึงเรื่องต่างๆ เหล่านี้ คือ การพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งได้มีผู้เสนอไว้หลายแนวทาง เนื่องมาจากว่า แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มาจากแนวความคิดในเรื่องการพัฒนาแบบยั่งยืนที่แพร่ขยายเข้าสู่การท่องเที่ยว อันก่อให้เกิดรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในหลายรูปแบบ รวมทั้งรูปแบบที่เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย หลังจากที่เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นแล้ว ได้มีความพยายามที่จะรักษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป จึงได้มีการคิดหาวิธีในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในหลายๆ แนวทาง ดังได้นำเสนอไว้ในบทนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กล่าวถึงการบัญญัติศัพท์ของ Ecotourism ไว้เป็นภาษาไทยหลายคำ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ นิเวศสัญจร และนิเวศท่องเที่ยว เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะใช้ศัพท์คำใดก็ตาม ล้วนแล้วแต่หมายความถึงรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยว ที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และทรัพยากรต่างๆ โดยเฉพาะระบบนิเวศของแหล่ง ซึ่งเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวไปตามแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ทั้งสิ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 8-9)

แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ปรากฏเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติปี 2519 แต่ได้รับความสนใจในกลุ่มเล็กๆ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สนใจพิเศษในกิจกรรมต่างๆ เช่น เดินป่า ดูนก และดำน้ำ แต่สิ่งที่ยังขาดหายไปบางส่วนคือ การพิจารณาเรื่องคนท้องถิ่น จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นเพียงการเสนอแนวความคิดในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเท่านั้น แต่ในปัจจุบันความสนใจได้ขยายตัวแพร่หลาย และพัฒนาขึ้นมาโดยลำดับ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงปี พ.ศ. 2520 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539 : 3)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้มุ่งเน้นในการพัฒนาคนและสังคมไปในทิศทางของ "การพัฒนาที่ยั่งยืน" โดยมียุทธศาสตร์และแนวทางที่สำคัญคือ การพัฒนาคน ครอบครัว ชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิภาคและชนบท เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยกระจายโอกาส และความเจริญอย่างทั่วถึง และยังคงให้ประชาชนมีการจัดการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม ให้เป็นฐานการพัฒนาสำหรับชนรุ่นหลัง (อนันต์ เฉลิมชัย 2539 : 23-24)

ในด้านของการท่องเที่ยวที่กล่าวถึงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 นั้น ก็ต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงประชาชนในท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งรัฐจะพยายามให้การสนับสนุนในการเพิ่มความรู้ความสามารถของประชาชน รวมทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และองค์กรเอกชน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539 : 25-28)

2.1 การพัฒนาแบบยั่งยืน

การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ถูกตีความหมายต่างกันไป ในด้านการท่องเที่ยวมักมองในแง่ธุรกิจ ส่วนในด้านกลุ่มนักอนุรักษ์มักมองในด้านระบบชีววิทยา และระบบนิเวศวิทยา และนำมาซึ่งแนวความคิดที่สืบทอดกัน 2 แนวความคิด คือ แนวความคิดแรกมักมองว่าทรัพยากรถูกบริโภค ถูกลดคุณภาพถูกใช้ และแลกเปลี่ยนเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งความมั่งคั่งกินคืออยู่ดี สืบทอดให้เกิดแนวความคิดที่สอง คือ ทรัพยากรที่มีอยู่สามารถนำมาบริโภคได้อย่างพอเหมาะพอดี (Bob McKercher 1993 : 132)

2.1.1 ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืน

แนวความคิดในการพัฒนาแบบยั่งยืนนี้ เป็นแนวความคิดที่สืบเนื่องมาจากการอนุรักษ์ โดยที่การอนุรักษ์หมายถึงรูปแบบของการใช้ประโยชน์สิ่งที่มีอยู่ เป็นอยู่ อย่างมีประสิทธิภาพ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนาน การพัฒนาแบบยั่งยืนครอบคลุมแนวความคิดในการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ระบบนิเวศ และการประสานสัมพันธ์ในสาขาการพัฒนาต่างๆ (วราพร ศรีสุพรรณ 2534 : 51-52)

ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนได้มีผู้ให้ไว้อย่างหลากหลาย ดังเช่นจะได้กล่าวต่อไปนี้

Edward B. Barbier (อ้างใน วราพร ศรีสุพรรณ 2534 : 54) ได้เสนอว่า เป็นรูปแบบการพัฒนาที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของระบบ 3 ระบบด้วยกัน คือ ระบบทางชีววิทยา ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม โดยที่แต่ละระบบสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายของตนเองได้ ทั้งนี้

เป้าหมายของระบบชีววิทยา คือ การนำไปสู่ความหลากหลายทางพันธุกรรม ความสามารถในการกลับคืนสู่สมดุล ในกรณีที่ถูกรบกวนหรือถูกใช้ไป และความสามารถในการให้ผลผลิตทางชีวภาพ

เป้าหมายของระบบเศรษฐกิจ คือ การนำไปสู่การได้รับความต้องการด้านพื้นฐาน อย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกัน และมีสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป้าหมายของระบบสังคม คือ การนำไปสู่ความหลากหลายในวัฒนธรรม มีสถาบันที่ยั่งยืนยาวนาน มีความเป็นธรรมในสังคม และมีส่วนร่วมจากผู้คนต่างๆในสังคม

Hall 1991 (อ้างใน Brian King and Sean Weaver 1993 : 101) กล่าวว่า " การพัฒนาแบบยั่งยืน มีวัตถุประสงค์ขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยใช้ทรัพยากรให้สิ้นเปลืองน้อยที่สุด ก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพของทรัพยากร และการแบ่งแยกทางสังคมน้อยที่สุด และสามารถรักษาเสถียรภาพทางสังคมไว้ได้ "

หรือ " การพัฒนาแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาสังคมปัจจุบันที่ไม่บั่นทอนศักยภาพในการพัฒนาของสังคมในอนาคต" (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2537 : 2-9)

Becky J. และคณะ (อ้างใน วราพร ศรีสุพรรณ 2534 : 54) ได้เสนอลักษณะของการพัฒนาแบบยั่งยืนได้ดังนี้

1. มีต่อเนื่องของเผ่าพันธุ์มนุษย์บนโลก โดยมีการให้กำเนิดชีวิตใหม่ และผู้ที่เกิดใหม่สามารถอยู่รอดเติบโต และมีลูกหลานต่อเนื่องไปในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย

2. สามารถรักษาปริมาณสำรองของทรัพยากรทางชีวภาพ และสามารถให้ผลผลิตทางการเกษตรได้ต่อเนื่องยาวนาน

3. มีจำนวนประชากรมนุษย์ต่อเนื่องคงที่

4. สามารถจำกัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

5. เน้นการพัฒนาในระบบ small-scale และในรูปแบบการพึ่งตนเองได้

6. สามารถรักษาระบบนิเวศ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้อย่างต่อเนื่อง

ถึงแม้จะมีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้หลากหลายแต่ก็มีได้ต่างกัน ในปรัชญาหรือหลักเกณฑ์เท่าใดนัก ในเรื่องของการมุ่งสู่ความพอดีในการใช้ประโยชน์พร้อมกับการรักษาทรัพยากรให้มีใช้ตลอดไป โดยสรุปพอจะให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยความคิดหรือวิธีการที่ชาญฉลาด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระยะเวลาที่ยาวนานที่สุด และก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อสามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป (พรหมเมธ นาดมทอง 2539 : 29) หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการพัฒนาที่รวมเอาการอนุรักษ์เข้าไว้ในการพัฒนา (เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา 2528 : 9)

2.1.2 หลักการพัฒนาแบบยั่งยืน

แนวคิดที่เรียกว่า " การพัฒนาแบบยั่งยืน " น่าจะหมายถึง การพัฒนาที่จะส่งผลกระทบต่อมนุษย์และมวลมนุษย์ได้อย่างมั่นคงถาวร โดยมีหลักการว่า

1. มนุษย์จะยังคงต้องอาศัยปัจจัยในการดำรงชีวิต จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในโลกนี้เท่านั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. การดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วยกัน การดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นจะต้องเกื้อกูลต่อกันและกัน

3. การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนา สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน

4. การพัฒนาคุณภาพประชากร และการใช้ทรัพยากร จะเพิ่มขึ้นได้ในปริมาณที่จำกัดเท่านั้น นั่นคือวิถีทางดำรงชีวิตจะต้องได้รับการปรับปรุงอยู่บนพื้นฐานของหลักการในข้อ 1 2 และ 3 (วินัย วีระวัฒนานนท์ 2535 : 109)

2.1.3 ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

จากสิ่งที่ได้ดังกล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับ และสัมพันธ์กับทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

คำว่าทรัพยากร และ สิ่งแวดล้อมนั้น เป็นเรื่องเดียวกันที่ถูก มองแต่ละมุมมอง นั่นคือ เป็นการมองต่างกันในด้าน ปริมาณและคุณภาพ ซึ่งสามารถสับเปลี่ยนกันได้ถ้าต้องการ

"สิ่งแวดล้อม" หมายถึง สิ่งต่างๆที่ปรากฏอยู่รอบตัวเรา ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต และอาจแบ่งออกเป็น 2 พวกใหญ่ๆคือ

1) สิ่งแวดล้อมด้านรูปธรรม(Concrete Environment) ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) และสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ (Biological Environment)

2) สิ่งแวดล้อมในด้านนามธรรม (Abstract Environment) ได้แก่ ระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม (Social, Economic, Political and Cultural Environment) ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (นาท ตันทวิรุฬห์ และ พูลทรัพย์ สมุทรสาคร 2528 : 1-2)

หรืออาจแบ่งสิ่งแวดล้อมได้อีกแบบหนึ่ง ตามที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งไว้เป็น

1) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) จำแนกย่อยได้ 2 ชนิด คือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) และสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ หรือชีวภูมิศาสตร์ (Bio-geographical Environment)

2) สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment) หรือสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณวัตถุ ศาสนสถาน ศิลปวัฒนธรรม เทคโนโลยี และกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2536 : 9)

ทรัพยากร และ สิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องรักษาไว้ สำหรับการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาแบบยั่งยืนจึงมักมีข้อขัดแย้งกับ "ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ" แนวความคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการสนับสนุนการใช้อย่างชาญฉลาด และการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อการรักษาไว้ให้สามารถใช้ได้ยาวนานที่สุด (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2537 : 2-10)

การท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องกับในแง่ของกิจกรรมที่ขึ้นต่อคุณภาพของมนุษย์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถแยกตัวออกจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอื่นๆ ดังนั้น การเติบโตอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว จึงมีส่วนในการทำลายหรือลดคุณค่าของทรัพยากรลงอย่างมาก (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2537 : 2-10) จึงได้มีความพยายามในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวขึ้นในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังจะได้กล่าวต่อไป

2.2 การท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นแนวทางที่กำลังได้รับการยอมรับและขยายเข้าสู่การพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อมของการท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องพิจารณาให้เชื่อมต่อกันกับ มิติทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ด้วย (Brian King and Sean Weaver 1993 : 101)

2.2.1 การท่องเที่ยว

การเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมธรรมชาติของมนุษย์ที่มีมาแต่โบราณกาล และได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับ ยิ่งมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะการคมนาคมขนส่ง ก็ยิ่งทำให้การเดินทางท่องเที่ยวขยายวงกว้างออกไป โดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆอย่างหลากหลาย (สมชาย หิรัญกิจ 2538 : 20)

2.2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยว ในหลักการแล้วอาจจะกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

(Temporary)

2. เดินทางด้วยความสมัครใจ (Voluntary)

3. เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ

หรือหารายได้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2533 : 19-20)

2.2.1.2 ความหมายของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้กำหนดไว้เมื่อปี พ.ศ. 2506 ว่าเป็นผู้มาเยือน (Visitor) ซึ่งหมายถึงบุคคลที่เดินทางไปยังประเทศที่ตนไม่ได้พักอาศัยอยู่เป็นประจำด้วยเหตุผลใดๆก็ตามที่ไม่ใช่ไปประกอบอาชีพหารายได้

คำว่า "ผู้มาเยือน" จะหมายรวมถึงผู้เดินทาง 2 ประเภทดังนี้

1) นักท่องเที่ยวที่ค้างคืน (Tourists) ได้แก่ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ในประเทศที่มาเยือนตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป และเดินทางมาเยือนเพื่อพักผ่อน พักฟื้น ทัศนศึกษา ประกอบศาสนกิจ ร่วมการแข่งขันกีฬา ติดต่อธุรกิจ ร่วมการประชุม สัมมนา ฯลฯ เป็นต้น

2) นักท่องเที่ยวที่ไม่ค้างคืน (Excursionists) ได้แก่ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราวและอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า 24 ชั่วโมง ซึ่งสรุปแล้วก็หมายถึงชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย และพำนักอยู่ครั้งหนึ่งๆไม่น้อยกว่า 1 คืน (24 ชั่วโมง) และไม่มากกว่า 60 วัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเข้ามาเพื่อ :

ก.) มาท่องเที่ยวพักผ่อน มาเยี่ยมญาติ หรือมาเพื่อพักผ่อน ฯลฯ

ข.) มาร่วมประชุมหรือเป็นตัวแทนของสมาคม ผู้แทนทาง

ศาสนา นักกีฬา ฯลฯ

ค.) มาเพื่อติดต่อธุรกิจ แต่ไม่ใช่เพื่อทำงานหารายได้

ง.) มากับเรือเดินสมุทรที่แวะจอด ณ ท่าเรือ แม้ว่าจะแวะน้อย

กว่า 1 คืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2533 : 19)

พร้อมกันนี้ก็ได้อำหนดคำนิยามของ "นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourist)" คือ บุคคลทุกสัญชาติที่มีที่พักอาศัยถาวรอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเดินทางไปยังสถานที่หนึ่งในอีกจังหวัดหนึ่งซึ่งไม่ใช่เป็นถิ่นที่อยู่ประจำของเขา เพื่อพักผ่อน เยี่ยมญาติมิตร ศึกษาหาความรู้ การกีฬา การศาสนา ประชุมสัมมนา ติดต่อธุรกิจหรือประกอบภารกิจใดๆ แต่ทั้งนี้ต้องมีได้รับจ้างในการประกอบภารกิจนั้นจากผู้ใด ณ สถานที่แห่งนั้นและระยะเวลาที่พำนักอยู่ไม่เกิน 60 วัน บุคคลดังกล่าวจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ "นักท่องเที่ยวภายในประเทศค้างคืน" และ "นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน" (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2533 : 14)

2.2.1.3 รูปแบบของการท่องเที่ยว

สามารถแบ่งระดับของการท่องเที่ยวออกได้เป็น 4 รูปแบบที่ต้องการการจัดการต่างกัน คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1) การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงไว้ยาวนานที่สุด ครอบคลุมทรัพยากรทุกประเภท เช่น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม รวมทั้งชีวิตของมนุษย์ การท่องเที่ยวเหล่านี้ ควรจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) ซึ่งครอบคลุม Nature Tourism, Cultural Tourism และ Historical Tourism ทั้งหมด

2) ส่วนการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการศึกษาในแหล่งธรรมชาติ เพื่อการรักษาระบบนิเวศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้เป็นส่วนหนึ่ง หรือ บางส่วนของการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศของพื้นที่นั้นๆ จัดเป็น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

3) การจัดการการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการนันทนาการ การพักผ่อน หย่อนใจ การทัศนศึกษา การประชุม สัมมนา การติดต่อทางธุรกิจที่ให้ความสำคัญในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ยังคงเป็นการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism)

4) การท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม จริยธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งยังคงมีแอบแฝงอยู่ในทุกส่วนหรือมีการพัฒนาอย่างถูกกฎหมาย ในบางพื้นที่ เช่น Sex tour, Casino และเกมส์กีฬาบางประเภท เป็นการท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม (Immorality Tourism) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 9)

2.2.1.4 ระบบการท่องเที่ยว (Tourism System)

การพิจารณาการท่องเที่ยวในเชิงระบบ จะทำให้สามารถเข้าใจถึงสภาพ และการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ หมายถึงการพิจารณาระบบย่อยและ องค์ประกอบ หน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น ซึ่ง แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งนั้นมีลักษณะแตกต่างกันออกไป โดยต้องพิจารณารวมไปถึงสิ่งแวดล้อม ของระบบท่องเที่ยวด้วย ซึ่งอาจเป็นระบบนิเวศวิทยา หรือระบบการบริหารและปกครอง เป็นต้น จำแนกได้ 3 ระบบย่อยคือ

1) ทรัพยากรท่องเที่ยว (Tourism Resources) อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพกายภาพของทรัพยากรนั้นๆ ซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมของท้องถิ่น

2) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Services) ได้แก่ การบริการเพื่อการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่หรือที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่

3) ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) เป็นส่วนของอุปสงค์ (Demand) ในการท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การตลาดอาจพิจารณาได้ทั้งตัวนักท่องเที่ยวเอง และกิจกรรม รูปแบบ หรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2537 : 2-1)

2.2.1.5 ผลกระทบของการท่องเที่ยว

การเจริญเติบโต และการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การสร้างงาน สร้างอาชีพ การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง และรวมไปถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ แล้ว การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อีกด้วย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม และการท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2536 : 9)

1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ตลอดช่วงเวลานับตั้งแต่เริ่มมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้น จวบจนการท่องเที่ยวได้พัฒนาเป็นอุตสาหกรรมบริการที่เติบโตรุดหน้าขึ้นอย่างมากมาย ได้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นอย่างมากมาย

1. ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและมลภาวะ แหล่งท่องเที่ยวมักจะมีสภาพเสื่อมโทรม สกปรก มีขยะและสิ่งปฏิกูลเกลื่อนกลาด องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเสียความสมดุลทางธรรมชาติ พืชพันธุ์และสัตว์ป่าตามธรรมชาติถูกทำลายจนลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมคุณภาพและความสวยงาม เกิดผลเสียต่อสภาพร่างกายและจิตใจ และทำให้ผู้มาเยือนไม่เกิดความประทับใจ

2. การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ มีการบุกรุกจับจองพื้นที่โดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ หรือมีเอกสารสิทธิ์ที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น บริเวณเกาะ ชายหาด ริมน้ำ ป่าชายเลน ป่าสงวน พื้นที่อุทยานแห่งชาติ

3. ปัญหาการสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และได้รับความนิยมสูง ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านทัศนียภาพ หรือก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของพื้นที่ จัดวางองค์ประกอบขัดกับสภาพธรรมชาติ ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เป็นการทำลายภูมิทัศน์อันเป็นความงาม และเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมไป อีกปัญหาที่พบคือ ความแออัดในอาคารสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งมักจะเป็นไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปของเพิงชายอาหาร เครื่องดื่ม หาบเร่ แผงขายสินค้าที่ระลึก โดยจัดวางไม่เป็นระเบียบ ก่อให้เกิดทัศนอุจาด แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมเร็ว

4. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น การถมที่ ถมทะเล หรือทะเลสาบ การสร้างถนนประชิดชายฝั่งจนเกินไป การตัดถนนผ่านพื้นที่ป่าชายเลน การขุดตักดินไปขาย การระเบิดหิน การสร้างเขื่อนในบางแห่ง ซึ่งก่อให้เกิดการพังทลายของดิน เกิดตะกอนในแม่น้ำหรือทะเล เกิดการทำลายสภาพภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติ และความสมดุลทางระบบนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2536 : 10-11)

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น หากมองถึงผลกระทบในด้านดี การเดินทางท่องเที่ยวก่อให้เกิดความสนใจในความสวยงามของภูมิทัศน์ ศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อคุณภาพชีวิต ทำให้นักท่องเที่ยว และชาวท้องถิ่นเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว หันมาสนใจที่จะรักษา และปรับปรุงสภาพแวดล้อมของตนเองให้ดีขึ้น และหากเกิดปัญหามลภาวะต่างๆก็ช่วยกันแก้ไข และป้องกันปัญหาด้วยความร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจังและพร้อมเพรียง (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ 2533 : 91)

2) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมและ

วัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยปัจจัยต่างๆโดยเฉพาะ การติดต่อสัมพันธ์กันในยุคปัจจุบัน ที่สามารถกระทำได้อย่างกว้างไกลและรวดเร็ว กับทั้งภายในสังคมและวัฒนธรรมเองซึ่งมีผู้คนเป็นผู้สืบทอดต่อกัน ก็ย่อมจะมีความต้องการเปลี่ยนแปลงไปตามความทันสมัยด้วย และเมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องก็จะกลายเป็นตัวเร่งให้เกิดผลกระทบในเชิงลบได้

1. ปัญหาเพศพาณิชย์ มีพื้นฐานมาจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ และขยายตัวเมื่อการท่องเที่ยวเติบโตและพัฒนาขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น การแพร่กระจายของกามโรค ความเสื่อมทางศีลธรรม การล่อลวงผู้หญิงและเด็ก ยาเสพติด การล่อลวงเพื่อชิงทรัพย์

2. ปัญหาอาชญากรรม ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังในสังคม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นชุกชุมในสังคมเมืองที่เติบโตขึ้นอย่างไม่ค่อยมีระบบระเบียบ เมื่อพิจารณาในแง่ของการท่องเที่ยวจะพบว่ารูปแบบของปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ การล่อลวงข่มขืนนักท่องเที่ยว การปล้นจี้ชิงทรัพย์ การขโมยทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ เช่น สถานีรถปรับอากาศ สถานีรถไฟ สถานีที่พักแรมและตามแหล่งท่องเที่ยว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. การหลอกลวงเอาไรต์เอาเปรียบนักท่องเที่ยว ด้วยพื้นฐานทางความคิดของผู้ประกอบการบางรายที่ต้องการกอบโกยมุ่งเอาไรต์เอาเปรียบนักท่องเที่ยว เล็งเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน และคิดค้ากำไรเกินควร ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหานี้ กลุ่มที่มักจะเป็นต้นเหตุของปัญหา เช่น กลุ่มไกด์ผี แท็กซี่ป้ายดำ รวมทั้งร้านขายของที่ระลึกบางรายที่อาจสมรู้ร่วมคิดด้วยกัน

4. ความไม่เสมอภาคในการมุ่งเน้นพัฒนาเฉพาะที่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น การพัฒนาระบบไฟฟ้า ระบบคมนาคมขนส่ง โทรศัพท สนามบิน มักจะดำเนินการในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น สำหรับในพื้นที่อื่นๆ จึงอาจเกิดความรู้สึกเปรียบเทียบในแง่ของความไม่เสมอภาคในการพัฒนาก่อให้เกิดความรู้สึกว่า พื้นที่ใดที่มีได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวมักจะถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2536 : 12)

5. การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของท้องถิ่น เดิมชาวท้องถิ่นเคยมีความเป็นอยู่ในสังคมชนบทที่เรียบง่าย ต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเกี่ยวข้องกับ ก็เกิดความชื่นชมและเลียนแบบเอาอย่างตาม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมที่มีมาแต่ดั้งเดิม เช่น การเปลี่ยนเครื่องแต่งกายพื้นเมืองมาเป็นแบบสมัยใหม่ เกิดค่านิยมในสินค้าต่างประเทศ และการเอาเครื่องจักรกลมาผลิตสินค้าพื้นเมืองแทนงานมือ เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้หากมองการณ์ไกลแล้วก็จะเป็นการทำลายเอกลักษณ์ของตนเอง อันเป็นเสน่ห์ที่เคยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมชมดินแดน และทำให้ค่าใช้จ่ายในการครองชีพสูงขึ้นด้วย (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ 2533 : 91)

6. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี การหยิบยกเอาเรื่องวัฒนธรรมประเพณีมาเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากขึ้นเป็นสิ่งที่ดี แต่จำเป็นต้องระวังในเรื่องรูปแบบ การเข้าไปมีส่วนร่วม เนื้อหาดั้งเดิมของประเพณีนั้นๆ

ในช่วงที่ผ่านมา การนำวัฒนธรรมประเพณีมาเป็นสิ่งจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยือนนั้น มักจะมุ่งเน้นไปในด้านการค้า ด้านความสวยงาม แต่กลับลดความปราณีต ตัดขั้นตอนที่เป็นหัวใจหรือเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้นๆไป การดำเนินงานมักจะเน้นเกี่ยวกับการจัดแสดงเพื่อโชว์ความตื่นตาตื่นใจให้นักท่องเที่ยวชม โดยละเลยถึงสาระที่สัมพันธ์กับชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น รวมทั้งคุณค่าที่แท้จริงที่มีต่อสังคมท้องถิ่น

7. ความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักไม่เข้าใจถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นที่ไปเยือน จึงเผลอเรอปฏิบัติตัวตามความเคยชิน จนบางครั้งกลายเป็นการผิดกาลเทศะ หรือการดูหมิ่นดูแคลนเจ้าของท้องถิ่น เช่น การเปลือยกายอาบแดด การแต่งกายไม่สุภาพเข้าไปยังศาสนสถานหรือปูชนียสถาน หรือการกอดเอกสารถนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จับกันในที่สาธารณะ การกระทำอันรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยวเหล่านี้ จะก่อให้เกิดความขัดแย้งกับคนในท้องถิ่น ทำให้ชาวท้องถิ่นรู้สึกไม่พอใจ ไม่นินดีต้อนรับและเกิดการต่อต้านในที่สุด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2536 : 13-14)

8. ความปรารถนาทางศิลปะเสื่อมลง เกิดการผลิตสินค้า

หัตถกรรมเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นแต่ปริมาณสินค้าและกำไรเป็นหลัก ทำให้คุณค่าของศิลปหัตถกรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิมลดลง กลายเป็นศิลปพาณิชย์ไป ตลอดจนการแสดงต่างๆ ทางศิลปวัฒนธรรมก็ทำให้ลักษณะการค้าเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เกิดการประยุกต์ดัดแปลงจนผิดเพี้ยนไปจากของเดิม ทำให้ขาดเอกลักษณ์ของศิลปะดั้งเดิมและด้อยคุณค่าไป

จากผลกระทบข้างต้นที่กล่าวมา การท่องเที่ยวก็ยังมีผลกระทบในด้านบวกหรือด้านดีต่อสังคมและวัฒนธรรมด้วยเช่นกันคือ สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คน การเดินทางท่องเที่ยวของผู้คนเป็นโอกาสที่จะได้ไปมาหาสู่ ได้คบค้าสมาคม ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสิ่งต่างๆต่อกัน จึงยังผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี ภาพพจน์ที่ดี และความเข้าใจอันดีต่อกัน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ในหลายกลุ่มผู้คนตั้งแต่ผู้ที่ต่างชาติต่างภาษา หรือแม้ผู้คนในประเทศเดียวกัน แต่ต่างจังหวัดต่างท้องถิ่นกัน นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดความสามัคคี และความร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เมื่อได้เห็นนักท่องเที่ยวอุดหนุนเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยว และสมบัติวัฒนธรรมของตน ก็ก่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ความรักและความหวงแหนในสิ่งซึ่งแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติตน และสิ่งที่ตามมาคือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของคนในชาติ อันยังผลดีทางความมั่นคงของประเทศชาติ

นอกจากนี้ ความตระหนักในคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยว และสมบัติวัฒนธรรมที่มีอยู่ทำให้เกิดสำนึกในความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ให้ทรัพยากรเหล่านั้นคงอยู่สืบไป(วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ 2533 : 91)

3) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ

ปัญหาค่าครองชีพ พื้นที่ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว มักจะประสบปัญหาค่าครองชีพที่สูง สินค้าอุปโภคบริโภคจะมีราคาแพง ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชากรในท้องถิ่นและผู้ประกอบอาชีพในสาขาอื่นๆที่มีรายได้ต่ำกว่า (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2536 : 12)

แต่ถ้าจะกล่าวในแง่ดี การท่องเที่ยวจะเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจให้ดีขึ้น โดยการดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศให้เดินทางเข้ามาใช้จ่ายเงินตราต่างประเทศในประเทศ ซึ่งจะเป็นการช่วยแก้การเสียดุลการเงินระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพแขนงต่างๆ เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการประเภทเดียวที่จำเป็นต้องใช้แรงงานมากที่สุด จึงเป็นการสร้างงานที่ช่วยแก้ปัญหาการว่างงานได้ดีมาก นอกเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากนั้นยังก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในลักษณะทวีคูณ (Multiple Effect) กล่าวคือจะไปกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการบริการในด้านอื่นๆ อันเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของส่วนรวม (วิวัฒน์ชัย บุญยภัคดิ์ 2533 : 91)

ถ้ากล่าวในแง่ของท้องถิ่น การท่องเที่ยวสามารถทำรายได้เพิ่มเติมให้แก่ท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก สามารถสร้างงาน สร้างอาชีพเพิ่มขึ้นมากมาย ในขณะที่เดียวกันก็จะทำให้ราคาสินค้าและบริการ ค่าครองชีพต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวสูงขึ้น การลงทุนด้านการก่อสร้างจะมีผลให้ชาวไร่ชาวนาหันมาหาแรงงานที่มีค่าตอบแทนสูงกว่า เป็นผลให้ผลผลิตของการเกษตรลดลงในขณะที่ความต้องการผลผลิตเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการด้วยราคาผลผลิตจึงสูงขึ้น แต่เรื่องนี้ไม่เป็นปัญหาใหญ่ เพราะประชากรในท้องถิ่นส่วนใหญ่มักมีรายได้เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2533 : 22)

2.2.1.6 สาเหตุที่ทำให้เกิดผลกระทบของการท่องเที่ยว

สาเหตุที่ทำให้การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากมายดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น สามารถที่จะแบ่งออกเป็นสาเหตุหลักได้ดังนี้ คือ

1. ไม่ค่อยมีการคำนึงถึงว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ
2. การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มองไม่เห็น
3. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นตัวอย่าง "ความยั่งยืน" ของ

สิ่งแวดล้อม (Bob McKercher 1993 : 135)

การท่องเที่ยวในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเพิ่มพูนของปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม เป็นพิษ และการหมดสิ้นไปของทรัพยากรอันจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษยชาติ จึงได้เกิดแนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการดูแลรักษาธรรมชาติ สังคม และศิลปวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว (วิลาส เตชะไพบูลย์ 2538 : 191) เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของการพัฒนาแบบยั่งยืน

2.2.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

สำหรับในประเทศไทย เมื่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากวัฒนธรรมบริโภคนิยม และการพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว เริ่มเห็นได้ชัดเจนขึ้น จึงมีการปรับเปลี่ยนการพัฒนาเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนแล้ว ในส่วนของการท่องเที่ยวได้มีการปรับตัวของแนวความคิดในการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับกระแสการพัฒนาแบบยั่งยืน แนวคิดของการท่องเที่ยวใหม่นี้ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งจากการประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“ การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลังด้วย การจัดการการท่องเที่ยวที่มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 5)

หรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดสิ่งบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อขบวนการการท่องเที่ยว

2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ที่มีต่อขบวนการการท่องเที่ยว

3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4. ต้องชี้ นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ

ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้ความหมายที่ประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อมไว้ให้นานที่สุด นอกจากนี้ การเลือกใช้และการให้ความสำคัญโดยกลุ่มชนต่างๆ ยังมีจุดมุ่งเน้นด้านการใช้ทรัพยากรที่มีผลกระทบน้อยที่สุด (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2537 : 2-12)

แนวทางพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบด้วย

1. Using Resource Sustainably การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี
2. Reducing Over-Consumption and Waste การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสีย
3. Maintaining Diversity การรักษาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างหลากหลาย
4. Integrating Tourism into Planning การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติและการพัฒนาท้องถิ่น
5. Supporting Local Economics การท่องเที่ยวที่รองรับกิจการทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6. Involving Local Communities การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นใน
สาขาการท่องเที่ยว

7. Consulting Stakeholders and the Public การปรึกษาหารือกันอย่าง
สม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการ ประชากรท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง

8. Training Staff การฝึกอบรมบุคคลากรโดยสอดคล้องแนวคิดและวิธีการปฏิบัติ
ในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคคลากรท้องถิ่นทุกระดับ

9. Marketing Tourism Responsibly การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูล ข่าวสาร
อย่างพร้อมมูล

10. Undertaking Research การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ
(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539 : 58)

รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการ
ท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible) ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature) เป็นหลัก มี
การจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) และให้การศึกษา (Education) แก่ผู้เกี่ยว
ข้อง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
2540 : 9)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องอาศัยทรัพยากร เช่นเดียวกับอุตสาหกรรม
อื่นๆ และเพื่อที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จได้ ต้องใช้ทรัพยากรที่มีคุณภาพสูง จึงเป็นที่กล่าวกันว่า
ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต้องเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน เพื่อที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนของ
ทรัพยากร โดยต้องไม่ขึ้นอยู่กับการพัฒนามากเกินไป (Bob McKercher 1993 : 13)

2.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เมื่อเกิดแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้น จึงเกิด "ทางเลือกในการท่องเที่ยว
ใหม่ (Alternative Tourism)" มาแทนการท่องเที่ยวตามแบบประเพณีนิยมหรือแบบทั่วไป
(Conventional Tourism) ซึ่งมักมีการนำเสนอในหลายรูปแบบ เช่น Green Tourism, Ecotourism
 เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
 2540 : 3)

2.3.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า "Ecotourism" ซึ่งเป็นคำที่ผสม
กันระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในวง
การการท่องเที่ยว ยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่สำคัญได้แก่ "Nature Tourism" หรือ
"Biotourism" หรือ "Green Tourism" แทน Ecotourism ได้เช่นกัน เพื่อบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ มูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว 2539 : 16)

2.3.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศถูกมองเป็น 2 ขั้ว ขั้วหนึ่งคือ การท่องเที่ยวแบบทั่วไปที่สามารถที่จะมองเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ และอีกขั้วหนึ่งมองว่า ไม่มีการท่องเที่ยวรูปแบบใดที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ คำนิยามถูกกำหนดขึ้น เพื่อที่จะให้เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นไปตามแนวคิดดังกล่าว จึงได้มีการเสนอแนะว่า ต้องมีการจัดการที่พยายามยกระดับ “ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว” จากแค่ความสนุกสนานและความพึงพอใจตามปกติ เป็น ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นปรับเปลี่ยนท่าที และในที่สุดมีพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้น (Mark B Orams 1995 : 3)

นิยามและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับการกำหนดขึ้นจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่างๆ ไขว่มากมาย ดังนี้

Hector Ceballos-Lascuriain (1990) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources-IUCN) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า

“ เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชมศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น ”

Elizabeth Boo (1991) ซึ่งเป็นผู้คลุกคลีกับงานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลาตินอเมริกาและหมู่เกาะแคริบเบียน พร้อมกับเขียนรายงานเรื่อง “Ecotourism: The potentials and Pitfalls” ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า

“ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เลือกประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากกรณีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชน หรือ ท่องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ”

The Ecotourism Society (1991) ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทโดยตรงเกี่ยวกับการศึกษาวางแผนและเผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในช่วงแรกว่า

“ การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ธรรมชาติ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือ ทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น ”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต่อมาคำนิยามข้างต้นของ The Ecotourism Society ก็ได้รับการปรับปรุง โดย Western (1993) ให้สั้นและกระชับ แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้น ว่าเป็น

" การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น " (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539 :16-17)

Or (1993) กล่าวว่า "... การท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นดีขึ้นอย่างยั่งยืน"

Smardon, R.C. (1994) กล่าวว่า "... พิจารณาในแง่คุณภาพของการได้เข้าไปสัมผัสกับทรัพยากร หรือสิ่งแวดล้อม อาจกล่าวว่า เป็นการบริโภคข้อมูล และได้เข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติที่มีคุณภาพสูง โดยไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือมีน้อยที่สุด" (อ้างใน A. Pleumarom 1997 : 37)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ " การท่องเที่ยวที่เข้าไปสัมผัสธรรมชาติ ซึ่งต้องมีการให้ความรู้ทางนิเวศวิทยาจากผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ความหมายยังได้รวมไปถึง สภาพทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จะต้องได้รับการรักษาไว้ " (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : 5-6)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือ " การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน " (พจนานุกรม 2540 : 155)

Institute of Ecotourism, Srinakharinwirot University, Bangkok (1994) กล่าวว่า " การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของ ธรรมชาติ การจัดการที่ยั่งยืน รวมเข้ากับลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรม และการให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว " (อ้างใน A. Pleumarom 1997 :37)

Ecotourism หรือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความหมายอย่างง่าย ๆ คือ " การท่องเที่ยวโดยเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติ ซึ่งต้องมีการให้ความรู้ทางนิเวศวิทยาจากผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริง เพื่อให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้าไปมีความรู้เพิ่มขึ้น ปัจจุบันความหมายนี้ยังได้รวมไปถึงสภาพทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชากรในท้องถิ่น ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Endemic) ที่ต้องรักษาไว้ด้วย การท่องเที่ยวแบบ Ecotourism จึงมุ่งเน้นการสัมผัสกับธรรมชาติและท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งกิจกรรมที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเดินป่า (ค้างแรม) การแคมป์ปิ้ง การนำเที่ยวหมู่บ้านชุมชน การล่องแพไม้ไผ่ การเที่ยวถ้ำ ดำน้ำดูประการัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศึกษาธรรมชาติ ป่าละเมาะ ล่องแพยาง ดูนก ส่องสัตว์ พายเรือบด ดำน้ำดูปะการังน้ำลึก ปีนเขานั่งช้าง เป็นต้น ส่วนการท่องเที่ยวเชิงกึ่งนิเวศ เช่น ตกปลา ชีจักกรยาน เป็นต้น “ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 17-20)

จากนิยามข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย
  2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบ ต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย หรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
  3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
  4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม
  5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539 :17-18)
- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่ของใหม่ เพราะการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ การท่องเที่ยวซาฟารีในอาฟริกา ฯลฯ ล้วนแล้วแต่อยู่บนพื้นฐานของสภาพธรรมชาติทั้งสิ้น และมีมาก่อนที่จะมีการบัญญัติศัพท์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism เสียอีก ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงกลายเป็นสลากใหม่ของสินค้าตัวเดิมที่ให้ความหมายของการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งเท่านั้น

มุมมองของชาวที่มีความ
รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย

มุมมองของชาวที่มีความ
รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมาก

การท่องเที่ยวทุกรูปแบบ
เป็นการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศได้ทั้งหมด

เป็นผู้รับ : พยายาม
มองหาวิธีที่มีการ
ทำลายน้อยที่สุด

เป็นผู้รุก : ช่วยกัน
ปกป้องสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวเชิง
นิเวศเป็นไปได้

ภาพที่ 2.1 แสดงมุมมองทั้งสองด้านของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : วารสาร Tourism Management ปีที่ 16 ฉบับที่ 1

ภาพนี้ Miller และ Kae (อ้างใน Mark B Orams 1995) สะท้อนให้เห็นถึงความสุดขั้วของมุมมองทั้งสองด้านของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชั่วหนึ่งมองว่าการท่องเที่ยวทุกรูปแบบรวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้ผลกระทบทางด้านลบทั้งสิ้น ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นแนวคิดที่เป็นไปไม่ได้ ส่วนอีกชั่วหนึ่งมองว่ามนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติซึ่งไม่สามารถจะอยู่ได้โดยไม่ข้องเกี่ยวกับธรรมชาติ ดังนั้นจึงไม่มีความแตกต่างระหว่างสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ กับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และการท่องเที่ยวทุกรูปแบบจึงเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งสิ้น

ฐานะเป็นผู้รับของกลุ่มที่มีความรับผิดชอบน้อย จะให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า เป็นการเดินทางที่ไม่รบกวน หรือทำให้พื้นที่ธรรมชาติต้องเปราะเปื้อนโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ เพื่อการศึกษา และสร้างความสนุกสนานกับสิ่งที่ได้พบเห็น พืชและสัตว์ป่า ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคงไว้ซึ่งรูปแบบของวัฒนธรรม (ทั้งอดีตและปัจจุบัน) ของพื้นที่

ในฐานะผู้รุกของกลุ่มที่มีความรับผิดชอบสูงจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่

1. อยู่บนพื้นฐานของการไม่ทำความรบกวนให้กับพื้นที่ธรรมชาติ
2. ไม่มีการทำลาย ไม่มีการเสื่อมสภาพของทรัพยากร
3. เป็นผู้ที่ช่วยเหลือโดยตรงต่อการปกป้องรักษาทรัพยากรสืบไป และ

การจัดการป้องกันพื้นที่ที่ใช้

4. มุ่งเน้นถึงความเพียงพอและมีการจัดการที่เหมาะสม

แต่นิยามที่ให้กันไว้ส่วนใหญ่มักจะอยู่ตรงกลางของเส้น หรือค่อนไปในฐานะของการเป็นผู้รับเสียมากกว่า

ที่สุดแล้วอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และมองหาทางที่จะลดผลกระทบทางด้านลบที่เกิดกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น

สิ่งที่ทำลายสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การที่จะจัดการย้ายนักท่องเที่ยวจากสถานะของการเป็นผู้รับมาอยู่ในฐานะของการเป็นผู้รุกแทน (Mark B Orams 1995 : 3-5)

2.3.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดยสรุปแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ไม่ว่าจะมีการวางแผนและจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้ก็ตามองค์ประกอบทั้ง 3 ประการดังกล่าว จะต้องได้รับการพิจารณานำเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ

2.3.1.3 ลักษณะพื้นฐานที่เป็นลักษณะเด่นของ Ecotourism ประกอบด้วย

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature-based) เป็นหลัก ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในพื้นที่นั้น ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (identical or authentic or endemic or unique)
2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (sustainable management) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (responsibly travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (no or low impact)
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ตลอดเวลา โดยมีการให้การศึกษา (education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (knowledge) ประสบการณ์ (experience) ความประทับใจ (appreciate) เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง
4. เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน (involvement of local community or people participation) อย่างแข็งขันเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (local benefit) โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายรวมการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.3.1.4 นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เป็นที่เข้าใจกันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่ดีของนักท่องเที่ยว แต่เป็นการยากที่เราจะตัดสินลงไปได้ว่า ใครเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แท้จริง ความต้องการและความคาดหวังมีหลากหลายขึ้นอยู่กับรสนิยมในการบริโภค

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแนวความคิดที่แพร่กระจายมาจากซีกโลกตะวันตก ดังนั้นนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็มาจากซีกโลกตะวันตก ซึ่งสนใจในวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในเอเชีย สำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศ หรือนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นแม้จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น แต่ก็ยังมีนักท่องเที่ยวเพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้นที่สนใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง (Anita Pleumarom 1997 : 28)

2.3.1.5 สาเหตุที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องลงทุนในพื้นที่ชนบท

1. เจ้าของธุรกิจ นักพัฒนา และรัฐบาลมองเห็นเม็ดเงินที่จะได้จากการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติอย่างชัดเจน
2. มองเห็นว่าการท่องเที่ยวต้องมีการพัฒนา ถนน โรงแรม และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว
3. เพราะความหลากหลายทางชีวภาพของโลกกำลังถูกทำลาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเกิดขึ้นในชนบทของประเทศในเขตร้อน เพราะเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ดีกว่า
4. เพราะพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศเขตร้อน เป็นที่ดินของรัฐ ประชาชนในพื้นที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ดังนั้นเพื่อที่รัฐจะสามารถรักษาพื้นที่เหล่านี้เอาไว้เป็นพื้นที่ป่าสงวนและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รัฐ นักพัฒนา นักวิทยาศาสตร์ จึงต้องเป็นผู้ลงทุนในพื้นที่เพื่อที่จะกำหนดให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นเป็นผู้ดูแล และรักษาทรัพยากรธรรมชาติต่อไป
5. ชุมชนท้องถิ่นมักจะถูกรวมเข้าไว้ในแผนการอนุรักษ์ขั้นต้น ต้องรับฟังความคิดเห็นจากแผนต่างๆ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็จะเปลี่ยนสภาพสังคมของชุมชน และชุมชนก็ต้องยอมรับด้วย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นอันตรายต่อวัฒนธรรม โดยที่สังคมไม่เต็มใจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ก็ล้มเหลว ประชาชนในท้องถิ่นก็เริ่มต้นล่าสัตว์และทำลายป่าแทน
6. เงินงานการศึกษา การสาธารณสุข สามารถทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรดีขึ้น การศึกษาทำให้ผู้หญิงมีบุตรน้อยลง ลดปัญหาความยากจน การเพิ่มจำนวนประชากร และการแบ่งที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นสาเหตุของการเสื่อมคุณภาพของทรัพยากร และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องหาทางปกป้องด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้หมายความว่าเพียงแค่นักท่องเที่ยว รัฐ และนักวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์พื้นที่เท่านั้น แต่หมายรวมถึงชุมชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และความสำเร็จและความล้มเหลวของมันด้วย

ทุกฝ่ายต้องคำนึงถึงว่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย และชุมชนเหล่านี้จะต้องมีสิทธิ์มากที่สุดในการตัดสินใจที่จะพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเอง (Gail Lash 1997 : 6-7)

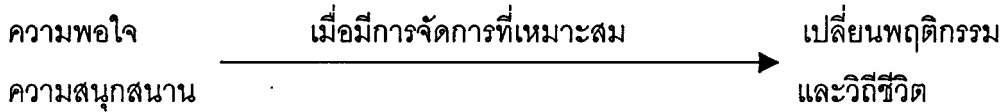
2.3.2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ มันสามารถที่จะก่อให้เกิดรายได้ และสร้างเศรษฐกิจ เพื่อที่จะนำเอาผลกำไรส่วนนี้ไปดูแลรักษาระบบธรรมชาติและสัตว์ป่า แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็เป็นตัวทำลายทรัพยากรซึ่งมันต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน จึงต้องมีการจัดการที่เหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวดังนี้ คือ

1. สามารถป้องกันสภาพแวดล้อมจากผลกระทบในด้านลบ
2. สร้างประสบการณ์ที่สนุกสนานให้กับนักท่องเที่ยว

นั่นคือ พยายามทำให้มีความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม โดยเปลี่ยนนักท่องเที่ยวจากฐานะเป็นผู้รับให้เป็นฐานะของการเป็นผู้ดูแลแทน

ผลที่จะเกิดกับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลที่จะเกิดกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

ภาพที่ 2.2 แสดงผลจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม

ที่มา : วารสาร Tourism Management ปีที่ 16 ฉบับที่ 1

ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการจัดการที่ดี แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. นักท่องเที่ยว มีความพอใจและความสนุกสนาน มีการศึกษาเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงความเชื่อ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวิถีชีวิต
2. สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติถูกรบกวนน้อยที่สุด ได้รับการปกป้องและปรับปรุงให้มีสภาพที่ดีในระยะยาว (Mark B Orams 1995 : 5-7)

2.3.2.1 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการเสนอโดยคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จะต้องมีการจัดการโดยเฉพาะ คือ

1) มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

โดยจะต้องเห็นคุณค่าของสิ่งรอบๆ ตัวพร้อมๆ กันกับการเรียนรู้วัฒนธรรมในพื้นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) ลดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่ตามมา พยายามลดผลกระทบโดยการกำหนดกิจกรรมให้เหมาะสมกับพื้นที่ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งในการเดินทาง สิ่งก่อสร้างต้องเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพพื้นที่

3) ให้การศึกษา

มีการสื่อความหมายที่ดี ให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ในพื้นที่ เพราะสิ่งนี้คือ ข้อแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ในการสื่อความหมายที่ดีนั้นจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ที่มีคุณภาพสูง พยายามทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวในด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

4) ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีการกระจายรายได้

แนวความคิดนี้พยายามลดการบริโภคทรัพยากรจากป่าไม้ เป็นผลกำไรจากการท่องเที่ยว เพื่อให้ประชากรในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้น ในขณะที่มีการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้ด้วย

5) เพิ่มจิตสำนึกในการอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศปรารถนาที่จะมีอาสาสมัครในการทำงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนา คูแลร์รักษาระบบนิเวศ ในขณะที่เดียวกันนักท่องเที่ยวจะได้รับความพอใจกับธรรมชาติ และความเป็นอยู่ของชุมชน (Dachanee EmPhandhu และ Surachet Chetamart 1997 : 61-62)

2.3.2.2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการเสนอโดย Dr.

Philip Dearden จาก University of Victoria ประเทศแคนาดา

ถ้าอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นพลังหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว มันจะกลายเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเข้าใจให้กระจ่างถึงแนวความคิดเหล่านี้ คือ ต้องมีการจัดการที่ให้ผลตอบแทนต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น

ผลตอบแทนต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน คือ

1. สามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้
2. สร้างจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวและชุมชน
3. สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ และป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจจะให้ผลตอบแทนต่อสิ่งแวดล้อมได้หลายทาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1) ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่อประชาชนในท้องถิ่นเพื่อที่จะนำเอาไปทำกิจกรรมอนุรักษ์ต่อไป

คนอาศัยอยู่โดยระบบนิเวศที่มีจำกัด เมื่อมีการเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เกิดขึ้น จึงย้ายพื้นที่ไปที่อื่นเรื่อยๆ ถึงแม้ว่าคนในท้องถิ่นจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น การล่าสัตว์ การตัดไม้ แต่ไม่ได้หมายความว่าผลกระทบเหล่านี้จะไม่เพิ่มขึ้นในอนาคต การล่าสัตว์มีผลโดยตรงต่อห่วงโซ่อาหารและระบบนิเวศ

ลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างกิจกรรมอนุรักษ์โดยคนในท้องถิ่น เช่น การไม่ล่าสัตว์ และผลกำไรระยะยาวซึ่งตกสู่คนในท้องถิ่นจากการเที่ยวชมสัตว์ป่าของนักท่องเที่ยว หรืออาจกล่าวได้ว่า ผลกำไรจะต้องทำให้รูปแบบของการใช้ทรัพยากรสัตว์ป่าไปในทางที่ดีกว่ารูปแบบเดิมที่ใช้สำหรับการบริโภค

2) เพิ่มความสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ผลกำไรทางด้านสิ่งแวดล้อม คือ การเพิ่มความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อม ถ้าเพื่อการดูแลรักษา เราต้องเข้าใจ เพื่อที่จะเข้าใจ เราต้องเรียนรู้ และเพื่อที่จะเรียนรู้ เราจะเข้าไปสัมผัสแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การที่เราจะให้ผู้คนได้เข้าไปสัมผัสกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อเพิ่มความเข้าใจในสิ่งแวดล้อม ให้ประสบการณ์ที่หลากหลายในการเดินทางหลายๆวัน ไปยังพื้นที่ห่างไกล กับกลุ่มเล็กๆ โดยมีผู้ที่เป็นนักธรรมชาตินิยมร่วมเดินทางไปด้วยนอนในเต้นท์ หรือที่พักริมอื่น ๆ ที่ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากที่สุด ประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้มนุษย์ได้ย้อนคิดเกี่ยวกับตนเอง และบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ในโลกใบนี้ และเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

3) สนับสนุนงานวิจัยและกิจกรรมอนุรักษ์

ผลกำไรในด้านสิ่งแวดล้อม คือ ขยายฐานความรู้ ให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่เพียงแต่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่อคนท้องถิ่นเท่านั้น แต่จะต้องก่อให้เกิดการค้นคว้าวิจัย และทำกิจกรรมการอนุรักษ์ในพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วย (Philip Dearden 1997 : 44-48)

2.3.2.3 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการเสนอโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับรากฐานของชีวิตประชาชนเป็นหลัก ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม มีการจัดการการท่องเที่ยวที่อาจแบ่งได้อย่างชัดเจนเป็น การท่องเที่ยวธรรมชาติ และการท่องเที่ยววัฒนธรรม (รวมทั้งประวัติศาสตร์และโบราณคดี) ต่อมาได้มีแนวทางที่ต้องการให้การท่องเที่ยวคว้านึงถึง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความต้องการในการอนุรักษ์ หรือรักษาวัฒนธรรมชุมชนให้มากขึ้น จึงได้มีการจัดการการท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็นด้านต่างๆดังนี้

1) การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญอย่างยิ่ง ของการท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้จำแนกองค์ประกอบนี้ออกเป็น

ประเภทที่ 1 แหล่งธรรมชาติ (เน้นที่ความหลากหลาย หรือ ความดั้งเดิม)

ประเภทที่ 2 แหล่งวัฒนธรรมรวมแหล่งประวัติศาสตร์ที่เน้น ความสัมพันธ์กับระบบนิเวศในพื้นที่

แหล่งทรัพยากรเหล่านี้อาจมีสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ อยู่แล้ว หรือเป็นแหล่งธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่มี ศักยภาพในการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ภายในแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ จะสามารถจัดการเพื่อให้มีการท่องเที่ยวได้มากกว่าหนึ่งรูปแบบ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจึงไม่เพียงแต่เป็นการนำทรัพยากรที่มีความสำคัญในระบบนิเวศมาเสนอต่อนักท่องเที่ยวเท่านั้น หากยังรวมถึงการสงวน รักษา พันธุ์ ควบคุม ดูแล ทรัพยากรเหล่านั้นให้คงสภาพไว้ให้ดีที่สุด และสามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้นานที่สุดหรือตลอดไป

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เจ้าของหรือ ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลพื้นที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบหลัก โดยผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยวองค์กรประชาชน และประชาชนท้องถิ่น ต้องให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ รักษาสภาพไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณาว่า แหล่งท่องเที่ยวใดมีศักยภาพเพียงพอ และได้รับการดำเนินการจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว ต้องมีการจัดเขตพื้นที่ (Zoning) ภายใน บริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เพื่อการใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เหมาะสมตามสภาพของทรัพยากร และขนาดการรองรับของทรัพยากรต่อปริมาณและกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยจัดแบ่งตามความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรมที่ยอมรับได้ มีการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว และกำหนดขนาดการควบคุม จำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม เพื่อป้องกันปัญหาความแออัด คับคั่ง มลพิษตกค้าง เสี่ยงรบกวน และการทำลายพืชพรรณและสัตว์ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 41) ซึ่งขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (Carrying Capacity for Tourism Development) สรุปเป็นคำจำกัดความได้ว่า "ขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว วัดได้ด้วยปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่สามารถอยู่ได้ในทุกเวลาในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ ในปริมาณที่จะทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายน้อยที่สุด และยังคงรักษาสภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีไว้ได้มากที่สุด โดยนักท่องเที่ยวมีความพอใจและได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐานและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่น"

หรืออาจจะกล่าวสั้นๆ ว่า ชีตความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง "ปริมาณการใช้ประโยชน์พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ที่พื้นที่นั้นจะสามารถแบกรับไว้ได้ ก่อนที่จะเกิดความเสื่อมโทรมขึ้น"

การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวใดๆ จะมีการกำหนดกลวิธีต่างๆ เพื่อใช้รักษาระดับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้น แนวความคิดของขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงสามารถใช้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ สำหรับเสริมทั้งมาตรฐานและขอบเขตการท่องเที่ยว ซึ่งจะมีผลต่อการเอาใจใส่ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

ขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถแปรเปลี่ยนหรือมีความแตกต่างกันไปตามชนิดของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม เวลา และสถานที่ นอกจากนี้แล้ว ขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ยังแตกต่างกันตามเกณฑ์และปัจจัยที่นำมาพิจารณา เช่น ขนาดพื้นที่ ความต้องการน้ำใช้ การปล่อยของเสีย การดำรงรักษาทัศนียภาพ ตลอดจนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ ยังรวมถึงความสามารถหรือโอกาสในการจัดการของรัฐ (เช่น นโยบาย การบริหาร เทคโนโลยี งบประมาณ) ในการควบคุมป้องกัน ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น การศึกษาเพื่อกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ก่อนตัดสินใจเลือกระดับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่ดีและเหมาะสมที่สุดภายใต้ระบบการจัดการระดับต่างๆ ขั้นสุดท้าย การตัดสินใจเลือกขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว จะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ และการเลือกสรรข้อกำหนดที่มีประสิทธิภาพอีกด้วย

การที่แหล่งท่องเที่ยวใดๆ จะรองรับนักท่องเที่ยวได้มากหรือน้อยนั้น ความสำคัญขึ้นอยู่กับความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งและในระบอบภาพรวม ซึ่งพิจารณาได้ 4 ด้าน คือ

ก.) ชีตความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง ระดับนักท่องเที่ยวสูงสุด ที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงระดับความอึดตัวของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่

ข.) ชีตความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Carrying Capacity) หมายถึง ระดับของนักท่องเที่ยวที่สูงสุด ที่จะไม่ทำให้ระบบสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาด้วยค่าลง ซึ่งได้แก่ ระบบนิเวศวิทยา คุณภาพน้ำ น้ำทะเล อากาศ รวมถึงการทิ้งและกำจัดขยะมูลฝอย

ค.) ชีตความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ด้านสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุด ที่ไม่ทำให้ความสนุกสนานและประทับใจของนักท่องเที่ยวจางหายไป เมื่อมีการขยายตัวของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ รวมถึงระดับสูงสุดที่ไม่ทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อประชาชนท้องถิ่น

ง.) ชีตความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ด้านเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity) หมายถึง ระดับการพัฒนาที่ระบบเศรษฐกิจสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างเหมาะสม โดยไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งในหมู่สมาชิกในสังคม และไม่กระทบต่อการลงทุน หรือการดำรงชีพของประชากร (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2537 : 2-12 ถึง 2-14)

เมื่อมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีการควบคุมการปลูกสร้างอาคาร การปรับปรุงพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน กิจกรรม และการตกแต่งเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติมองค์ประกอบทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการมีระบบป้องกันและกำจัดมลพิษที่เหมาะสมในด้านต่างๆ

สิ่งซึ่งกล่าวมาข้างต้น จะต้องมีการดำเนินการโดยใช้มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองดูแล รักษา ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แหล่งอนุรักษ์ที่มีกฎหมายเฉพาะคุ้มครอง หรือใช้กฎอื่นเสริมการจัดการอย่างเข้มงวดตามระดับของการอนุรักษ์ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 41)

2) ให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีจุดมุ่งหมายในระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรวมเพื่อให้มีบทบาท และทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม ในการส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้วยการทำให้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสื่อกลางทางการศึกษา และการเรียนรู้ด้านระบบเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นิเวศของนักท่องเที่ยวยุคใหม่และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญต่อการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่ เป็นเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวดังกล่าว หากไม่มีกระบวนการให้การศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของทรัพยากรท่องเที่ยวแล้ว การสร้างจิตสำนึกที่ดีต่ออนุรักษ์ย่อมยากที่จะเกิดขึ้น และการท่องเที่ยวนั้นไม่อาจกล่าวได้ว่า เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การให้การศึกษา จะให้ความสำคัญในระหว่างการท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่ควรมีการให้ข้อมูลก่อนการท่องเที่ยว และมีการให้การศึกษาเพิ่มเติมในภายหลังด้วย

ดังนั้น การศึกษา (Education) เป็นองค์ประกอบพื้นฐานยิ่งในกระบวนการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการเสริมสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้สามารถดำรงสถานภาพและอำนวยความสะดวกอย่างยั่งยืนสืบไป ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 44)

วิธีการสร้างจิตสำนึกสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มักจะเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (interpretation programs) เช่น การจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (interpretive center) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้าย บรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่างๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเดินป่า ที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหลากหลายแก่ผู้มาเยือน รวมไปถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบของแหล่งท่องเที่ยว ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆที่นักท่องเที่ยวพบเห็น (ศูนย์วิจัยป่าไม้ 2538 : 3-4)

การสื่อความหมายธรรมชาติเป็นรูปแบบที่ชัดเจนที่สุดของการให้การศึกษาในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การพัฒนาการจัดการศึกษาในระบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีส่วนกลางและโครงข่ายความร่วมมือที่จะร่วมกันในการพัฒนาทิศทาง นโยบาย รูปแบบ วิธีการเทคโนโลยีและสื่อต่างๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งในระดับควบคุมนโยบายและระดับปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยรวม

การให้การศึกษา เจ้าของหรือผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลพื้นที่ และผู้ประกอบการนำเที่ยวจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบหลัก แต่ต้องได้รับความสนใจและร่วมมืออย่างจริงจัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ ผู้ประกอบการอื่น ๆ นักท่องเที่ยว องค์กรประชาชน และประชาชนท้องถิ่น

3) การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น เป็นเป้าหมายสำคัญ ได้รับความเน้นให้มีในกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์กรรวมของระบบ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ให้ความสำคัญ โดยจัดเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ครอบคลุมการมีส่วนร่วมขององค์กรอื่นๆด้วย แต่ได้เน้นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนท้องถิ่น ในอันที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำเนินอยู่ได้

ประชาชนในชุมชนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมาก เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่น สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐ หรือของเอกชน ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการท่องเที่ยวระดับต่างๆได้

ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน พึงพิงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ ชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 47)

วิธีการที่ประชาชนจะมามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนพัฒนาด้านกายภาพนั้น มีมากมายหลายวิธี แต่ละวิธีก็มีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไป

Sewell and Coppock ได้สรุปเทคนิควิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 12 วิธีคือ

1. การหยังเสียงสำรวจความเห็นของประชาชนและการสำรวจอื่น ๆ
2. การลงคะแนนเสียงแสดงประชามติ
3. ออกเสียงลงคะแนนโดยใช้หีบบัตร
4. การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน
5. การวางแผนให้มีการพูดสนับสนุน
6. จดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือ หรือจดหมายร้องทุกข์
7. การแสดงความเป็นตัวแทนของกลุ่มพลังกดดัน
8. การคัดค้านและการประชุมเพื่อเดินขบวนแสดงความคิดเห็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

9. การชุมนุมแสดงความคิดเห็น
10. การประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน
11. ปฏิบัติการร่วมกัน หรือการสัมมนา
12. คณะทำงานเฉพาะกิจ

(อ้างใน ไพโรจน์ ถวัลย์ศักดิ์วุฒิ 2535 : 22-24)

และนอกจากจะให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาแล้ว องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ เช่น สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้ง สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรชุมชนอื่นๆ และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น กรมป่าไม้ กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 47-49)

4) การส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว

ตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นตลาดที่กำลังได้รับความสนใจ ทั้งจากนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นักอนุรักษ์ และบุคคลทั่วไปที่รักธรรมชาติและ ต้องการรักษาสีเขียวแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน การมองตลาดการท่องเที่ยวจึงมีสองด้าน คือ ด้านตลาดที่ต้องการมีสิ่งดึงดูดใจใหม่ๆ ที่เป็นเหมือนผลิตภัณฑ์ในการเสนอขาย (Product) กับด้านที่ ให้ตลาดเป็นสื่อ นำคนเข้าไปสัมผัส เรียนรู้ และร่วมรักษาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการประสานแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกัน

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นทรัพยากรที่มีความอ่อนไหว อาจได้รับผลกระทบได้ง่าย ดังนั้น การตลาดจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการจัดการ และการพัฒนาที่มีการ ดำเนินการแล้วอย่างมีคุณภาพ โดยต้องจัดให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับ ของพื้นที่ กับปริมาณนักท่องเที่ยว ทั้งนี้การตลาดจะต้องพิจารณาการกระจายตัวที่เหมาะสมของ อุปสงค์ และการจัดการด้านอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย

การส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็น กระบวนการที่ต้องจัดทำขึ้น โดยมุ่งส่งเสริมให้ตลาดเป็นตลาดที่มีคุณภาพ และให้การท่องเที่ยว สอดคล้องกับความต้องการ หรือความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นการส่งเสริมการตลาด จึง ไม่ใช่การพยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว หากยังต้องจัดสรรให้มีการกระจาย ตัวของนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมต่อสภาพของอุปทานที่มีอยู่ ภายใต้ขีดความสามารถของแหล่ง ท่องเที่ยวที่รองรับได้ นอกจากนี้การตลาดจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยคำนึงถึงด้านอื่นๆด้วย เช่น ด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม ด้านการให้การศึกษา ด้านการกระจาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รายได้ เป็นต้น และควรดำเนินการในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ และมีการสร้างโครงข่ายการท่องเที่ยวที่เหมาะสมอยู่ก่อนแล้ว

ในกระบวนการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการบริการนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ พบว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญยิ่ง ในการเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระบบตลาดกับทรัพยากร หรือให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะการกระจายข้อมูล ข้อเสนอแนะไปยังนักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่มีศักยภาพที่สุดในการควบคุมทางพฤติกรรม เศรษฐกิจ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และการควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพที่สุด รวมทั้งเป็นส่วนที่จะส่งเสริมให้เกิดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่มมากขึ้น โดยมัคคุเทศก์คือผู้มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูล และรายละเอียดของทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อการศึกษาแก่นักท่องเที่ยว การจัดการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ จึงมีบทบาทสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเดินทางท่องเที่ยวแบบเอกเทศของนักท่องเที่ยว นั้น จะเกิดประโยชน์ได้น้อยในการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ ยกเว้นการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรแบบศึกษาด้วยตนเอง (Self-guide) ซึ่งโดยภาพรวมแล้ว จะมีปริมาณน้อย นอกจากนี้ ตัวกลางนี้ยังจะมีบทบาทที่สำคัญในการกำกับ และควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ให้อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 49-51)

5) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ

โครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถือได้ว่าเป็นการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ให้กับนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกับบริการในการท่องเที่ยวโดยทั่วไป หากแต่บริการในรูปแบบนี้ จะมีความเข้มงวดในการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติ และสังคม เป็นบริการที่มีการเสริมความสมบูรณ์ในองค์ประกอบต่างๆ ตามปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้น จึงมักมีขนาดของการพัฒนาในระดับปานกลาง-ต่ำ ตามขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรการท่องเที่ยว ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานและบริการที่จำเป็น ได้แก่ เส้นทางคมนาคมเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การบริการที่พัก ในระดับโรงแรมจนถึงการตั้งเต็นท์ในพื้นที่ การบริการอาหารและเครื่องดื่ม โครงสร้างพื้นฐานอื่นๆเท่าที่จำเป็น เช่น น้ำใช้ ไฟฟ้า การขนส่ง การสื่อสาร และการรักษาความปลอดภัย ภายใต้ความเหมาะสมของพื้นที่และการพัฒนาในพื้นที่นั้นๆ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ เป็นภาระกิจของผู้ให้บริการ เจ้าของหรือผู้ควบคุมดูแลพื้นที่ หน่วยงานของรัฐ และในบางพื้นที่ประชาชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนในการพัฒนา โดยนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเข้าใจถึงขนาดของการบริการที่อาจมีจำกัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตามสภาพด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 53)

6) การส่งเสริมการลงทุน

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการ ที่ให้ผลตอบแทนในภาพรวมของประเทศสูงเป็นอันดับหนึ่ง แต่การลงทุนและรายได้ยังมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ ในลักษณะที่มีการบริโภคสูง มีการไหลเวียนของระบบเงินตราสูง ซึ่งอาจเกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจไม่เต็มที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ปัจจุบันเข้าใจว่าอาจยังให้ผลตอบแทนค่อนข้างต่ำ แต่สร้างความเชื่อมั่นได้ว่า มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นในสัดส่วนที่สูงกว่า การส่งเสริมการลงทุนจึงเป็นมาตรการที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่กระจายผลตอบแทนสู่ท้องถิ่น หรือสนับสนุนการลงทุนของท้องถิ่นเองมากขึ้น นอกจากนี้ การส่งเสริมการลงทุนยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือที่ดีในการสร้างการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการ การส่งเสริมและควบคุมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 55).

แนวความคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น แม้จะต่างกันในเรื่องรายละเอียด แต่ในใจความสำคัญแล้วนั้น หมายถึงการจัดการที่มุ่งเน้นให้มีการรักษา ดูแล ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพดี และหลีกเลี่ยงการกระทำที่จะก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบแก่สภาพแวดล้อม พร้อมกันนั้นจะต้องมีการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยที่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ มีการกระจายรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง แต่ในขณะเดียวกันจะต้องระมัดระวังในการส่งเสริมการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการลงทุนในท้องถิ่นด้วย เพราะสิ่งเหล่านี้หากทำโดยขาดการพิจารณาที่รอบคอบแล้วอาจก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบได้

จากสิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดไม่ได้หมายความว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ เลย เพราะถ้าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ดีพอแล้ว อาจเกิดผลกระทบต่างๆ เหล่านี้ตามมาได้ เช่น

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเริ่มต้นในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่ชุมชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมในผลกำไร และถูกกีดกันจากผลประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์ป่า เพื่อที่จะสนับสนุนอุทยานแห่งชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่าจะถูกบั่นทอนลงไปเรื่อยๆ

ผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรมประจำถิ่นมักจะเป็นตัวดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นได้รับการฝึกฝนทักษะเพื่อที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีการจ้างงาน มีการให้การศึกษา อันอาจนำมาซึ่งผลกระทบทางลบต่อสังคมได้ เมื่อคนรุ่นใหม่ได้งานและเงินจากการท่องเที่ยว ซึ่งอาจทำให้มีอิทธิพลเหนือคู่แข่งที่เป็นคนรุ่นก่อน รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพวกเขาได้มาง่ายกว่าเดิม ก่อให้เกิดความริษยา อาชญากรรม (Gail Lash 1997 : 4-6) สินค้าและภาพลักษณ์ถูกนำมาขายเป็นประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว โดยสร้างเป็นอุตสาหกรรมที่ขึ้นอยู่กับ ภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชนในท้องถิ่น ต้องมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นจากผลแห่งการพัฒนา คนในชุมชนควรที่จะรู้ว่าชุมชนของพวกเขาถูกทำให้เป็นสูตรสำเร็จ และขายออกไปในรูปของสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวอย่างไร (David G Simmons 1994 : 98-99)

ในด้านขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว นอกจากจะต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงศักยภาพที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวแล้ว ยังจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบจากนักท่องเที่ยวด้วย ไม่ใช่แต่สิ่งมีชีวิตบางชนิดเท่านั้น แต่หมายรวมถึงระบบนิเวศทั้งหมดในพื้นที่ นอกจากผลกระทบที่เกิดกับสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังต้องคำนึงถึงผลจากความต้องการโครงสร้างพื้นฐานที่ต้องรองรับกิจกรรมเหล่านั้นด้วย (Philip Dearden 1997 : 50-53)

2.3.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะยั่งยืนได้อย่างไร

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ขึ้นอยู่กับธุรกิจการท่องเที่ยว และสาธารณูปโภคที่รองรับเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงอันตรายที่เกิดจากการประชาสัมพันธ์อีกด้วย การท่องเที่ยวแบบทางเลือกใหม่ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า การท่องเที่ยวแบบผจญภัยที่มีการนำเสนอบนรูปแบบที่เปิดกว้างขึ้น เป็นโครงการใหญ่ เป็นตัวเร่งให้สังคมและสิ่งแวดล้อมเสื่อมลง

เมื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ได้ถูกทำให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และการจัดการในรูปแบบที่เรียกว่า "Package Tour" การท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ หรือการท่องเที่ยวแบบเดิมก็ไม่ต่างกันในด้านวัตถุประสงค์และกระบวนการ (Anita Pleumarom 1997 : 28-29)

2.3.4 ข้อควรระวังสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เราปฏิเสธไม่ได้ว่า เศรษฐกิจเป็นกลไกของพลังในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น แต่ไม่ใช่ทุกคนจะได้รับผลประโยชน์นั้น ในขณะที่วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนจะต้องเปลี่ยนไป เพื่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น โดยจะต้องแลกกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่น โสเภณี ยาเสพติด เอดส์ ซึ่งปัญหาเหล่านี้มักจะถูกมองข้ามในการพูดถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Anita Pleumarom 1997 : 29-30)

ความจริงแล้ว ระบบสังคม และระบบเศรษฐกิจ เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จะกระทบต่อสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือสูญเสีย ประเพณี หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตในอดีต ซึ่งอาจหมายถึงการสูญเสียรูปแบบของการใช้ ประโยชน์ทรัพยากรแบบยั่งยืนในพื้นที่ต่างๆ ได้ เพราะแบบแผนการดำเนินชีวิตเป็นผลมาจากการปรับตัวของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม ให้สามารถดำรงอยู่ ภายใต้ข้อจำกัดต่างๆของสภาพแวดล้อม นั้นๆ ซึ่งบรรพบุรุษของมนุษย์ได้ดำรงอยู่มาอย่างสืบเนื่องยาวนาน (วราพร ศรีสุพรรณ 2534 : 59)

ดังนั้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงควรที่จะคำนึงถึงสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ด้วย

1. มันมีศักยภาพพอที่จะเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ แต่มันก็มีศักยภาพพอที่จะทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมด้วย
2. มันเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้รับผลตอบแทน และตระหนักถึงคุณค่าในการอนุรักษ์ แต่มันก็มีความเสี่ยงสูง และมีข้อบังคับ หรือกฎต่างๆ ตามมาอีกมากมาย
3. ภายใต้เงื่อนไขที่มีการจัดการที่ดี มันสามารถที่จะทำให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นดีขึ้น และช่วยป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม แต่ มันก็ห่างไกลจากการเป็นเครื่องมือที่จะแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง
4. มันสามารถเพิ่มรายได้และการจ้างงาน แต่ ประชาชนในท้องถิ่นอาจกลายเป็นผู้สูญเสีย
5. มันสามารถสร้างกองทุนสำหรับโครงการอนุรักษ์ แต่มันก็สามารถทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมคุณภาพลงได้เช่นกัน
6. มันสามารถยกระดับจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมและกฎหมายหรือข้อบังคับ เพื่อรองรับการอนุรักษ์ธรรมชาติ แต่ มันก็เป็นสาเหตุของการเพิ่มความขัดแย้งในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ
7. มันสร้างอำนาจให้กับชุมชนท้องถิ่น แต่ มันก็สามารถสร้างความตึงเครียด และแบ่งแยกทางสังคมได้ด้วยเช่นกัน (Anita Pleumarom 1997 : 41)

เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในประเทศไทย อุทยานแห่งชาติของไทยเป็นพื้นที่ที่มักจะได้กับความนิยมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างมาก เพราะเป็นพื้นที่ที่ถูกอนุรักษ์ธรรมชาติเอาไว้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

2.4 อุทยานแห่งชาติกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้น สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ อุทยานแห่งชาติจะต้องมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ในสภาพที่ดีให้ได้

ระบบการจัดการอุทยานแห่งชาติที่ใช้ในประเทศไทย เป็นการนำเอาระบบการจัดการอุทยานมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา (สุรเชษฐ์ เสดมาส อ่างใน พิภูล ชูสกุล 2541 : 60) ซึ่งคุ้นเคยกับการวางแผนอนุรักษ์ในเขตป่าอุทยานที่ไม่มีมนุษย์เข้าไปรบกวน แต่ในประเทศไทยต้องใช้แนวทางในการอนุรักษ์ที่มีลักษณะการพึ่งพากันระหว่างชุมชนท้องถิ่นและระบบนิเวศ ซึ่งนักวางแผนจากซีกโลกตะวันตกไม่สามารถเข้าใจได้ ดังนั้นการจัดการอุทยานแห่งชาติของไทยในปัจจุบันจึงมักจะประสบปัญหา เรื่องการถือครองที่ดินของประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติเสมอ (ลารี โลมานน์ 2537 : 118) แต่ในการวางแผนมักมองข้ามความขัดแย้งระหว่างประชาชนในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่ดูแลอุทยานแห่งชาติ ในที่สุดแล้วประชาชนในพื้นที่ที่จะถูกบีบบังคับโดยใช้กำลังหรือสร้างแรงจูงใจให้ย้ายออกจากพื้นที่ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา (แอนดริว เกรย์ 2537 : 79-83)

2.4.1 ปัญหาด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติ

ก่อนที่จะมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้น อุทยานแห่งชาติเองก็มีปัญหาในการจัดการอยู่แล้ว โดยสามารถกล่าวพอสังเขปได้ดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่ไม่ชัดเจน
2. เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ
3. ขาดการวางแผนการจัดการและแนวทางในการปฏิบัติ
4. ความสัมพันธ์กับสาธารณชนไม่ดี
5. โครงการพัฒนาสิ่งก่อสร้าง เช่น บ้านพักนักท่องเที่ยวและพนักงานไม่เพียงพอ
6. ขาดการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่
7. ความต้องการใช้พื้นที่เพื่อการพักผ่อนมีมาก

(Piyathip Pipithvanichtham 1997 : 75-79)

เมื่อมีการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ปัญหาต่างๆ จึงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ปัญหาเดิมเหล่านี้ยังไม่ได้ถูกแก้ไขหมดไป

2.4.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติของไทย

อุทยานแห่งชาติจำนวนมากมักจะถูกเสนอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้รวมอยู่ในนโยบายของอุทยานแห่งชาติ ไม่มีแนวทางจัดการความสำเร็จขึ้นอยู่กับความสนใจ และทักษะของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเท่านั้น

ในทางทฤษฎี การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องเป็นทางที่จะต้องคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย คือ

1. เจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ไม่เพียงพอทั้งด้านปริมาณและทักษะ
2. ไม่มีรูปแบบและแนวทางที่ชัดเจนสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่

อุทยานแห่งชาติ

3. มีการประสานงานกันน้อยระหว่างกรมป่าไม้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และหน่วยงานอื่นๆ ในการกำหนด ควบคุม จัดการ อุทยานแห่งชาติ หรือในการรวมชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. เกิดช่องว่างของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติเกี่ยวกับการลงทุนของเอกชน
5. การจัดการบริหาร และเป้าหมายไม่เพียงพอ
6. ระบบข้อมูลและการติดต่อสื่อสารมีน้อยเกินไป เช่น ในกรุงเทพฯ (กรมป่าไม้)

มีโทรศัพท์เพียง 3 เลขหมายเท่านั้น

ถ้าปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขก่อนที่จะมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแล้ว อุทยานแห่งชาติจะอยู่ในสถานะที่มีความเสี่ยงสูงมาก (Piyathip Pipithranichtham 1997 : 79-80)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หากจะกล่าวโดยทั่วไปแล้ว การท่องเที่ยว นับว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรม เป็นต้น เรื่องเหล่านี้ ได้มีผู้ทำการศึกษา และวิจัยในหลายหัวข้อ ซึ่งจะขอยกเอาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ผู้ศึกษากำลังทำการศึกษาอยู่ มากกล่าวไว้โดยสังเขปดังต่อไปนี้

2.5.1 การศึกษาเรื่อง “ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว : แนวคิดในการจัดตั้ง สหกรณ์บริการนำเที่ยวชมธรรมชาติ แนวอนุรักษ์กาญจนบุรี จำกัด (ส.บ.อ.ก.) สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งแรกของประเทศไทย โดย พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ

จากการศึกษาของพงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ พบว่า เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อพื้นที่ใดมีศักยภาพพอที่พัฒนาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่างมีสูตรสำเร็จในการส่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบเดียวกัน คือ โฆษณาประชาสัมพันธ์กันอย่างครึกโครม เชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยว และเรียกร้องให้บริษัทนำเที่ยวต่างๆ เข้าไปลงทุนยังพื้นที่นั้น ซึ่งให้ผลง่ายและรวดเร็ว โดยมุ่งเน้นแต่ปริมาณของนักท่องเที่ยว โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพของนักท่องเที่ยว ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เป็นเสมือนตัวบ่งบอกถึงความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ทุกคนลืมนึกไปว่า ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์ที่สวยงาม ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น เป็นสมบัติที่มีคุณค่า มีความเปราะบาง มีอยู่อย่างจำกัด และไม่มีในท้องถิ่นอื่นใดอีก หากได้นำมาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวโดยขาดความระมัดระวัง หรือใช้ไปโดยไม่มีความรับผิดชอบแล้ว ก็อาจเกิดความเสื่อมโทรม สูญเสียคุณค่า และสูญสิ้นไปอย่างไม่อาจเรียกกลับคืนมาได้อีก ที่เป็นเช่นนี้ก็ด้วยเหตุที่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นไปตามนโยบายเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล โดยมีได้มีการศึกษา วางแผน และป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่มุ่งหวังส่งเสริมให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น จึงเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นยาวเปรียบเสมือนไฟไหม้ฟาง ธุรกิจท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้นในท้องถิ่นอย่างคึกคักอยู่เพียงไม่นานแล้วก็ค่อยๆ จางหายไป เมื่อแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามเปี่ยมคุณค่านั้นได้ถูกทำลายจนหมดสภาพไปภายในเวลาอันสั้น และผลลัพธ์สุดท้ายก็คือ ชาวบ้านในท้องถิ่นต่างถูกทอดทิ้งให้อยู่กับแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม ที่หมดมนต์เสน่ห์ และหมดสภาพอย่างสิ้นเชิงตลอดไป และนั่นคือ การทำลายโอกาสในการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวของชาวบ้านในท้องถิ่นไปตลอดกาล ทั้งนี้เนื่องจากบริษัทนำเที่ยวและนักลงทุนเกือบทุกราย มีจุดประสงค์ในการประกอบธุรกิจเหมือนกัน นั่นคือ ต้องการลงทุนให้น้อยที่สุด และใช้เวลาให้สั้นที่สุด แต่แสวงหากำไรให้ได้สูงสุด เนื่องจากทุกคนต่างตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบอุตสาหกรรมนิยม ทุนนิยม และบริโภคนิยม อย่างถอนตัวไม่ขึ้น ดังนั้น โอกาสที่ชาวบ้านซึ่งมีทุนน้อยกว่า จะเข้ามาประกอบอาชีพในธุรกิจท่องเที่ยวย่อมเป็นไปได้ยาก เนื่องจาก ไม่มีเงินพอที่จะลงทุน ไม่มีความรู้ในด้านการท่องเที่ยว และในการประกอบธุรกิจท่องเที่ยว ไม่มีประสบการณ์ และไม่มีความรู้ในด้านภาษาต่างประเทศเพียงพอที่จะดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จึงได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมให้ชาวบ้านในท้องถิ่น สามารถดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง ดังนี้คือ

1. ให้โอกาสในการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวแก่ชาวบ้านในท้องถิ่นก่อนที่จะสนับสนุนบริษัทนำเที่ยว หรือนักลงทุนจากภายนอก
2. ให้ความรู้ในเรื่องการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวแก่ชาวบ้านในท้องถิ่น โดยการฝึกอบรม
3. เพิ่มศักยภาพของชาวบ้านในท้องถิ่น โดยจะต้องส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการใช้ภูมิปัญญาจากพื้นบ้านมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฝึกอบรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5.2 การศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

จากการศึกษาเรื่องภาวะการพึ่งพา และการรับรู้ ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
ที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง เกี่ยวกับประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ
พบว่า ราษฎรที่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่ป่ารอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติมีจำนวน
เพิ่มมากขึ้น โดยราษฎรที่อาศัยอยู่ยังคงต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ สำหรับใช้ในครัวเรือน
เพื่อการดำรงชีพ จึงเป็นการยากที่จะหลีกเลี่ยงหรือป้องกันไม่ให้ราษฎรเข้าไปทำการแสวงหาผล
ประโยชน์ใดๆ จากทรัพยากรธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติเขาลง ประกอบกับตลอดแนวเขต
ที่ต่อเนื่องระหว่างอุทยานแห่งชาติ และหมู่บ้านที่ตั้งอยู่โดยรอบมีเส้นทางเข้าออกหลายทาง อีกทั้ง
ป่าบริเวณเขาลงเคยเป็นที่หลบซ่อนของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จำนวนมาก มีการปลูกพืชผล
ไว้บนภูเขาจำนวนมาก จึงยังคงเกิดภาวะการพึ่งพาทรัพยากรจากพื้นที่ จากการสอบถามราษฎรซึ่ง
มักให้ความร่วมมือน้อย เนื่องจากการลักลอบดำเนินการโดยผิดกฎหมาย ราษฎรจึงไม่ประสงค์
จะให้ข้อมูลด้วยเกรงมีความผิด ได้ผลว่าในส่วนของพืชป่า และผลผลิตจากพืชป่า ยังคงได้รับ
ประโยชน์ประมาณร้อยละ 49 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลของไม้ผลที่ปลูกไว้ก่อนประกาศพื้นที่อุทยานแห่ง
ชาติ สำหรับประโยชน์ในส่วนของไม้ใช้สำหรับสิ่งก่อสร้างพบว่า ร้อยละ 40 นำมาใช้ประโยชน์ใน
ครัวเรือน ร้อยละ 6 ใช้ในครัวเรือนและขายด้วย และประมาณร้อยละ 12 ได้นำไม้บางส่วนมาใช้ทำ
เฟอร์นิเจอร์และสิ่งประดิษฐ์ ส่วนไม้สำหรับทำฟืนและเชื้อเพลิง ราษฎรประมาณร้อยละ 35 ยังคง
พึ่งพาจากป่าธรรมชาติอยู่

สำหรับการเข้าไปดำเนินการใดๆ ซึ่งจะเป็นการได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่ง
ชาติเขาลงในด้านอื่นๆ เช่น การเข้าไปค้าขายในบริเวณอุทยานแห่งชาติ ยังมีจำนวนน้อยราย
โดยในส่วนนี้ราษฎรต้องการให้รัฐส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเพื่อที่จะได้นำเอาผลผลิต เช่น ผลไม้ใน
ฤดูกาลต่างๆ มาขายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว หรือการเข้าไปเป็นลูกจ้างของอุทยานฯ เป็นการส่งเสริม
ประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างอุทยาน และการมีงานทำของราษฎร

2.5.3 การวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ณ อุทยานแห่งชาติเขาลง โดย นิสิตปริญญาโทสาขาสังคมวิทยาประยุกต์ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านต่างๆ พอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านจิตสำนึก โดยการศึกษาจากประชากร 3 กลุ่ม พบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้าไป
เที่ยวมีจิตสำนึกมากกว่าเจ้าหน้าที่และ/หรือคณะกรรมการ และกลุ่มที่มีจิตสำนึกน้อยที่สุดคือ
ประชาชนในท้องถิ่น

2. ด้านแผน/กิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปสู่ความยั่งยืน ของหน่วยงานต่างๆ พบว่า

อุทยานแห่งชาติเขาลง มีแผนดำเนินงาน/กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาลง

องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ยังไม่มีแผนการดำเนินงาน ทั้งที่มีอำนาจหน้าที่ที่จะต้องทำตามกฎหมาย พระราชบัญญัติ องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ยังมีแผนการดำเนินงาน/กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3. ด้านการดำเนินงานตามกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ พบว่า

มีจำนวนนักท่องเที่ยวขึ้นไปยอดเขาลงจำนวนมาก ไม่ปฏิบัติตามที่องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน/อุทยานแห่งชาติเขาลงกำหนดไว้ ได้จำกัดปริมาณนักท่องเที่ยวขึ้นเขาลงไม่เกิน 10 คน รวมผู้นำทาง/ลูกหาบแล้วไม่เกิน 15 คน แต่มีการจัดการให้นักท่องเที่ยวขึ้นเขาลงเกินจำนวนจำกัดการรองรับของพื้นที่ เกิดปัญหาขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล มีกลิ่นรบกวนนักท่องเที่ยว สภาพธรรมชาติ และระบบนิเวศสูญเสีย

สภาพป่าดงดิบขึ้นบนยอดเขาลง ได้ถูกทำลาย มีการตัดต้นไม้เพื่อที่จะได้ชมทิวทัศน์ได้สะดวก นับเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการท่องเที่ยว

ปัจจุบันมีการสร้างบ้านพักวิถีชีวิต (home stay) ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ฝิดรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. ด้านการประสานงานขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน มี 2 ลักษณะ คือ แนวตั้งและแนวนอน

แนวตั้ง องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ประสานงานกับการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในด้านการพัฒนาบุคลากรและให้ความรู้ ประสานงานกับอุทยานแห่งชาติเขาลง ในด้านการนำนักท่องเที่ยวเข้าเขตอุทยานฯ ประสานงานกับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ในด้านการให้ความรู้กับสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ ประสานงานกับนักท่องเที่ยว ในด้านการจัดโปรแกรมนำเที่ยว

แนวนอน องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ประสานงานกับสมาชิกองค์กรชุมชนในหมู่บ้าน ในการรับนักท่องเที่ยว ประสานงานกับมูลนิธิธรรมาธรรมะเพื่อสังคม (มอธ.) ในการเป็นพี่เลี้ยง และจัดหานักท่องเที่ยวในลักษณะการตลาด

แต่ปัญหาที่พบคือ บางครั้งไม่มีการประสานงานระหว่างผู้ประสานงานด้วยตนเอง

5. ด้านการติดตามประเมินผล พบว่า ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง มีการติดตามประเมินผลการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่ไม่เป็นไปตามระเบียบการวิจัย บางครั้งเป็นลักษณะการบอกด้วยวาจา เมื่อไปค้นพบเอกสารการบันทึกไม่พบ

6. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กลุ่มและองค์กรในหมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน มีทั้งหมด 6 กลุ่ม คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลกำโลน กองทุนเดิมสี่เขียวใส่เขาหลวง ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวน และกลุ่มออมทรัพย์ ทั้งหมุดมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งสิ้น

นอกจากนั้น องค์กรบริหารส่วนตำบลกำโลน กองทุนเดิมสี่เขียวใส่เขาหลวง ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ยังมีส่วนจัดทำเครือข่ายเชื่อมโยงกับกลุ่มหรือองค์กรภายนอก เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะยาว จังหวัดพังงา องค์กรบริหารส่วนตำบลเขาลูกช้าง จังหวัดสงขลา องค์กรบริหารส่วนตำบลทุ่งหว้า จังหวัดสงขลา

2.5.4 การศึกษาเรื่อง “การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ที่ทำกิน และทรัพยากรป่าไม้” โดย รศ. ดร. จัตรชัย พงศ์ประยูร

จากการศึกษาพบว่า ก่อนสมัยวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จำนวนประชากร และการกระจายตัวของประชากรในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างมาก การตั้งถิ่นฐานชนบทในรูปหมู่บ้านจึงดำเนินไปอย่างช้าๆ ปัญหาที่ดินทำกิน และที่ถือครองแทบไม่ปรากฏ ประชากรสามารถขยายพื้นที่เพาะปลูก และเพื่อตั้งถิ่นฐานออกไปได้ตามใจชอบ ต่อมาหลังปี พ.ศ. 2500 ประชากรของประเทศได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย จึงเกิดการบุกรุกพื้นที่สาธารณะขึ้น และรัฐเองก็ไม่อาจแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ อันเนื่องมาจาก ขาดความเอาใจใส่ต่อรูปแบบและลักษณะการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ไม่ได้คำนึงถึงปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจสังคมของประเทศ การรวมเอาแหล่งตั้งถิ่นฐานเข้าระบบที่อยู่อาศัยของประเทศ ต้องคำนึงถึงระบบการคมนาคม การบริการ และอาชีพต่างๆ ดังนั้น ถ้าสิ่งเหล่านี้ยังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข การพยายามรักษาพื้นที่ป่าที่เหลือไว้ไม่ให้ราษฎรบุกรุกคงทำได้ยาก โดยเฉพาะถ้าพื้นที่ป่าเหล่านี้มีคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็อาจถูกนายทุนเก็งกำไรซื้อที่ดิน พ่อค่านักการเมืองเข้าบุกรุกร่วมด้วย ที่ผ่านมา รัฐมีความขัดแย้งในตัวเองระหว่างหลักการและเป้าหมายกับความต้องการขยายพื้นที่ทำกิน และการบุกเบิกตั้งถิ่นฐาน นโยบายที่ดินของรัฐบดบังนโยบายป่าไม้ เพราะว่าการขยายพื้นที่ทำกินเพื่อพัฒนาเกษตร คือการทำลายป่า รัฐมีหน่วยงานโดยตรงเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานชุมชนเมือง แต่ไม่มีสำหรับการตั้งถิ่นฐานชนบท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5.5 การศึกษาเรื่อง “ปัญหากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติ” โดย นายผ่อง เล่งอ๋อ

ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ที่ได้ประกาศไว้ เมื่อ พ.ศ. 2504 นั้นมีข้อความหลายข้อความที่สับสนและไม่ชัดเจนในการปฏิบัติ ดังเช่น

มาตรา 6 เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมเพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษา และรื่นรมย์ของประชาชน ก็ให้มีอำนาจกระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “อุทยานแห่งชาติ”

ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง

ปัญหา เมื่อจะประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เรามีปัญหาอยู่ คือ การสำรวจเบื้องต้น เราไม่ได้สำรวจอย่างละเอียด บางครั้งบางแห่งมีที่ทำกินอยู่ก่อนแล้ว และได้กรรมสิทธิ์ที่ดิน ครบจะกันพื้นที่ออก เพราะเมื่อประกาศไปแล้วครอบคลุมพื้นที่เขาก็จะมีปัญหาการร้องเรียน การสำรวจควรสำรวจให้ทั่ว เพราะทุกอุทยานมีปัญหาอย่างนี้ ซึ่งบางครั้งพอประกาศไปแล้วเขาไปอ้างสิทธิ์จะต้องพิสูจน์กันแล้วก็ต้องยอมรับสภาพของเขา ดังนั้นการสำรวจเบื้องต้นต้องสำรวจให้ละเอียดเพื่อลดปัญหาการร้องเรียน เพราะกฎหมายเขียนไว้ว่า พื้นที่ต้องไม่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของผู้ใดนอกจากทบวงการเมือง

มาตรา 8 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขตและป้าย หรือเครื่องหมายอื่นแสดงเขตอุทยานแห่งชาติได้ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนได้เห็นว่า เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ

ปัญหา กฎหมายเขียนไว้ว่าตามสมควร คำว่า “ตามสมควร” กว้างขวางมาก เช่นเราทำพอสมควรแล้ว แต่ชาวบ้านบอกว่าไม่เห็นสมควร เป็นต้น

มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด

(1) ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงกันสร้าง แฝ้วถาง หรือเผาป่า...

ปัญหา มีปัญหาอยู่บ่อย คือ เจ้าของที่ดินมีกรรมสิทธิ์อยู่ก่อนแล้ว ประกาศทับของเขาต้องมีการพิสูจน์กัน

(15) นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้...

ปัญหา เข้าไปได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ก่อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มาตรา 20 การจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ปัญหา พนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ดูพระราชบัญญัติ พิจารณาความอาญา ปรากฏว่าอยู่ในมาตรา 2(6) ของพระราชบัญญัติพิจารณาความอาญา หมายถึงพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความเรียบร้อยของประชาชน รวมถึงพัสดิ เจ้าหน้าทีสรรพสามิต ศุลกากร เจ้าท่า เจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมือง และเจ้าพนักงานอื่นๆ ในเมื่อมีหน้าที่จับกุมก็มีอำนาจตามพระราชบัญญัติอุทยานฯ

ปัญหาเรื่องนี้ คือ ในการจับกุม อย่างกล่าวหาเฉพาะพระราชบัญญัติอุทยานฯ อย่างเดียว ให้กล่าวหาถึงการกระทำความผิดพระราชบัญญัติป่าไม้ด้วย เพราะจะทำให้การลงโทษมากขึ้น และอีกเรื่องคือการเปรียบเทียบปรับ พนักงานอุทยานยังปรับไม่ถูกวิธี โดยเรียกปรับไม่มีการดำเนินงานตามขั้นตอน โดยทำบันทึกให้ผู้กระทำความผิดยินยอมก่อน และเมื่อรับเงินแล้วต้องออกใบเสร็จพร้อมทั้งลงทะเบียนปรับสารบบคดีด้วย

มาตรา 22 ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้นๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติหรือ ทำสิ่งนั้นๆ กลับคืนสู่สภาพเดิม แล้วแต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม หรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการดังกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการเสียเองนั้น

ปัญหา ปรากฏว่าเป็นเรื่องตรงข้าม ส่วนมากแล้วเป็นสิ่งปลูกสร้างถาวรก็ไม่อยากรื้อถอน อยากจะเอาไว้ใช้ประโยชน์แก่ทางราชการ

2.6 สรุป

กล่าวโดยสรุปแล้ว เมื่อมนุษย์ต้องการแสวงหาธรรมชาติ มนุษย์ก็เข้าไปสัมผัสด้วยการเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว เมื่อการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อทรัพยากร จึงมีแนวความคิดที่จะรักษาทรัพยากรเหล่านี้ให้ใช้ได้ยาวนานขึ้น โดยส่งผลกระทบต่อทางลบน้อยที่สุด เกิดเป็นแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน และแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้น รูปแบบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีความหมายโดยรวม คือ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ให้ความรู้ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น เห็นคุณค่า เกิดความ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรม โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า จะต้องมีการจัดการที่เหมาะสม กล่าวคือ สามารถดูแลรักษา สิ่งแวดล้อมเอาไว้ให้ได้ยาวนานที่สุด ด้วยการนำรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวมาเป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดการดูแลรักษาพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ หากไม่เช่นนั้นแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเป็นเพียงแค่หลักการในหน้ากระดาษ ที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้ใดหรือสิ่งใดเลย

เมื่อได้มีการกำหนดรูปแบบ และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นแล้ว ได้มีการนำเอาแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปปฏิบัติจริงในหลายพื้นที่ในประเทศไทย รวมทั้งหมู่บ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งใช้เป็นพื้นที่ศึกษาครั้งนี้ด้วย ผลจากการนำเอาแนวความคิดนี้ไปปฏิบัติจริงนั้น เป็นสิ่งที่น่าศึกษาอย่างยิ่งว่า รูปแบบและแนวทางที่ได้กำหนดขึ้นมานั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่ และหากนำไปปฏิบัติแล้ว สามารถที่จะให้ผลจากการปฏิบัตินั้นตามที่ได้กล่าวไว้หรือไม่ อย่างไร และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิมได้หรือไม่ เพียงไร ทั้งยังต้องศึกษาว่าก่อให้เกิดปัญหาใหม่ใดบ้างหรือไม่อีกด้วย คำถามเหล่านี้ จะได้รับการอธิบายในบทต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษา หมู่บ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) เป็นวิธีการศึกษา เนื่องจากวิธีนี้เป็นวิธีการหนึ่ง ที่เหมาะสำหรับการศึกษาข้อมูลทางด้านทัศนคติ ความรู้สึก และพฤติกรรมของกลุ่มประชากรที่ศึกษา

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่นนั้น นักท่องเที่ยวเป็นผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการจัดการ จึงอาจกล่าวได้ว่า นักท่องเที่ยวเปรียบเสมือนสิ่งซึ่งสะท้อนให้เข้าใจ ถึงรูปแบบ วิธีการ และผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดการของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้น การศึกษาค้นคว้า นอกจากจะศึกษากลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นฝ่ายจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว ยังจะต้องศึกษาจากนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

3.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขานหลวง เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์บ้านคีรีวง สมาชิกองค์กรชุมชนต่างๆในหมู่บ้านคีรีวง ประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรชุมชนใดชุมชนหนึ่ง นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านคีรีวง

3.2 การคัดเลือกประชากรที่ศึกษา

การคัดเลือกตัวอย่างสำหรับการศึกษาใช้วิธีการแบบผสม โดยผู้ศึกษาได้ไปที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขานหลวง (น้ำตกกะโรม) และหมู่บ้านคีรีวง 2 ช่วง คือ ในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2541 และเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2541 เนื่องจากว่าเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในพื้นที่ศึกษาทั้งสองรูปแบบ คือ เดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขานหลวง และศึกษาวิถีชีวิตชุมชน เพราะเป็นช่วงที่ยังสามารถเดินป่าตามเส้นทางขึ้นยอดเขานหลวงได้ และผลไม้ในสวนสมรมกำลังให้ผลผลิต นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชน จะได้ชมวิธีการทำสวนสมรม อันเป็นวัฒนธรรมของพื้นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับในปี พ.ศ. 2541 ที่ทำการเก็บข้อมูลนั้น เป็นปีที่ฤดูฝนเริ่มต้นเข้าในภาคใต้ของประเทศไทย ดังนั้นช่วงเดือนกรกฎาคม และสิงหาคมของปี พ.ศ. 2541 จึงเป็นเดือนที่มีฝนตกน้อยถึงน้อยมาก ยังสามารถเดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวงได้

ในช่วงระยะเวลานี้ ผู้ศึกษาจะคัดเลือกประชากรที่ศึกษา จากกลุ่มประชากรที่เป็นฝ่ายจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในพื้นที่ อันได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในท้องถิ่น โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากประชาชนในท้องถิ่นทั้งผู้ที่ เป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกของคหกรรมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน และจะสุ่มตัวอย่างจนกว่าจะได้ประชากรที่มาจากองค์กรชุมชนของหมู่บ้านคหกรรมครบทุกองค์กร อย่างน้อยองค์กรละหนึ่งคน และตัวอย่างที่สุ่มมานั้นให้คำตอบที่ผู้วิจัยต้องการได้ครบถ้วน

ส่วนนักท่องเที่ยวจะสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวทุกคนที่พบ ในช่วงระยะเวลาที่ได้กล่าวมาข้างต้น โดยการพูดคุย และในบางครั้งผู้ศึกษาจะร่วมเดินทางท่องเที่ยว ตามเส้นทางท่องเที่ยวทั้งสองรูปแบบ ไปพร้อมๆ กับนักท่องเที่ยวด้วย

3.3 แหล่งข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์

ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลสถิติ เอกสารต่างๆ ที่ได้มาจากหน่วยงานราชการ หรือเอกชน

เช่น

- กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้
- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคิ๊วง
- ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคิ๊วง
- ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง
- สำนักงานเกษตรอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช
- หอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- หอสมุดกรมป่าไม้
- หอสมุดกรมการผังเมือง
- หอสมุดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- หอสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
- สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- หอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- หอสมุดสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา และวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง โดยวิธีการสำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์ กล่าวคือ

3.4.1 ลักษณะทางกายภาพ

ข้อมูลลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา สามารถทำการเก็บข้อมูลได้ 2 วิธี คือ

- 1) การสำรวจทางภาคสนาม และการสอบถามเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษา ได้ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านคีรีวง และอุทยานแห่งชาติเขานหลวง อาทิเช่น ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน ความเป็นอยู่ การเข้าถึงตัวหมู่บ้านจากถนนสายหลัก หรือทางหลวงแผ่นดิน
- 2) การขอข้อมูลอื่นๆ เช่น ข้อมูลประชากร จากองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน จำนวนสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง จากชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง และขอแผนที่เพื่อแสดงสถานที่ตั้งที่สำคัญๆ ของหมู่บ้าน และสถานที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้านคีรีวง

3.4.2 วิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง

ศึกษาวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง ด้วยวิธีการสังเกต (Observation) และการสัมภาษณ์ (Interview)

3.4.2.1 การสังเกต

การสังเกตในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้ทั้งวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยที่

- 1) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้ศึกษาได้ทำการสังเกตในช่วงแรกเมื่อเข้าไปในพื้นที่ศึกษา โดยสังเกตสภาพทั่วไป เช่น สภาพบ้านเรือน ถนน ตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล วัด โรงเรียน สถานีอนามัย เป็นต้น และในช่วงหลังได้เข้าสังเกตการประชุมในเรื่องการจัดการต้อนรับและนำเที่ยว ให้แก่นักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่ง โดยมีสมาชิกองค์กรชุมชนต่างๆ ในหมู่บ้านเข้าร่วมประชุม ซึ่งใช้องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนเป็นสถานที่ประชุม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เมื่อออกจากพื้นที่ศึกษามาแล้ว การเข้าไปในพื้นที่ศึกษาช่วงที่สอง โดยทิ้งระยะห่างกันประมาณ 1 เดือน ได้ทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้ที่ศึกษาได้เข้าไปอาศัยอยู่ในหมู่บ้านคีรีวง โดยแสดงบทบาทเป็นนักท่องเที่ยวในระยะต้นของการเข้าไปในพื้นที่ศึกษาช่วงหลัง และแสดงบทบาทเป็นชาวบ้านในระยะหลัง ทำการสังเกตถึงการใช้ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมตามโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจัดไว้ การประสานงาน เป็นต้น

3.4.2.2 การสัมภาษณ์

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์นั้น ผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึก และเป็นจริงมากที่สุด ผู้ศึกษาจึงเลือกวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ต่างกันในรูปแบบที่ต่างกัสดังต่อไปนี้

- 1) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information Interview) เช่น หัวหน้าหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน เป็นต้น เพื่อศึกษาถึงข้อมูลที่สำคัญๆ ในชุมชน และภาพโดยรวมของชุมชน
- 2) การสัมภาษณ์โดยไม่จำกัดคำตอบ เพื่อศึกษาถึงลักษณะ และแนวความคิดต่างๆไป ของประชาชนในหมู่บ้านและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว โดยสัมภาษณ์เมื่อเข้าไปในพื้นที่ศึกษาเป็นครั้งแรก
- 3) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยไม่ใช้แบบสอบถาม (In-depth Interview) เพื่อศึกษาถึงวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวระดับลึกลงไป
- 4) การสัมภาษณ์แบบตะล่อมกล่อมเกลา (Probe) เพื่อศึกษาถึงความรู้สึก และความขัดแย้งภายใน หรือความไม่พอใจของประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวที่มีต่อกันและกัน เป็นต้น

ในการสัมภาษณ์แบบต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น กลุ่มประชากรที่ให้สัมภาษณ์มีลักษณะต่างๆ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงลักษณะทั่วไปของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาลง และผู้นำชุมชน

นามสมมติ	เพศ	อายุ	การศึกษา	หมายเหตุ
พิพัฒน์	ชาย	45	ป.ตรี	เจ้าหน้าที่อุทยานฯ
ธนากร	ชาย	35	-	เจ้าหน้าที่อุทยานฯ
ประพันธ์	ชาย	35	-	เจ้าหน้าที่อุทยานฯ
ประสาน	ชาย	40	-	ผู้นำชุมชน

ตารางที่ 3.2 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มชาวบ้านในหมู่บ้านคีรีวงจากการสัมภาษณ์ระดับลึก

นามสมมติ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	หมายเหตุ
ปราณี	หญิง	30	ป.ตรี	ทำผ้ามัดย้อม	สมาชิกกลุ่มมัดย้อมฯ
อาทร	ชาย	35	ป.ตรี	ทำสวนสมรม	-
วีรยุทธ	ชาย	35	ปวส.	ทำสวนสมรม	สมาชิกชมรมฯ
อิทธิ	ชาย	18	ม.3	นักศึกษา	-
บังอร	หญิง	35	-	ทำสวนสมรม	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ฯ
กนกพร	หญิง	13	ป.6	นักเรียน	-
วรรณดี	หญิง	11	ป.5	นักเรียน	-
อภิชาติ	ชาย	11	ป.5	นักเรียน	-
พิสมัย	หญิง	60	-	ทำสวนสมรม	สมาชิกกลุ่มทุเรียนกวนฯ
อนันต์	ชาย	40	จบมเกิ้ล้าเจ้าคุณ	ทำสวนสมรม	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.3 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านคีรีวง จากการสัมภาษณ์ระดับลึก

นามสมมติ	เพศ	อายุ	การศึกษา	สถานภาพสมรส	จำนวนสมาชิกในกลุ่มที่มาเที่ยว	อาชีพ	หมายเหตุ
เดวิด	ชาย	47	-	-	20	-	
มาเรีย	หญิง	50	-	-	20	-	
อริป	ชาย	55	-	สมรส	2	ธุรกิจส่วนตัว	
อรุณี	หญิง	28	ป.ตรี	โสด	1	นักเขียน	
จอห์น	ชาย	37	-	-	2	-	ไม่ได้ติดต่อก่อน
ศศิธร	หญิง	28	-	-	2	-	ไม่ได้ติดต่อก่อน

3.4.2.3 การจัดสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในการศึกษาครั้งนี้จัดออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของประชาชนในท้องถิ่น และกลุ่มของนักท่องเที่ยว โดยเนื้อหาการสนทนา ผู้ศึกษาพยายามทำการเสนอหรือจุดประเด็นให้ กลุ่มประชากรที่เข้าร่วมในการจัดสนทนากลุ่ม มีลักษณะต่างๆ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.4 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม

นามสมมติ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	หมายเหตุ
สรารุช	ชาย	27	ม.6	โสด	สมาชิกชมรมฯ
สมบัติ	ชาย	40	-	สมรส	สมาชิกชมรมฯ
ณรงค์	ชาย	40	-	สมรส	-
สายฝน	หญิง	30	-	สมรส	สมาชิกกลุ่ม ทุเรียนกวน

ตารางที่ 3.5 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม

นามสมมติ	เพศ	อายุ	การศึกษา	สถานภาพ สมรส	จำนวน สมาชิกใน กลุ่มที่มา เที่ยว	อาชีพ
ปาริชาติ	หญิง	35	ป.ตรี	โสด	4	ทันตแพทย์
วาสนา	หญิง	27	-	โสด	4	สมาชิก กลุ่มมอส.
ประสงค์	ชาย	32	ป.ตรี	โสด	4	-
วัฒนา	ชาย	25	ป.โท	โสด	4	ศิลปินบำบัด

นอกจากนั้นยังจัดกลุ่มสนทนาขึ้นมาอีก 1 กลุ่ม เป็นกลุ่มที่ผู้เข้าร่วมสนทนาประกอบไปด้วยชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว โดยกลุ่มประชากรมีลักษณะต่างๆ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.6 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมในกลุ่มสนทนา

นามสมมติ	เพศ	อายุ	การศึกษา	สถานภาพ สมรส	จำนวน สมาชิกใน กลุ่มที่มา เที่ยว	อาชีพ	หมายเหตุ
อาทิตย์	ชาย	42	-	สมรส	-	ทำสวนสม รม	ชาวบ้าน
มณฑา	หญิง	38	-	สมรส	-	ทำสวนสม รม	ชาวบ้าน
ทรงพล	ชาย	40	-	สมรส	-	ทำสวนสม รม	ชาวบ้าน
ศิริ	ชาย	37	ป.ตรี	โสด	2	ธุรกิจสวน ดัว	นักท่องเที่ยว
อาวุธ	ชาย	35	-	โสด	2	ธุรกิจสวน ดัว	นักท่องเที่ยว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ใช้ทั้งภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษาอังกฤษ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในขณะที่ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ทำการตรวจสอบข้อมูลไปด้วยพร้อมๆ กัน โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เช่น นักท่องเที่ยวกล่าวว่า "...คนนำทางไม่ค่อยพูดคุยในขณะที่เที่ยว ไม่ค่อยให้ความรู้..." สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงกล่าวว่า "...คนนำทางทุกคนต้องคุยเก่ง รู้จักพันธุ์ไม้ และสัตว์เป็นอย่างดี..." จากการสังเกตพบว่า คนนำทางบางคนคุยเก่ง มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ดี บางคนไม่ค่อยพูด ตามคำตอบคำ เป็นต้น แสดงได้ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 แสดงการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา วิเคราะห์จากการสำรวจทางกายภาพ และข้อมูลพฤติกรรม เช่น แผนที่ สามารถวิเคราะห์ได้ถึงลักษณะทั่วไปของพื้นที่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และสภาพชีวิตความเป็นอยู่

ข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทั้งระหว่างนักท่องเที่ยวเอง ระหว่างประชาชนในท้องถิ่นเอง และระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น และเปรียบเทียบกับข้อมูลพฤติกรรม เพื่อศึกษาถึงวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว ปัญหา ความขัดแย้งระหว่างประชากรทั้งในกลุ่มเดียวกัน และระหว่างกลุ่ม อุปสรรคในการดำเนินงาน

3.6 ข้อจำกัดทางการศึกษา

1. ข้อมูลทุติยภูมิบางส่วน เช่น แผนที่ ที่มาจากหลายหน่วยงาน มักจะเป็นแผนที่ที่ผิดสัดส่วนกันค่อนข้างมาก ทำให้ยากในการนำมาซ้อนทับสำหรับการวิเคราะห์ อาจมีความผิดพลาดในเรื่องแนวเขตได้

2. ด้านเวลา เนื่องจากการเก็บข้อมูลจะต้องเข้าไปในช่วงระยะเวลาที่ชาวบ้านไปทำสวนสมรม เพื่อศึกษาถึงลักษณะการดำรงชีวิต และความเป็นอยู่ของชุมชน ทำให้บางครั้งชาวบ้านไม่ค่อยว่างที่จะตอบคำถาม ต้องเดินตามไปด้วย หรือกรณีที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว และมีชาวบ้านเป็นลูกหาบและผู้นำทางนั้น จำเป็นต้องร่วมเดินทางไปกับนักท่องเที่ยวด้วย นักท่องเที่ยวจะต้องฟังคำอธิบายจากผู้นำทาง จึงต้องรอจังหวะเป็นช่วงๆ ทำให้การเก็บข้อมูลต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างนาน

3. เนื่องจากพื้นที่ที่ทำการศึกษา มีความขัดแย้งระดับลึกระหว่างประชาชนในท้องถิ่นเอง และประชาชนในท้องถิ่นกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลบางอย่างที่ได้รับมาจากแหล่งที่มาต่างกัน อาจไม่ตรงกัน ทั้งๆ ที่เป็นข้อมูลเรื่องเดียวกัน ผู้ทำการศึกษาไม่สามารถเจาะลึกข้อมูลบางเรื่องเหล่านี้ได้

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต จากหลักฐานต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ พงศาวดาร และจดหมายเหตุต่างๆชี้ให้เห็นว่า แต่เดิมเคยเป็นที่ตั้งเมือง และอาณาจักร” ตามพริลิ่งค์” ที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อน (กองวางแผนโครงการ ฝ่ายวางแผนโครงการและพัฒนา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2527 : 1-5)

4.1.1 สภาพทั่วไปทางกายภาพ

สภาพทั่วไปทางกายภาพของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะในด้านต่างๆ ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

4.1.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดนครศรีธรรมราช (ภาพที่ 4.1) ตั้งอยู่ตอนกลางของภาคใต้ มีพื้นที่มากเป็นที่ 2 ของภาคใต้รองจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพื้นที่ 6,214,064 ไร่ หรือประมาณ 10,211 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 14.89 ของภาค อยู่ระหว่างละติจูด $8^{\circ} - 9^{\circ} 19'$ เหนือ $99^{\circ} 15' - 100^{\circ} 15'$ ตะวันออก เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกทางภาคใต้ของประเทศ ระยะห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ 832 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดกระบี่ และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.1.1.2 สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ ของจังหวัดนครศรีธรรมราชแตกต่างกันไปตามลักษณะของเทือกเขานครศรีธรรมราชซึ่งเป็นเทือกเขาที่มีความยาวตามแนวยาวของคาบสมุทร เป็นผลให้ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) ที่ราบ พื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งทะเลด้านตะวันออก พื้นที่ลาดเทจากเชิงเขานครศรีธรรมราชไปทางตะวันออกจนจดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่อำเภอชนอมตตอนเหนือ อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา อำเภอเมือง อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไทร อำเภอลำปาง บางส่วนของอำเภอร่อนพิบูลย์ รวมความยาวชายฝั่งทะเลจากอำเภอขนอมถึง อำเภอหัวไทร มีความยาว 236 กิโลเมตร

2) **พื้นที่สูงและภูเขา** คือพื้นที่ตอนกลางของจังหวัดมีเทือกเขานครศรีธรรมราชทอดตัวในแนวเหนือใต้จนถึงเทือกเขาบรรทัด ในเทือกเขานครศรีธรรมราชพื้นที่ส่วนใหญ่บริเวณนี้เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำที่สำคัญๆของภาคใต้ เช่น แม่น้ำตาปี แม่น้ำตรัง แม่น้ำปากพนัง เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นเขตอุทยานแห่งชาติมีเนื้อที่ประกอบด้วยป่าดงดิบ อยู่แนวเทือกเขา

3) **พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด** พื้นที่ทางด้านตะวันตกของจังหวัดเป็นที่สูงสลับกับพื้นที่ราบ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอพิปูน อำเภอฉวาง อำเภอนาบอน อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอทุ่งสง และกิ่งอำเภอบางขัน

4.1.1.3 สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย มีพื้นที่ป่าไม้อยู่ในพื้นที่จังหวัดค่อนข้างมาก จึงทำให้มีปริมาณน้ำฝน และปริมาณความชื้นสัมพัทธ์ค่อนข้างสูง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **ปริมาณน้ำฝน** ปริมาณน้ำฝนจังหวัดนครศรีธรรมราช ประมาณ 2,383.2 มิลลิเมตรต่อปี มีจำนวนวันฝนตก 172.4 วัน ฝนตกชุกมากในเดือนพฤศจิกายน 628.1 มิลลิเมตร วันฝนตก 22.2 วัน ฝนตกน้อยที่สุดเดือนกุมภาพันธ์ 42.6 มิลลิเมตร วันฝนตก 5.5 วัน

2) **อุณหภูมิ** จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอุณหภูมิไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนักอุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ในช่วง 25.9 องศาเซลเซียสในเดือนมกราคมถึง 28.7 องศาเซลเซียสในเดือนเมษายน

3) **ความชื้นสัมพัทธ์** จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยอยู่ในช่วง 76.8 - 86.4 เปอร์เซ็นต์ (ที่มา : อุตุนิยมวิทยานนครศรีธรรมราช)

4.1.2 ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเป็นจำนวนมาก โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้คือ

4.1.2.1 ทรัพยากรดิน

ทรัพยากรดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีความแตกต่างกันทั้งทางด้าน ธรณีสันฐาน วัตถุประสงค์กำเนิดดิน และลักษณะดิน เป็นอย่างมาก ซึ่งแต่ละประเภทเหมาะสำหรับการ ใช้ประโยชน์ในรูปแบบที่ต่างกัน

1) ธรณีสันฐานและวัตถุประสงค์กำเนิดดิน

จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของคาบสมุทรมหาสมุทรทางด้านอ่าวไทยซึ่งมีแนวเทือกเขานครศรีธรรมราช (เขาบรรทัด) เป็นแนวยาวอยู่ตอนกลางของพื้นที่ สามารถกล่าวโดยสังเขปถึงลักษณะธรณีสันฐานและลักษณะต้นกำเนิดดินได้ดังนี้คือ

1. หาดทรายและสันทราย ทางเป็นแนวยาวขนานไปกับชายฝั่งทะเล ทางแนวเหนือได้เกิดจากคลื่นหรือกระแสน้ำทะเลพัดพาเอาทรายขึ้นไปกองสะสมเกิดเป็นสันหาดทรายตลอดแนวชายฝั่ง ลักษณะเนื้อดินเป็นทรายจัด เป็นดินลึก การระบายน้ำค่อนข้างมาก บางบริเวณพบเป็นสันหาดเก่าอยู่ลึกเข้าไปในพื้นที่ ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการปลูกสวนมะพร้าว

2. บริเวณที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึง ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งและปากแม่น้ำที่น้ำทะเลขึ้นถึงอยู่เป็นประจำ เกิดจากการทับถมของตะกอนบริเวณปากแม่น้ำเป็นตะกอนน้ำทะเล และตะกอนน้ำกร่อย เนื้อดินเป็นดินเลน เหนียวไม่มีโครงสร้าง หรือเป็นดินทรายปนเลนหรือดินเหนียวสีเทา มีความเค็มปะปนอยู่ ปัจจุบันใช้ประโยชน์ในการปลูกปาล์มและทำนาทุ่งเป็นบางส่วน

3. บริเวณที่ราบลุ่มน้ำทะเลเคยท่วมถึง เกิดจากการทับถมของตะกอนน้ำจืด หรือตะกอนน้ำกร่อยบนตะกอนน้ำทะเลซึ่งมีเนื้อละเอียด ดินที่พบส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว มีการระบายน้ำเลวบางแห่งก็เป็นดินเปรี้ยว เนื่องจากมีสารประกอบของจาโรไซต์ ได้แก่ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปากพนัง ปัจจุบันบริเวณนี้ใช้ประโยชน์ทำนาปลูกข้าว

4. บริเวณที่ลุ่มต่ำชื้นแฉะมีน้ำท่วมขัง พบเป็นที่ราบลุ่มทางตอนใต้ บริเวณอำเภอชะอวด และอำเภอเชียรใหญ่เป็นที่ลุ่มต่ำ มีซากพืชผุพังทับถมเป็นชั้นๆ และมีน้ำแช่ขัง เนื้อดินเป็นดินเหนียวปนชั้นดินอินทรีย์ การระบายน้ำเลว บางบริเวณดินจะเป็นกรดเนื่องจากสารประกอบของกำมะถัน การใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นป่าพรุ และบางส่วนถูกใช้ทำนา

5. บริเวณที่ราบตะกอนลำน้ำทับถม เป็นบริเวณที่เกิดจากตะกอนลำน้ำทับถม จากลำน้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาตอนกลางของพื้นที่ ประกอบด้วย

ก. บริเวณที่ราบน้ำท่วมถึง เป็นพื้นที่ราบเรียบเกิดจากตะกอนลำน้ำที่ถูกพัดพามาทับถม และมีน้ำท่วมขังในฤดูฝน เป็นดินลึกของตะกอนดินเนื้อละเอียด เป็นดินเหนียวปนเลนเหนียว การระบายน้ำเลว การใช้ประโยชน์ที่ดินใช้ทำนาเป็นส่วนใหญ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข. บริเวณลานตะพักลำน้ำ ลักษณะพื้นที่ราบเรียบถึง ลูกคลื่นลอนลาด เกิดจากตะกอนลำน้ำถูกพัดพามาทับถมกันเป็นเวลานาน หรือถูกการกัดเซาะของแม่น้ำลำธารในอดีต ทำให้พื้นที่ราบบางแห่งกลายเป็นลูกคลื่น ดังนั้นภูมิประเทศจึงมีทั้งที่เป็นที่ราบหรือลูกคลื่นลอนลาดถึงลอนชัน ดินที่พบจะแปรผันไปตามชนิดของตะกอนที่ถูกพัดพามาทับถม มีเนื้อดินเป็นดินเหนียวหรือร่วนเหนียวปนทราย หรือร่วนปนทราย มีการระบายน้ำค่อนข้างดี ถึงดี การใช้ประโยชน์ที่ดินใช้ปลูกยางพารา มะพร้าว ไม้ผล และไม้ยืนต้นอื่นๆ

6. บริเวณพื้นที่ลูกคลื่นที่เป็นพื้นที่เหลือค้างจากการกัดกร่อน เป็นบริเวณที่เป็นเนินเขาหรือภูเขามาก่อน เกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติจากการกัดกร่อนผุพัง ทำให้สภาพพื้นที่เกิดเป็นลูกคลื่นลอนลาดหรือลอนชัน คุณสมบัติของดินที่เกิดขึ้นบริเวณนี้จะแตกต่างกันตามวัตถุต้นกำเนิดที่เป็นพื้นหินชั้นล่าง การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันส่วนใหญ่ปลูกยางพารา กาแฟ ไม้ผล หรือพืชไร่บางชนิด

7. บริเวณที่ลาดเชิงเขาและเนินเขา ลักษณะพื้นที่เป็นเนินเขาหรือมีความลาดชันไม่มากนัก ลักษณะดินที่เกิดมาจากการทับถมของหินลาดเชิงเขาหรือการสลายตัวของพื้นหินชั้นล่าง มักเป็นดินตื้นมีเศษหินปะปน การใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ธรรมชาติ และปลูกยางพารา

8. บริเวณที่เป็นภูเขาและเทือกเขาสูง เป็นบริเวณที่เป็นเทือกเขาและภูเขาสูงที่อยู่ทางตอนกลางของจังหวัด รวมถึงตามแนวเหนือใต้ ได้แก่ เทือกเขานครศรีธรรมราชซึ่งมีความลาดชันมากกว่า 35 % ประกอบด้วยหินหลายชนิดตามลักษณะทางธรณีวิทยาหลายยุคสมัยซับซ้อนกันอยู่ เป็นพื้นที่ที่ควรสงวนไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหรือป่าไม้ธรรมชาติ ได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ

2) ลักษณะดิน

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีดินอยู่หลายชนิด ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะแตกต่างกันออกไปทั้งทางด้านคุณลักษณะและคุณสมบัติ พอแบ่งประเภทได้ดังนี้

1. ดินทรายจัด เนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย การระบายน้ำมากเกินไปลักษณะพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงลูกคลื่นลอนลาด พืชที่ใช้ปลูกส่วนใหญ่ ได้แก่ มะพร้าว หรือทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

2. ดินที่มีน้ำทะเลท่วมถึงตลอดเวลา เนื้อดินเป็นดินเลน การระบายน้ำเร็ว มีปัญหาในเรื่องความเค็มของดิน เป็นพื้นที่ไม่เหมาะแก่การเกษตร พืชพรรณส่วนใหญ่เป็นป่าชายเลน ได้แก่ โกงกาง แสม และจาก

3. ดินอินทรีย์ เนื้อดินเป็นดินอินทรีย์ที่มีชั้นอินทรีย์วัตถุค่อนข้างหนา สภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่มต่ำการระบายน้ำเลว มีปัญหาในเรื่องความเป็นกรดของดินเป็นพื้นที่ไม่เหมาะแก่การเกษตร ได้แก่ ป่าพรุหรือพื้นที่ดินพรุ

4. ดินที่มีการระบายน้ำเลว เนื้อดินเป็นดินเหนียวหรือร่วนเหนียว การระบายน้ำเลว สภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ มีน้ำท่วมขังตลอดฤดูฝน เป็นพื้นที่เหมาะสำหรับปลูกข้าว ยกเว้นบางพื้นที่ที่มีปัญหาความเป็นกรดของดิน

5. ดินตื้น เนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียว ดินร่วนหรือดินร่วนปนกรวด สภาพพื้นที่ราบเรียบถึงลูกคลื่นลอนลาด การระบายน้ำค่อนข้างเลวมักพบชั้นลูกรังอยู่ในระดับตื้น เป็นพื้นที่เหมาะสำหรับทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

6. ดินที่เหมาะสมต่อการปลูกพืชเศรษฐกิจ เป็นดินที่พบได้ทั่วไปในจังหวัด เนื้อดินเป็นดินร่วนหรือดินร่วนเหนียว หรือดินร่วนเหนียวปนทราย การระบายน้ำดี สภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาด ถึงลูกคลื่นลอนชัน เป็นดินลึก ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ยางพารา กาแฟ สวนผลไม้หรือไม้ยืนต้นหรือพืชเศรษฐกิจอื่นๆ

7. ดินปนกรวดหรือเศษหินปะปนบนที่ลาดชัน มีเนื้อดินเป็นดินร่วนถึงร่วนปนกรวด พบชั้นลูกรังในระดับตื้นถึงลึกปานกลาง การระบายน้ำดี สภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงลอนชัน ส่วนใหญ่ใช้ในการปลูกยางพารา

8. ที่ลาดชันเชิงชัน เป็นพื้นที่ลาดชันมาก มีความลาดชันมากกว่า 35 % ไม่เหมาะในการนำมาใช้ในการเกษตร ควรสงวนไว้เป็นป่าธรรมชาติหรือป่าอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร

4.1.2.2 ทรัพยากรน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติในจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) แหล่งน้ำในอากาศ คือ น้ำฝน เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญที่สุดในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การอุปโภค บริโภค และเป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำอื่นๆด้วย

2) แหล่งน้ำผิวดิน ได้แก่ แม่น้ำลำคลองต่างๆ ที่สำคัญได้แก่

1. แม่น้ำปากพนัง ไหลผ่านอำเภอชะอวด เขียวใหญ่ และมีสาขาไหลผ่านอำเภอหัวไทร มารวมที่บ้านปากแพรก กลายเป็นแม่น้ำปากพนังไหลลงสู่อ่าวไทยที่อ่าวนครศรีธรรมราช

2. แม่น้ำหลวง เป็นสาขาย่อยมาจากแม่น้ำตาปี ต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอพิปูน อำเภอฉวาง และอำเภอทุ่งใหญ่ ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน

3. ลุ่มน้ำต้งตอนบน ไหลผ่านอำเภอทุ่งสง และกิ่งอำเภอบางขัน
4. ลุ่มน้ำตาปีตอนบน ไหลผ่านเขตอำเภอนาบอน ขวาง และพิปูน
5. คลองปากพูน ต้นน้ำเกิดจากน้ำตกพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี ไหลผ่านตำบลปากพูน อำเภอเมือง ไหลลงสู่อ่าวไทยที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
6. คลองสังข์ ไหลผ่านอำเภอทุ่งใหญ่
7. คลองปากพญา-คลองปากนคร ต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอลานสกา ไหลผ่านอำเภอเมืองสงขลา นครศรีธรรมราช
8. คลองเสาชิง ต้นน้ำอยู่ในอำเภอลานสกา ไหลผ่านอำเภอร่อนพิบูลย์ และอำเภอเมือง
9. คลองกลาย ต้นน้ำอยู่ที่อกเขานนครศรีธรรมราชไหลผ่านอำเภอท่าศาลา ไหลออกทะเลที่อ่าวท่าศาลา
10. คลองท่าหน ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชตอนบน ไหลลงสู่อ่าวไทย ที่อำเภอสิชล
11. คลองน้ำตกโยง ต้นน้ำอยู่ในเขตบริเวณน้ำตกโยง ตำบลถ้ำใหญ่ อำเภอทุ่งสง ไหลลงสู่อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง
12. คลองมีน ต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ ไหลไปเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำหลวงหรือแม่น้ำตาปี ไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
13. คลองท่าเลา ต้นน้ำเกิดจากเขตอำเภอทุ่งสง ไหลผ่านอำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง

4.1.2.3 ทรัพยากรป่าไม้

ใน พ.ศ. 2531 จังหวัดนครศรีธรรมราช มีป่าสงวนแห่งชาติ 69 ป่า (ตามท้ายกฎกระทรวง) มีเนื้อที่รวมทั้งหมด 1,924,654.25 ไร่ ในจำนวนนี้แบ่งออกเป็นป่าบก 60 ป่า มีเนื้อที่ 1,840,156.2 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 30 ของเนื้อที่จังหวัด และป่าเลน 9 ป่า มีเนื้อที่ 84,498 ไร่ ได้ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ 4 แห่ง ลงในเขตป่าสงวนเดิมคือ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และอุทยานแห่งชาติเขาปู่ – เขาย่า อุทยานแห่งชาติน้ำตกโยง อุทยานแห่งชาติเขานัน

อุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีเนื้อที่ครอบคลุมพื้นที่หลายอำเภอคือ อำเภอท่าศาลา พรหมคีรี ลานสกา พิปูน และขวาง มีเนื้อที่ประมาณ 356,250 ไร่

อุทยานแห่งชาติเขาปู่ - เขาย่า มีเนื้อที่ครอบคลุมหลายจังหวัดคือ จังหวัด นครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง จังหวัดตรัง เฉพาะที่อยู่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ 65,625 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอทุ่งสง และอำเภอชะอวด

อุทยานแห่งชาติน้ำตกโยง มีเนื้อที่ครอบคลุมพื้นที่หลายอำเภอ คือ อำเภอทุ่งสง อำเภอนาบอน อำเภอฉวาง อำเภอลานสกา และอำเภอร่อนพิบูลย์

อุทยานแห่งชาติเขานัน มีเนื้อที่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอท่าศาลา และ อำเภอสิชล มีเนื้อที่ประมาณ 272,500 ไร่

พื้นที่ป่าบกที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ มีเนื้อที่ 1,840,156.25 ไร่ ในจำนวนนี้มีเนื้อที่ป่าคงสภาพเหลือ 537,327 ไร่ และป่าที่เปลี่ยนแปลงสภาพจำนวน 1,387,327.25 ไร่ สวนป่าเลน มีเนื้อที่ 44,498 ไร่ มีป่าเลนคงสภาพเพียง 4,218 ไร่ และป่าเลนเปลี่ยนแปลงสภาพ 80,280 ไร่

จากการศึกษาจะเห็นว่าป่าสงวนแห่งชาติทั้งป่าบกและป่าเลนได้ถูกทำลายไปถึงร้อยละ 75.39 ของป่าสงวนแห่งชาติซึ่งประกาศไว้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2534 : 1-16)

4.1.3 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีลักษณะทั้งที่เป็นลักษณะโดยทั่วไป และทั้งที่เป็นเฉพาะของของภาคใต้เท่านั้น โดยเฉพาะในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

4.1.3.1 ประชากร

ลักษณะทั่วไปของประชากรจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่และจำนวนประชากรมากที่สุดในภาคใต้ ทั้งนี้มีจำนวนประชากร สิ้นสุด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2540 รวมทั้งสิ้น 1,458,921 คน เป็นชาย 714,871 คน หญิง 777,050 คน มีจำนวนครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 298,347 ครัวเรือน (ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอฉวาง 2541)

1) ความหนาแน่น ความหนาแน่นของประชากรในจังหวัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2528-2532 พบว่าประชากรหนาแน่นเพิ่มขึ้นทุกปี ปีละ 1 - 2 คน/ ตารางกิโลเมตร โดยมีความหนาแน่นเฉลี่ย 143 คน/ ตารางกิโลเมตร (ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอฉวาง 2541)

2) การเติบโต ประชากรจังหวัดนครศรีธรรมราชมีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นทุกปี ในช่วงปี พ.ศ. 2528 - 2532 โดยมีอัตราเพิ่มมากที่สุดร้อยละ 2.09 อัตราเพิ่มน้อยที่สุดร้อยละ 0.71 และมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 1.29 การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรโดยทั่วไปมีสาเหตุมาจากการเกิด และการย้ายถิ่นเข้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) การกระจาย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงมีการจัดตั้งถิ่นฐานอยู่นอกเขตเทศบาลมากกว่าในเขตเทศบาล การกระจายตัวของประชากรยังเป็นไปในลักษณะเดิม และมีแนวโน้มที่จะอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมากขึ้น

4) โครงสร้างประชากร โครงสร้างประชากรจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานร้อยละ 52.79 นอกนั้นเป็นผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 11 ปี และผู้อยู่นอกกำลังแรงงานในอัตราที่ใกล้เคียงกัน สำหรับผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานเป็นผู้มีงานทำร้อยละ 95.90 และผู้ว่างงานร้อยละ 4.10 ซึ่งนับว่าเป็นอัตราการว่างงานที่เป็นปัญหาไม่รุนแรงนัก เนื่องจากผู้ว่างงานส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่จบการศึกษาใหม่ๆ ผู้ที่อยู่ในระหว่างการรองาน และผู้ว่างงานเพราะเลือกงานที่ตนชอบ ส่วนการประกอบอาชีพของผู้ที่มีงานทำนั้น ทำงานด้านเกษตรกรรมร้อยละ 66.41 อุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมร้อยละ 33.59

5) การย้ายถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราชมีจำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นออกมากกว่าจำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นเข้าทุกปี

4.1.3.2 การศึกษา

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่จัดได้ว่าเป็นศูนย์กลางของการศึกษาระดับต่างๆจังหวัดหนึ่ง เนื่องจากมีสถาบันทางการศึกษาจำนวนมากทั้งที่เป็นของรัฐบาลและเอกชน โดยมีโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด 790 โรงเรียน โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา 61 โรงเรียน และโรงเรียนระดับอาชีวศึกษาที่เปิดบริการทางการศึกษาด้านวิชาชีพ 6 โรงเรียน และสถานศึกษาที่สังกัดหน่วยงานอื่น เช่น เทศบาล เมืองนครศรีธรรมราช กรมประชาสัมพันธ์ กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กรมการศึกษานอกโรงเรียน และสำนักงานการศึกษาเอกชนอีก 165 แห่ง

4.1.3.3 การสาธารณสุข

เนื่องจากจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดใหญ่มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 6 ของประเทศ ดังนั้นการบริการทางด้านสาธารณสุข และบุคลากรทางด้านสุขภาพจึงมีมากตามไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีโรงพยาบาลใหญ่ขนาด 795 เตียง และมีโรงพยาบาลชุมชนกระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ ยกเว้นกิ่งอำเภอบางขัน ส่วนการบริการสาธารณสุขในท้องถิ่นนั้นมี สถานีนามาย์ประจำตำบลรวมทั้งสิ้น 214 สถานี ทั้งนี้มีอัตราส่วนระหว่างจำนวนแพทย์ต่อประชากร 1 : 13,310 คน ทันตแพทย์ 1 : 59,096 คน เภสัชกร 1 : 39,930 คน และพยาบาลวิชาชีพ 1 : 1,777 คน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.3.4 ศาสนา

การนับถือศาสนาของประชากรในจังหวัดส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธซึ่งมีถึงร้อยละ 94.53 นอกนั้นนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 4.91 ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาอื่นๆ ร้อยละ 0.09 โดยมีวัดทางพุทธศาสนา 577 วัด ที่พักสงฆ์ 40 แห่ง ซึ่งนับว่าเป็นจังหวัดที่มีวัดมากที่สุดในภาคใต้ ศาสนาอิสลามมีมัสยิด 80 แห่ง และทางศาสนาคริสต์มีโบสถ์ 9 แห่ง

4.1.3.5 ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีขนบธรรมเนียม และประเพณีซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป โดยเฉพาะทางจังหวัดภาคใต้ ดังนี้คือ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีตักบาตรรูปเทียน ประเพณีสมโภชน์พระบรมธาตุ นอกจากนี้ยังมีการละเล่นพื้นเมืองหลายอย่างที่ เป็นขนบธรรมเนียมดั้งเดิม และปฏิบัติสืบต่อกันมานาน

4.1.3.6 รายได้-รายจ่าย

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้ส่วนใหญ่จึงมาจากภาคเกษตรกรรม มีรายได้โดยเฉลี่ยรวมครอบครัวละ 37,198.31 บาทต่อปี แต่มีรายจ่ายครอบครัวละ 40,521.33 บาทต่อปี จะเห็นได้ว่าประชากรส่วนใหญ่มักมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี มีหนี้สิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2534 : 17-21 ; สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช 2537 : 44-48)

4.1.4 การใช้ที่ดิน

เนื่องจากจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ และมีสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกันหลายลักษณะดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ลักษณะการใช้ที่ดินจึงแตกต่างกันตามลักษณะภูมิประเทศ กล่าวคือ

4.1.4.1 ลักษณะของการใช้ที่ดิน

จากผลการสำรวจสภาพการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2531 เมื่อพิจารณาเป็นภาพรวมจะเห็นว่าจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการใช้ที่ดินกลุ่มใหญ่อยู่ 2 กลุ่มคือ พื้นที่การเกษตร กับพื้นที่ป่าไม้ รวมกันร้อยละ 92.39 ของพื้นที่จังหวัด โดยเป็นพื้นที่การเกษตรร้อยละ 63.97 และพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 28.42 ส่วนพื้นที่ที่เหลืออีกร้อยละ 7.61 เป็นพื้นที่ซึ่งไม่สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้ และพื้นที่ที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เช่น พื้นที่ชุมชน หรือพื้นที่อยู่อาศัยร้อยละ 2.50 พื้นที่ทุ่งหญ้าสลับไม้พุ่มเตี้ยร้อยละ 1.64 และพื้นที่ลุ่มชื้นร้อยละ 1.54 เป็นต้น

4.1.4.2 แนวโน้มของความต้องการใช้ที่ดิน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ภาพรวมการใช้ที่ดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย พื้นที่การเกษตร กับพื้นที่ป่าไม้เป็นส่วนใหญ่ และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 - 2531 พื้นที่ทางการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แรงกดดันทางด้านการใช้ที่ดินยังอยู่ในระดับต่ำ อย่างไรก็ตามจังหวัดนครศรีธรรมราชมีอัตราการเพิ่มของประชากรเฉลี่ยร้อยละ 1.29 ต่อปี โดยมีความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้นจาก 136 คนต่อตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2528 เป็น 139 คนต่อตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2530 และ 143 คนต่อตารางกิโลเมตรในปี พ.ศ. 2540 ในขณะที่พื้นที่ป่าไม้ของประเทศจะต้องเพิ่มมากขึ้นตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ที่กำหนดให้พื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของประเทศ โดยที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ป่าคงสภาพเพียงร้อยละ 19.66 ของพื้นที่จังหวัด ดังนั้นเมื่อมองในภาพรวมแล้วพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดนครศรีธรรมราชควรจะต้องเพิ่มมากขึ้น โดยเพิ่มขึ้นในพื้นที่ที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรบางส่วน และจากพื้นที่การเกษตรในปัจจุบันเป็นบางส่วน ตามนโยบายของรัฐบาล เช่น นโยบายการใช้และกรรมสิทธิ์ที่ดิน และนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ดังกล่าวเป็นต้น สรุปได้ว่า พื้นที่ทางการเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราชมีแนวโน้มที่จะต้องลดลงในขณะที่ประชากรเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นแรงกดดันของการใช้ที่ดินจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่จะเป็นไปอย่างช้าๆ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2534 : 27)

4.1.5 การท่องเที่ยว

เนื่องมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดเก่าแก่ ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีทรัพยากรการท่องเที่ยวมากที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ทั้งแหล่งที่เป็นธรรมชาติและ เป็นวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.5.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช นั้นมีมากพอสมควร ทรัพยากรการท่องเที่ยวในที่นี้หมายถึงสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม รวมทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นพอที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งพอจะแยกออกได้ตามลักษณะสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนี้ ได้แก่

1. ประเภทธรรมชาติและสภาพพักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ เช่น หาดทราย เกาะ น้ำตก ป่า เขา เป็นต้น
2. ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนา เป็นบริเวณที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี หรือด้านศาสนา เช่น วัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร เป็นต้น

3. ประเภทการศึกษา เป็นบริเวณที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจใน ด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช เป็นต้น

4. ประเภทกิจกรรมและวัฒนธรรม เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในลักษณะ การละเล่น พิธี ประเพณีต่างๆในท้องถิ่น เช่น ประเพณีงานเดือนสิบ การชนวัว หรืออาจจะเป็นศิลป ทัศนกรรม เช่น ผลิตภัณฑ์ย่านลิพเอ เครื่องถม เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2527 : 2-1)

4.1.5.2 แหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม สำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีอยู่มากมายทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ท่องเที่ยว สวยงามตามธรรมชาติ อีกทั้งขนบธรรมเนียมและประเพณีดั้งเดิม ล้วนแต่เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งในและต่างประเทศให้มาเยี่ยมชมได้ทั้งสิ้น ดังนั้นจะเห็นว่ามีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ อยู่ใน หลายอำเภอ อาทิเช่น อำเภอเมือง อำเภอชนอม อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา อำเภอทุ่งสงและ อำเภอพรหมคีรี ดังที่ปรากฏในรายละเอียดต่อไปนี้

1. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (ภาพที่ 4.2) ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เป็นโบราณสถาน พระอารามหลวงชั้นเอก ชั้นวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของภาคใต้ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 1300 ศิลปการก่อสร้างเป็นแบบรูปทรง ลังกา รอบพระมหาธาตุมีเจดีย์ 158 องค์ ทองหุ้มยอดเจดีย์หนัก 962 กิโลกรัม องค์พระธาตุสูงจาก ฐานถึงยอด 37 วา 2 ศอก ภายในวัดมีโบราณสถานที่สำคัญมากมาย อาทิ วิหารเขียน วิหารคด วิหารโพธิ์ลังกา พิพิธภัณฑสถาน ฯลฯ

2. พระวิหารหลวง ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของพระบรมธาตุ เชื่อกันว่าสร้างขึ้น ในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา ปัจจุบันใช้เป็นพระอุโบสถ และเป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีสมโภชน์ พระบรมธาตุทุกปี แต่ยังคงเรียกวิหาร

3. กำแพงเมืองเก่า อยู่ริมถนนราชดำเนิน เขตเทศบาลเมือง สร้างครั้งแรกในสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช และได้ทำการซ่อมแซมใหม่ 2 ครั้ง คือ สมัยสมเด็จพระรามาเมศวร และสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กว้าง 460 เมตร ยาว 2,230 เมตร

4. พระพุทธสิหิงค์ ประดิษฐานอยู่ ณ หอพุทธสิหิงค์ ข้างศาลากลาง จังหวัด ตามประวัติกล่าวว่าจำลองมาจากองค์ที่อัญเชิญมาจากลังกา เพื่อไปประดิษฐานที่กรุง สุโขทัยเมื่อประมาณ พ.ศ. 1845 - 1941 ในหอพุทธสิหิงค์ นอกจากพุทธสิหิงค์ ยังมีพระพุทธรูปปั้น องค์ใหญ่ ศิลปสมัยอยุธยาตั้งประทับอยู่ ชาวนครเรียกว่า "พระเงิน" และด้านหลังของหอเป็นที่เก็บ อัฐิเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ในสกุล ณ นคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. ศาลาโกหกหรือศาลาประตูหก ชาวบ้านเรียกว่า ศาลาหน้าเมือง เป็นศาลานอกกำแพงเมือง ตรงประตูชั้นเหนือแต่โบราณ อันเป็นที่พักสำหรับคนเดินทางซึ่งเข้าเมืองไม่ทัน เพราะประตูเมืองปิดเสียก่อน เดิมศาลาแห่งนี้ตั้งอยู่ระหว่างต้นประตูหกต้น ชาวนครเรียกว่า "ศาลาโกหก" ศาลาหลังที่มีอยู่ในทุกวันนี้ สร้างขึ้นใหม่เป็นศาลาทรงไทย อยุริมถนนราชดำเนิน ส่วนต้นประตูทั้งหกต้นได้ตายไปหมดแล้ว ทางเทศบาลจึงปลูกขึ้นใหม่จำนวนเท่าเดิม เพื่อเป็นที่ระลึกถึงประตูทั้งหกต้น

6. หอพระอิศวรและเสาชิงช้า หอพระอิศวรอยุริมถนนราชดำเนิน เดิมเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปอิศวรหลายองค์ เป็นปางหรือภาคต่างๆกัน เทวรูปเหล่านี้หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ นับว่าเก่าแก่มีค่านัก กรมศิลปากรได้บูรณะเมื่อ พ.ศ. 2509 และได้นำเทวรูปต่างๆ ไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานวัดพระมหาธาตุ ส่วนเสาชิงช้าได้สร้างขึ้นใหม่ โดยจำลองแบบมาจากเสาชิงช้าในกรุงเทพฯ แต่เล็กกว่า

7. สระล้างดาบ สระล้างดาบที่ใช้ประหารศรีปราชญ์ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตั้งอยู่หลังโรงเรียนสตรีศรีอยุธยาในศรีธรรมราช ในตัวเมืองนครศรีธรรมราช เดิมเป็นสระขนาดใหญ่แต่ถูกถมที่ทำถนน จึงกลายเป็นสระขนาดเล็ก ปัจจุบันมีการตกแต่งให้สวยงามและมีการปลูกบัวในสระ

8. ชายทะเลปากพ่องและแหลมตะลุมพุก ชายหาดปากพ่องเป็นชายหาดสีขาวยาวเหยียดไปตามชายฝั่งทะเล มีแหลมตะลุมพุกเป็นแหลมทรายยาวเรียวยื่นไปในอ่าวไทย มีพื้นที่ติดกับบริเวณตอนบนของอำเภอปากพ่อง ที่แหลมตะลุมพุกนี้เมื่อ พ.ศ. 2504 เกิดวาตภัยรุนแรงขึ้นครั้งหนึ่ง มีผู้คนเสียชีวิตจำนวนมาก ขณะนี้แหลมตะลุมพุกได้ขยายแนวเพิ่มขึ้นทุกๆปี ด้านที่ติดกับทะเลด้านใน (อ่าววนครฯ) มีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่ ส่วนด้านนอกที่ติดกับอ่าวไทยเป็นหาดทรายสะอาด ต้นสนขึ้นเป็นแนวยาวดูสวยงาม การเดินทางไปชายหาดปากพ่อง และแหลมตะลุมพุก จากตัวเมืองเดินทางไปปากพ่อง แล้วเช่าเรือต่อไปยังแหลมตะลุมพุก ใช้เวลาเดินทางราวครึ่งชั่วโมง หรือใช้เส้นทางนครศรีธรรมราช-ปากพ่อง (ทางหลวงสาย 4013) ถึงบ้านบางฉาง มีทางลูกรังแยกเข้าสู่แหลมตะลุมพุก แต่ทางที่สะดวกที่สุดควรเดินทางโดยทางเรือ

9. อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ครอบคลุมพื้นที่อำเภอลานสกา อำเภอเมือง อำเภอพรหมคีรี อำเภอท่าศาลา อำเภอฉวาง และอำเภอพิปูน มีเนื้อที่ 570 ตารางกิโลเมตร หรือ 356,250 ไร่ ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อ 18 ธันวาคม 2517 ป่าเขาหลวงมีลักษณะเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ยาวจากเหนือจดใต้ประมาณ 40 กิโลเมตร มียอดเขาหลวงเป็นเขาสูงสุดประมาณ 1,835 เมตร จากระดับน้ำทะเล บริเวณอุทยานมีฝนตกตลอดปี เป็นป่าดิบชื้นมีน้ำตกที่น้ำสนใจหลายแห่งอาทิ น้ำตกกะโรม น้ำตกพรหมโลก น้ำตกกรุงชิง น้ำตกอ้ายเขียว

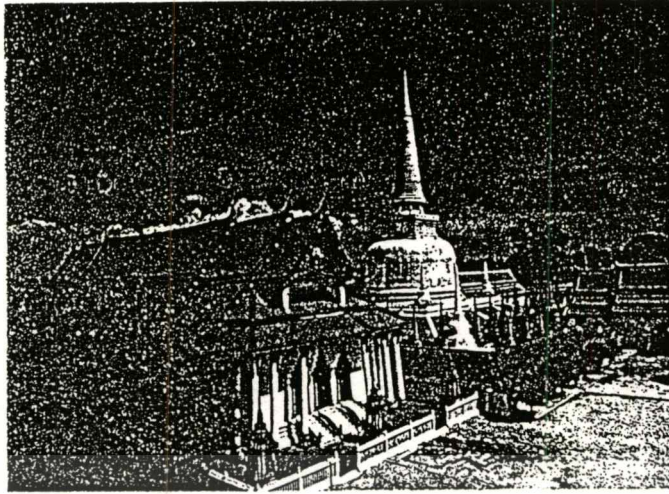
นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆอีก คือ หาดลิซล หาดหินงาม หาดขนอม หาดสระบัว ถ้ำลอด ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอทุ่งสงไปทางใต้ราว 2 กิโลเมตร น้ำตกโยง ซึ่งห่างจากอำเภอทุ่งสงราว 5 กิโลเมตร ฯลฯ

4.1.5.3 งานประเพณี

1. ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เนื่องจากที่วัดมหาธาตุรวมหาวิหาร ภายในมีพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ ในปีหนึ่งๆจึงมีการบูชาบวงสรวง นำผ้ามาห่อหุ้มเพื่อความเป็นสิริมงคล ประเพณีนี้จะมีขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งจะมีการจัดขบวนแห่กันอย่างเอิกเกริก นำขึ้นไปถวายสักการะและเวียนเทียนร่วมกัน

2. ประเพณีบุญสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่มาก ซึ่งจะมีขึ้นในวันแรม 11 ค่ำ ถึง 14 ค่ำ เดือน 10 ในราวเดือนกันยายน หรือเดือนตุลาคมของทุกปี เป็นประเพณีที่แสดงความกตัญญูต่อบุพการีที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการนำอาหารไปทำบุญตามวัดต่างๆ โดยเริ่มจ่ายของในวันแรม 13 ค่ำ จัดสำหรับวันแรม 14 ค่ำ และถวายพระในวันแรม 15 ค่ำ

3. ประเพณีชักพระ ประเพณีสำคัญทางศาสนาที่มีขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 หลังวันออกพรรษา 1 วัน เพื่อเป็นการแสดงความปิติยินดี ในการเสด็จกลับสู่มนุษยโลกของพระพุทธเจ้า ในปัจจุบันมี 2 ประเภทคือ ลากพระบกกับลากพระน้ำ ลากพระบกคือ การอัญเชิญพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรขึ้นประดิษฐานบนบุษบก แล้วแห่แหนโดยการลากไปบนบก แต่ถ้าเป็นวัดที่อยู่ใกล้แม่น้ำจะลากพระน้ำ โดยการอัญเชิญพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรขึ้นประดิษฐานบนบุษบกในเรือ แล้วแห่ทางน้ำ ปัจจุบันแม้ว่าในอำเภอต่างๆยังคงมีประเพณีนี้อยู่ แต่ที่แปลกเด่นและเป็นงานใหญ่กว่าที่อื่น คือ การลากพระทางน้ำที่อำเภอปากพนัง ในวันแรม 2 ค่ำ เดือน 11 (ราวเดือนตุลาคม)

ภาพที่ 4.2 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ที่มา : อนุสารอสนท. ฉบับที่ 2 ปีที่ 37

4.1.5.4 การละเล่นพื้นบ้าน

1. หนังตะลุง (ภาพที่ 4.3) ศิลปการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ ในปัจจุบันมักจะมีการแสดงตามชนบทเป็นส่วนใหญ่ เป็นการแสดงโดยการใช้เงาจากรูปภาพแกะสลักหนัง ซึ่งมีทั้งบทพากย์และบทเจรจา

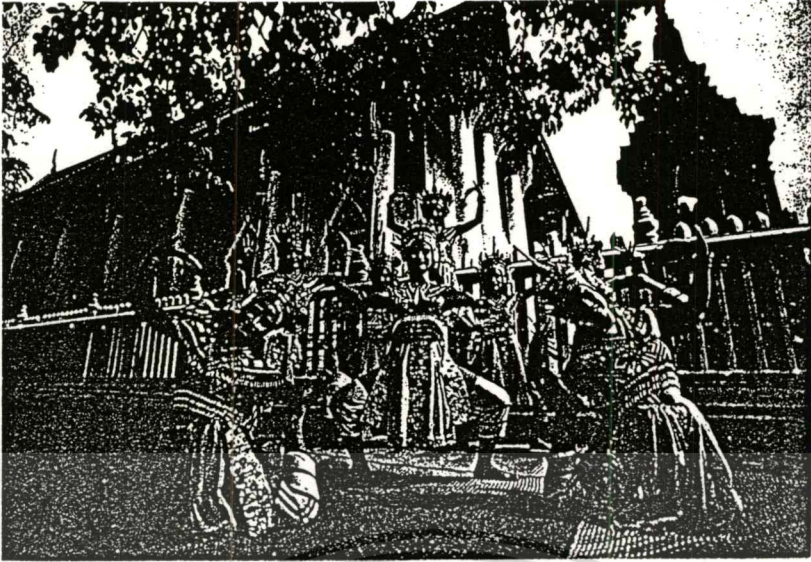
2. มโนราห์ (ภาพที่ 4.4) การแสดงการรำยรำ คำร้อง บทเจรจา ดนตรี และการแต่งตัว มักมีในงานเทศกาล และงานมงคลต่างๆ ซึ่งยังเป็นที่ยอดนิยมอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.3 หนังตะลุง ศิลปการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้

ที่มา : อนุสารอสนท. ฉบับที่ 2 ปีที่ 37

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

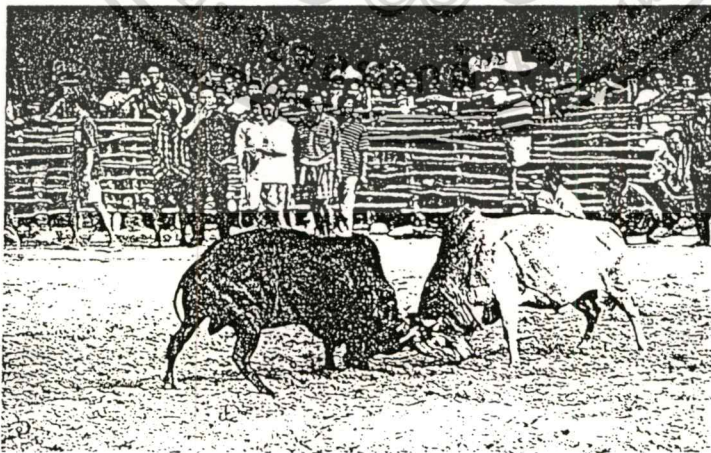

ภาพที่ 4.4 มโนราห์ การแสดงที่ยังเป็นที่นิยมกันอยู่ในปัจจุบัน

ที่มา : อนุสารอศท. ฉบับที่ 2 ปีที่ 37

4.1.5.5 กีฬาพื้นเมือง

การชนวัว (ภาพที่ 4.5) กีฬาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมานาน จนถึงเป็นเอกลักษณ์ของภาคได้อย่างหนึ่งในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ตรัง พัทลุง และนครศรีธรรมราช มีสนามชนวัวอยู่มากกว่า 10 สนาม กระจายอยู่ในอำเภอต่างๆ คือ ปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทรทุ่งสง ร่อนพิบูลย์ ฉวาง ลานสกา และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โดยเฉลี่ยแล้วแต่ละสนามจะจัดได้เดือนละ 1 วัน ในช่วง 10.30-19.00 น. วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ จัดจัดวันพระ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2534 : 36-39)

ภาพที่ 4.5 การชนวัว กีฬาพื้นเมืองของ 3 จังหวัดภาคใต้ นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง

ที่มา : อนุสารอศท. ฉบับที่ 2 ปีที่ 37

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.5.6 ตลาดท่องเที่ยว

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่สัดส่วนการตลาดท่องเที่ยว (Market Share) ของประเทศค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลายประการคือ ที่ตั้งของจังหวัดเอง ค่อนข้างอยู่ไกลจากกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นตลาดการท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดของประเทศ แต่เป็นที่ตั้งที่อยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวหลักในภาคใต้คือ หาดใหญ่-สงขลา ซึ่งมีการพัฒนาการท่องเที่ยวมาก่อน และมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เด่นกว่า นอกจากนี้ ชื่อเสียงและความรู้สึกไม่ปลอดภัยในพื้นที่ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เลือกเดินทางมาเที่ยวอีกด้วย และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยถึงร้อยละ 90 (สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช 2537 : 72)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2 สภาพทั่วไปของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

พื้นที่ป่าเขาหลวง เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติอยู่มาก ทั้งทรัพยากรสัตว์ป่า ทรัพยากรป่าไม้ และความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของแม่น้ำที่สำคัญของภาคใต้หลายสาย มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ในหลายอำเภอของจังหวัดนครศรีธรรมราช

4.2.1 ประวัติการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ได้จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี กำหนดให้ป่าเขาหลวงและป่าอื่นๆ ในท้องที่จังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 14 ป่า เป็นอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ได้ทำการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ป่าเขาหลวง ปรากฏสภาพพื้นที่เป็นป่าอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย แม้สภาพป่าเขาหลวงจะถูกวาทะภัย ในปี พ.ศ. 2505 ทำให้ไม้ขนาดใหญ่ล้มโค่นเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นป่าแห่งนี้ยังมีคุณค่าควรแก่การเก็บรักษาไว้ เพื่อประโยชน์ในการพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา ค้นคว้าวิจัย และการคุ้มครองรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นับว่าควรค่าแก่การจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งต่อมาได้มีมติคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ จากการประชุมครั้งที่ 1/2517 เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2517 เห็นชอบในหลักการให้จัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ โดยได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเขาหลวง ในท้องที่ตำบลดอนตะโก ตำบลกระทุง ตำบลพิปูน ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน ตำบลละอาย ตำบลกลางช้าง อำเภอฉวาง ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง ตำบลพรหมคีรี ตำบลบ้านเกาะ ตำบลอินทคีรี อำเภอพรหมคีรี และตำบลเขาแก้ว ตำบลท่าดี ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 91 ตอนที่ 216 ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2517 นับเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งที่ 9 ของประเทศ

4.2.2 สภาพทั่วไปทางกายภาพ

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ ครอบคลุมอาณาเขตพื้นที่ในหลายอำเภอ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะทางกายภาพของป่าฝนเขตร้อน ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง (ภาพที่ 4.6) ตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย มีเนื้อที่ประมาณ 570 ตารางกิโลเมตร หรือ 356,250 ไร่ อยู่ในท้องที่อำเภอท่าศาลา อำเภอพิปูน อำเภอฉวาง อำเภอเมือง อำเภอพรหมคีรี และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ระหว่างเส้นรุ้งที่ 8 องศา 22 ลิปดา - 8 องศา 45 ลิปดาเหนือ และอยู่ระหว่างเส้นแวงที่ 99 องศา 37 ลิปดา - 99 องศา 51 ลิปดาตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อก็คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทิศเหนือ จดป่าสงวนแห่งชาติป่ากรุงชิง และอุทยานแห่งชาติเขานัน

ทิศตะวันออก จดอำเภอพรหมคีรี

ทิศใต้ จดอำเภอลานสกา

ทิศตะวันตก จดอำเภอพิปูน และป่าสงวนแห่งชาติป่าปลายกระบี่ยอด ป่าเขากระทุง

ที่ตั้งที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาลง ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอลานสกา ห่างจากตัวเมืองนครศรีธรรมราช ประมาณ 30 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 4015 ช่วงนครศรีธรรมราช-ฉวาง มีทางแยกเข้าสู่ที่ทำการหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ชล. 2 ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาลง เป็นระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

4.2.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

อุทยานแห่งชาติเขาลง ตั้งอยู่ในเทือกเขานครศรีธรรมราชตอนกลาง ภูมิประเทศเป็นเทือกเขาที่สลับซับซ้อนวางตัวยาวในแนวเหนือใต้ มีที่ราบตามหุบเขาเล็กน้อย โดยมียอดเขาลงเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ของประเทศไทย โดยสูงจากระดับน้ำทะเล 1,835 เมตร

จากลักษณะภูมิประเทศที่สูงชันสลับซับซ้อนเป็นส่วนต่อเนื่องของเทือกเขา มีสังคมพืชป่าไม้ธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าดงดิบที่ขึ้นปกคลุมอย่างหนาแน่น ทำให้เป็นแหล่งต้นกำเนิดของลำน้ำที่สำคัญหลายสาย อาทิเช่น แม่น้ำตาปี คลองกรุงชิง คลองเขาแก้ว คลองท่าแพ คลองระเนะ และคลองละอาย

4.2.2.3 ลักษณะทางธรณีวิทยา

อุทยานแห่งชาติเขาลง มีธรณีสัณฐานเป็นเทือกเขาสูง อันเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานครศรีธรรมราชที่ทอดตัวเป็นแนวยาวจากเหนือลงใต้ขนานไปกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก ด้านเหนือสุดของเทือกเขาก่อตัวอยู่ภายในท้องน้ำบริเวณอ่าวไทย เริ่มปรากฏชัดตั้งแต่ด้านตะวันออกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านกลางจังหวัดนครศรีธรรมราชสู่จังหวัดตรัง และพัดลงไปจนถึงสตูล โดยสามารถจำแนกลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่อุทยานเขาลงได้ดังนี้คือ

1) หน่วยหินกาญจนบุรี (Kanchanaburi Formation) มีช่วงอายุตั้งแต่ 435 - 280 ล้านปี ซึ่งเป็นยุคเริ่มแรกของพืชบก พืชมีเมล็ด สุน เฟิร์น สัตว์เลื้อยคลานชนิดแรก และแมลง หน่วยหินกาญจนบุรีนี้ ประกอบด้วย หินดินดาน (shale) หินทราย (sand stone) หินควอร์ตไซต์ (quartzite) หินโคลน (mudstone) และหินชนวน (slate) เป็นชั้นชัดเจน และมีรอยคดโค้งจำนวนมาก พบบริเวณคลองดินแดงและเขาปรีห์ทางด้านตะวันตกของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) หมู่หินทุ่งสง (Thungsong Group) มีช่วงอายุตั้งแต่ 500 - 437 ล้านปีมาแล้ว ยุคนั้นสัตว์ทะเลไม่มีกระดูกสันหลังอยู่มาก หมู่หินทุ่งสง ประกอบด้วยหินปูน (limestone) สีเทาแก่ ชั้นบางถึงหนามาก มีเนื้อดินเป็นชั้นบางๆแทรก และหินดินดานสีน้ำตาล มีซากแบรคิโอพอด (brachiopods) พบบริเวณเขาเต็งทางด้านใต้ของอุทยานแห่งชาติในเขตอำเภอลานสกา

3) หมู่หินตะรุเตา (Tarutao Group) มีช่วงอายุตั้งแต่ 570 - 437 ล้านปีมาแล้ว เป็นยุคที่เริ่มพบซากสัตว์ทะเลที่ไม่มีกระดูกสันหลัง หมู่หินตะรุเตานี้ ประกอบด้วย หินทราย หินควอร์ตไซต์ หินดินดาน และหินฟิลไลต์ (phylite) สีน้ำตาลแกมเหลือง และสีน้ำตาล พบอยู่บริเวณคลองกลายทางด้านเหนือของอุทยานแห่งชาติ และกระจัดกระจายเป็นหย่อมๆ ทางใต้ของอุทยานแห่งชาติ

4) หินอัคนี (Igneous Rocks) พื้นที่ส่วนใหญ่ของอุทยานแห่งชาติเขาลง เป็นหินชนิดนี้ ประกอบด้วย หินไบโอไทต์มัสโคไวต์แกรนิต (biotite-muscovite granite) หินแกรนิตเนื้อดอก (porphyritic granite) หินฮอร์เบลนด์แกรนิต (hornblende granite) และพังหินเพกมาไทต์ (pegmatite dike)

4.2.2.4 ลักษณะภูมิอากาศ

ข้อมูลสภาพภูมิอากาศ ได้แก่ ข้อมูลปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ ความเร็วกระแสลม ปริมาณการระเหยของน้ำ จากข้อมูลสภาพภูมิอากาศของพื้นที่ได้ของสถานีตรวจวัดอากาศ จังหวัดนครศรีธรรมราช ของกรมอุตุนิยมวิทยา (หมายเลขสถานี 48552)

1) อุณหภูมิเฉลี่ย ลักษณะภูมิอากาศของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ อุณหภูมิโดยเฉลี่ยของพื้นที่ในแต่ละช่วงของปีเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ค่าเฉลี่ยตลอดปีเท่ากับ 27.3 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยรายเดือนเท่ากับ 33.8 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 21.8 องศาเซลเซียส ในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์

2) ความชื้นสัมพัทธ์ จากข้อมูลความชื้นสัมพัทธ์ ของสถานีตรวจวัดอากาศ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าค่าเฉลี่ยรายเดือนมีแนวโน้มที่มีค่าสูง แสดงให้เห็นถึงปริมาณไอน้ำในอากาศที่มีอยู่ในปริมาณมาก และค่าความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายเดือนจะมีค่าความผันแปรไม่มากนัก มีค่าความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปี เท่ากับ 79 เปอร์เซ็นต์ สำหรับค่าความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดเฉลี่ยรายเดือนเท่ากับ 96 เปอร์เซ็นต์ และค่าความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุดเฉลี่ยเท่ากับ 57 เปอร์เซ็นต์

3) ลม จากข้อมูลกระแสลม ของสถานีตรวจวัดอากาศ จังหวัด

นครศรีธรรมราช อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม ลมส่วนใหญ่จึงมีอิทธิพลมาจากด้านตะวันตกเฉียงใต้ และในช่วงที่อิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้อ่อนตัวลงประกอบกับอิทธิพลความกดอากาศสูงจากทางเหนือมีกำลังแรง ลมจึงมีทิศทางเปลี่ยนมาเป็นทิศเหนือ และตะวันออกเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนของความเร็วลมนั้น ความเร็วลมรายเดือนเฉลี่ย มีค่าแปรเปลี่ยนตั้งแต่ 1.7 น็อต (3.15 กิโลเมตรต่อชั่วโมง) ในเดือนตุลาคม จนถึง 3.7 น็อต (6.85 กิโลเมตรต่อชั่วโมง) ในช่วงเดือนเมษายนและตุลาคม

4) ปริมาณฝน จากข้อมูลปริมาณฝนเฉลี่ยรายเดือน ของสถานีตรวจวัด

อากาศ จังหวัดนครศรีธรรมราชพอสรุปได้ว่าปริมาณน้ำฝนของพื้นที่อยู่ในเกณฑ์สูง คือ ค่าปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปีมีค่าเท่ากับ 2,381.3 มิลลิเมตร ทั้งนี้จากการที่พื้นที่อยู่ใกล้ทะเลอันเป็นแหล่งไอน้ำ โดยปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายเดือนมากที่สุดมีค่าเท่ากับ 643.1 มิลลิเมตร ในเดือนพฤศจิกายน และเป็นเดือนที่มีปริมาณฝนเฉลี่ยช่วง 24 ชั่วโมงมากที่สุด คือ 447.8 มิลลิเมตร และมีจำนวนวันที่มีฝนตกสูงสุดถึง 22 วัน

5) ปริมาณการคายระเหย จากข้อมูลปริมาณการคายระเหย ของ

สถานีตรวจวัดอากาศ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปริมาณการคายระเหยเฉลี่ยรายเดือน มีความผันแปรอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ ซึ่งปริมาณการคายระเหยมีค่าต่ำในช่วงฤดูฝนและฤดูหนาว และมีค่าสูงชันมากในช่วงฤดูแล้ง คือตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม

4.2.3 ทรัพยากรธรรมชาติ

เนื่องจากการจัดตั้งให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่จึงได้รับการดูแลรักษาเอาไว้ให้คงอยู่ในสภาพที่ดี พื้นที่อันกว้างใหญ่ของอุทยานแห่งชาติเขาลวง มีลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดทรัพยากรป่าไม้และสังคมพืชที่แตกต่างกัน เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิดที่อุดมสมบูรณ์

4.2.3.1 ทรัพยากรป่าไม้ และสังคมพืช

ป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติเขาลวงครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของอุทยานแห่งชาติ จากลักษณะพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเขาลวง ที่มีภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีอาณาบริเวณกว้างขวาง กล่าวคือ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 100 เมตรขึ้นไป จนถึง 1,835 เมตร พื้นที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรภายใต้ลมมรสุม จึงทำให้พื้นที่ที่มีความชื้น และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูง สังคมพืชที่ขึ้นจึงเป็นลักษณะของป่าดิบเป็นส่วนใหญ่ มีพันธุ์พืชมากมายชนิดขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

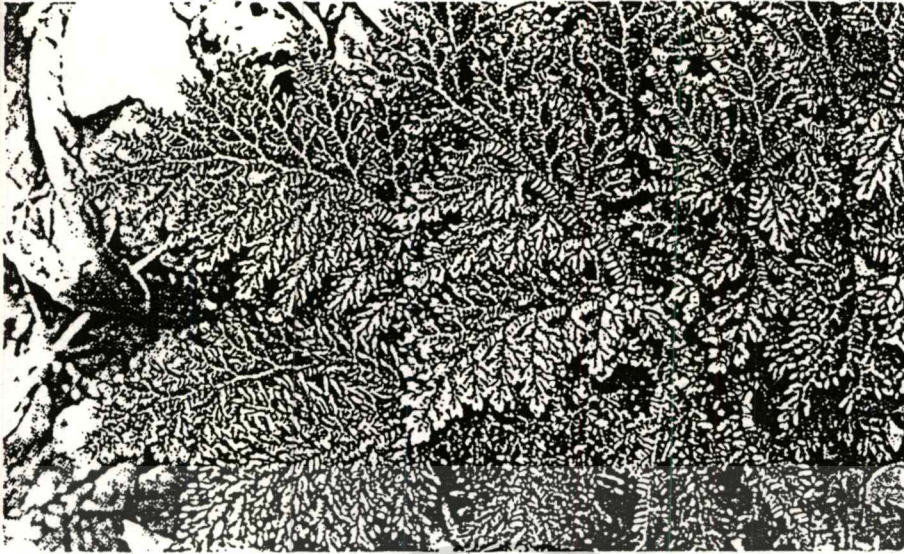
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อยู่อย่างหนาแน่น ซึ่งลักษณะและชนิดของสังคมพืชในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง มีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

1) ป่าดิบชื้น (Moist Evergreen Forest) ป่าดิบชื้นในอุทยานแห่งชาติ เป็นป่าที่มีความชื้นของพื้นที่สูง โดยจะอยู่ในบริเวณที่เป็นพื้นที่ราบ หรือมีความสูงของพื้นที่ไม่มากนัก โดยมากจะพบอยู่ตามหุบเขาและริมห้วยที่มีความชื้นสูง และอาจแบ่งเป็นสังคมย่อยได้ตามลักษณะของความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเลปานกลาง และชนิดของพืชพันธุ์ที่ขึ้นอยู่ได้มี 2 ลักษณะคือ

1. ป่าดิบชื้นในพื้นที่ต่ำ ขึ้นอยู่ในบริเวณที่เป็นพื้นราบริมห้วย และหุบเขา พื้นที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางไม่เกิน 300 เมตร โครงสร้างของป่า มีอยู่ 3 ระดับชั้นเรือนยอด เรือนยอดชั้นบนสูง 30-50 เมตร พันธุ์ไม้สำคัญที่พบ ได้แก่ ไม้ในวงศ์ไม้ยาง (Dipterocarpaceae) ไม้ตะเคียนทอง ตะเคียนทราย หลุมพอ พยอมทราย เป็นต้น เรือนยอดไม้ชั้นสอง มีความสูงตั้งแต่ 15 ถึง 30 เมตร พันธุ์ไม้ที่พบ ได้แก่ ไม้ยางแสด ส้านขน ก่อรุก ก่อข้าว เป็นต้น เรือนยอดไม้ชั้นที่สาม มีความสูงประมาณ 5-15 เมตร พันธุ์ไม้สำคัญที่พบ ได้แก่ ชมพูป่า คอแลน ไฟกา และชก เป็นต้น พื้นที่ป่าประกอบไปด้วยกล้าไม้ของไม้ชั้นบน ไม้พุ่มชนิดต่างๆ อาทิเช่น ยี่หุบ ปรี ยายครั้ง พืชในวงศ์ขิงข่า นอกจากนั้น ยังพบไม้เถาเลื้อย หลากหลายชนิด อาทิเช่น เป็ดย เตย ย่าน คุย คอกิ้วย่าน ชนิดต่างๆ และหวายนานาชนิด เช่น หวายแดง หวายเล็ก หวายกำพวน หวายงาย เป็นต้น

2. ป่าดิบชื้นเชิงเขา เป็นป่าที่เกิดในบริเวณที่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางมากกว่า 300 เมตรขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1,000 เมตร โครงสร้างของป่า มีอยู่ 3 ระดับชั้นเรือนยอด โดยเรือนยอดชั้นบนสูง 30-50 เมตร พันธุ์ไม้สำคัญที่พบ ได้แก่ ไม้ในวงศ์ไม้ยาง ป่าชนิดนี้จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ป่ายางเชิงเขา พันธุ์ไม้ที่พบ ได้แก่ ยางปาย ยางแดงหรือยางขน และยางเสี้ยน เป็นต้น เรือนยอดไม้ชั้นที่สอง มีความสูงตั้งแต่ 15-30 เมตร พันธุ์ไม้สำคัญที่พบ ได้แก่ พญาไม้ ก่อเรียน ก่อเล็ก ทองสุก เต่าร้างยักษ์ ไม้สวาย และสังเสียด เป็นต้น ส่วนไม้ชั้นที่สาม มีความสูงตั้งแต่ 5-15 เมตร มีพันธุ์ไม้สำคัญที่พบ คือ ไม้ส้มโกลก กะเบาลิง และไม้ในวงศ์น้อยหน่า หลายชนิด พื้นล่างของป่าปกคลุมไปด้วยไม้พุ่ม และพืชคลุมดินต่างๆ เช่น พืชสกุลพลองชนิดต่างๆ (Memecylon spp.) พืชในวงศ์ขิงข่า (Zingiberaceae) พืชในวงศ์อังกาบ (Acanthaceae) และพืชพวกเฟิร์นหลายชนิด (ภาพที่ 4.7) รวมทั้งมหาสด้า หรือเฟิร์นยักษ์ (ภาพที่ 4.8) ส่วนไม้เถาเลื้อยมีอยู่นานาชนิด แต่ที่สำคัญ คือหวายชนิดต่างๆ เช่น หวายเทิง หรือหวายปู่เจ้า หวายขี้ไก่ หวายฝั่ง หรือหวายหิน หวายขี้เสี้ยน และหวายแล้มา เป็นต้น

ภาพที่ 4.7 เฟิร์น *Selaginella* sp. พบได้ทั่วไปในอุทยานแห่งชาติเขาลวง

ที่มา : อนุสารอสท. ฉบับที่ 2 ปีที่ 37

ภาพที่ 4.8 มหาสดำ หรือเฟิร์นยักษ์

ที่มา : คู่มือท่องเที่ยวธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาลวง

2) ป่าดิบเขา (Hill Evergreen Forest) ป่าดิบเขาเป็นพื้นที่ป่าที่อยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 1,000 เมตรขึ้นไป ความสูงของพื้นที่ในระดับนี้จะขึ้นถึงยอดเขาที่มีเมฆหมอกคลุม ทำให้อากาศชื้นเสมอ ลักษณะพันธุ์พืชแตกต่างกันไปตามระดับความสูง กล่าวคือ

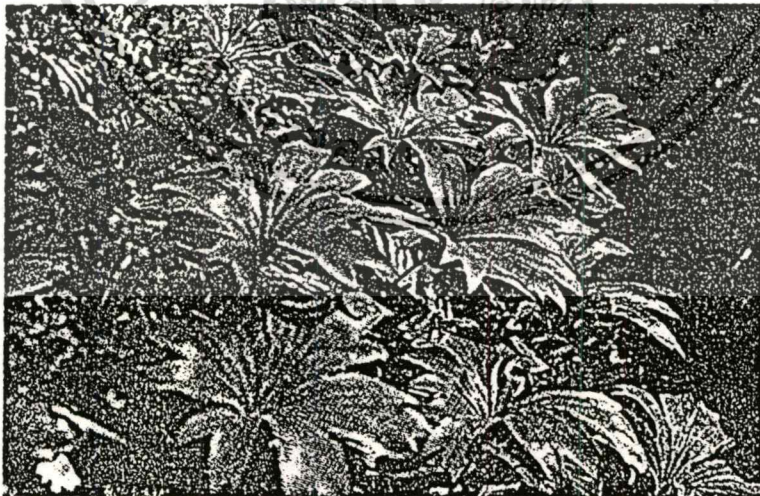
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ป่าดิบเขา ที่ขึ้นอยู่ในช่วงระดับความสูง 1,000-1,500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลางพันธุ์ไม้ที่พบจะมีระดับเรือนยอดค่อนข้างสม่ำเสมอเป็นชั้นเดียวกัน คือ สูงประมาณ 8-15 เมตร ลำต้นมีมอสและเฟิร์นเกาะอาศัยอยู่ พันธุ์ไม้สำคัญที่สำรวจพบ ได้แก่ เหมือด กายาน หัวเต่า บังตาน ดิ่ง แดงเขา ก่อเขา และก่อใบเอียด เป็นต้น ไม้พุ่มเป็นพวงตาเบิดตา ไก่ เกลง เนียม ส่วนพืชคลุมดินส่วนใหญ่เป็นพวกมอสและเฟิร์น ซึ่งขึ้นคลุมอยู่อย่างหนาแน่นและมีไม้ล้มลุกที่หายากอีกหลายชนิด เช่น ดาวสามแฉก กล้วยไม้ดินชนิดต่างๆ

สังคมพืชในป่าดิบเขาต่ำนี้ยังพบหวายขึ้นอยู่บ้าง ได้แก่ หวายเท็ง หรือปู่เจ้า หวายแล้มี้า และหวายเขา เป็นต้น

2. ป่าดิบเขา ที่ขึ้นอยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 1,500 เมตร ขึ้นไป พื้นที่ในระดับนี้มักมีลมพัดแรง เมฆหมอกคลุมอยู่เกือบตลอดปี มีความชื้นสูง อุณหภูมิต่ำ สังคมไม้ที่พบมักมีลำต้นแคระแกร็น และมีลำต้นคดง ชั้นเรือนยอดจะเสมอในระดับเดียวกัน โดยมีความสูงประมาณ 3-5 เมตร ตามลำต้นมักมีพืชพวกมอสและเฟิร์นเกาะอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น พันธุ์ไม้ที่สำรวจพบส่วนมากเป็นพืชในวงศ์ก่อ (Fagaceae) และกุหลาบป่า (Ericaceae) ได้แก่ กุหลาบป่า ซอไข่มุก กระจะ จำปูนช้าง กายาน บุนนาคเขา ก่อเขา และก่อใบเอียด เป็นต้น ไม้พุ่มและพืชคลุมดินส่วนใหญ่จะคล้ายกับป่าดิบเขาที่อยู่ระดับต่ำ แต่จะมีพืชที่หายากมากขึ้น ได้แก่ บัวแจกใบใหญ่ (ภาพที่ 4.9) และบัวแจกใบมน

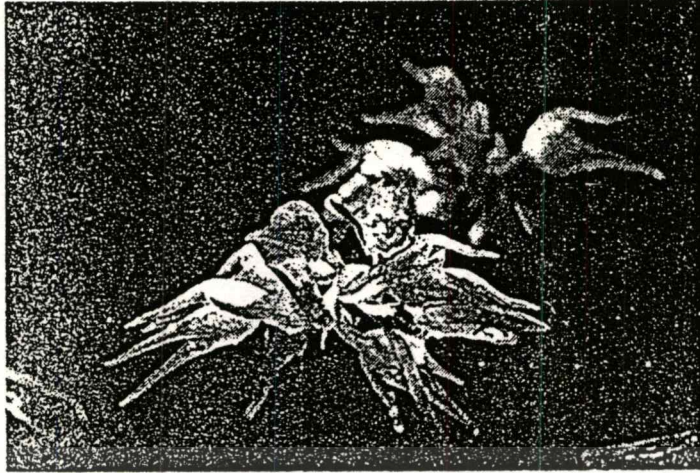
พืชอาศัย (Epiphytic Plants) ซึ่งเกาะตามลำต้น และกิ่งไม้ นอกจากมอสและเฟิร์นแล้ว ยังพบพืชที่น่าสนใจโดยเป็นพืชที่หายากหลายชนิด เช่น ระย้าหยก และกล้วยไม้ชนิดต่างๆ อาทิเช่น ลำต่อน้อย ลำเหลี่ยมต่อ และขนตาสิงโต (ภาพที่ 4.10) เป็นต้น

ภาพที่ 4.9 บัวแจกใบใหญ่

ที่มา : คู่มือท่องเที่ยวธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

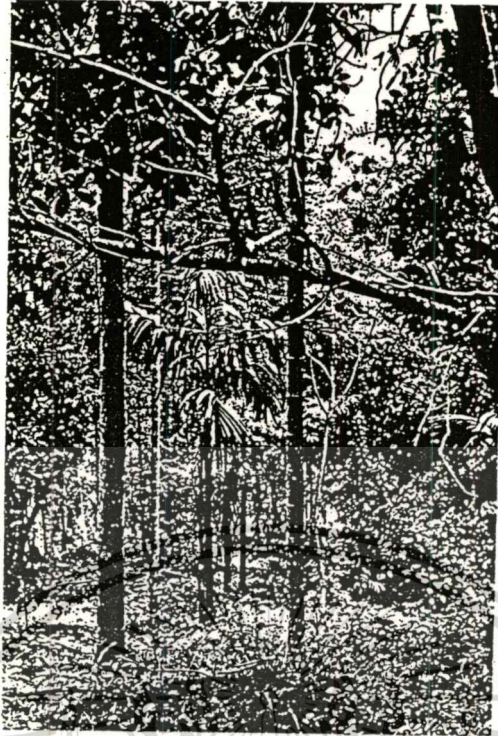

ภาพที่ 4.10 ขนตาสิงโต(*Bulbophyllum ovatum*)

ที่มา : คู่มือท่องเที่ยวธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

3) ป่ารุ่นหรือป่าเหล่า (Secondary Forests) เป็นสังคมพืชที่เกิดทดแทนสภาพเดิมภายหลังการทำลายของมนุษย์ พันธุ์ไม้ที่สำคัญประกอบด้วย พืชเบิกนำ (Pioneer Species) ได้แก่ แสด หรือสอยดาว ปอหูช้าง ล่อ พังแหรใหญ่ กะลอม หวักงา หุ้งฟ้า เป็นต้น

4) พื้นที่เกษตรกรรม (Agriculture area) เป็นสังคมพืชที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นสวนยางพาราและสวนแก้ว (ภาพที่ 4.11) ซึ่งพืชที่ปลูกกันมาก ได้แก่ หมาก มะพร้าว ทุเรียน กาแฟ มังคุด ขนุน เงาะ ลำไย สลัด สะตอ พริกไทย และพลู เป็นต้น

ภาพที่ 4.11 สวนสมรม (Forest Gardens)

ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

4.2.3.2 ทรัพยากรสัตว์ป่า และดินที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

ด้วยความหลากหลายของลักษณะภูมิประเทศ และสังคมพืช ทำให้เกิดแหล่งที่อยู่ของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด โดยบางชนิดเป็นแหล่งที่อยู่เฉพาะของสัตว์ป่าที่สามารถพบได้แห่งเดียวในประเทศไทย

1) ความหลากหลายชนิดของสัตว์ป่า

บริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าไม่น้อยกว่า 327 ชนิด โดยเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม 100 ชนิด สัตว์ป่าจำพวกนก 157 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 40 ชนิด สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ 12 ชนิด และสัตว์น้ำ 18 ชนิด รายละเอียดเกี่ยวกับสัตว์แต่ละประเภทมีดังนี้

1. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม พบสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 29 วงศ์ 65 สกุล 100 ชนิด จำแนกตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 ได้เป็นสัตว์ป่าสงวนจำนวน 1 ชนิด คือ เลียงผา (*Capricornis Sumatraensis*) สัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 จำนวน 26 ชนิด เช่น เม่นหางพวง (*Atherurus angustiramus*), ลิงกัง (*Macaca nemestrina*), ลิงเสน (*M. arctoides*), ค่างดำ (*Presbytis melalophos*), ค่างแว่นถิ่นใต้ (*P. obscura*), ชะนีธรรมดา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(*Hylobates lar*), เสือลายเมฆ (*Neofelis nebulosa*) เป็นต้น สัตว์ป่าคุ้มครอง ประเภทที่ 2 จำนวน 7 ชนิด เช่น กั่ง (*Muntiacus muntjak*), กวาง (*Cervus unicolor*), เสือด่า (*Panthera pardus*), เสือโคร่ง (*P. tigris*) เป็นต้น

2. สัตว์ปีกหรือนก ในอุทยานแห่งชาติเขาลง พบนกทั้งสิ้น

จำนวน 157 ชนิด 93 สกุล 37 วงศ์ เป็นนกประจำถิ่น 143 ชนิด และเป็นนกอพยพย้ายถิ่น 14 ชนิด ถูกจัดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 2 ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ ไก่ป่า (*Gallus gallus*), นกเขาเปล้าธรรมดา (*Treron curvirostra*) เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 จำนวน 137 ชนิด นอกนั้นไม่ถูกจัดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองหรือสัตว์ป่าสงวนแต่อย่างใด โดยมีนกที่ถูกคุกคามและอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ คือ

- นกอินทรีดำ เป็นนกที่มีขนาดใหญ่จึงถูกล่าโดยการยิงได้ง่าย แต่ก่อนเป็นนกที่พบบ่อย แต่ปัจจุบันพบได้น้อย สาเหตุที่ลดจำนวนลงอาจเนื่องจากสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยที่ต้องการ คือ ป่าดิบชื้น หรือป่าผลัดใบในระดับความสูงถึง 2,700 เมตร ถูกแบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ ไม่ต่อเนื่องกัน

- ไก่ฟ้าหน้าเขียว เป็นนกที่ห้ามล่าและค้าขาย ปัจจุบันยังคงมีเหลืออยู่ในจำนวนที่ไม่มากนักในเขตคุ้มครองต่างๆ หลายๆ แห่งในภาคใต้ เนื่องจากเป็นนกที่อยู่เฉพาะในป่าดงดิบต่ำใกล้ลำน้ำในระดับความสูง 600-1,200 เมตร จากความต้องการพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและการขยายของชุมชน เมื่อมีการเพิ่มประชากรมนุษย์ จึงมีการบุกรุกแผ้วถางบริเวณ แหล่งที่อยู่อาศัยของไก่ฟ้าหน้าเขียว นอกจากนี้ยังถูกลักลอบล่าเป็นอาหารและเป็นการค้า เพราะเป็นนกที่มีสีสันสวยงามสะดุดตา เลี้ยงให้รอดได้ง่าย

- นกหัว นอกจากจะถูกจัดเป็น *threatened* โดย Humphrey และ Bain (1990 อ้างใน สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2540) แล้วนกหัวยังถูกจัดอยู่ใน Appendix 2 ของอนุสัญญา CITES อีกด้วย ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ นกหัวลดลง ได้แก่ การทำลายป่าซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัย การล่าและการดักจับ เนื่องจากอัตราการเจริญพันธุ์ต่ำ ในการสืบพันธุ์จะมีการเกี่ยวพาราซีซึ่งตัวผู้แต่ละตัวจะต้องการเขตหวงห้าม (territory) เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 เมตร และจะใช้คอดิ่งหญ้าแห้งหรือเศษกิ่งไม้ที่อยู่ในพื้นที่ออกให้หมด จึงจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการในพื้นที่คุ้มครอง เพื่อที่จะดำรงพันธุ์ของนกหัวไว้ต่อไป เนื่องจากการนำมาเลี้ยงมักจะไม่รอด

- นกเงือกหัวหงอก พบเฉพาะทางภาคใต้ของไทยในเขตคุ้มครอง อาศัยในป่าต่ำ ในระดับความสูง 120-820 เมตร จนถึงป่าที่ระดับสูง 1,677 เมตร การล่าและการทำลายป่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จำนวนนกในธรรมชาติใกล้จะหมดสิ้นไปจากป่าเมืองไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- นกเงือกปากดำ อาศัยในป่าดิบต่ำจนถึงระดับความสูงถึง 1,220 เมตร และในสวนยางพาราที่มีอายุมาก การที่นกเงือกปากดำอาศัยอยู่ในป่าทุติยภูมิได้ ก็อาจทำให้ลดจำนวนลงน้อยกว่านกเงือกชนิดอื่น แต่อย่างไรก็ตาม การถูกล่าเป็นจำนวนมากและถิ่นที่อยู่อาศัยถูกทำลายลงก็เป็นสาเหตุที่สำคัญที่จะทำให้เหลือนกเงือกปากดำไม่มากนัก จึงจำเป็นจะต้องมีการควบคุมการล่าและการลักลอบล่าไปขาย

- นกกก ถูกจัดให้เป็นสัตว์คุ้มครองประเภทที่ 1 และชนิดย่อยที่พบทางใต้ คือ ชนิดย่อย *homrai* ถูกจัดอยู่ใน Appendix 1 ของอนุสัญญา CITES เนื่องจากการถูกล่ามีจำนวนมากเกินไป และพื้นที่ป่าถูกทำลายทำให้ นกกก ซึ่งเคยมีอยู่มากในสมัย 50 ปีก่อน ลดจำนวนลงเหลือน้อยมากในปัจจุบัน

- นกชนหิน นอกจากจะถูกจัดเป็น endangered โดย Humphrey และ Bain (1990 อ้างใน สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2540) แล้วยังถูกจัดอยู่ใน Appendix 1 ของอนุสัญญา CITES ด้วย เคยมีการได้ยินเสียงนกชนหินร้องใกล้บริเวณที่ทำการหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ การลดลงของประชากรนกชนหินอย่างรวดเร็ว เนื่องจากถูกล่าอย่างหนักเพื่อเอาสำนึบนางจอยปากบน (*casque*) ไปแกะสลักทำเป็นเครื่องใช้และเครื่องประดับที่มีคุณค่าสูงมาก นอกจากนั้นการสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัย จากการทำไม้และการทำลายป่า ทำให้นกชนหินซึ่งต้องการพื้นที่อาศัยเป็นบริเวณกว้าง มีพื้นที่ครอบครองน้อยลงจนไม่อยู่ในสภาพที่จะขยายพันธุ์ได้ และยังขาดต้นไม้ที่จะทำรังอีกด้วย จึงควรไม่ให้มีการทำไม้ในเขตพื้นที่คุ้มครอง แม้แต่ไม้ยืนต้นตายก็ไม่ควรตัดออก เพื่อจะให้เป็นที่ยังชีพเลี้ยงลูกของนกชนหินได้ต่อไป

- นกโพระดกหลายสี ชอบอาศัยอยู่ในป่าดิบต่ำ แต่ก็สามารถพบได้ในป่าทุติยภูมิและสวนยางพารา สาเหตุที่ทำให้นกชนิดนี้ลดลง คือ การทำลายป่าซึ่งข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่ทราบมากนักว่า นกโพระดกหลายสีจะสามารถอยู่รอดได้มากน้อยแค่ไหนในป่าทุติยภูมิ หรือพื้นที่สวนยางพารา จึงควรจะมีการสำรวจศึกษาในพื้นที่คุ้มครอง เพื่อจะสามารถวางแผนการจัดการเพื่อการดำรงพันธุ์ของนกชนิดนี้ได้ต่อไป

- นกพญาปากกว้างทองแดง เป็นนกประจำถิ่นที่หายาก สาเหตุที่ทำให้ชนิดนี้ลดจำนวนลงอย่างมากเนื่องจากการทำลายพื้นที่ป่าต่ำ และปัจจุบันเป็นนกพญาปากกว้างที่หายากที่สุดในประเทศไทย

3. สัตว์เลี้ยงลูกในโพรง พบสัตว์เลี้ยงลูกในโพรงจำนวน 11 วงศ์ 26 สกุล 40 ชนิด มีสัตว์เลี้ยงลูกในโพรงที่พบเฉพาะในบริเวณเขาหลวงแห่งเดียวในประเทศไทย 1 ชนิด คือ งูลายสามมาลาญ (*Amphiesma inas*) ชนิดที่หายากได้แก่ เต่าจักร (*Heosemys spinosa*), งูหลามเปิด (*Python curtus*), งูสามเหลี่ยมหัวหางแดง (*Bungarus flaviceps*), และชนิดที่พบเฉพาะใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเทศไทย คือ จิ้งจกนิ้วยาวกำพล (*Cnemaspis kumpoli*), ตุ๊กแกป่าโคนนิ้วติด (*Cryptodactylus brevipalmatus*), จิ้งเหลนเรียวปากซีโต้ (*Lygosomaherberti*), งูเขียววงลาย (*Boiga sangsomi*),

ด้านสภาพที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายนั้นปรากฏว่ามีอยู่ 15 ชนิด โดยเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 ทั้งหมด ได้แก่ เต่า 2 ชนิด คือ เต่าหก (*Testudo emys*) และเต่าเหลือง (*Testudo elongate*), ตุ๊กแก 3 ชนิด คือ ตุ๊กแกป่าลายจุด (*Cryptodactylus frenatus*), ตุ๊กแกป่าโคนนิ้วติด (*C. brevipalmatus*) และตุ๊กแกบินหางเฟิน (*Ptychozoonlionatum*) อีก 9 ชนิด เป็นกิ้งก่าในวงศ์ Agamidae เช่น กิ้งก่าบินปีกสีส้ม (*Draco maculatus*) กิ้งก่าบินคอคดำ (*D. melonopogon*) กิ้งก่าบินปีกลาย (*D. taeniopterus*) เป็นต้น ส่วนที่เหลือได้แก่ เหาช้าง (*Varanus rudicollis*) ในวงศ์ Varanidae

4. สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก พบสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกอาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงจำนวน 5 วงศ์ 12 ชนิด มีสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกที่พบเฉพาะบริเวณเขาหลวงแห่งเดียวในประเทศไทย จำนวน 1 ชนิด คือ กบเขาทองลาย (*Rana luctuosa*) ชนิดที่หายาก คือ กบตะนาวศรี (*Ingerana tasanae*) และชนิดที่พบเฉพาะในประเทศไทย จำนวน 1 ชนิด ได้แก่ เขียดงูศุภชัย (*Ichthyophis supachai*)

5. สัตว์น้ำ พบสัตว์น้ำจำพวกปลา 8 วงศ์ จำนวน 16 ชนิด จำพวกปู 2 ชนิด แต่เนื่องจากแหล่งน้ำในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ปริมาณสารอาหารในน้ำยังมีน้อยกระแสไหลแรง และพื้นที่ตื้นน้ำเป็นพื้นหินและทรายเป็นส่วนมาก ไม่เหมาะกับการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำโดยส่วนรวม ทำให้มีสัตว์น้ำเพียงบางชนิดสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้ พบปลาในกลุ่มปลาช่อนที่หายากจำนวน 1 ตัวอย่าง

2) สภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าทุกชนิด โดยเฉพาะสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก เพราะมีพื้นที่ที่เป็นป่าดิบเขาที่มีความสูงมากกว่า 1,500 เมตร และมีพื้นที่ป่าดงดิบต่อเนื่องกันเป็นผืนใหญ่ครอบคลุมบริเวณเทือกเขาและลำธารหลายแบบ โดยสามารถแบ่งสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าได้ 4 ประเภท คือ

1. ถิ่นที่อยู่อาศัยในป่าดงดิบ สภาพที่อยู่อาศัยประเภทนี้มีพื้นที่มากที่สุด สภาพทั่วไปรกทึบทั้งในเรือนยอดของไม้ใหญ่และชั้นไม้พื้นล่าง ไม้ชนิดที่สำคัญ ได้แก่ ตะเคียนทอง (*Hopea odorata*), ไม้ตระกูลยาง (*Dipterocarpus spp.*) เป็นต้น จากการสำรวจสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม สามารถจำแนกการอยู่อาศัยในป่าดงดิบ โดยแยกตามระดับความสูงจากพื้นดินได้ 3 กลุ่ม ตาม Mackinnon (1972 อ้างใน สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2540) ได้ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มที่ 1 สัตว์ที่อยู่อาศัยตามพื้นดิน เช่น หมูป่า (*Sus scrofa*), กวางป่า (*Cervus unicolor*), กระเจิงควาย (*Tragulus napu*) เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 สัตว์ที่อาศัยอยู่ทั้งบนต้นไม้และตามพื้นดิน เช่น หมิหมา (*Helarctos malayanus*), ลิงกัง (*Macaca nemestrina*), ค่างแว่นถิ่นใต้ (*Presbytis obscura*), เสือไฟ (*Felis temmincki*) เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 สัตว์ที่อยู่อาศัยบนต้นไม้ เช่น ชะนีธรรมดา (*Hylobates lar*), ลิงลม (*Nycticeus coucang*) เป็นต้น

2. ถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นป่าภูเขาสูง พื้นที่ป่าดงดิบที่อยู่สูงมากกว่า 1,000 เมตรขึ้นไป มีพื้นที่ไม่มากนัก ลักษณะต้นไม้ส่วนใหญ่จะแคระแกรน เรือนยอดมีขนาดเล็ก เนื่องจากอิทธิพลของลม จำนวนชนิดของสัตว์ป่าจะลดลงตามความสูง สัตว์ป่าที่อาศัยในบริเวณนี้จะเป็นสัตว์ป่าที่มีความเป็นอยู่เฉพาะตัว ถ้าสภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจะไม่สามารถปรับตัวได้ ทำให้ง่ายต่อการสูญพันธุ์

3. ถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่สวนผลไม้ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง บางส่วน เคยถูกบุกรุกเปลี่ยนพื้นที่เป็นสวนผลไม้มานานแล้ว เช่น สวนมังคุด, สวนทุเรียน, สวนขนุน ฯลฯ เมื่อต้นผลไม้เหล่านี้ออกดอกติดผล จะมีสัตว์หลายชนิดเข้ามาอาศัยอยู่ เช่น ค้างคาว กินผลไม้ชนิดต่างๆ, หมูป่า (*Sus scrofa*), เก้ง (*Muntiacus muntjak*), กวาง (*Cervus unicolor*) ฯลฯ

4. ถิ่นที่อยู่อาศัยตามลำน้ำและแหล่งน้ำ มีลำน้ำที่สำคัญหลายสาย เช่น ครองกรุงชิง, คลองอ้ายเขียว, คลองท่าดี, คลองกะโรม ฯลฯ ลำน้ำเหล่านี้มีน้ำไหลอยู่ตลอดทั้งปี ทำให้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกชนิดต่างๆ โดยเฉพาะสัตว์น้ำจะพบในปริมาณน้อยมาก เนื่องจากแหล่งน้ำในอุทยานเขาหลวงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีกระแสน้ำไหลแรง ปริมาณสารอาหารในน้ำมีน้อย พื้นน้ำเป็นหินและทรายไม่เหมาะกับการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ

3) สภาพประชากร และสถานภาพปัจจุบันของสัตว์ป่า

ความมากน้อยของประชากรสัตว์ป่าแต่ละประเภท และสถานภาพปัจจุบันของสัตว์ป่า ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวงในปัจจุบัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สภาพประชากร จากการประเมินความมากน้อย (Abundant) ของสัตว์ป่าในการศึกษาแบ่งเป็น 4 ระดับ ประกอบด้วย (1) ระดับที่พบมาก (2) ระดับที่พบบานกลาง (3) ระดับที่พบน้อย และ (4) ระดับที่พบน้อยมาก ทำให้ทราบถึงสภาพของประชากรสัตว์ป่าแต่ละชนิด ซึ่งเป็นข้อมูลเฉพาะของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนชนิดของสัตว์ป่ากับระดับความมาก-น้อย ซึ่งประเมินจากความถี่ของการพบเห็นตัว เสี่ยงร้อง ร้องรอยที่ปรากฏ และจากหลักฐานเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประกอบต่างๆ ที่รวบรวมจากพื้นที่และจากเอกสารรายงานที่มีอยู่ พบว่าโครงสร้างของสภาพประชากรสัตว์ป่าแต่ละประเภทมีแนวโน้มคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ จำนวนชนิดของสัตว์ระดับที่พบน้อยจะมีอยู่มากที่สุด โดยสามารถแยกได้ตามประเภทของสัตว์ป่าดังนี้ คือ

- สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม มีจำนวนชนิดของสัตว์ที่พบน้อยอยู่ 55 ชนิด ระดับที่พบบ่อย 28 ชนิด ระดับที่พบน้อยมาก 14 ชนิด และระดับที่พบบ่อยมาก 1 ชนิด คือ หมูป่า (*Sus scrofa*)

- สัตว์ปีกหรือนก มีจำนวนชนิดของระดับที่พบน้อย 81 ชนิด ระดับที่พบน้อย 41 ชนิด ระดับที่พบบานกลาง 28 ชนิด และระดับที่พบบ่อยมาก 7 ชนิด

- สัตว์เลื้อยคลาน มีจำนวนของระดับที่พบน้อย 26 ชนิด ระดับที่พบบานกลาง 7 ชนิด ระดับที่พบน้อยมาก 6 ชนิด และระดับที่พบบ่อยมาก 1 ชนิด คือ งูเขียวหัวจิ้งจก (*Ahaetulla prasina*)

- สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก มีจำนวนชนิดของระดับที่พบน้อย 7 ชนิด ระดับที่พบบานกลาง 4 ชนิด และระดับที่พบบ่อยมาก 1 ชนิด ได้แก่ เขียดตะปาด (*Rhacophorus leueomystax*)

- สัตว์น้ำ มีจำนวนชนิดของระดับที่พบน้อยมาก 11 ชนิด และระดับที่พบน้อย 7 ชนิด

2. สถานภาพปัจจุบัน (Present status) เป็นที่สังเกตว่าระดับความมาก-น้อยที่พบ มีความสัมพันธ์กับสถานภาพปัจจุบัน กล่าวคือบางชนิดซึ่งเป็นสัตว์ป่าที่ถูกคุกคาม และบางชนิดที่จัดเป็นสัตว์ป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์มักมีระดับที่พบน้อย การพิจารณาสถานภาพในปัจจุบันของสัตว์ป่า แบ่งได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่

- ระดับที่ถูกคุกคาม (Threatened) ได้แก่ สัตว์ป่าที่ในปัจจุบันมีประชากรเหลืออยู่น้อย ถิ่นที่อยู่อาศัยถูกทำลายลง ง่ายต่อการถูกล่า และมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ในอนาคตหากการคุกคามยังคงดำเนินต่อไป ซึ่งจำนวนของสัตว์ประเภทนี้พบอยู่ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงรวม 26 ชนิด จากจำนวนสัตว์ป่าทั้งหมด 327 ชนิด โดยจำแนกเป็นสัตว์ป่าเลี้ยงลูกด้วยนม 15 ชนิด เช่น ลิงลม (*Nycticebus coucang*) ค่างแว่นถิ่นใต้ (*Presbytis obscura*) เป็นต้น นก 6 ชนิด เช่น นกอินทรีดำ (*Ictinaetus malayensis*) และ สัตว์เลื้อยคลาน 5 ชนิด เช่น เต่าหก (*Testudo emys*) และตะกวด (*Varanus rudicollis*) เป็นต้น

- ระดับใกล้สูญพันธุ์ (Endangered) เป็นสัตว์ป่าที่มีประชากรเหลือน้อยมากและมีเหลือกระจายอยู่ในพื้นที่อาศัยไม่กี่แห่ง มีแนวโน้มที่จะสูญพันธุ์หมดไปจากโลก หากไม่ได้รับการอนุรักษ์และจัดการให้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น ชนิดที่พบและปรากฏในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีอยู่ 11 ชนิด เป็นสัตว์ป่าเลี้ยงลูกด้วยนม 9 ชนิด ได้แก่ หมาใน

(*Cuon alpinus*) เสือลายเมฆ (*Neofelis nebulosa*) ช้างป่า (*Elephas maximus*) และ เสือโคร่ง (*Pomthera tigris*) เป็นต้น นกป่า 2 ชนิด ได้แก่ นกชนหิน (*Rhinoplax vigil*) และ นกโพระดกหลายสี (*Megalaima Chrysopodoh*)

4) ปัจจัยที่คุกคามต่อสัตว์ป่า (Decimating factors)

1. การลักลอบล่าสัตว์ป่า สภาพโดยรอบอุทยานแห่งชาติเขา

หลวง ล้อมรอบด้วยถนนหลวง สวนยางพารา และหมู่บ้าน ในอดีตบริเวณเขาหลวงเคยเป็นฐานที่มั่นใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้มีเส้นทางเดินตัดผ่านเขาหลวงเป็นจำนวนมาก ประกอบกับการที่ประชาชนทั่วไปยังนิยมบริโภคสัตว์ป่า เลี้ยงสัตว์ป่า ทำให้มีการลักลอบล่าสัตว์ป่า เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวอยู่เสมอ สักรวจพบร่องรอยการล่าสัตว์ป่าบริเวณคลองกรุงชิง ด้านทิศเหนือของอุทยานแห่งชาติ การลักลอบล่าสัตว์ป่าที่เกิดขึ้นเจ้าหน้าที่ป้องกันได้ยาก เนื่องจากขาดแคลนกำลังคน และสภาพพื้นที่เป็นที่ราบทำให้ไม่สามารถติดตามได้ง่าย การแก้ไขอาจกระทำได้โดยการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรอบๆ อุทยานแห่งชาติเข้าใจและช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าให้มากขึ้น

2. การแผ้วถางป่า เนื่องจากประชาชนโดยรอบอุทยานแห่งชาติ

มีอาชีพในการทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก และสวนยางพาราอยู่ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้มีการลักลอบแผ้วถางขยายสวนยางพาราอยู่โดยทั่วไป การแผ้วถางป่าเพื่อปลูกสวนยางพาราทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าลดลง ทำให้มีผลต่อประชากรสัตว์ป่า ถ้าบริเวณที่ถูกแผ้วถางนั้นเป็นบริเวณที่มีปัจจัยในการดำรงชีพของสัตว์โดยเฉพาะ ก็ยิ่งทำให้สัตว์ป่าถูกคุกคามมากยิ่งขึ้น

4.2.4 การเข้าถึงและโครงข่ายการคมนาคมโดยรอบ

การคมนาคมขนส่งเข้าสู่พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง สามารถเดินทางได้หลายเส้นทางทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ทั้งนี้เนื่องจากมีโครงข่าย ถนน ทางรถไฟ ท่าเรือ และท่าอากาศยานในพื้นที่อยู่พร้อม แต่วิธีการเดินทางที่สะดวกและได้รับความนิยม ได้แก่ การเดินทางโดยรถยนต์จากกรุงเทพฯ เข้าสู่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเดินทางจากกรุงเทพฯ บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (สายธนบุรี-ปากท่อ) เข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 หรือจากกรุงเทพฯ ผ่านจังหวัดนครปฐม ราชบุรี เข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เช่นกัน ผ่านจังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ จนถึงจังหวัดชุมพร การเดินทางจากช่วงนี้สู่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอยู่ 2 เส้นทาง คือ 1) จากชุมพร เดินทางโดยใช้ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 41 ผ่านอำเภอทุ่งสง อำเภออ่อนพิบูลย์ จนถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช 2) จากจังหวัดชุมพร เดินทางต่อไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 เลียบชายฝั่งทะเล ผ่านจังหวัดสุราษฎร์ธานี จนถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากจังหวัดนครศรีธรรมราช เดินทางเข้าสู่พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4015 สู่อำเภอลานสกา และที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง บริเวณน้ำตกกะโรม ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา และจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง สามารถเดินทางเข้าถึงจุดท่องเที่ยวต่างๆ ของอุทยานซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ น้ำตก และสภาพภูมิประเทศที่สวยงาม ตลอดจนสภาพป่าไม้ และสัตว์ป่าที่สมบูรณ์ อาทิเช่น น้ำตกพรหมโลก น้ำตกอ้ายเขียว น้ำตกกรุงชิง ได้โดยใช้ทางหลวงจังหวัด หมายเลข 4015,4016 (นครศรีธรรมราช-ท่าศาลา), 4132 (เส้นทางเข้าน้ำตกพรหมคีรี) ตลอดจนเส้นทางลัดลอง ที่แยกเข้าสู่จุดต่างๆ ของอุทยานฯ ซึ่งจะใช้เป็นเส้นทางลาดตระเวนตรวจการณ์ด้วย

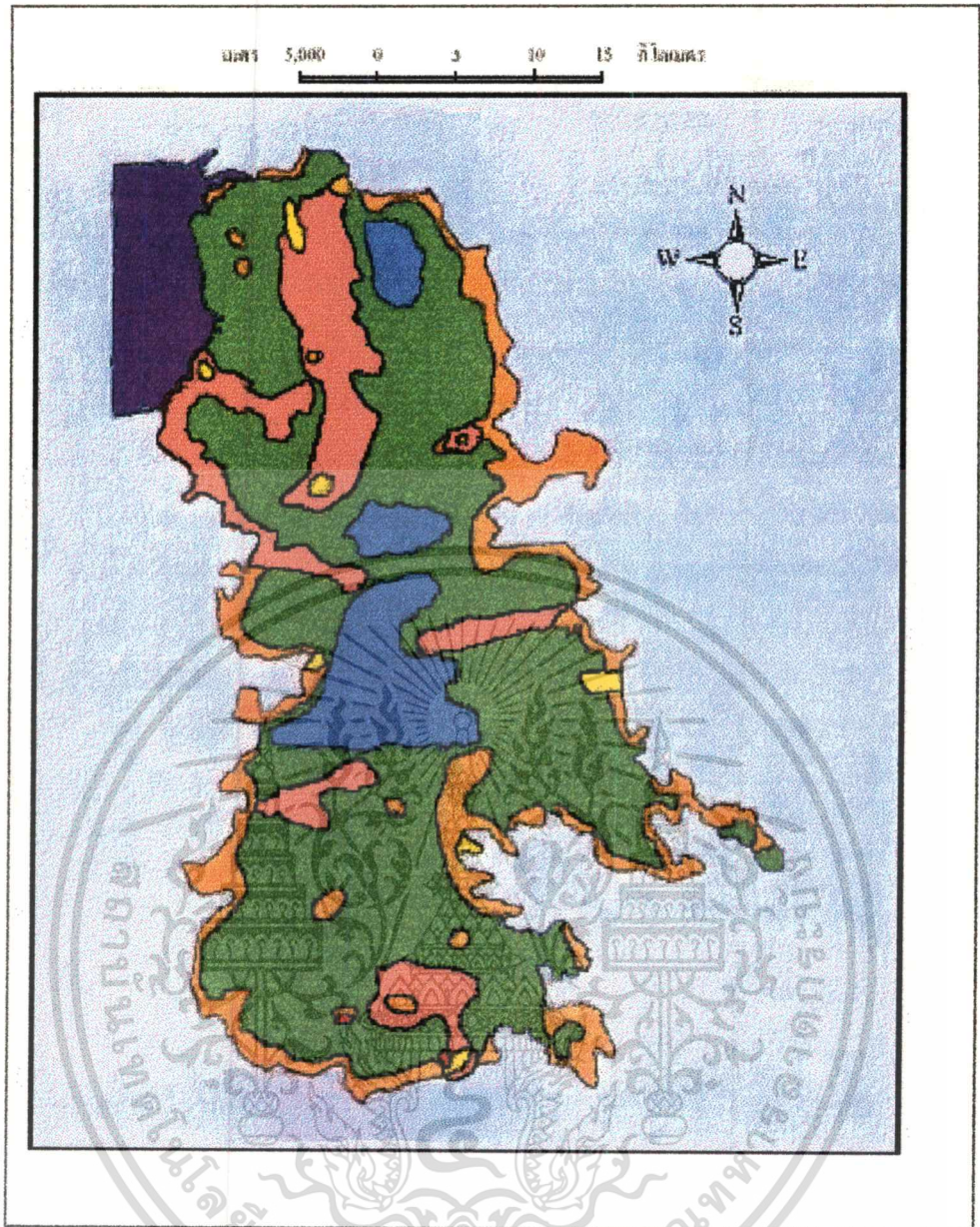
4.2.5 การแบ่งเขตพื้นที่จัดการ (Zonification)

เขตพื้นที่จัดการของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง (ภาพที่ 4.12) กำหนดขึ้นจากการแบ่งเขตตามแผนเบื้องต้น สภาพของทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะทางกายภาพ ความยากง่ายในการจัดการ (สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2540 : 10-12) โดยสามารถแบ่งเขตเพื่อการจัดการได้เป็นดังนี้

4.2.5.1 เขตบริการ (Intensive Use Zone)

เป็นเขตที่จัดไว้เพื่อรองรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่สาธารณชนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ และแก่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ โดยคุณลักษณะที่สำคัญของพื้นที่เขตบริการ จะเป็นบริเวณที่ไม่มีจุดเด่นทางธรรมชาติ ที่สมควรรักษาไว้มิให้ถูกทำลาย หรือมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่ถูกทำลายได้ง่ายอยู่น้อยมาก โดยทรัพยากรที่มีอยู่ มักต้องทนทานต่อการถูกทำลาย นอกจากนี้ยังควรที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบในการพัฒนาพื้นที่ อันจะมีต่อทรัพยากร และสภาพแวดล้อมข้างเคียง การพัฒนาในเขตนี้มีข้อจำกัดอยู่เพียงว่า จะต้องไม่เป็นไปในทางที่ทำให้เกิด บรรยากาศแบบในเมือง (urbanization) และสิ่งอำนวยความสะดวกที่นำมาใช้กับนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นแบบเคลื่อนที่ได้ หรือติดตั้งประจำที่ จะต้องเป็นสิ่งที่ให้ความเพลิดเพลิน และปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ใช้เป็นประโยชน์ต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติด้วย เขตนี้ครอบคลุมพื้นที่โดยถือตามแนวสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่เดิม และบริเวณที่มีความเหมาะสมตามที่กล่าว ได้แก่ บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกะโรม) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขล. 1 (น้ำตกพรหมโลก) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขล. 2 (น้ำตกกะโรม) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขล. 3 (น้ำตกอ้ายเขียว) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขล. 4 (น้ำตกกรุงชิง) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขล. 5 (สามแยกห้วยคุดน) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขล. 6 (สวนอวย) ด้านตรวจยอดเหลือง และได้กำหนดพื้นที่เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่จะมีขึ้นในอนาคต ในบริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขล. 7 น้ำตกวังไม้ปัก หน่วยพิทักษ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สัญลักษณ์

เขตบริการ

เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ

เขตเพื่อการพักผ่อนและการศึกษาหาความรู้

เขตผนวก

เขตสงวนสภาพธรรมชาติ

เขตกิจกรรมพิเศษ

เขตหวงห้าม

ภาพที่ 4.12 แผนที่แสดงการแบ่งเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาสลวง

ที่มา : สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2540
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อุทยานแห่งชาติที่ ชล. 8 (คลองดินแดง) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ชล. 9 (บ้านโรงเหล็ก) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ชล. 10 (บ้านคลองพุก) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ชล. 11 (เหนือฟ้า) ศูนย์สายตรวจกรุงชิง ด้านตรวจห้วยคุณ และด้านตรวจน้ำตกท่าแพ

4.2.5.2 เขตเพื่อการพักผ่อนและการศึกษาหาความรู้ (Outdoor Recreation Zone)

เป็นบริเวณที่กำหนดไว้เพื่อความมุ่งหมาย ที่จะให้ผู้ที่มาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติได้สัมผัสกับความสวยงาม พักผ่อน ได้ศึกษา และเข้าใจทราบซึ่งถึงคุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างใกล้ชิด เป็นบริเวณที่มีจุดเด่นทางธรรมชาติ และอยู่ใกล้เคียงกับเขตบริการ เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึง การพัฒนาสิ่งก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก สามารถทำได้โดยมีข้อจำกัดเฉพาะพื้นที่ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นได้ อาทิเช่น เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ บริเวณที่พักแรมพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกแบบง่ายๆ ที่พักชมวิว ทิวทัศน์เป็นต้น บริเวณเขตดังกล่าว ได้แก่ บริเวณน้ำตกกะโรม น้ำตกพรหมโลก น้ำตกย้ายเขียว บริเวณด้านตรวจยอดเหลือง บริเวณประวัติศาสตร์การสู้รบระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ น้ำตกกรุงชิง บริเวณเชิงเขา และทางเดินป่าขึ้นเขาหลวง คลองดินแดง คลองระเนะ และคลองพุก

4.2.5.3 เขตสงวนสภาพธรรมชาติ (Primitive Zone)

เป็นเขตที่มีสภาพธรรมชาติสำคัญควรแก่การอนุรักษ์ไว้ เป็นบริเวณที่มีสภาพสังคมพืช และธรรมชาติที่สำคัญที่สมบูรณ์ มีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยให้ทรัพยากรชนิดอื่นๆ หรือทรัพยากรที่สำคัญ หรือจุดเด่นในอุทยานแห่งชาติให้อยู่ตลอดไป ได้แก่ บริเวณพื้นที่ป่าดงดิบชื้นส่วนใหญ่ ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นเขตที่อยู่ห่างไกล ไม่สะดวกต่อการเข้าถึง การพัฒนาพื้นที่ที่กำหนดให้มีสิ่งก่อสร้างที่ไม่ถาวร ยอมให้ได้ตามความจำเป็น เพื่อความสะดวกในการสำรวจ การศึกษาวิจัย หรือการตรวจตราป้องกันของเจ้าหน้าที่เท่านั้น เช่น ทางเดินลำลอง ที่พักแรมแบบชั่วคราว สถานีตรวจตราของเจ้าหน้าที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการศึกษาวิจัยที่จำเป็น เป็นต้น

4.2.5.4 เขตหวงห้าม (Strict Nature Reserve Zone)

เป็นบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และมีคุณค่าความสำคัญ และง่ายต่อการถูกทำลาย และยากต่อการที่จะฟื้นคืนสู่สภาพดั้งเดิม ตลอดจนมีคุณค่าความสำคัญเป็นพิเศษ เช่น เป็นแหล่งสังคมพืชที่เป็นตัวอย่างประเทศ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าชนิดที่สำคัญ และหายาก เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นต้น จึงต้องกำหนดมาตรการในการรักษาไว้อย่าง

เข้มงวด เพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นคงอยู่ โดยไม่ให้กิจกรรมของมนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้อง เว้นแต่กิจกรรมเพื่อการป้องกันรักษาทรัพยากร ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเท่านั้น

เขตหวงห้ามในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้แก่

- บริเวณเขากลม ซึ่งเป็นเขาหินปูน เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่สำคัญหลายชนิด เช่น เลียงผา สมเสร็จ
- บริเวณภูไม้แปง และเขากล้วยไม้ ซึ่งเป็นแหล่งของพันธุ์พืชที่สำคัญ และง่ายต่อการถูกทำลาย ตลอดจนลักษณะพื้นที่เป็นภูเขาชันง่ายต่อการชะล้างพังทลาย
- บริเวณเขาชี้แรด คลองพวย และคลองนายนายกลาย ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของแม่น้ำตาปี

4.2.5.5 เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ (Recovery Zone)

เป็นบริเวณพื้นที่ที่สภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมจากสภาพธรรมชาติเดิมด้วยสาเหตุต่างๆ โดยเฉพาะ จากการบุกรุกทำลายป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติ ซึ่งจำเป็นต้องฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งได้แก่ บริเวณบ้านคีรีวง บริเวณขอบของพื้นที่อุทยานด้านตะวันออก (มีเนื้อที่ประมาณ 3 เพอร์เซ็นต์ ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง)

4.2.5.6 เขตกิจกรรมพิเศษ (Special Use Zone)

เป็นบริเวณที่จำแนกไว้เพื่อรองรับกิจกรรมบางอย่างของประชาชน หรือหน่วยงานอื่นที่ไม่ได้อยู่ ภายใต้ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ที่อาจขัดต่อหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติ แต่ไม่อาจขัดขวางได้ เนื่องจากเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นประโยชน์ต่อมหาชน หรืออาจเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นก่อนประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ อันได้แก่ บริเวณสถานีประปา บริเวณน้ำตกกะโรม โรงไฟฟ้าพลังน้ำ บริเวณน้ำตกท่าแพของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เป็นต้น สำหรับบริเวณดังกล่าวนี้ สมควรให้มีการกำหนดขอบเขตบริเวณที่ตั้งให้ชัดเจน ตลอดจนแนวทาง การดำเนินงานให้รัดกุมเพื่อที่จะให้ผลกระทบต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้อยที่สุด

4.2.5.7 เขตผนวก (Proposed Occupied Zone)

เป็นเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อจะดำเนินการผนวกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าปลายกระบี่ยอด ป่าเขากระทูน และพื้นที่เตรียมการสงวน (ป่าที่จะดำเนินการหมายเลข 93) เข้าเป็นอุทยานแห่งชาติ พื้นที่ประมาณ 130 ตารางกิโลเมตร เพื่อเป็นพื้นที่เชื่อมโยงกับอุทยานแห่งชาติได้มัยยืน ให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยเฉพาะช้าง

4.2.6 การท่องเที่ยว นันทนาการและการสื่อความหมายธรรมชาติ

อุทยานแห่งชาติเขาลงง นับว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากมีแหล่งที่ท่องเที่ยวภายในเขตอุทยานฯ อยู่เป็นจำนวนมาก มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาเที่ยวกันเป็นจำนวนมากตลอดทั้งปี

4.2.6.1 ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

เขาลงง นับว่าเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลงง จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยสภาพภูมิอากาศที่มีความชุ่มชื้นสูง สังคมพืชในเขตอุทยานแห่งชาติ จึงมีสภาพเป็นป่าดงดิบชื้น และป่าพรุที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ทั้งชนิด และจำนวนของพืชและสัตว์ป่า เช่น สมเสร็จ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของป่าดงดิบชื้นในภาคใต้ของประเทศไทย จากความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ความชุ่มชื้น และสภาพภูมิประเทศที่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน จึงก่อให้เกิดสภาพของน้ำตกที่สวยงามหลายแห่ง (ภาพที่ 4.13) เช่น น้ำตกกะโรม (ภาพที่ 4.14) น้ำตกท่าแพ น้ำตกพรหมโลก (ภาพที่ 4.15) น้ำตกอ้ายเขียว (ภาพที่ 4.16) น้ำตกกรุงชิงผืนแผ่นดินท่า (ภาพที่ 4.17) อีกทั้งบริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลงง ยังเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ จากความขัดแย้งในเรื่องความคิดทางการเมือง

แหล่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และจุดเด่นที่เป็นที่รู้จัก มีสภาพรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และมีนักท่องเที่ยวรู้จักแวะท่องเที่ยวกันมาก แสดงไว้ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 สภาพรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง	ลักษณะและจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว	สิ่งอำนวยความสะดวก
1. น้ำตกกะโรม	ต.เขาแก้ว อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช	เป็นน้ำตกขนาดใหญ่	- ศาลาที่พัก - ทางเดินศึกษาธรรมชาติ - ลานจอดรถ - ห้องสุขา
2. น้ำตกพรหมโลก	ต.พรหมโลก อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช		- ลานจอดรถ
3. น้ำตกอ้ายเขียว	ต.ทอนหงส์ อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช		- ลานจอดรถ
4. น้ำตกท่าแพ	ต. ยาง ค้อ ม อ ฆวาง จ.นครศรีธรรมราช		- ลานจอดรถ
5. ถ้ำแก้วสุรกานต์	ต.เขาแก้ว อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช	เป็นถ้ำบริเวณหินปูนที่มีความสวยงามด้วยหินงอกหินย้อยตามธรรมชาติ	- ลานจอดรถ
6. น้ำตกกรุงชิง	ต.นบพิตำ อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช		- ลานจอดรถ - ทางเดินศึกษาธรรมชาติ - ป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ
7. บริเวณค่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์	ต.นบพิตำ อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช	เป็นบริเวณพื้นที่ที่เคยเป็นสมรภูมิการต่อสู้จากความขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองปัจจุบันยังคงสภาพพื้นที่เดิมไว้ยังไม่มี	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1(ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง	ลักษณะและจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว	สิ่งอำนวยความสะดวก
7.1 บ้านโคสามชั้น	-	การพัฒนาใดๆมีลักษณะเหมือนทางผ่าน หรือ ประตูเข้าสู่พื้นที่ค่ายเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางการทหารจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นแผ่นดินที่ต่างระดับการขึ้นลงเป็นไปด้วยความยากลำบากในอดีตพรรคคอมมิวนิสต์	- ทางเดินศึกษาธรรมชาติ
7.2 หลุมฝาก	-	เป็นหลุมขนาดใหญ่ซึ่งทางพรรคคอมมิวนิสต์ทำไว้ดักข้าศึกที่จะเข้ามาโจมตีบริเวณก่อนถึงทางเข้าสู่บ้านโคสามชั้น	- ทางเดินศึกษาธรรมชาติ
7.3 ถ้ำคอนเมือง	อยู่ในเส้นทางสู่น้ำตกกรุงชิง ห่างจากที่ทำการหน่วยพิทักษ์ฯ กรุงชิง ประมาณ 2 กม.	เป็นถ้ำบริเวณเขาหินปูนขนาดใหญ่ซึ่งทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยใช้เป็นที่เก็บเสบียงอาหารและอาวุธ	- ทางเดินศึกษาธรรมชาติ
7.4 ถ้ำค้างคาว	-	เป็นถ้ำอีกแห่งทางทิศตะวันตกของหน่วยพิทักษ์ฯ ป่ากรุงชิงซึ่งใช้เป็นที่เก็บเสบียงอาหารและที่หลบภัย	- ทางเดินศึกษาธรรมชาติ
7.5 สนามบาสเก็ตบอล	-	เป็นบริเวณลานกว้างที่จัดสร้างขึ้นสำหรับการพักผ่อน ออกกำลังกาย และเป็นลานเอนกประสงค์	- ทางเดินศึกษาธรรมชาติ

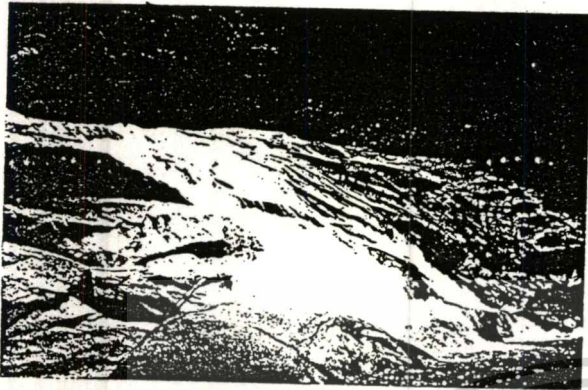
ที่มา : สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์

ป่า 2540

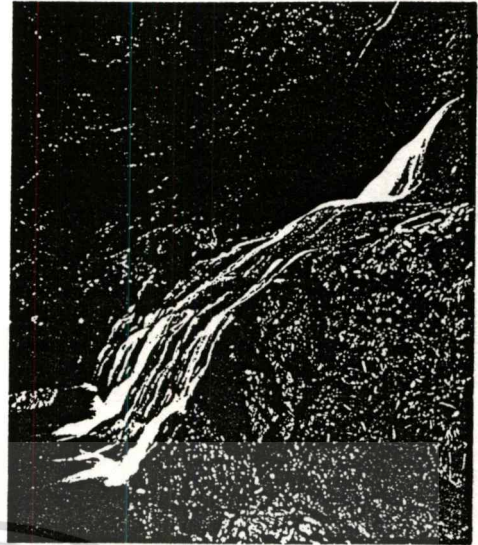
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

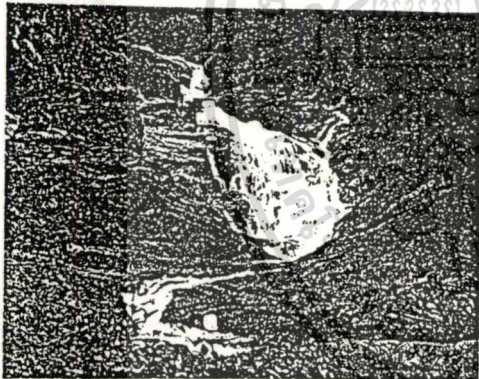

ภาพที่ 4.14 น้ำตกกะโรม
อุทยานแห่งชาติเขาลง
ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

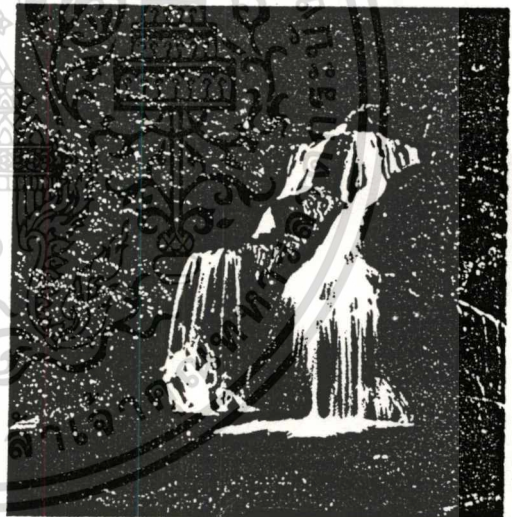
ภาพที่ 4.15 น้ำตกพรหมโลก
อุทยานแห่งชาติเขาลง

ที่มา : อนุสารอศท. ฉบับที่ 2 ปีที่ 37

ภาพที่ 4.16 น้ำตกอ้ายเขียว
อุทยานแห่งชาติเขาลง

ที่มา : อนุสารอศท. ฉบับที่ 2 ปีที่ 37

ภาพที่ 4.17 น้ำตกกรุงชิง
อุทยานแห่งชาติเขาลง

ที่มา : คู่มือท่องเที่ยวธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาลง

4.2.6.2 การบริการนักท่องเที่ยว

การบริการนักท่องเที่ยวที่ทางอุทยานฯ จัดไว้สำหรับให้บริการในเขตอุทยานฯ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ มีดังต่อไปนี้ คือ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

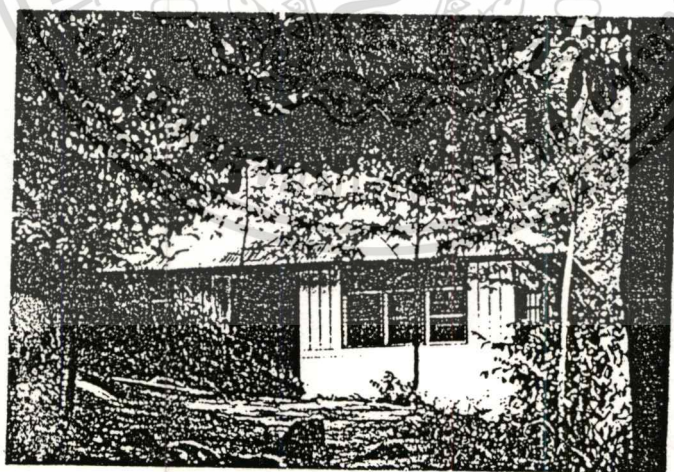
1) ที่พัก อุทยานแห่งชาติเขาหลวง มีการจัดบ้านพักไว้สำหรับบริการนักท่องเที่ยวจำนวน 3 หลัง และเต็นท์ขนาดพัก 2 คน บริการบริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกรุงชิง) ซึ่งภายหลังจากที่เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2531 ทำให้ที่ทำการอุทยานและที่พักเสียหาย จึงได้ย้ายที่ทำการอุทยานมายังบริเวณน้ำตกกะโรม และกำลังดำเนินการปรับปรุง และขยายบริการด้านที่พักเพื่อสามารถให้บริการได้ต่อไป ปัจจุบันใช้บ้านพักรับรองของกรมป่าไม้ให้บริการนักท่องเที่ยวเป็นการชั่วคราว (ภาพที่ 4.18)

2) ร้านอาหาร มีร้านค้าสวัสดิการ 1 ร้าน (ภาพที่ 4.19) บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกะโรม)

3) ไฟฟ้า บริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีบริการด้านไฟฟ้า โดยการใช้เครื่องปั่นไฟใช้เองในบริเวณบ้านพัก และบ้านพักเจ้าหน้าที่

4) น้ำประปา อุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้ดำเนินการต่อท่อและวางระบบประปา โดยต่อน้ำจากบริเวณแหล่งน้ำตกธรรมชาติ (ภาพที่ 4.20 และ 4.21)

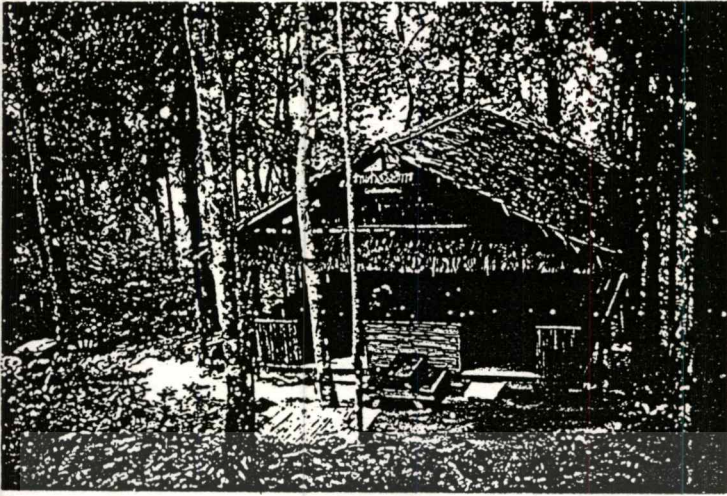
5) การติดต่อสื่อสาร อาจติดต่อโดยตรง โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดิน ซึ่งนับว่ามีความสะดวกพอสมควร และยังสามารถติดต่อโดยทางวิทยุสื่อสารของทางราชการอีกทางหนึ่ง นอกจากนั้นยังมีตู้โทรศัพท์สาธารณะใกล้กับที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกะโรม) อีก 1 ตู้ (ภาพที่ 4.22)

ภาพที่ 4.18 บ้านพักรับรองของกรมป่าไม้ บริเวณ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกะโรม)

ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.19 ร้านค้าสวัสดิการ บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกะโรม)

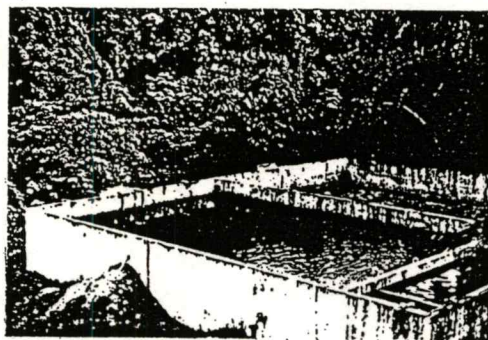
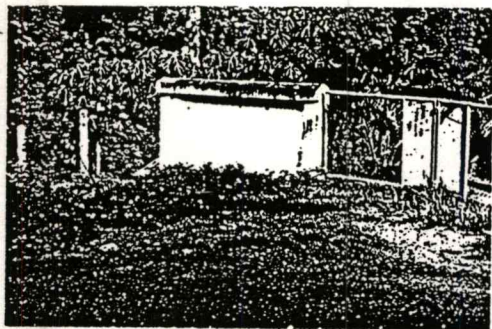
ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

ภาพที่ 4.20 แสดงการต่อท่อ และวางระบบประปาจากแหล่งน้ำตกธรรมชาติ (น้ำตกกะโรม)

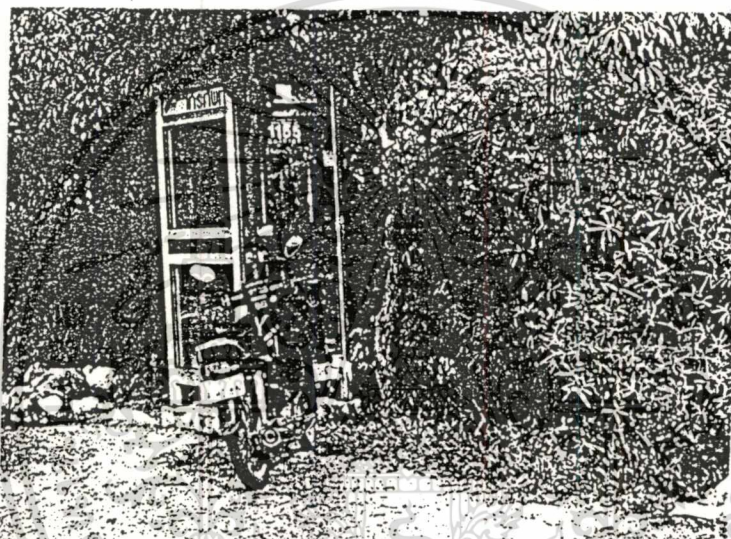
ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.21 ที่ทำการประปา น้ำตกกะโรม

ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

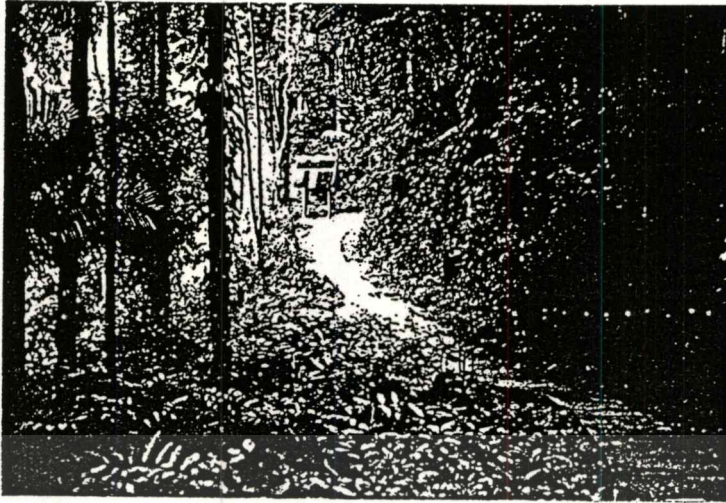

ภาพที่ 4.22 โทรศัพท์สาธารณะ ใกล้กับที่ทำการอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกกะโรม)

ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

6) การเดินศึกษาสภาพธรรมชาติ ในส่วนพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง นับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่คงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ป่าดงดิบบริเวณภาคใต้ โดยเฉพาะบริเวณยอดเขาหลวง ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ มีความหลากหลายของสังคมพืชซึ่งประกอบไปด้วยพันธุ์พืชที่หายากนานาชนิด เป็นที่สนใจของนักศึกษาวิชาญ และผู้นิยมศึกษาธรรมชาติโดยทั่วไป (ภาพที่ 4.23) นอกเหนือจากเป็นพื้นที่ที่เป็นตัวแทนของสังคมพืชแล้ว บริเวณปากกรุง ซึ่งเป็นที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเข้าเที่ยวชมสภาพร่องรอยที่เหลืออยู่จากเหตุการณ์การต่อสู้ เนื่องจากความขัดแย้งในแนวความคิดทางการเมือง บนเส้นทางหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติกรุงชิงสู่น้ำตกกรุงชิง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

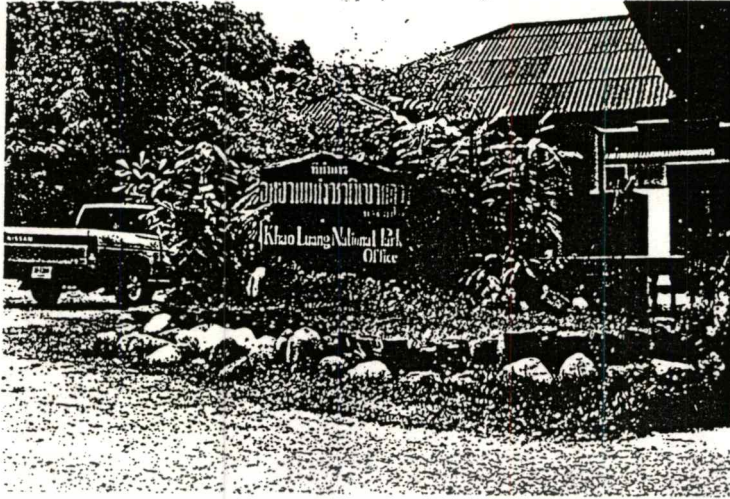
ภาพที่ 4.23 ทางเดินศึกษาธรรมชาติ บริเวณน้ำตกกะโรม

ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

4.2.6.3 การสื่อความหมายธรรมชาติ

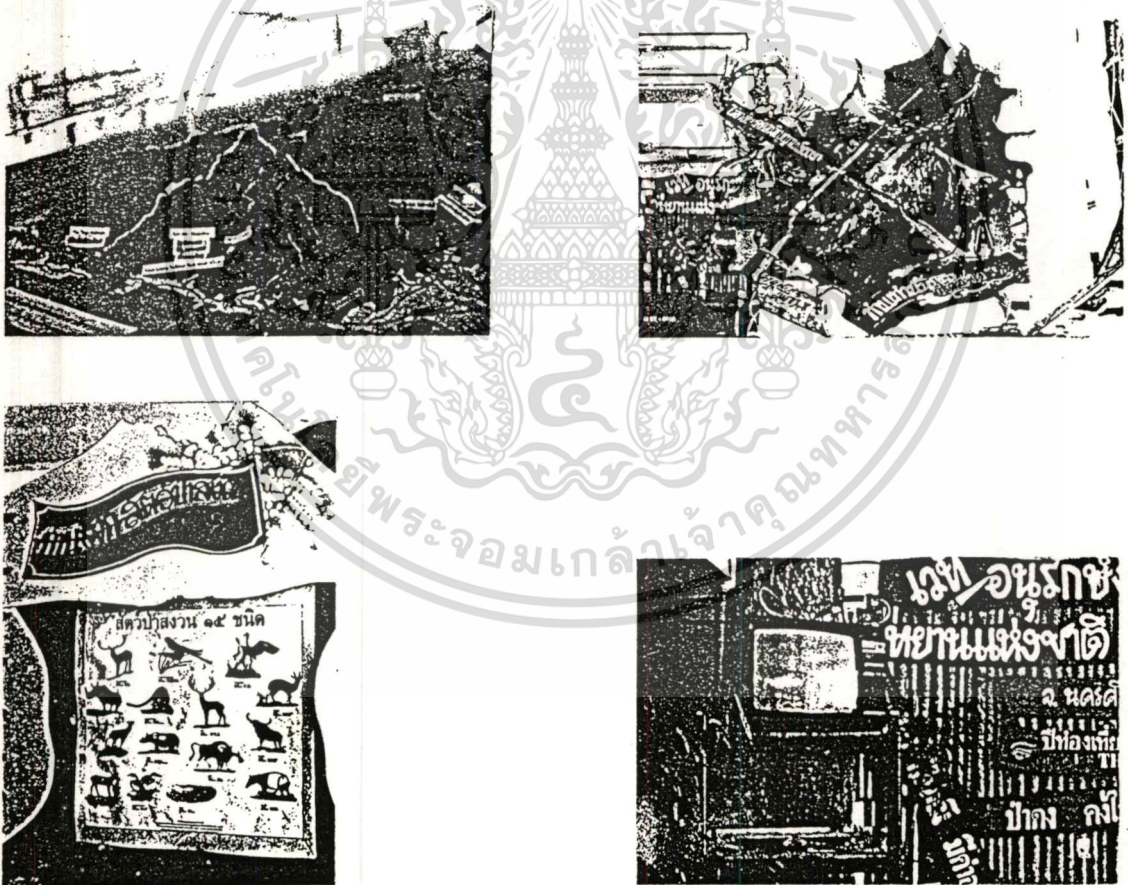
การสื่อความหมายธรรมชาติเป็นภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ของการจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของอุทยานแห่งชาติ และปลูกฝังถึงคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่ผูกพันต่อชีวิต และความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งนี้โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความชื่นชมประทับใจกับธรรมชาติ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ได้รับรู้ประสบการณ์แปลกใหม่ ด้วยความสนุกสนานรื่นรมย์ และความเข้าใจ ความตระหนักและมีจิตสำนึกในคุณค่าของอุทยานแห่งชาติ โดยที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีการสื่อความหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนี้

1. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ตั้งอยู่บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติน้ำตกกะโรม (ภาพที่ 4.24) เป็นสถานที่รวบรวมข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของอุทยานแห่งชาติ โดยจัดให้มีการสื่อความหมายธรรมชาติในรูปแบบของนิทรรศการ สไลด์ประกอบคำบรรยาย (ภาพที่ 4.25) ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้เข้ามาใช้บริการพอสมควร โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ 4.24 ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาลอง (น้ำตกกะโรม)

ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

ภาพที่ 4.25 นิทรรศการ และสไลด์ ภายในที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาลอง (น้ำตกกะโรม)

ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม 2541

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. บ้ายสื่อความหมายของธรรมชาติ ได้แก่ การติดชื่อต้นไม้ และองค์ประกอบธรรมชาติ และการติดป้ายแสดงร่องรอยของประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมือง
3. เอกสารแผ่นพับและใบปลิว ที่จะแจกจ่ายบริการแก่นักท่องเที่ยว (สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2540)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านคีรีวง

หมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขานหลวงนั้น มีกระจายกันอยู่ในหลายอำเภอ โดยที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเหล่านี้ ส่วนมากมักจะต้องอาศัยทรัพยากรจากป่าในการอยู่อาศัย และประกอบอาชีพ โดยที่หมู่บ้านคีรีวงก็เป็นหมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขานหลวงด้วยเช่นกัน

4.3.1 ประวัติหมู่บ้าน

คีรีวงเมื่อประมาณ 200 ปีก่อน เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ขนาดไม่กี่หลังคาเรือน ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านหมู่บ้านคีรีวงว่า บรรดาเหล่าทหารที่ถูกเกณฑ์ให้ไปรบที่เมืองไทรบุรีกลุ่มหนึ่ง ได้เสี่ยงการเกณฑ์ทหารเดินลัดเลาะไปตามคลองท่าดี มุ่งหน้าเข้าป่า สู่วิถีของเขานครศรีธรรมราช หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "เขานหลวง" จนกระทั่งมาถึงที่ราบเชิงเขา ซึ่งเป็นจุดรวมของคลองเล็กๆ 3 สาย คือ คลองปง คลองท่าชาย และคลองท่าหก ก่อนที่จะรวมกันเป็นคลองท่าดี ไหลลงสู่เมืองนครศรีธรรมราช ออกสู่ทะเลที่ปากนคร ในที่ราบเล็กๆ แห่งนี้มีน้ำไหลตลอดทั้งปี เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ จึงได้สร้างหมู่บ้านขึ้น และเรียกชื่อชุมชนของตนเองว่า "บ้านขุนน้ำ" ด้วยเหตุที่อยู่ใกล้ต้นน้ำจากยอดเขานหลวง แต่ต่อมาภายหลังได้มีการก่อสร้างวัดคีรีวงขึ้น จึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านคีรีวงตามชื่อวัด ซึ่งมีความหมายว่า บ้านที่อยู่ในวงล้อมของภูเขานั้นเอง

ชาวบ้านคีรีวงในเวลานั้นปลูกผลไม้ไว้กิน หาของป่า ล่าสัตว์ และจับปลาจากลำห้วยที่ไหลผ่านกลางหมู่บ้าน ผู้หญิงทอผ้าใช้เอง มีพระในหมู่บ้านเป็นผู้รักษาพยาบาลโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ โดยใช้สมุนไพรและการนวด ชาวบ้านใช้คลองท่าดีเป็นเส้นทางติดต่อสัญจรกับหมู่บ้านข้างนอก โดยใช้เรือขุดขึ้นเองจากไม้ตะเคียน ไม้ไผ่ล่อง หรือไม้ตั้งหนขนาดใหญ่ เพื่อใช้ลำเลียงพืชผล เช่น ทุเรียน มังคุด สะตอ หนากพลู ถ่อเรือไปแลกเปลี่ยนข้าว และของใช้จำเป็นจากชาวบ้านที่ปากพนัง หัวไทร และเชียรใหญ่ ซึ่งชาวคีรีวงเรียกชาวบ้านกลุ่มนั้นว่า "พวกนอก" และเรียกตนเองว่า "พวกเหนือ" "ชาวเหนือ" หรือ "ชาวเรือเหนือ" อันหมายถึงพวกที่อาศัยอยู่เหนือน้ำนั่นเอง

หลังจากเกิดวาทภัยครั้งใหญ่ที่แหลมตะลุมพุก เมื่อปี พ.ศ. 2505 ในเขตอำเภอปากพนัง กระแสลมได้พัดเอาบ้านเรือน เรือกสวนผลไม้เสียหาย ทางน้ำลึกที่เคยใช้เดินเรือก็ถูกดินทับถมจนตื้นเขิน ชาวบ้านจึงช่วยกันขุดเจาะภูเขา บุกเบิกทางถนนขึ้นใช้แทน โดยปราศจากงบประมาณจากรัฐ และเครื่องมือที่ทันสมัย จนกระทั่งถนนเสร็จ และเปลี่ยนเส้นทางสัญจรในการติดต่อกับชาวบ้านหมู่บ้านอื่น จากทางน้ำมาเป็นการใช้ถนนแทน (ดวงดาว สุวรรณรังษี : 12, ธีรพันธ์ จุฬากาญจน์ 2539 : 93-94 และ ชวีญใจ เอมใจ 2536 : 152-155)

4.3.2 สภาพทั่วไปทางกายภาพ

หมู่บ้านคีรีวงเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบเชิงเขา โดยมีลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ดังรายละเอียดต่อไปนี้

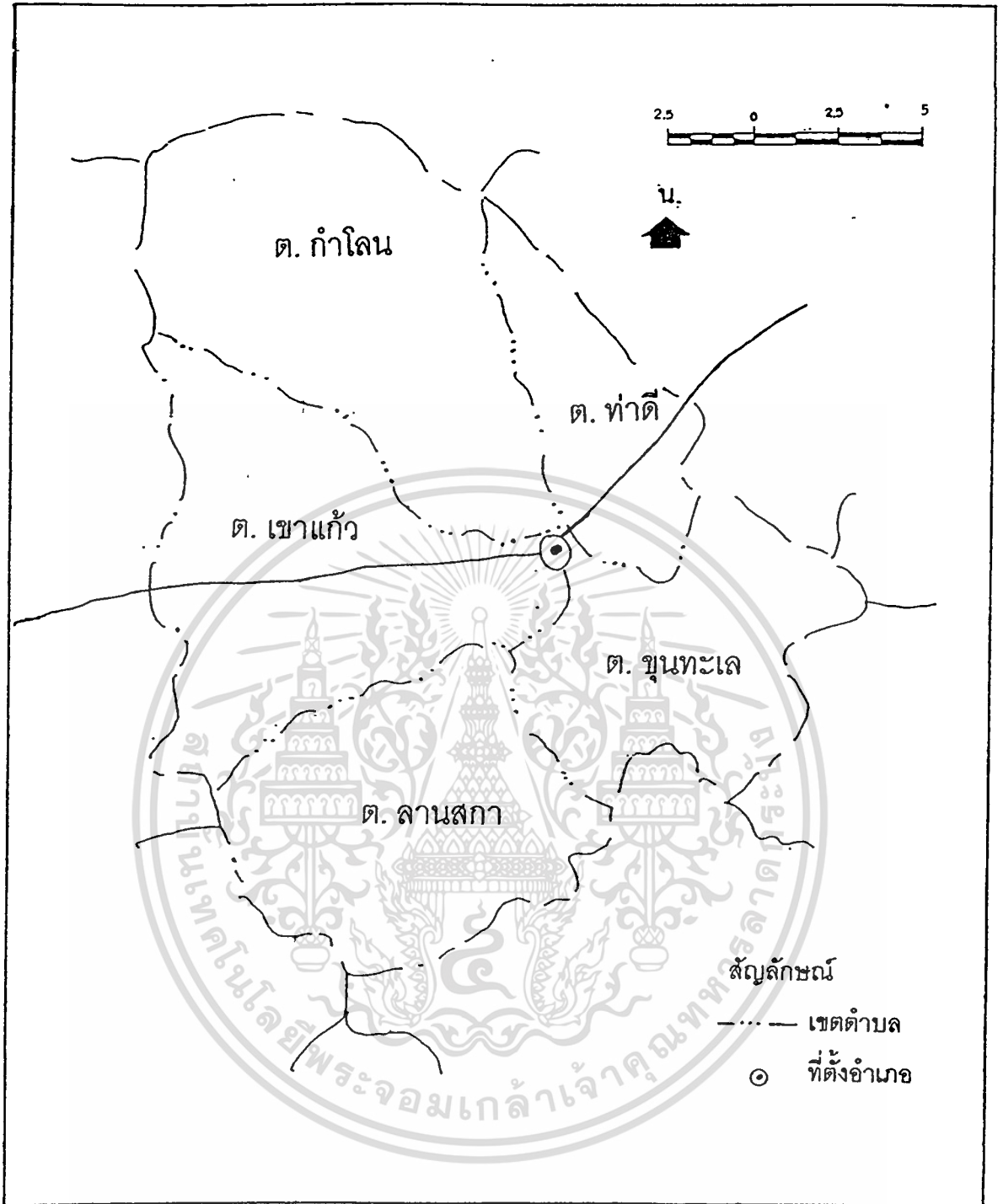
4.3.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

พื้นที่ที่เรียกกันว่า "หมู่บ้านคีรีวง" นั้น ในปัจจุบันนี้ประกอบไปด้วย หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง หมู่ที่ 8 บ้านคีรีทอง หมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี หมู่ที่ 10 บ้านคีรีธรรม ตั้งอยู่เชิงเขาหลวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช (ภาพที่ 4.26 4.27 และ 4.28) และอยู่ติดกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับเขาน่องควาย และเขายอดเพล อุทยานแห่งชาติเขาหลวง
 ทิศใต้ ติดกับเขาน้ำลั่น และเขาหอยสังข์ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง
 ทิศตะวันออก ติดกับเขายอดเพล อุทยานแห่งชาติเขาหลวง
 ทิศตะวันตก ติดกับเขาน่องควาย และเขาน้ำลั่น อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4.3.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านคีรีวง เป็นที่ราบเล็กๆเชิงเขา ถูกล้อมรอบด้วยเทือกเขานครศรีธรรมราช อันเป็นเขตพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง โดยมีคลองที่สำคัญไหลผ่านหมู่บ้านคีรีวง โดยไหลลงมาจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ได้แก่ คลองท่าหา คลองท่าชาย คลองปง แล้วไหลรวมกันเป็นคลองท่าดี (ภาพที่ 4.29) ไหลลงสู่ตัวเมืองนครศรีธรรมราช และลงสู่ทะเลที่ปากนคร (ปากแม่น้ำนครศรีธรรมราช)

ภาพที่ 4.26 แสดงแผนที่อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

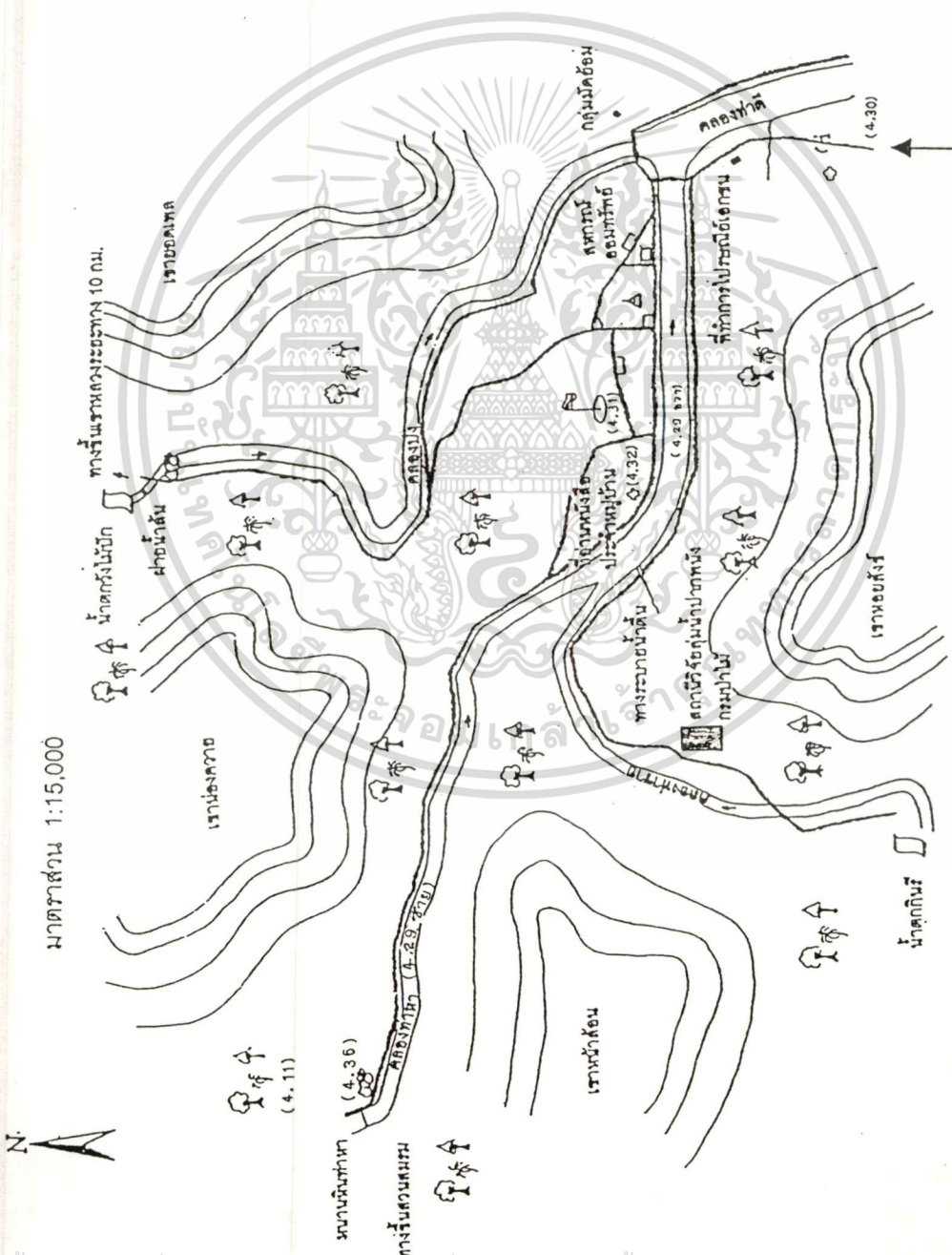
ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

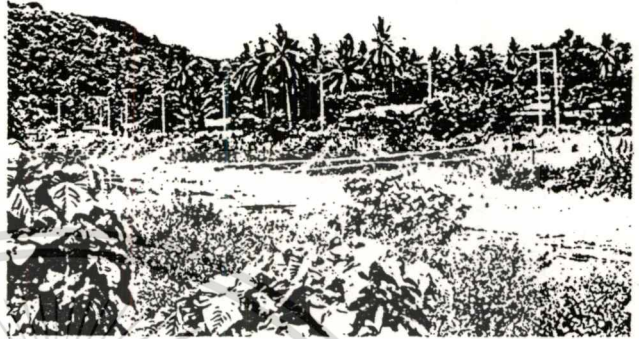
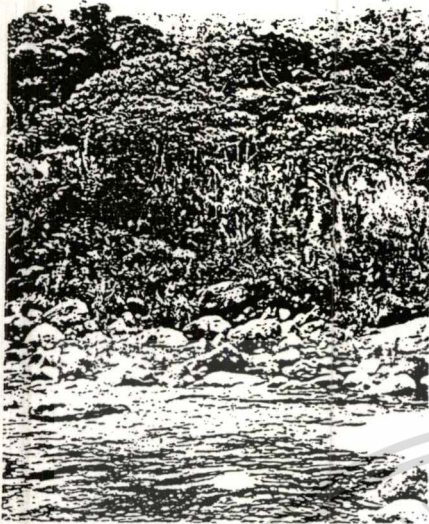
สัญลักษณ์:

- สถานสมรม
- วัดศรีวง
- จุดรับซื้อผลไม้
- โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 (ชุมชนบ้านศรีวง)
- สถานีอนามัย
- โภคพิพิธสถานธณะ
- องค์การบริหารส่วนตำบล ที่ทำการชมรมการท่องเที่ยว เริงอนุรักษ์บ้านศรีวง
- คลอง
- ถนน
- (i) ภาพประกอบที่ i

ภาพที่ 4.28 แสดงแผนที่หมู่บ้านศรีวง ตำบลกำโลน อำเภอสามชุก จังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่มา : ภาพท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 4.29 ลำคลองภายในหมู่บ้านคีรีวง

ที่มา : จากการสำรวจ สิงหาคม 2541

4.3.2.3 การเข้าถึงและคมนาคม

การคมนาคมขนส่งเข้าสู่พื้นที่หมู่บ้านคีรีวง สามารถเดินทางโดยรถยนต์จากจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4015 ประมาณ 20 กิโลเมตร มีทางแยกเข้าสู่หมู่บ้านคีรีวงไปทางขวามืออีก 6 กิโลเมตร จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4015 หรือจะเดินทางโดยรถโดยสารจากตัวเมืองนครศรีธรรมราช เข้าสู่หมู่บ้านคีรีวง ได้อีกวิธีหนึ่ง ซึ่งมีท่ารถโดยสารอยู่บริเวณตลาดยาว ค่าโดยสาร 18 บาท (ภาพที่ 4.30) ระยะทางจากตัวเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช ถึงหมู่บ้านคีรีวงประมาณ 26 กิโลเมตร (ข้อมูลจากการสำรวจ กรกฎาคม - สิงหาคม 2541)

ภาพที่ 4.30 ถนนที่เป็นทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง

ที่มา : จากการสำรวจ สิงหาคม 2541

4.3.3 สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

หมู่บ้านคีรีวงเป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองที่ค่อนข้างสงบ ประชาชนในหมู่บ้านสามารถใช้ทรัพยากรจากอุทยานแห่งชาติเขานหลวง ในการประกอบอาชีพทำสวนสมรม ซึ่งเป็นรายได้หลักของประชาชนส่วนใหญ่ และเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน

4.3.3.1 ประชากร

หมู่บ้านคีรีวงมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 2,733 คน เป็นชาย 1,260 คน เป็นหญิง 1,473 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 628 ครัวเรือน (ข้อมูลจากผลการสำรวจ จปฐ ปี 2540) มีอัตราการเติบโตโดยเฉลี่ยร้อยละ 1.36 คนต่อปี (ประมาณจากข้อมูลจำนวนประชากรขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช)

4.3.3.2 การศึกษา

ในหมู่บ้านคีรีวง มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา 1 โรงเรียน ตั้งอยู่ที่ หมู่ 5 บ้านคีรีวง ได้แก่ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 (ภาพที่ 4.31) เปิดสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีครู 28 คน นักเรียน 548 คน

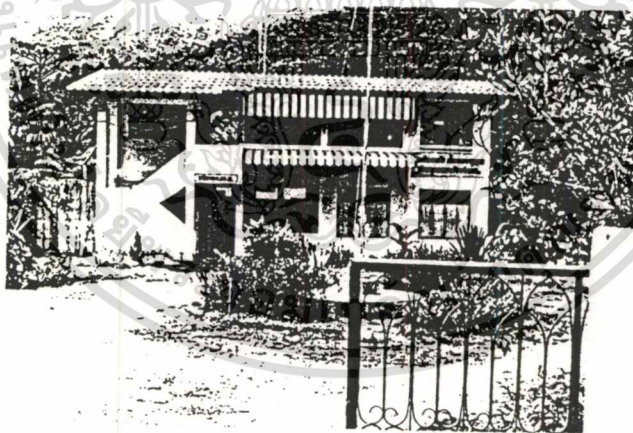

ภาพที่ 4.31 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74

ที่มา : จากการสำรวจ สิงหาคม 2541

4.3.3.3 การสาธารณสุข

บริเวณหมู่บ้านคีรีวง มีสถานีอนามัย 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง ได้แก่ สถานีอนามัยบ้านคีรีวง (ภาพที่ 4.32) รักษาได้เฉพาะการปฐมพยาบาลเบื้องต้น หรืออาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ถ้านอกเหนือจากนั้นจะต้องส่งตัวผู้ป่วยเข้าไปทำการรักษาต่อที่โรงพยาบาลลานสกา

ภาพที่ 4.32 สถานีอนามัยบ้านคีรีวง

ที่มา : จากการสำรวจ สิงหาคม 2541

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3.3.4 ศาสนา

การนับถือศาสนาของประชากรในหมู่บ้านคีรีวง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดภายในหมู่บ้านเพียงแห่งเดียว คือ วัดคีรีวง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง

4.3.3.5 วัฒนธรรมและประเพณี

วัฒนธรรมที่เด่นชัดของหมู่บ้านคีรีวง คือ การทำสวนสมรมที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยมีลักษณะของการทำสวนเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งมี ข้อดี คือ

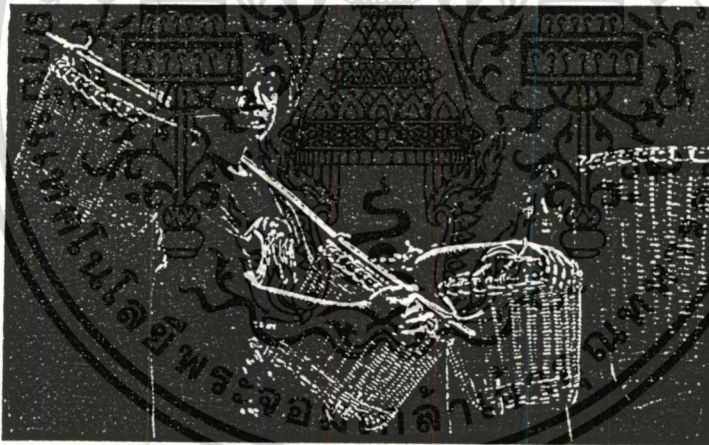
1. เป็นการผลิตเพื่อยังชีพที่เลียนแบบป่า อันประกอบไปด้วยความหลากหลายของพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์
2. ลดการเกิดโรคระบาดของพืช ทำให้ไม่ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการใส่ปุ๋ย และฉีดยากำจัดศัตรูพืช
3. พืชผลแต่ละชนิดให้ผลผลิตไม่พร้อมกัน ทำให้เจ้าของสวนสามารถมีรายได้ตลอดทั้งปี

ลักษณะการแบ่งเขตสวนโดยใช้ต้นไม้ที่ให้ดอกสีสด เช่น ชบา ปลูกเป็นแนวแบ่งเขตสวนของแต่ละเจ้าของ รวมไปถึงรูปแบบของการใช้ “รั้วจำปา” ในการป้องกันผลจำปาดะจากการถูกแมลงรบกวนอีกด้วย (ภาพที่ 4.33) และการสาน “โตระ” หรือ “กะชะ” (ภาพที่ 4.34) ด้วยคลุ้ม (ภาพที่ 4.35) และหวาย ซึ่งเป็นพืชที่พบอยู่ได้ทั่วไปในบริเวณสวนสมรมและอุทยานแห่งชาติเขานหลวง ส่วนกาบหมากแห้งจะนำมาตัดเป็นแผ่นๆ แล้วทำเป็นบรรจุภัณฑ์สำหรับห่อทุเรียนกวน ที่ให้ทั้งความแปลก คงทน และง่ายต่อการกำจัดขยะด้วย

ภาพที่ 4.33 รั้งจำปา

ที่มา : จากการสำรวจ สิงหาคม 2541

ภาพที่ 4.34 ไตระ หรือ กะทะ ภาชนะสานที่ใช้สำหรับใส่สิ่งของ และผลไม้จากสวนสมรม

ที่มา : อนุสารอศท. ฉบับที่ 2 ปีที่ 37

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.35 ต้นคลุ้ม พืชที่นำเอาลำต้นมาใช้สำหรับสานกะชะ

ที่มา : จากการสำรวจ สิงหาคม 2541

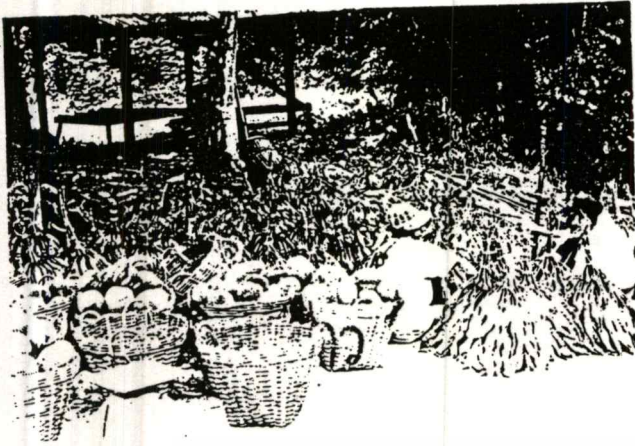
เนื่องจากชาวบ้านในหมู่บ้านคีรีวงอยู่อาศัยในหมู่บ้านกันมานาน รวมทั้งคีรีวงเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านรู้จักกัน และอยู่อาศัยกันแบบเครือญาติ เมื่อมีนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกเข้ามาเยือน จะต้อนรับผู้มาเยือนดังเช่นเป็นญาติกันด้วย ซึ่งเป็นประเพณีที่สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

4.3.3.6 การประกอบอาชีพ

ประชากรในหมู่บ้านคีรีวงส่วนใหญ่ จะประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ในรูปแบบสวนสมรม ผลไม้ที่ปลูกกันมากได้แก่ ทุเรียน มังคุด จำปาตะ ลางสาด ลองกอง ระกำ สะตอ ลูกเนียง มะพร้าว และหมาก ในฤดูที่ผลไม้ในสวนเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ คือ ช่วงตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึงเดือนกันยายน ผู้ที่มีสวนจะเก็บเกี่ยวผลผลิตในสวนของตนลงมาขาย (ภาพที่ 4.36) ส่วนผู้ที่ไม่มีสวนเป็นของตนเอง จะรับจ้างเก็บเกี่ยวผลไม้ในสวนของเจ้าของสวนต่างๆ ส่วนนอกฤดูผลไม้ เจ้าของสวนมีรายได้จากการเก็บเกี่ยวหมาก มะพร้าว และพืชชนิดอื่นๆ ส่วนผู้ที่ไม่มีสวนเป็นของตนเอง จะรับจ้างดายหญ้า และตัดแต่งกิ่งต้นไม้ในสวน นอกจากนั้น ในช่วงที่ผลไม้ชุกมาก มักจะขายไม่ได้ราคา ชาวบ้านจะทำการแปรรูปผลผลิตออกจำหน่าย เช่น ทุเรียนกวน หมากแห้ง และสะตอดอง เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.36 จุดรับซื้อผลไม้

ที่มา : จากการสำรวจ กรกฎาคม-สิงหาคม 2541

4.3.3.7 รายได้และความเป็นอยู่ของชุมชน

ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางจนถึงค่อนข้างดี มีรายได้หลักจากการทำสวนผลไม้ แต่เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนตลอดทั้งปี เนื่องจากผลไม้ที่ปลูกเป็นพืชที่ให้ผลผลิตในบางช่วงฤดูกาลเท่านั้น คือ ในช่วงฤดูที่ผลไม้ให้ผลผลิต ประชากรจะมีรายได้ค่อนข้างดี ส่วนในฤดูกาลอื่นๆจะมีรายได้น้อย นอกจากนั้นแล้ว ในปีต่างๆ ก็ยังมีรายได้ที่ไม่สม่ำเสมอด้วย เนื่องจากผลผลิตจากสวนผลไม้มีปริมาณมากน้อย ทั้งนี้ขึ้นกับสภาวะแวดล้อมต่างๆ เช่น สภาพอากาศ ฝน และความชื้น เป็นต้น

ในปัจจุบันพบว่า มีประชากรบางส่วนมีรายได้จากการท่องเที่ยว เช่น เป็นผู้นำทาง(มัคคุเทศก์) เป็นลูกหาบ และจากการเปิดบ้านรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวแบบ home stay แต่ยังเป็นประชากรกลุ่มน้อย คือมีประมาณ 150 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 18 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน เท่านั้น

ประชากรในหมู่บ้านจะเก็บออมเงินด้วยวิธีการฝากเงินไว้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนภายในหมู่บ้าน และเมื่อจะกู้เงินมาลงทุนในการทำสวนเพื่อเพิ่มผลผลิต หรือใช้จ่ายในยามขาดแคลน ก็จะกู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเช่นเดียวกัน

เนื่องจากหมู่บ้านคิ๊วรง ถูกปิดล้อมด้วยเขาโดยรอบ และประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนผลไม้ ถึงแม้จะมีการคมนาคมติดต่อกับค่อนข้างสะดวกแล้ว ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็ยังไม่นิยมที่จะออกจากหมู่บ้าน เพื่อซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น แต่จะรอซื้อสินค้าจากตลาดนัด ซึ่งจะมีทุกเช้าวันอังคารและวันศุกร์ โดยมีพ่อค้า แม่ค้าจากภายนอกนำสินค้าเข้ามาขาย สินค้าที่นำมาขายได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ เช่น เสื้อผ้า รองเท้า มีด-พริก

ไม่ว่าการณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้าวสาร ไข่ไก่ เทปเพลง และต้นกล้าไม้ผลบางชนิด เช่น ทุเรียนพันธุ์ดี สาเหตุเนื่องมาจาก ต้นทุเรียนที่ปลูกอยู่ในสวน มักจะเป็นทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผลขายไม่ได้ราคา โดยราคาสินค้าส่วนใหญ่จะอยู่ในราคาที่ใกล้เคียงกับราคาสินค้าในตลาดในตัวเมืองลานสกา

4.3.4 โครงสร้างพื้นฐาน

เนื่องจากคิ่วรงเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในชนบท การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจึงมีไม่มากเท่าที่ควร ประกอบกับเคยเป็นหมู่บ้านที่พึ่งตนเองมาก่อน โครงสร้างพื้นฐานหลายอย่างจึงเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ประชาชนในหมู่บ้านทำการสร้างกันเอง และยังใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน

4.3.4.1 เส้นทางคมนาคม

เส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นทางลูกรัง มีบางช่วงเท่านั้นที่เป็นทางคอนกรีต (ภาพที่ 4.37) คือ บริเวณหน้าวัดคิ่วรง ไปจนถึงหน้าโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 และบริเวณจุดรับซื้อผลไม้ท่าหา และหัวเหว (น้ำตกวังไม้ปัก) ในฤดูแล้งเมื่อมีรถวิ่งผ่านจะทำให้เกิดฝุ่นละออง ส่วนในฤดูฝน มีน้ำขังเป็นหลุมเป็นบ่อในบางช่วง ไม่สะดวกต่อการสัญจรไปมา

ภาพที่ 4.37 (ซ้าย) ถนนคอนกรีต (ขวา) ถนนลูกรัง ภายในบริเวณหมู่บ้านคิ่วรง

ที่มา : จากการสำรวจ สิงหาคม 2541

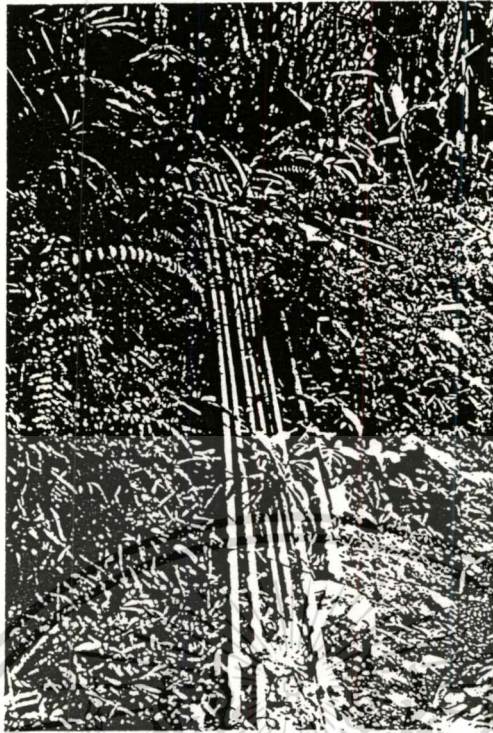
4.3.4.2 ไฟฟ้า

ภายในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ เป็นไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค แต่บริเวณหน้าบนเขา หรือบนสวนผลไม้ของชาวบ้านในบางแห่งยังไม่มีไฟฟ้าใช้

4.3.4.3 แหล่งน้ำ

ภายในหมู่บ้านมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีน้ำไหลหล่อเลี้ยงตลอดปี ได้แก่ คลองปง คลองท่าหา คลองท่าชาย และคลองท่าดี และน้ำที่มาจากการทำประปาภูเขา โดยใช้ท่อพีวีซีต่อมาจากน้ำตก หรือแหล่งน้ำซับบนภูเขาลงมายังบ้านเรือนของชาวบ้าน (ภาพที่ 4.38) โดยชาวบ้านจะใช้น้ำเหล่านี้สำหรับการอุปโภคและบริโภค

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.38 ท่อที่ต่อจากแหล่งน้ำบนภูเขาเพื่อนำน้ำมาใช้ในการอาบน้ำ

ที่มา : จากการสำรวจ สิงหาคม 2541

4.3.4.4 การติดต่อสื่อสาร

1) ไปรษณีย์ การให้บริการไปรษณีย์ในหมู่บ้านมี ตู้ไปรษณีย์ 1 แห่ง คือ บริเวณหน้าวัดศรีวง และที่ทำการไปรษณีย์ย่อย 1 แห่งที่บริเวณใกล้ๆกับที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล

2) โทรศัพท์ ภายในหมู่บ้านมีโทรศัพท์สาธารณะขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย 1 แห่ง คือ บริเวณหน้าวัดศรีวง และมีบริการโทรศัพท์ทางไกลชนบทอีก 1 แห่ง บริเวณใกล้ๆกับที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ใช้ติดต่อได้ทั้งภายในจังหวัด และนอกเขตจังหวัด ส่วนสถานที่ราชการหรือตามบ้านเรือนของราษฎรยังไม่มีโทรศัพท์ใช้

4.3.5 การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในหมู่บ้านศรีวง ได้รับการจัดการโดย ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านศรีวง ซึ่งตั้งอยู่ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัด นครศรีธรรมราช โดยแบ่งลักษณะการท่องเที่ยวออกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และการศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง (รายละเอียดกิจกรรมดูในภาคผนวก)

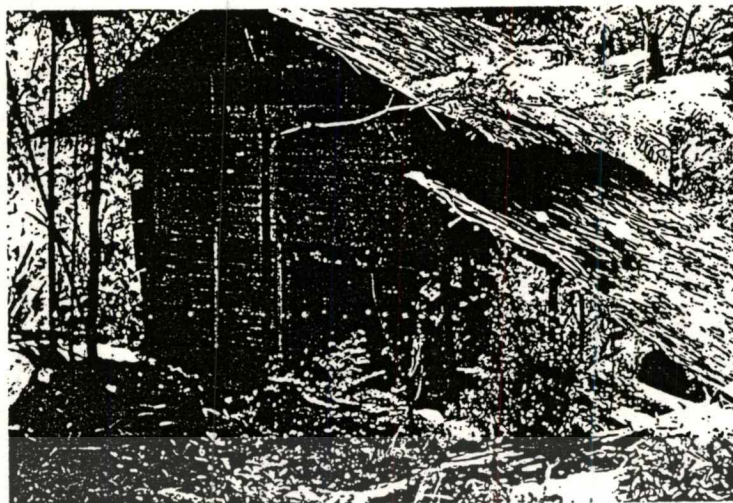
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1) การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน นักท่องเที่ยวหรือนักวิชาการที่มีความประสงค์จะศึกษาวิถีชีวิตชุมชน จะสามารถแจ้งความจำนง และวัตถุประสงค์ ไปยังชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะจัดให้ นักท่องเที่ยวเข้าพักแรมในบ้าน หรือนำในสวนสมรม (ภาพที่ 4.39) ของชาวบ้านที่เป็นสมาชิกชมรมฯ ตามระยะเวลาที่กำหนด โดยมีผู้ประสานงานทำการติดต่อ และจัดนักท่องเที่ยวเข้าไปพักตามบ้านสมาชิกต่างๆ หมุนเวียนกันไป ซึ่งบ้านพักแต่ละหลังจะสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 2 คน และสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านและ/หรือเจ้าของสวน จะเป็นคนนำทาง พานักท่องเที่ยวเที่ยวชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมต่างๆ ของหมู่บ้านคีรีวง เช่น เล่าตำนานหมู่บ้าน พาชมรอบหมู่บ้าน ชมน้ำตก ธารน้ำเปลี่ยนสายจากอุทกภัยเมื่อปี พ.ศ. 2531 และวัฒนธรรมการทำสวนสมรม เป็นต้น

2) การศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวง นักท่องเที่ยวสามารถที่จะติดต่อได้ 2 ทาง คือ

1. ติดต่อที่บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง บริเวณน้ำตกกะโรม อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช
  2. ติดต่อได้ที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงโดยตรง
- ในกรณีที่นักท่องเที่ยวติดต่อผ่านทางที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เจ้าหน้าที่จะทำการประสานงานมายังชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง และจะส่งเจ้าหน้าที่มาร่วม หรือนำทางด้วยครั้งละ 1-2 คน สำหรับกรขึ้นยอดเขาหลวงแต่ละครั้ง หากนักท่องเที่ยวไม่ได้ทำการติดต่อผ่านอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะประสานงานกลับไปทางอุทยานแห่งชาติเขาหลวง แต่จะไม่มีเจ้าหน้าที่ของทางอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเดินทางขึ้นยอดเขาหลวงด้วย เมื่อนักท่องเที่ยวทำการติดต่อแจ้งความประสงค์ที่จะขึ้นไปศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวงแล้ว ไม่ว่าจะผ่านทางที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวงหรือไม่ก็ตาม ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะเป็นผู้จัดการนำเที่ยว โดยมีชาวบ้านในหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง เป็นคนนำทาง และลูกหาบ ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ โดยมีผู้ประสานงานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงทำการติดต่อลูกหาบ และคนนำทาง ให้กับนักท่องเที่ยว โดยหมุนเวียนกันไปจนถึงแก่สมาชิกชมรมฯทุกคน กิจกรรมที่ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจัดให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ การเล่าตำนานของหมู่บ้าน การแนะนำกติกาในการเดินป่า การประกอบอาหารให้แก่นักท่องเที่ยวในระหว่างทางที่เดินป่า แนะนำพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า ดูแลความปลอดภัย และความประพฤติของนักท่องเที่ยว ให้ความรู้ในการเดินป่า และการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น (ข้อมูลจากการสำรวจ กรกฎาคม – สิงหาคม 2541)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.39 หน้าบนสวนสมรม

ที่มา : จากการสำรวจ สิงหาคม 2541

4.3.5.1 ข้อพึงปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

1. การท่องเที่ยวควรเป็นหมู่คณะ ขณะเข้ามาศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ควรติดต่อกับทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยตรง
2. นักท่องเที่ยวควรเคารพในวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ไม่ควรกระทำการใดๆ ที่เป็นการเสื่อมเสียทางศีลธรรม หรือ ผิดประเพณี
3. ห้ามพกพาอาวุธ หรือวัตถุระเบิด และยาเสพติดเข้าชุมชน

4.3.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวง

1. ต้องมีการรวมกลุ่มกันไม่น้อยกว่า 5 คน และไม่เกิน 10 คน (เฉพาะนักท่องเที่ยว) และไม่เกิน 15 คน รวมทั้งลูกหาบ และคนนำทาง
2. ติดต่อ และจองระยะเวลาการท่องเที่ยวตามกำหนดการที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจัดให้
3. นักท่องเที่ยวต้องทำเรื่องขออนุญาต จากอุทยานแห่งชาติเขาหลวงด้วยตนเอง และควรติดต่อทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงโดยตรง
4. นักท่องเที่ยวจะต้องปฏิบัติตาม กฎระเบียบ ว่าด้วยการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทุกประการ (เช่น ห้ามล่าสัตว์ ห้ามเก็บพืชพันธุ์ ห้ามทิ้งขยะ ฯลฯ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. นักท่องเที่ยวต้องซื้อพื้คนนำทาง ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของตัวนักท่องเที่ยวเอง (ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง : 7)

4.3.5.3 ระยะเวลาที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้

เนื่องจากการท่องเที่ยวทั้งในรูปแบบการศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และการศึกษารวมชาติบนเขาหลวงนั้น ไม่สามารถทำได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากสภาพภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ไม่เอื้ออำนวย กล่าวคือ ในช่วงฤดูฝน จะเป็นช่วงที่ฝนตกชุก อาจทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลากได้ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว จึงไม่อนุญาตให้เดินศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวง ส่วนการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนนั้น ทำได้ในช่วงเวลาที่ผลไม้ในสวนสมรมให้ผลผลิตเท่านั้น เพราะในระยะเวลาอื่น เจ้าของสวนจะต้องทำการดูแล บำรุงรักษาสวน ด้วยเหตุผลจากสภาพธรรมชาติที่กล่าวมาระยะเวลาต่างๆ อาจคลาดเคลื่อนได้ในแต่ละปี โดยสามารถกำหนดช่วงเวลาโดยประมาณได้ดังแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 แสดงระยะเวลาที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้

ระยะเวลา	ศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวง	ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน	ศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวง และวิถีชีวิตชุมชน
มกราคม	✓	✓	✓
กุมภาพันธ์	✓	✓	✓
มีนาคม	✓	✓	✓
เมษายน	✓	✗	✗
พฤษภาคม	✓	✗	✗
มิถุนายน	✓	✗	✗
กรกฎาคม	✗	✓	✗
สิงหาคม	✗	✓	✗
กันยายน	✗	✓	✗
ตุลาคม	✗	✗	✗
พฤศจิกายน	✗	✗	✗
ธันวาคม	✗	✗	✗

หมายเหตุ   ✓ รับนักท่องเที่ยวได้   ✗ รับนักท่องเที่ยวไม่ได้

ที่มา : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

4.3.5.4 รายละเอียดค่าใช้จ่าย

เมื่อนักท่องเที่ยวติดต่อที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านคีรีวงแล้ว ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะเก็บค่าใช้จ่ายในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวโดยนักท่องเที่ยวแต่ละคนจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายส่วนนี้ให้กับทางชมรมฯ ซึ่งทางชมรมจะจัดแบ่งเงินส่วนนี้ให้กระจายไปยังประชาชนในหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวแต่ละครั้งดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงรายละเอียดค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว

รายการ	จำนวนเงิน(บาท)
1. ที่พักบ้าน/คนคืน	100
2. ที่พักหน้าคณะ/ครั้ง	200
3. อาหาร/มื้อ/คน	50
4. คนนำทาง,ลูกหาบ/คน/วัน	300
5. ค่าประสานงาน/ครั้ง	500
6. ค่าน้ำเที่ยวในชุมชน/คน/ครั้ง	150
7. ค่าบำรุงชมรม/คน/ครั้ง	100
8. ค่าเดินทางหลัง/คืน	50

ที่มา : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

4.3.6 นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมในบริเวณหมู่บ้านคีรีวง และพื้นที่บางส่วนของอุทยานแห่งชาติเขาลง ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษานั้น มีทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ในการเข้ามาเที่ยวชมต่างๆ กัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

1. มีเป้าหมาย หรือจุดประสงค์โดยตรง ที่จะเข้ามาศึกษาธรรมชาติ และวิถีชีวิตชุมชน
2. ต้องการความแปลกใหม่ในการท่องเที่ยว
3. ต้องการความสนุกสนาน ตื่นเต้น ผจญภัย
4. ผ่านมาจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น แล้วแวะเข้ามาเที่ยวชมน้ำตก สวนสมรม และซื้อผลไม้จากสวนสมรม
5. เข้ามาศึกษา ทำวิจัย สํารวจ เก็บข้อมูล ด้วยวัตถุประสงค์ในงานหรือเพื่อการศึกษา

นักท่องเที่ยวยุคใหม่ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด และอยู่ในวัยทำงานแล้ว คืออายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป ลักษณะของการมามักจะมาเป็นกลุ่ม คือ ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยสามารถแบ่งประเภทของนักท่องเที่ยงที่เข้ามาเที่ยวได้โดยสรุปดังนี้

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่วางแผนไว้ล่วงหน้าในการเข้ามาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมากันเป็นหมู่คณะ และมีระยะเวลาในการพักอยู่ภายในพื้นที่ตั้งแต่ 1 คืนขึ้นไป ต้องการความสนุกสนาน ความรู้จากการเข้ามาเที่ยวชม

2. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ผ่านมาจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น แล้วแวะเข้ามาเที่ยวชมน้ำตก สวนสมรม และซื้อผลไม้จากสวนสมรม นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะอยู่ในพื้นที่ไม่นาน หรือถ้าค้างคืนก็จะค้างไม่เกิน 1 คืน

3. กลุ่มนักวิจัย หรือ ผู้ที่เข้ามาเพื่อวัตถุประสงค์ในงาน เช่น เข้ามาสำรวจ เก็บข้อมูล สำหรับทำวิจัยทางด้านชีววิทยา ทำวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ เข้ามาถ่ายทำรายการโทรทัศน์ หรือเขียนสารคดีเชิงท่องเที่ยว ซึ่งในกลุ่มนี้บางส่วนได้แฝงตัวเข้ามาในรูปแบบของนักท่องเที่ยว และบางส่วนได้ติดต่อแจ้งความประสงค์อย่างชัดเจน กับอุทยานแห่งชาติเขาลง และชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

นอกจากนี้ยังพบว่า มีนักท่องเที่ยวบางส่วน เคยมาเที่ยวแล้วอย่างน้อยหนึ่งครั้ง หรือคิดว่าจะมาเที่ยวอีกเป็นครั้งที่สอง ส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละปีนั้น ไม่ได้มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ไม่สามารถค้นหาจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละปีย้อนหลังได้ ทราบแต่เพียงว่า จำนวนนักท่องเที่ยวมีจำนวนที่ไม่แน่นอนในแต่ละปีเพียงเท่านั้น

4.3.7 องค์การชุมชน

องค์การชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นโดยการรวมตัวกันของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงนั้น มีอยู่ในหลายรูปแบบ ทั้งในชื่อของชมรม กองทุน และกลุ่ม ซึ่งมีทั้งหมด 5 องค์การ คือ

4.3.7.1 ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

1) ความเป็นมาของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง เป็นองค์การชุมชนที่แยกตัวออกมาจากกองทุนเดิมสี่เขิวไส้เขาหลวง โดยเมื่อเดือนสิงหาคม 2539 โครงการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (พ.อ.อ.) ร่วมกับมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) และองค์กรภายในชุมชน เช่น อบต.กำโลน กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง กลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวน กองทุนเดิมสี่เขิวไส้เขาหลวง กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ได้ส่งตัวแทนองค์กรละ 2 คน ไปร่วมศึกษาดูงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา เพื่อศึกษารูปแบบ และการบริหารจัดการที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม หลังจากสรุปผลการศึกษาดูงานแล้ว จึงสรุปได้ว่า ควรมีการจัดการ

เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น โดยเฉพาะการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเดิมเป็นกิจกรรมของกองทุนเดมส์เขียวใส่เขาหลวง แต่เนื่องจากกองทุนเดมส์เขียวใส่เขาหลวงมีภาระกิจมาก จึงควรแยกกิจกรรมการท่องเที่ยวออกมาดำเนินการให้ชัดเจน ปัจจุบันชมรมฯ มีที่ทำการอยู่ ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน หมู่ 5 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

2) วัตถุประสงค์

1. เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคงไว้ซึ่งวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน
2. เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว
3. เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เคารพวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชน แก่บุคคลที่มาท่องเที่ยว
4. เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชาวบ้านในชุมชน

3) การดำเนินกิจกรรม

1. สมาชิก ได้เปิดรับสมัครชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก เพื่อทำหน้าที่ในการสร้างสรรกิจกรรม และดูแลนักท่องเที่ยวในระยะเริ่มแรก ในเรื่องที่พัก อาหาร นำเที่ยวในชุมชน และรวมถึงการเป็นลูกหาบเพื่อนำศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง โดยมีหลักการในการเปิดรับสมัครสมาชิกดังนี้

1. เป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชน บ้านวัดสมอ-คีรีวง
2. ต้องมีความสนใจในด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
3. มีความพร้อมในด้านที่พัก นำเที่ยว เป็นลูกหาบ

(อาจมีความพร้อมอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้)

4. ได้รับความยินยอมจากสมาชิกในครอบครัว

ปัจจุบันมีสมาชิกที่เปิดบ้านรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตชุมชนอยู่ 50 ครัวเรือน แบ่งเป็น 8 กลุ่ม กลุ่มละ 4-6 ครัวเรือน และมีคนนำทาง/ลูกหาบ 108 คน แบ่งเป็น 18 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน (ข้อมูลจากการสำรวจ สิงหาคม 2541)

2. กิจกรรมการท่องเที่ยว มีโปรแกรมการท่องเที่ยวบ้านคีรีวงดังนี้

1. การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน
2. การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน
3. การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ระยะเวลา 1 วัน
4. การศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง ระยะเวลา 3

วัน 2 คืน

5. การศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวงและวิถีชีวิตชุมชน

ระยะเวลา 4 วัน 3 คืน

4) การจัดสรรรายได้

ได้มีการจัดสรรรายได้ ที่ได้รับจากการต้อนรับนักท่องเที่ยวดังนี้

1. สมาชิกชมรมฯ มีรายได้จากการนำเที่ยว อาหาร ที่พัก ลูก
2. ค่าเดินที่จ่ายเป็นค่าบำรุงให้กับกองทุนเดิมสีเขี้ยวใส่เขาหลวง
3. ชมรมฯ ได้รับ 65 % จากค่าบำรุงชมรมฯ (100 บาท/คน)
4. อบต. ได้รับ 20 % จากค่าบำรุงชมรมฯ (100 บาท/คน)
5. อุทยานได้รับ 15 % จากค่าบำรุงชมรมฯ (100 บาท/คน) เพื่อนำไปเป็นรายได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
6. รายได้ใดๆ ที่เกิดขึ้น ให้เป็นประโยชน์ของชมรมการท่องเที่ยว

หาบ เป็นต้น

นำไปเป็นรายได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

เชิงอนุรักษ์

5) คุณสมบัติของลูกหาบ/คนนำทาง

1. มีความรู้เรื่องพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ
2. สามารถเผยแพร่ความรู้ได้อย่างแม่นยำ
3. ลูกหาบควรกล้าแสดงออกในการถ่ายทอดข้อมูล
4. ลูกหาบจะรับผิดชอบน้ำหนักตามที่กำหนดไว้คือ 10 กิโลกรัม

ต่อจำนวนนักท่องเที่ยว 2 คน

5. ลูกหาบจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขณะเดินทาง และ

ขณะพักบนยอดเขาหลวง (ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง : 1-6)

4.3.7.2 กองทุนเดิมสีเขี้ยวใส่เขาหลวง

กองทุนเดิมสีเขี้ยวใส่เขาหลวง จัดตั้งขึ้นหลังจากเกิดอุทกภัยปี พ.ศ. 2531

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกของชาวบ้าน ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประสานความ
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ร่วมมือกับองค์กรภายนอก ตลอดจนการปลูกป่าทดแทน กิจกรรมหลักของกองทุนฯ ในระยะแรก คือ การศึกษาธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ศึกษาวิจัยร่วมกับ AIT เรื่องการพังทลายของ ดินที่เขาลอง ต่อมากรรมการกองทุนฯ มีความเห็นว่ กิจกรรมด้านทัศนศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ฯ ควรโอนกิจกรรมให้ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง เป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ส่วนกองทุนเดิม สีเขียวใส่เขาลองยังมีหน้าที่ในการรณรงค์ และกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ (ชมรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง : 1-2)

4.3.7.3 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1) ความเป็นมา

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เกิดขึ้นจากแนวความคิดที่จะแก้ ปัญหาของหมู่บ้านคีรีวง ที่เกิดจากความไม่สมดุลระหว่างการผลิต และราคา เนื่องจากหมู่บ้านคีรี วงมีผลผลิตจากสวนสมรมเป็นจำนวนมาก แต่กลับต้องขายออกไปในราคาที่ตลาดเป็นผู้กำหนด กลุ่มผู้นำชาวบ้านจึงได้ชักชวนชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง เข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรอำเภอลานสกา แต่สหกรณ์การเกษตรไม่สามารรถแก้ปัญหาให้กับชาวบ้านได้ กลุ่มผู้นำชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันจัด ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเอง โดยอาศัยแนวทางของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ที่กรมพัฒนาชุมชนมาจัด ตั้งไว้ และดำเนินการเรื่อยมา

2) วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมการระดมเงินทุนในหมู่บ้าน ตำบล สร้างแหล่งเงินทุนในท้องถิ่น ให้สมาชิกรู้จักฝึกฝนการออมและการวางแผนการใช้เงินของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

ธรรม 5 ประการ คือ

2. เพื่อพัฒนาคนโดยใช้เงินตราเป็นสื่อในการปลูกฝังให้คนมีคุณ

1. มีความซื่อสัตย์ต่อกัน

2. มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม

3. มีความรับผิดชอบต่อกัน

4. มีความเห็นอกเห็นใจกัน

5. มีความไว้วางใจกัน

3. เพื่อพัฒนาสังคมโดยใช้กลุ่มออมทรัพย์ ในการส่งเสริมและ ปลูกฝังประชาธิปไตยให้เกิดความสามัคคี และพัฒนาความเป็นผู้นำที่ดี

4. แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น คือความยากจนของเกษตรกรที่ขาดทุน

หมุนเวียนในการประกอบอาชีพ (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง 2540 : 13)

4.3.7.4 กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง

1) ความเป็นมา

กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวงเริ่มต้นจาก กลุ่มผู้นำซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านคีรีวง เข้าไปศึกษาต่อในกรุงเทพฯ แล้วกลับเข้ามาทำงานในหมู่บ้าน อาศัยความรู้ที่ร่ำเรียนมา กับความสนใจในเรื่องการมัตย้อมสีธรรมชาติที่มีอยู่แล้วเป็นทุนเดิม จึงเริ่มเขียนโครงการขอทุนสนับสนุนจากต่างประเทศ แล้วประสบผลสำเร็จ จึงเริ่มก่อตั้งกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติขึ้น โดยใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามาร่วมกับคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน เริ่มทำการทดลองมัตย้อมสีธรรมชาติขึ้น แล้วเผยแพร่ให้กับประชาชนในหมู่บ้านที่สนใจต่อไป มีสมาชิกอยู่ประมาณ 11 คน โดยอาศัยหลักที่ว่า สีที่นำมามัตย้อมต้องมาจากธรรมชาติ และการนำเอาวัสดุจากธรรมชาติมาทำสีสำหรับการมัตย้อม จะต้องไม่ทำลายธรรมชาติ เช่น การใช้แก่นขนุนมาทำสีมัตย้อมจะทำให้ต้นขนุนตาย ก็จะพยายามเลี่ยงไปใช้ส่วนอื่นแทน หรือพยายามทดลองพืชที่ให้สีชนิดอื่นแทน เป็นต้น

ในปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ที่สามารถผลิตได้มีหลายรูปแบบ เช่น เสื้อผ้า หมวก กระเป๋า ฯลฯ ส่งออกขายตามร้านค้าทั่วไปทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองใหญ่ๆ เช่น นครศรีธรรมราช หาดใหญ่ เป็นต้น และมีบางส่วนที่ขายโดยตรงให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านคีรีวง

2) วัตถุประสงค์

1. ต้องการให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน
2. ต้องการให้ชาวบ้านใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์หลังจากมีเวลาว่างจากการทำสวนสมรมแล้ว
3. ให้สตรีสามารถใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด
4. ต้องการสร้างความคิดริเริ่ม พัฒนาการในการช่วยแก้ปัญหาในครอบครัว และแก้ปัญหาในชุมชนได้
5. ต้องการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มและชุมชน

3) การดำเนินกิจกรรม

กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง ดำเนินการสอนวิธีการมัตย้อมสีธรรมชาติให้กับประชาชนในหมู่บ้านที่สนใจ ตั้งแต่การเลือกผ้า การทำสีย้อม การย้อม และการตัดเย็บ เพื่อสร้างอาชีพ และรายได้เสริมให้กับประชาชน และมีการสาธิตให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจ และการเผยแพร่ทางโทรทัศน์และสื่อต่างๆ (ที่มา : กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง)

4.3.7.5 กลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวน

1) ความเป็นมา

เนื่องมาจากว่า ในหมู่บ้านคีรีวง มีการทำสวนสมรมกันเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตที่ได้จากสวนสมรมนั้น ในช่วงฤดูกาลที่ผลผลิตออกมาสู่ตลาดมาก ผลผลิตจะขายไม่ค่อยได้ราคา โดยเฉพาะทุเรียนพันธุ์พื้นเมือง ประชาชนในหมู่บ้านจึงนำเอาผลผลิตบางส่วนมาทำการแปรรูปเป็นทุเรียนกวน เพราะสามารถเก็บรักษาไว้ได้นานกว่า และขายผลผลิตได้ราคาสูงกว่าด้วย ส่วนบรรจุภัณฑ์ที่นำมาห่อทุเรียนกวนนั้น ทำมาจากกาบหมากแห้ง (ซึ่งกาบหมากหาได้จากสวนสมรมนั่นเอง) เป็นการขายความแปลกของบรรจุภัณฑ์ในอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งยังสามารถช่วยลดมลภาวะจากขยะได้อีกทางหนึ่งด้วย

2) การดำเนินกิจกรรม

กลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวนมีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้าน มีอาชีพและรายได้เสริมจากผลผลิตในสวนสมรมเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีการสาธิตเผยแพร่ให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม และใช้เป็นการต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยวระดับหน่วยงาน ที่ติดต่อผ่านเข้ามาทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างเป็นทางการ และสาธิตเผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์ และสื่ออื่นๆอีกด้วย

(ข้อมูลจากชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง และจากการสำรวจในช่วงเดือนกรกฎาคม และเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2541)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ และสัมภาษณ์ประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง และนักท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 นั้น ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา และเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิในบางส่วนที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ ระหว่างการวิเคราะห์จะได้ยกคำพูดของผู้ให้สัมภาษณ์มาประกอบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น.

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

ส่วนที่ 1 ว่าด้วยสภาพพื้นที่และชุมชน

ส่วนที่ 2 ว่าด้วยวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น

5.1 สภาพพื้นที่และชุมชน

เนื่องจากสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 ดังนั้น ในหัวข้อนี้ จึงเป็นการนำเสนอถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ ระหว่างประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง กับพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลวง เพื่อให้เข้าใจถึงรูปแบบในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชน

จากหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ว่า มนุษย์ยังคงต้องอาศัยปัจจัยในการดำรงชีวิตจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในโลกนี้เท่านั้น และการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมต้องเกื้อกูลต่อกันและกัน การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญ รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพประชากร และการใช้ทรัพยากรจะเพิ่มขึ้นได้ในปริมาณที่จำกัดเท่านั้น ซึ่งหัวข้อที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นสิ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ อันหมายถึงประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง และสิ่งแวดล้อมอันหมายรวมถึงทรัพยากรทุกประเภทที่มีอยู่ในหมู่บ้านคีรีวง และอุทยานแห่งชาติเขาลวง ว่าเกื้อกูลต่อกันและกันเช่นไร และมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเหล่านี้ในรูปแบบใดบ้าง เพื่อความยั่งยืนของชุมชน

5.1.1 ความสัมพันธ์และปัญหาระหว่างพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลวงกับชุมชนบ้านคีรีวง

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย มีปัญหาด้านการจัดการ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 คือ ขอบเขตพื้นที่ไม่ชัดเจน เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ขาดการวางแผนการจัดการและ

แนวทางในการปฏิบัติ ความสัมพันธ์กับสาธารณชนไม่ดี โครงการพัฒนาสิ่งก่อสร้าง เช่น บ้านพักนักท่องเที่ยวและพนักงานไม่เพียงพอ ขาดการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ความต้องการใช้พื้นที่เพื่อการพักผ่อนมีมาก ซึ่งปัญหาที่ได้กล่าวมาเหล่านี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาดังที่จะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ได้รับการจัดตั้งให้เป็นอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2517 ในขณะที่หมู่บ้านคีรีวง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อุทยานฯ มีอายุกว่า 200 ปี และประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงประกอบอาชีพหลักด้วยการทำสวนสมรม ซึ่งเป็นสวนเชิงเขา ดังนั้น หลังจากที่ได้มีการประกาศจัดตั้งอุทยานฯ แล้ว พื้นที่สวนสมรมของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงบางส่วน ได้ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่อุทยานฯ ด้วย แต่เนื่องจากประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง ได้อยู่อาศัยมาก่อนที่จะทำการประกาศเป็นพื้นที่อุทยานฯ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ จึงอนุญาตให้ประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงสามารถประกอบอาชีพในการทำสวนสมรมต่อไปได้ แต่ห้ามตัดไม้ ห้ามซักลากไม้ ห้ามล่าสัตว์ และยังอนุญาตให้ปลูกไม้เพิ่มได้ กับเกี่ยวผลผลิตจากสวนได้ ตามคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และชาวบ้าน ว่า

“...สวนบนเขา ชาวบ้านทำมาก่อน ห้ามตัดไม้ เก็บเกี่ยวได้ ปลูกเพิ่มได้...” (ธนาคารเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

“...อยู่ที่นี้มาตั้งแต่เกิด ไปเรียนจบแล้วก็กลับมาทำสวนที่บ้าน...ชอบที่เป็นงานอิสระ รายได้ดีแต่ก็เหนื่อย มีผลไม้มั้ที่ซั้ก เก็บได้ตลอดปี หมุนเวียนไปเรื่อยๆ... สะตอ ทุเรียน หรือไม้ใหญ่ๆ มีอายุไม่ต่ำกว่า 200 ปี ถ้าต้นไหนตายก็ปลูกใหม่เพิ่ม ถ้าเป็นที่ นส.3ก. หรือ สค.1 ก็สามารนนำไม้ลงมาได้ เฉพาะต้นที่แก่ตาย แต่ถ้าเป็นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ก็เอาไม้ลงมาไม่ได้ ส่วนมากไม่ค่อยมีเอกสารสิทธิ์...” (วีรยุทธชาวบ้าน ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...มีสวนอยู่บนเขา เวลาจะตัดไม้ หรือขนไม้ทำไม่ได้ เพราะเจ้าหน้าที่จะจับเอา ถึงแม้ว่าจะเป็นไม้ในสวนที่ปลูกไว้เองก็ตาม...” (อาทร ชาวบ้าน ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

กล่าวโดยรวมแล้ว ชุมชนบ้านคีรีวง จำเป็นต้องอาศัยพึ่งพาทรัพยากรในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ จากพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงอยู่มาก เพราะเป็นทั้งแหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งเป็นปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต นับว่าเป็นการอยู่ร่วมกันระหว่างคน ป่า สัตว์ป่า มาอย่างยาวนาน

“...อยู่ที่นี้มานานแล้ว ทำสวนเป็นอาชีพหลัก...ตอนนี้หน้าผลไม้ไม่งานยุ่ง...”
(อาทิตย์ ชาวบ้าน ชาย อายุ 42 ปี สนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวนัก)

“...ชาวบ้านที่นี่มีสวนกันเป็นส่วนใหญ่ ก็จะแบ่งสวนแบ่งที่ให้ลูกๆ อยู่กินกัน และถ้าแต่งงานก็มักจะแต่งเอาคนนอกเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ตอนนี้คนในหมู่บ้านก็มีมากขึ้นเรื่อยๆ คิดว่าสักวันทรัพยากรที่มีอยู่คงจะไม่เพียงพอ แต่ยังไม่มีความมาตรการใดๆ ออกมาป้องกันและแก้ไข...” (ปราณี ชาวบ้าน หญิง อายุ 30 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...พอหน้าผลไม้ไม่ในสวนน้อย หรือหมดหน้าผลไม้ไปแล้ว รายได้ของสวนก็จะมาจากหมาก หมากจะตัดได้เดือนละสองครั้ง...” (สมบัติ ชาวบ้าน ชาย อายุ 40 ปี สนทนากลุ่มชาวบ้าน)

“...มีชีวิตอยู่ได้ด้วยสวน ออกไปเรียนข้างนอก จบมาหางานทำไม่ได้ ถ้าได้ก็เงินเดือนน้อย ก็เลยกลับมาทำงานที่สวนที่บ้าน เพราะเป็นรายได้ที่พอเลี้ยงตัวได้ที่เดียว...” (ทรงพล ชาวบ้าน ชาย อายุ 40 ปี สนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวนัก)

“...มีสวนเยอะแต่แบ่งให้ลูกหลานไปหมดแล้ว เหลือไว้ทำกินเอง 4 ไร่ เพราะอยู่เฉยๆ ว่างๆ ไม่ได้...” (พิสมัย ชาวบ้าน หญิง อายุ 60 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...วัสดุที่นำมาทำผ้ามัดย้อม นำมาจากบนสวนและบนเขา ส่วนน้ำก็มาจากประปาภูเขา หรือน้ำตก เป็นน้ำธรรมชาติ น้ำอ่อน เหมาะแก่การทำมัดย้อม...”
(อาทร ชาวบ้าน ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...เกิดที่นี่ อยู่ที่นี้ เรียนหนังสือที่นี่ ปีหนึ่งจะได้ออกจากหมู่บ้านไปในเมือง 2 ครั้ง ไปซื้อชุดนักเรียน และอุปกรณ์การเรียน...เวลาว่างจะเข้าไปเก็บของป่า พวกลูกกระ ผลไม้ ซ้ำพูล ลูกสาย เขามากิน...” (กนกพร ชาวบ้าน หญิง อายุ 13 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...โตที่นี่ อยู่ 1.5 แล้ว เรียนจบก็ไม่ว่าจะทำอะไร ช่วยพ่อแม่ทำสวนดีกว่า...หาของป่า ผลไม้มากิน...” (วรรณดี ชาวบ้าน หญิง อายุ 11 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

ความสัมพันธ์และการพึ่งพาทรัพยากรเหล่านี้ นอกจากจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อประชาชน โดยตรงแล้ว ยังนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ อีกด้วย โดยสามารถจำแนกปัญหาที่พบได้ดังนี้

5.1.1.1 การบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ

ตามแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (2540) ที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ได้กำหนดให้ บริเวณหมู่บ้านคีรีวง บริเวณขอบของพื้นที่อุทยานฯ ด้านตะวันออก เป็นเขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ ซึ่งตามนโยบายบริหารอุทยานแห่งชาติ (ข้อบังคับฯ พงศุภทรัพย์ และพิชา พิทยขจรวุฒิ 2532 : 18-22) ได้กำหนดว่า เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ

...เป็นบริเวณพื้นที่ที่สภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมจากสภาพธรรมชาติเดิม ด้วยสาเหตุต่างๆ โดยเฉพาะ จากการบุกรุกทำลายป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติ ซึ่งจำเป็นต้องฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติดั้งเดิม...

การบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ จากการสำรวจและสัมภาษณ์พบว่า มีทั้งการบุกรุกเข้ามาเก็บเกี่ยวผลผลิตของพืชพันธุ์ไม้ในป่า และขยายอาณาเขตพื้นที่สวนสมรม เข้าไปในพื้นที่อุทยานฯ กล่าวคือ

1. เมื่อทางอุทยานฯ อนุญาตให้ชาวบ้านเก็บเกี่ยวผลผลิตจากสวนสมรมได้แล้ว ในบางกรณีที่เจ้าหน้าที่อุทยานฯ สำรวจ และดูแลไม่ทั่วถึง จะมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตของไม้ในป่านอกเขตสวนสมรม และนำลงมาพร้อมกัน ซึ่งทางอุทยานฯ ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าผลผลิตที่เก็บเกี่ยวลงมาแล้วนั้น มาจากสวนสมรม หรือว่ามาจากพื้นที่ป่าของอุทยานฯ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ของอุทยานฯ ยังดูแลไม่ทั่วถึงเช่นนี้ อาจส่งผลกระทบต่อ การแพร่พันธุ์ของไม้บางชนิดในป่า และสัตว์ป่าต่อไปได้

2. ปัจจุบันการบุกรุกทำลายป่าของชาวบ้าน ไม่ได้จำกัดอยู่ในพื้นที่เท่าเดิม แต่ยังมีกรบุกรุกเพิ่มเติม โดยขยายอาณาเขตพื้นที่สวนสมรม เข้าไปยังพื้นที่ป่าของอุทยานฯ อีกด้วย อันนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง

“...ชาวบ้านบุกรุกพื้นที่เข้ามาแผ้วถางทำไร่ ล่าสัตว์...เจ้าหน้าที่อุทยานฯ มีการออกกฎตักเตือนชาวบ้านอยู่ตลอดเวลา แต่ชาวบ้านไม่ค่อยทำตาม เนื่องจากเป็นผลประโยชน์และรายได้...” (ธนากร เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

“...ชาวบ้านเข้าไปทำกินในเขตอุทยานฯ พอประกาศพื้นที่อุทยานฯ นโยบายของรัฐไม่ชัดเจน จึงมีปัญหาขัดแย้งกับชาวบ้านมาโดยตลอด จับกุมชาวบ้าน ชาวบ้านก็กันไม่ให้ลง (หมายถึง ปิดทางไม่ให้เจ้าหน้าที่เดินลงจากพื้นที่สวนสมรม : ผู้ศึกษา) เจ้าหน้าที่ต้องยอมปล่อย เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ใช้กฎหมายอย่างเดียว ไม่มีการยืดหยุ่น...” (ประธาน ผู้นำชุมชน ชาย อายุ 40 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 (1) (2) และ

(8) กล่าวว่

มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด

(1) ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงกันสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า

(2) เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้ ยางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น...

(8) เก็บ หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่ ดอกไม้ ใบไม้ หรือผลไม้...

ดังนั้น การเก็บหาผลผลิตในพื้นที่อุทยานฯ นอกเขตพื้นที่สวนสมรม และการบุกรุกขยายอาณาเขตสวนสมรมนั้น จึงเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 (1) (2) และ (8) ซึ่งมีบทกำหนดโทษตามมาตรา 24 และมาตรา 27 ดังนี้

มาตรา 24 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (1) (2) (3) (4) หรือ (5) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 27 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (8) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) หรือ (19) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

จากการศึกษาเรื่องกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติ โดย นายผ่อง เล่งอี้ ที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 พบว่า ปัญหาของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 (1) คือ เจ้าของที่ดินมีกรรมสิทธิ์อยู่ก่อนแล้ว ประกาศทับของเขาต้องมีการพิสูจน์กัน ซึ่งสำหรับกรณีของหมู่บ้านศิรวัง กับอุทยานแห่งชาติเขาหลวงก็ประสบปัญหานี้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ก็ยังไม่ได้มีการดำเนินมาตรการใดๆ ดังบทสัมภาษณ์ข้างล่างนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“...พื้นที่หมู่บ้านอยู่นอกเขตอุทยานฯ แต่มีบางส่วนชาวบ้านบุกรุก แต่ทางอุทยานฯยังไม่ได้กระทำการใดๆ ต้องหามาตรการต่อไป...” (พิพัฒน์ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ชาย อายุ 45 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

สาเหตุของปัญหา

1. เนื่องจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจึงต้องการที่ทำกินเพิ่มขึ้น
2. เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ดูแลไม่ทั่วถึง
3. ประชาชนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

5.1.1.2. การตัดไม้ในพื้นที่อุทยานฯ

จากการสำรวจ และสัมภาษณ์ให้ผลตรงกันกับการศึกษาของ สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บท และการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (2540) ในด้านภาวะการพึ่งพา และการรับรู้ ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ว่า ชาวบ้านยังคงต้องอาศัยไม้จากพื้นที่ป่า สำหรับใช้ประโยชน์ในการก่อสร้าง ทำเฟอร์นิเจอร์ สิ่งประดิษฐ์ และทำฟืนและเชื้อเพลิง

“...พื้นบ้านทำด้วยไม้ต้นหมากจากในสวนสมรม เสาทำจากไม้ตะเคียนหิน หามาจากป่า ส่วนไม้ประกอบอื่นๆ ก็ใช้ไม้จำพวกมาจากป่าเหมือนกัน...” (จากการสำรวจพบว่า เสาไม้ตะเคียนหินมีขนาดเส้นรอบวง 30-50 เซนติเมตร และฝาผนังทำด้วยไม้ไผ่สาน) (อาทิตย์ ชาวบ้าน ชาย อายุ 42 ปี สนทนากลุ่มร่วมกัน ระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว)

ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 (2) และมีบทลงโทษตามมาตรา 24 ซึ่งมีใจความดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ก็ไม่สามารถตรวจสอบหาผู้กระทำความผิด มาดำเนินการตามกฎหมายได้

สาเหตุของปัญหา

1. ประชาชนยังต้องการใช้ไม้จากป่า เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน
2. เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ดูแลไม่ทั่วถึง
3. ขอบเขตพื้นที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของชาวบ้านไม่ชัดเจน จึงเกิดการตัดไม้นอกเขตพื้นที่ของตน และยากต่อการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่

5.1.1.3 การหาของป่าในพื้นที่อุทยานฯ

ในการสำรวจพบว่า ชาวบ้านเก็บพืชบางชนิดจากพื้นที่อุทยานฯ ลงมาปลูกไว้ตามบ้านเรือน เช่น เอื้องสายเสริต เกล็ดนาคราช ช่อนางคลี่ และพันธุ์ไม้อื่นๆ อีกหลายชนิดเพื่อความสวยงาม

“...ต้นไม้พวกนี้เอามาจากบนเขา เห็นมันสวยดี เคยมีคนในเมืองมาขอไปปลูก แต่ว่าไม่รอด...” (มณฑา ชาวบ้าน หญิง อายุ 38 ปี สนทนากลุ่มร่วมกัน ระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยง)

นอกจากนั้น ยังพบการตีผึ้งเพื่อนำน้ำผึ้งมาใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นยารักษาโรคอีกด้วย ซึ่งตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2525 มาตรา 4(7) กล่าวไว้ว่า

มาตรา 4 (7) "ของป่า" หมายความว่า บรรดาของที่เกิดหรือมีขึ้นในป่าตามธรรมชาติ คือ

ก. ไม้ รวมทั้งส่วนต่างๆ ของไม้ ถ่านไม้ น้ำมันไม้ ยางไม้ ตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่เกิดจากไม้

ข. พืชต่างๆตลอดจนสิ่งอื่นๆ ซึ่งเกิดจากพืชนั้น

ค. รังนก ครั่ง รวงผึ้ง ชีผึ้ง และมูลค้างคาว

ง. หินที่มีไขแร่ ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ และหมายความรวมถึงถ่านไม้ที่

บุคคลทำขึ้นด้วย

การมีกล้วยไม้ป่าซึ่งจัดเป็นของป่าหวงห้ามไว้ในครอบครอง ตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ลงวันที่ 22 มกราคม 2531 นั้น อนุญาตให้มีไว้ในครอบครองเพื่อใช้สอยในครัวเรือนแห่งตนได้ไม่เกิน 20 ต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การกระทำของนางมณฑา (นามสมมติ) นั้นไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2525 แต่ประการใด เพราะจากการสำรวจพบว่ามีเพียง 5-6 ต้นเท่านั้น หากแต่เป็นการกระทำที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติตามมาได้ เช่น เมื่อมีผู้อื่นมาขอไปปลูกแล้วตาย จะมีการหาต้นใหม่เพื่อมาปลูกทดแทน เป็นต้น ส่วนการตีผึ้งเพื่อนำน้ำผึ้งมาใช้ประโยชน์ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2525 นั้น จะต้องมีการขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่เสียก่อน ซึ่งในสภาพความเป็นจริง ไม่ได้มีการตรวจสอบดังกล่าวอย่างทั่วถึง ซึ่งส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างควบคุมไม่ได้ และหน่วยงานทางราชการขาดรายได้

เนื่องจากการตีผึ้ง เพื่อนำน้ำผึ้งมาใช้ประโยชน์ จำเป็นต้องเก็บเอารวงผึ้ง มาด้วย ดังนั้น การนำพืชพันธุ์ไม้มาประดับบ้านเรือน และการตีผึ้ง จึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 (7) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า

มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด...

(7) เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว...

และมีบทลงโทษตามมาตรา 26 กล่าวคือ

มาตรา 26 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (2) (3) (4) หรือ (7) ถ้าปรากฏว่า สัตว์หรือทรัพย์สินที่เก็บหา หรือนำออกมีราคาเพียงเล็กน้อย หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นมีเพียงเล็กน้อย ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

สาเหตุของปัญหา

1. ชาวบ้านยังใช้ต้องทรัพยากรจากป่าในรูปของยารักษาโรค
2. เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ไม่เข้มงวดกวดขันเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย
3. ประชาชนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

5.1.1.4 การล่าสัตว์ในพื้นที่อุทยานฯ

ในอดีตที่ผ่านมา ชาวบ้านล่าสัตว์เพื่อนำมาใช้เป็นอาหาร เป็นยารักษาโรคบางชนิดตามความเชื่อของชาวบ้าน และล่าสัตว์เพราะรวบรวมพืชผลในสวนสมรม หลังจากประกาศจัดตั้งอุทยานฯ ชาวบ้านยังคงล่าสัตว์ด้วยเหตุผลเดิม แต่ในปัจจุบันเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ทั้งที่โดยทั่วไปแล้ว ชาวบ้านเองก็ทราบว่า สัตว์ชนิดใดเป็นสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือไม่เป็น จากการสำรวจ และสัมภาษณ์ พบว่ามีการล่าสัตว์ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น แบ่งได้เป็น

1) สัตว์ป่าสงวน ซึ่งตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

พ.ศ. 2535 มาตรา 4 กล่าวว่

“สัตว์ป่าสงวน” หมายความว่า สัตว์ป่าที่หายากตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ และที่กำหนดโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา...มีทั้งสิ้น 15 ชนิด อันประกอบด้วย นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร แรด กระซู่ กูบรี ควายป่า ละอง หรือละมั่ง สมัน เลียงผา กวางผา นกแต้วแร้วท้องดำ นกกระเรียน แมวลายหินอ่อน สมเสร็จ เก้งหม้อ และพะยูน

จากการสำรวจและสัมภาษณ์ พบว่า สัตว์ป่าสงวนที่ถูกล่าโดยชาวบ้าน ประกอบด้วย เลียงผา และเก้ง (ทุกชนิด)

2) สัตว์ป่าคุ้มครอง ซึ่งตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

พ.ศ. 2535 มาตรา 4 กล่าวว่

“สัตว์ป่าคุ้มครอง” หมายความว่า สัตว์ป่าตามที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง

สัตว์ป่าคุ้มครองที่ถูกล่าโดยชาวบ้าน ประกอบด้วย กระเจง ชะนี (บางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง) ลิง ค่าง เก้ง อีเกะ หรือเม่นหางพวง หรือเม่นขนอ่อน หรือม้อก กระรอก (บางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง) หมูสัง (เป็นภาษาท้องถิ่น หมายความว่า ถึง อีเห็น ชะมด และเสือบลา : ผู้ศึกษา) แลน (หมายความว่า ถึง ตะกวด เหี้ย : ผู้ศึกษา)

3) สัตว์อื่นที่ไม่ใช่สัตว์ป่าสงวน หรือสัตว์ป่าคุ้มครอง พบว่าสัตว์ที่ถูกล่าประกอบไปด้วย หมูป่า ไก่ป่า และปลาในลำคลอง

โดยในการสำรวจพบ ซากของสัตว์ป่า 2 ชนิด คือ แลน และกระรอก และในการสัมภาษณ์พบว่า มีการล่าสัตว์ชนิดต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งได้ยกเอาบางส่วนของบทสัมภาษณ์มาแสดงไว้ด้วยดังนี้

“...การลักลอบตัดไม้ไม่ค่อยมี มักจะลักลอบเข้ามาล่าสัตว์ พวกกวาง เลียงผา ชะนี...” (ธนากร เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล สำนัคดี)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

"...เวลาทำสวน มีกระรอกมากินผลไม้ในสวน และมี แตน มากินสัตว์เล็กๆ ตามดิน หรือต้นไม้...เวลาเข้าสวนพาป็นลูกกรด และเป็นลมขึ้นไปไว้ที่ขนานสวน ด้วย เพื่อชิงกระรอกที่มากินผลไม้ แตน ไก่ป่า หมูป่า หมูสัง ลิง ค่าง ชะนี เก้ง มากินเป็นอาหาร แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาพบเข้าก็จะจับ แต่คนที่นี่ยิงกันทุกคน เพราะสัตว์บางชนิดกวผลไม้ในสวนมาก จึงต้องยิงเสียบ้าง ยิงได้มาแล้วไม่ขายเอามากิน..." (อาทิตย์ ชาวบ้าน ชาย อายุ 42 ปี สนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยง)

"...กระรอก มันมาเจาะทุเรียน และผลไม้ในสวนจนเสียหาย ต้องยิงลงมากินบ้าง เพราะว่าต้องดูแลป้องกันผลไม้...แตน ยิงมาเพราะเยอะจริงๆ ไม่ได้ทำลายผลไม้ แต่เพราะเยอะ แพร่พันธุ์เร็ว และเนื้ออร่อย เลยยิงลงมา...สัตว์ป่าอย่างอื่น ถ้าถูกจับได้ว่าล่าสัตว์ ก็จะถูกดำเนินคดี แต่ไม่ค่อยมีเจ้าหน้าที่มาจับ บางครั้งมันไม่ได้มากวนสวนหรอก พอว่างงานสวนก็ออกไปหาสัตว์ป่าด้วย พวกที่หาได้ส่วนมากก็เป็น ไก่ป่า หมูป่า อีเกะ บางทีก็มีเสียงผาหลงมาบ้าง กระเจง สัตว์ที่หาได้ไม่พาไปขาย แต่พามาแบ่งกันกิน..." (อนันต์ ชาวบ้าน ชาย อายุ 40 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

"...เวลาเข้าป่าก็กลัวสัตว์ป่าเหมือนกัน อย่างหมูป่านี้ ถ้าเจอกันจังๆ หน้าก็กลัวเหมือนกัน แต่ยิงได้เพราะหมูป่าไม่ใช่สัตว์ป่าสงวน และชอบเข้ามาทำลายต้นไม้ในสวน มันเอาตัวมันมาถูกกับลำต้นของต้นไม้ทำให้ต้นไม้ตาย..." (สมบัติ ชาวบ้าน ชาย อายุ 40 ปี สนทนากลุ่มชาวบ้าน)

เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการล่าสัตว์ คือ ปืนยาวลูกกรดขนาด .22LR ปืนอัดลม และแห

"...ใช้ปืนลม กับปืนลูกกรด เพราะว่าหาซื้อถูกปืนง่าย ลูกละ 5 บาท ซื้อในเมืองนคร..." (อนันต์ ชาวบ้าน ชาย อายุ 40 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

จะเห็นได้ว่า สัตว์ที่ถูกชาวบ้านล่า ทั้งที่นำมาเป็นอาหาร และเป็นสัตว์ที่ทำความเสียหายให้กับพืชผลในสวนสมรมนั้น บางชนิดจัดเป็นสัตว์ป่าสงวน หรือสัตว์ป่าคุ้มครอง ซึ่งตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 19 และมาตรา 22 กล่าวไว้ว่า

มาตรา 19¹ ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าสงวน หรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง...

และมีบทกำหนดโทษใน มาตรา 47 และมาตรา 51 ดังนี้ คือ

มาตรา 47 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 มาตรา 19 มาตรา 20 วรรคหนึ่ง หรือ
มาตรา 23 วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสี่ปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท
หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 51 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 21 มาตรา 22 หรือมาตรา 41 ต้องระวาง
โทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ไม่ว่าการล่าสัตว์ของชาวบ้านจะล่าด้วยสาเหตุใดก็ตาม เจ้าหน้าที่ของ
ทางอุทยานฯ ไม่สามารถตรวจตราและดูแลได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากพื้นที่ของสวนสมรมบางส่วนอยู่
ในเขตพื้นที่อุทยานฯ แต่บางส่วนเป็นที่ดินทำกินของชาวบ้านเอง ทำให้ยากแก่การตรวจสอบของ
เจ้าหน้าที่ ทั้งที่การกระทำของชาวบ้านเป็นการกระทำที่ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติป่าไม้ และ
พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าก็ตาม

จะเห็นได้ว่า การกระทำความผิดข้างต้นเป็นการลักลอบล่าสัตว์ และ
ลักษณะ และการลักลอบนำอาวุธสำหรับล่าสัตว์ หรือจับสัตว์เข้าไปในพื้นที่อุทยานฯซึ่งตามพระ
ราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 (3) และ (15) กล่าวไว้ว่า

มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด...

(3) นำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์...

(15) นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไป เว้นแต่
จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้า
หน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้...

และมีบทกำหนดโทษตามมาตรา 24 มาตรา 26 และมาตรา 27 ซึ่งมีใจความดังที่ได้กล่าว
มาแล้วข้างต้น แต่เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ก็ไม่สามารถจับตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย
ได้ เนื่องจากไม่พบตัวผู้กระทำผิด

"...ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ มักจะเป็นเรื่องล่าสัตว์ มีพบว่าตัดไม้บ้างเล็กน้อย บางครั้งจับได้แต่ของกลาง แต่หาคนทำผิดไม่ได้แล้ว..." (ประพันธ์ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

ดังนั้น หากทางอุทยานฯ ไม่อนุญาตให้ชาวบ้านล่าสัตว์ ผลที่ตามมาก็คือ ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และชาวบ้าน อุปสรรคในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน และต้องไม่ลืมว่าก่อนที่จะมีการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานฯ ชาวบ้านอาศัยทรัพยากรสัตว์ป่าเป็นอาหาร ดังนั้นเมื่อความสัมพันธ์แบบพึ่งพา ไม่ได้เปลี่ยนรูปแบบไป การนำกฎหมายเข้ามาใช้ในการบังคับควบคุมจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร และนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลอีกด้วย

สาเหตุของปัญหา

1. สัตว์ป่าบางชนิดทำให้เกิดความเสียหายแก่สวนสมรม
2. ประชาชนอาศัยทรัพยากรสัตว์ป่าเป็นอาหาร
3. เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ดูแลไม่ทั่วถึง
4. ขอบเขตพื้นที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของชาวบ้านไม่ชัดเจน จึงเกิดการล่าสัตว์นอกเขตพื้นที่ของตน และยากต่อการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่

5.1.1.5 การทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ

นอกจากปัญหาทั้ง 4 ปัญหาที่ได้กล่าวถึงในตอนต้นแล้ว ปัญหาการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพนับว่าเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบในทางลบต่อสภาพแวดล้อมทั้งโดยทางตรง และโดยทางอ้อม ทั้งนี้เนื่องมาจากว่า หนึ่งในเป้าหมายของระบบที่การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องตอบสนองได้ คือ เป้าหมายของระบบชีววิทยา ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ว่า หมายถึง การนำไปสู่ความหลากหลายทางพันธุกรรม ความสามารถในการกลับคืนสู่สมดุล ในกรณีที่ถูกรบกวนหรือถูกใช้ไป และความสามารถในการให้ผลผลิตทางชีวภาพ แต่สิ่งที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นในพื้นที่ศึกษา อันไม่สามารถสนองตอบต่อเป้าหมายของระบบชีววิทยา คือ การทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งพบได้หลายวิธี

1) การเปลี่ยนพันธุ์พืชในสวนสมรม

ข้อดีของสวนสมรมดังที่ได้กล่าวมาแล้วคือ สามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้ยาวนาน เนื่องจากพันธุ์ไม้ในสวนสมรมเป็นพันธุ์ไม้คละชนิด และส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์พื้นเมืองที่มีสภาพเหมาะสมกับพื้นที่ คงทนต่อโรคและแมลง แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากระบบเศรษฐกิจ และกลไกตลาดสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงมากขึ้น ความต้องการผลิตพืชผลให้ได้ปริมาณมาก และตรงตามความต้องการของตลาด จึงทำให้ชาวบ้าน

เปลี่ยนมาปลูกพันธุ์ไม้ที่ให้ผลดีกว่าพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งสามารถหาซื้อต้นพันธุ์ได้ในราคาไม่แพงนัก โดยเฉพาะต้นทุเรียนที่ได้รับการปรับปรุงพันธุ์แล้ว ขนาดสูงประมาณ 1 – 1 ½ ฟุต ราคาต้นละ 65 บาท แต่ผลที่ตามมาคือ ความหลากหลายชนิดของพืช ความหลากหลายของพันธุ์กรรมลดลง และอาจหมดไปได้ในที่สุด

2) การใช้ปุ๋ย สารเคมี และยาฆ่าแมลง

แต่เดิมสวนสมรมเป็นสวนที่ไม่ต้องใช้ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง เนื่องจากลักษณะของสวน เป็นลักษณะที่พันธุ์พืช และสัตว์เอื้อประโยชน์ต่อกัน และควบคุมการระบาดของโรคพืชและแมลงได้ตามธรรมชาติอยู่แล้ว แต่เมื่อมีการเปลี่ยนพันธุ์พืช เพราะความต้องการผลผลิตในปริมาณที่เพิ่มขึ้น ซึ่งพันธุ์ไม้ที่เปลี่ยนมาทดแทนเหล่านี้ไม่ใช่ไม้พื้นเมือง ไม่ทนต่อโรค และแมลง ทำให้ต้องใช้ปุ๋ย สารเคมี และยาฆ่าแมลง ซึ่งยังผลให้ สิ่งมีชีวิตบางชนิดต้องตาย หรือลดปริมาณลง เป็นการทำลายความหลากหลายชนิดและพันธุ์กรรมของสัตว์ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และยังส่งผลให้เกิดการสะสมสารเคมีในดิน และน้ำอีกด้วย

“...ผลไม้ในสวนที่ปลูก ไม่ค่อยต้องใส่ปุ๋ย แต่ก็มีบ้างที่ใส่ เป็นปุ๋ยเคมี ซื้อมาจากในเมือง แต่ยาฉีดก็จะฉีดเฉพาะกลางสาด ไม่ให้ผลมันร่วง เท่านั้นแหละ...”
(วิรัช ทร ขาวบ้าน ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...สวนผลไม้ ไม่ต้องใส่ปุ๋ย หรือฉีดยาฆ่าแมลงใดๆ ทั้งสิ้น เพราะธรรมชาติช่วยกำจัดให้อยู่แล้วด้วย...” (อาทร ขาวบ้าน ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

สาเหตุของปัญหา

1. ความต้องการให้ได้ผลผลิตในปริมาณและลักษณะที่ตรงตามความต้องการของตลาด
2. เมื่อสวนสมรมสวนใดสวนหนึ่งฉีดยาฆ่าแมลง แมลงจะหลบหนีมายังสวนข้างเคียง ทำให้เกิดการระบาดของแมลงศัตรูพืชในสวนอื่นๆ ตามมา ทำให้สวนอื่นๆ ต้องใช้สารเคมีด้วย

5.1.1.6 มลภาวะ และการทำลายสภาพภูมิทัศน์ดั้งเดิม

เมื่อมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในหมู่บ้านคีรีวง ความต้องการทรัพยากรสำหรับการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น ในขณะที่ยังคงมีทรัพยากรอยู่เท่าเดิม ดังนั้นนอกจากปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ เพื่อขยายพื้นที่ทำกิน และ การใช้สารเคมีในสวนสมรมแล้ว ปริมาณของผลผลิตจากสวนสมรมที่เพิ่มขึ้น ยังทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาดังนี้ คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1) **ฝุ่นละอองที่เพิ่มขึ้น** มาจากการขนส่งผลผลิตของสวนสมรม เนื่องจากยานพาหนะที่ใช้ในการขนส่ง เข้า-ออก ระหว่างหมู่บ้านคีรีวง และตลาดรับซื้อสินค้าในเขตเมือง นครศรีธรรมราช มีปริมาณมากขึ้น ก่อให้เกิดฝุ่นละออง และควันจากยานพาหนะเหล่านี้

2) **ชยะ** แต่เดิมชยะที่เกิดจากชุมชนส่วนมากเป็นชยะที่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ เช่น เศษโตริะ หรือกะชะ เก่าๆ ที่ผุพังแล้ว เศษผลไม้จากสวนสมรม และรังจําปาที่ไม่ใช้แล้ว เป็นต้น แต่ปัจจุบันเพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิตจึงมีการนำภาชนะพลาสติก มาใช้แทนโตริะ หรือกะชะ และถุงพลาสติกสีดำมาใช้แทนรังจําปา เมื่อวัสดุเหล่านี้เป็นชยะ รวมทั้งชยะอื่นที่ไม่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ จะถูกนำมาทิ้งร่วมกับชยะที่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติชนิดอื่นๆ ทำให้ยากต่อการกำจัด เพราะเป็นการทิ้งชยะโดยไม่แยกประเภท

"...ชยะเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านบ่นเรื่องฝุ่นและโคลน จึงสร้างถนนคอนกรีตเพื่อแก้ปัญหา..." (ประธาน ผู้นำชุมชน ชาย อายุ 40 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

3) **การทำลายสภาพภูมิทัศน์ดั้งเดิมของพื้นที่** เกิดจากการต่อท่อให้น้ำจากแหล่งน้ำบนภูเขา ในพื้นที่สวนสมรม และพื้นที่อุทยานฯ มาใช้ในบ้านเรือน และในสวนสมรม ดังภาพที่ 4.33 เป็นต้น และจากการสำรวจพบว่า ภายในหมู่บ้านคีรีวง มีบ้านบางหลังที่สร้างด้วยคอนกรีต แล้วทาด้วยสีที่ฉูดฉาด ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ทำให้ชาวบ้านบางคนในหมู่บ้านคีรีวงไม่พอใจ เพราะเห็นว่าเป็นการทำลายทัศนียภาพที่สวยงามตามธรรมชาติให้เสียไป

"...เห็นบ้านหลังนั้นมัย มันขัดสายตากับผืนป่ามัย มันขัดสายตากับบ้านข้างๆ หรือเปล่า ตอนที่รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กีบอกให้ทำสีใหม่ แต่เจ้าของบ้านไม่ยอมทำ ไม่ชอบเลย ทำแบบนี้เป็นการทำลายวัฒนธรรม..." (สราวุธ ชาวบ้าน ชาย อายุ 27 ปี สันทนาการหมู่บ้าน)

สาเหตุของปัญหา

การพัฒนาที่รวดเร็ว แต่ไม่ได้มีการศึกษาถึงผลกระทบ และหามาตรการการรองรับผลที่เกิดจากการพัฒนาได้ทัน เช่น ไม่มีสถานที่ทิ้งชยะ และสถานที่กำจัดชยะเป็นต้น

5.1.1.7 ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคล

จากบทที่ 2 จะเห็นได้ว่า ปัญหาด้านการจัดการอุทยานแห่งชาตินั้น เป็นปัญหาในด้านพื้นที่และตัวบุคคลเสียเป็นส่วนใหญ่ เมื่อพิจารณาปัญหาของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงแล้ว พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเหมือนกัน กล่าวคือ ขอบเขตของพื้นที่ไม่ชัดเจน เจ้าหน้าที่ไม่เพียง

พอ และความสัมพันธ์กับสาธารณชนไม่ดี ซึ่งปัญหาเหล่านี้นำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลต่างๆ จำนวนมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ กับชาวบ้าน ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ซึ่งพอจะกล่าวได้ดังนี้

1) ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ กับชาวบ้าน เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเนื่องจาก ฝ่ายหนึ่งต้องการดูแลรักษาทรัพยากรไว้ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น ซึ่งก่อนที่จะมีการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานฯ นั้นชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์กันมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการออกกฎหมายหรือมาตรการใดๆ มาบังคับใช้ จึงไม่เพียงแต่ยากต่อการปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังนำมาซึ่งความขัดแย้งอีกด้วย ดังบทสัมภาษณ์บางส่วนที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อ 5.1.1.1 และ 5.1.1.4 แล้ว นอกจากนั้นยังพบว่าสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้ง คือ

“...เวลาเจ้าหน้าที่เตือน หรือห้าม ชาวบ้านจะรับปาก แต่ไม่ทำ...” (ธนากร เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

“...หัวหน้าอุทยานฯ เปลี่ยนเป็นคนใหม่แล้วรู้สึกว่าจะดีขึ้น เพราะว่ายึดหยุ่นกับชาวบ้านมากขึ้น ไม่เข้มงวดกฎเท่ากับคนเก่า...” (อาทิตย์ ชาวบ้าน ชาย อายุ 42 ปี สนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว)

นอกเหนือไปจากความขัดแย้งแล้ว ทุกฝ่ายต้องคำนึงถึง และยอมรับ คือ การดำรงชีวิตอยู่ของชาวบ้านเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในอุทยานฯ เป็นอย่างมาก การตัดไม้ การเก็บหาของป่า การล่าสัตว์ ด้วยเหตุผลเพื่อการดำรงชีวิตนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งยาวนาน เพราะชาวบ้านต่างรู้ว่า ทรัพยากรเหล่านี้สำคัญต่อการดำรงชีวิตของตนเองเช่นกัน ดังนั้นแทนที่จะมีการออกมาตรการมาบังคับควบคุมเพียงอย่างเดียว จึงน่าจะมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อประชาชนที่อยู่อาศัยรอบๆ พื้นที่อุทยานฯ แล้วนำเอาข้อดีที่ประชาชนเหล่านี้เห็นความสำคัญของทรัพยากรมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการช่วยกันดูแลรักษาป่าอีกทางหนึ่ง

2) ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากร เพราะว่าทุกคนต้องใช้ทรัพยากรเดียวกัน ดังนั้นเมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้น ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรจึงเกิดตามมา สิ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ การแย่งชิงน้ำใช้ ผลจากความต้องการใช้น้ำ ทำให้ชาวบ้านทำการต่อท่อน้ำเข้ามายังสวนสมรมของตน โดยจะพยายามใช้ท่อพีวีซี (PVC) ที่มีขนาดใหญ่กว่าของผู้คนที่ต่ออยู่ก่อนเพื่อให้ได้ปริมาณน้ำมากขึ้น เป็นผลให้น้ำที่จะไหลลงลำน้ำตามธรรมชาติลดน้อยลง เช่น น้ำในน้ำตกวังไม้ปัก มีน้ำน้อยมากจนทำให้ความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวนั้นลดน้อยลงด้วย รวมทั้งการที่น้ำในน้ำตกหรือทางไหล

ของน้ำตามธรรมชาติลดลง อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ของพื้นที่นั้นๆ ซึ่งในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 44 (2) กล่าวไว้ว่า

มาตรา 44...ให้กำหนดมาตรการการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ไว้ในกฎกระทรวงด้วย...

(2) ห้ามการกระทำ หรือกิจกรรมใดๆที่อาจเป็นอันตราย หรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์ของพื้นที่นั้น จากลักษณะธรรมชาติ...

ซึ่งมีบทกำหนดโทษ ตามมาตรา 100 ดังนี้

มาตรา 100 ผู้ใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 44 ...ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(5) กล่าวไว้ว่า

และตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16

มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด...

(5) เปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมท้น หรือเหือดแห้ง...

ข้างต้น

และมีบทลงโทษในมาตรา 24 ซึ่งมีใจความดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

จะเห็นได้ว่า นอกจากจะเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองแล้ว ยังเป็นการขัดต่อพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 อีกด้วย

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลเหล่านี้ มีผลจากปัญหาในหัวข้อ 5.1.1.1 จนถึงหัวข้อที่ 5.1.1.6 กล่าวคือ ปัญหาที่กล่าวถึงเหล่านี้ ล้วนเกี่ยวพันกันทั้งในด้านเป็นสาเหตุและผลซึ่งกันและกัน อันพอจะสรุปถึงสาเหตุใหญ่ๆ ได้ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สาเหตุของปัญหา

1. มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น แต่มีทรัพยากรอยู่จำนวนเท่าเดิม
2. ก่อนที่จะมีการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานฯ ไม่ได้มีการสำรวจสภาพพื้นที่ให้ชัดเจน
3. กลไกทางการตลาด และผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนิน

ชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น

ผลของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัญหาระหว่าง พื้นที่อุทยาน แห่งชาติ

เขาลงกับชุมชนบ้านศรีวง แสดงได้ดังตารางที่ 5.1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.1 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัญหาระหว่าง พื้นที่อุทยาน
แห่งชาติเขาหลวงกับชุมชนบ้านคีรีวง

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ใช้วิธีการที่เข้มงวดและเด็ดขาดกับชาวบ้าน	เป็นวิธีการที่ได้ผลทันที มากกว่าการเจรจา เพราะชาวบ้านจะรับปากในขณะที่เจรจา แต่ไม่ปฏิบัติตาม	ชาวบ้านไม่พอใจ และเกิดความขัดแย้งขึ้นกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ
ชาวบ้านล่าสัตว์หรือเก็บของป่ามาใช้ประโยชน์ เช่นเป็นอาหารหรือเป็นยา เป็นต้น	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านที่สืบทอดกันมาแต่ในอดีตที่หน่วยงานของรัฐยังไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง และการติดต่อกับชุมชนอื่นยังทำได้ไม่สะดวก - สะท้อนให้เห็นภาพวัฒนธรรมของการพึ่งพาอาศัย ระหว่างคนกับป่าได้อย่างชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> - ขัดต่อ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2525 และ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 - เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นแต่ทรัพยากรต่างๆ ยังมีอยู่ในปริมาณเท่าเดิม หรือลดน้อยลง จึงเกิดการขาดแคลนและแย่งชิงกันขึ้น
การต่อท่อน้ำจากน้ำตก หรือแหล่งน้ำอื่นๆ ในเขตอุทยานฯ มาใช้ในหมู่บ้าน และในสวนสมรม	เป็นประเพณีที่ชาวบ้านใช้กันมานาน เพื่อเป็นการช่วยเหลือตนเองในกรณีที่หน่วยงานของรัฐ ยังให้บริการไม่ทั่วถึง	<ul style="list-style-type: none"> - ขัดต่อ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 - เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นปริมาณน้ำที่ยังคงมีอยู่เท่าเดิมจึงไม่เพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งจนกระทั่งน้ำตกบางแห่งเกือบจะไม่มีน้ำเหลืออยู่เลย
การเปลี่ยนพันธุ์พืชที่ใช้ปลูกในสวนสมรมเพื่อให้ได้ผลผลิตเป็นไปตามความต้องการของตลาด และการใช้สารเคมีในสวนสมรม	ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะผลผลิต เป็นไปตามความต้องการของตลาด	<ul style="list-style-type: none"> - ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ - ก่อให้เกิดสารเคมีตกค้างในดิน น้ำ พืช และสัตว์ อันส่งผลต่อมนุษย์ตามมา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากความสัมพันธ์และปัญหาระหว่างพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงกับชุมชนบ้านคีรีวง ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ ชี้ให้เห็นว่า เป็นความสัมพันธ์ระดับลึก และซับซ้อน ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการดูแล และแก้ไขนั้น ต้องเข้าใจจากสภาพความเป็นจริงจากทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และชาวบ้านในหมู่บ้านคีรีวง เพราะปัญหาเหล่านี้ คงไม่สามารถใช้มาตรการทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวเข้ามาแก้ไขได้ ในปัจจุบันนี้นอกจากปัญหาที่ได้กล่าวถึงข้างต้น ยังไม่ได้รับการแก้ไขแล้ว ยังมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เกิดจากการประชาสัมพันธ์โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยอีกส่วนหนึ่ง ทำให้ความสัมพันธ์และปัญหาเพิ่มขึ้น ทั้งโดยจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ จากชาวบ้าน และจากนักท่องเที่ยว ดังจะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

5.1.2 ความสัมพันธ์และปัญหาระหว่างพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดการโดยชุมชนบ้านคีรีวง

อุทยานแห่งชาติเขาหลวงและชุมชนบ้านคีรีวง เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งสองประเภท คือ ประเภททรัพยากรธรรมชาติ และประเภททรัพยากรด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ

ดังได้กล่าวแล้วในบทที่ 2 ว่า เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในประเทศไทย อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่ที่มักจะได้รับค่านิยมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างมาก เพราะเป็นพื้นที่ที่ถูกอนุรักษ์เอาไว้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน และเมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ปัญหาที่พบ คือ เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ไม่มีรูปแบบและแนวทางที่ชัดเจนสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ น้อย

1) ประเภททรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ คือ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติทั่วไป ของหมู่บ้าน สวนสมรมที่อยู่เชิงเขา และทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดที่อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง โดยเฉพาะสภาพธรรมชาติตามเส้นทางเดินขึ้นยอดเขาหลวง อันเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดจากการจัดการของประชาชนในหมู่บ้านเอง

2) ประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ

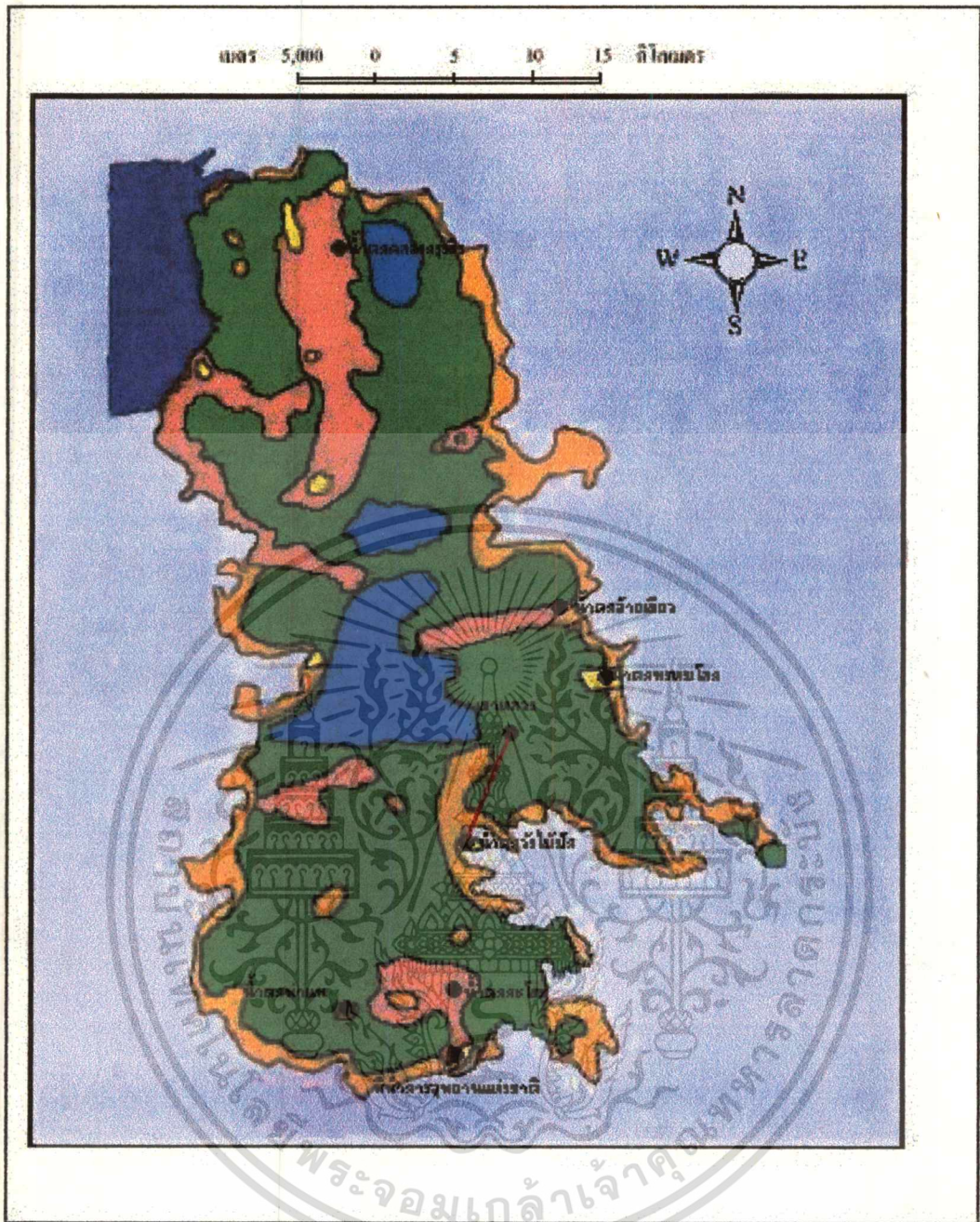
ประวัติของหมู่บ้านคีรีวงที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 พอจะชี้ให้เห็นได้ว่า วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านคีรีวง มีความสำคัญและเด่นชัด จนเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว และชักนำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นได้

ซึ่งจากการศึกษาของศูนย์วิจัยป่าไม้คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในโครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศในกรณีภาคใต้ (2538 : 6-11 ถึง 6-22) พบว่า อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงทั้งทางด้านสภาพโดดเด่นของระบบนิเวศและสังคมพืชธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม มีแนวโน้มสูงในการพบเห็นสัตว์ป่า และเป็นแหล่งรวมพืชและสัตว์หายาก ประกอบกับการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง (ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง : 20) ที่ให้ประชาชนและองค์กรทุกระดับในท้องถิ่นที่มีพื้นที่ติดต่อกับแนวเขตอุทยานฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการอนุรักษ์ทรัพยากรของอุทยานฯ จึงทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่นี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว เมื่อพิจารณาจากสาเหตุที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องลงทุนในพื้นที่ชนบททั้ง 6 ประการ ดังได้กล่าวไว้ในหัวข้อ 2.3.1.5 แล้วนั้น สำหรับในพื้นที่นี้ สามารถที่จะกล่าวถึงสาเหตุที่สำคัญได้ 3 ประการ ดังนี้ คือ

1. รัฐบาลโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมองเห็นรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวในพื้นที่นี้ได้เป็นอย่างดี
  2. เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม
  3. เป็นพื้นที่ที่สามารถรวมเอาชุมชนท้องถิ่นเข้ามาไว้ในแผนพัฒนาได้
- ด้วยความพร้อมทางด้านศักยภาพของพื้นที่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน ผลจากการประชาสัมพันธ์ ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และความอุดมสมบูรณ์ของสภาพพื้นที่ จึงเป็นที่นิยมกันในหมู่ของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้ผู้เกี่ยวข้องมองข้ามปัญหาที่มีอยู่เดิม และไม่มีการศึกษา และเตรียมความพร้อมในการจัดการกับปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้น ดังนั้นในการศึกษาดังนี้จะได้กล่าวถึงลักษณะของปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภท กล่าวคือ

5.1.2.1 ลักษณะและปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวประเภททรัพยากรธรรมชาติ

ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ คือ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง และการเที่ยวชมสวนสมรม จากการศึกษาพบว่าพื้นที่สวนสมรม และเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวงนั้น มีทั้งพื้นที่ที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง และพื้นที่ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง โดยในที่นี้จะกล่าวถึงพื้นที่ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง (ภาพที่ 5.1)

สัญลักษณ์

 เขตบริการ	 เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ
 เขตเพื่อการพักผ่อนและการศึกษาหาความรู้	 เขตผนวก
 เขตสงวนสภาพธรรมชาติ	 เขตกิจกรรมพิเศษ
 เขตหวงห้าม	● แหล่งท่องเที่ยว
	— เส้นทางศึกษารวมชาติยอดเขาหลวง

ภาพที่ 5.1 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวและการแบ่งเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

ที่มา : สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2540

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1) พื้นที่

เนื่องจากการเดินป่าจากหมู่บ้านคีรีวงขึ้นยอดเขาหลวงนั้น จะต้องเข้าเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงทางด้านหมู่บ้านคีรีวง โดยเส้นทางทางการเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวงนั้น จะเริ่มต้นที่บริเวณน้ำตกวังไม้ปึก จนกระทั่งถึงยอดเขาหลวง และผ่านพื้นที่สวนสมรม หากพิจารณาตามการจัดแบ่งเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงแล้ว จะเห็นได้ว่า จุดเริ่มต้นบริเวณน้ำตกวังไม้ปึกนั้น อยู่ในเขตพื้นที่บริการ เส้นทางเดินระหว่างบริเวณน้ำตกวังไม้ปึกจนถึงยอดเขาหลวง จะผ่านเขตพื้นที่พุทธมณฑล ส่วนยอดเขาหลวงอยู่ในเขตสงวนสภาพธรรมชาติ

สำหรับเขตบริการนั้นเป็นบริเวณที่อนุญาตให้ สาธารณชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้อยู่แล้ว ส่วนเขตพื้นที่พุทธมณฑล ก็เป็นเขตที่ทางอุทยานฯ อนุญาตให้ประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้อยู่แล้วเช่นกัน แต่สำหรับเขตสงวนสภาพธรรมชาตินั้น ตามนโยบายการบริหารงานอุทยานแห่งชาติตอนที่ 4 นโยบายจำแนกเขตการจัดการ (ข้อ รุ่งพงศ์ทรัพย์ และพิชา พิทยขจรกุล 2532 : 18-22) กล่าวไว้ว่า

...เขตสงวนสภาพธรรมชาติ (Protective zone) หมายถึง เขตที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ดีเด่นสมบูรณ์ ควรแก่การรักษาไว้ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติตลอดไป หากจะให้มีการใช้พื้นที่ก็ต้องเป็นเฉพาะกรณีที่เห็นว่า ไม่ก่อความเสียหายให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติชนิดใดๆ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่การท่องเที่ยวเยี่ยมชมพื้นที่ในเขตนี้เป็นอันต้องห้าม การเข้าไปพักผ่อนในเขตนี้จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ และต้องหลีกเลี่ยงการใช้พื้นที่ซ้ำซาก เพื่อป้องกันมิให้ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นได้รับความเสียหายมากจนเกินไป จนยากที่จะฟื้นฟูให้กลับคืนดีดังเดิมได้อย่างรวดเร็ว...

จะเห็นได้ว่า ในบริเวณยอดเขาหลวงซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตสงวนสภาพธรรมชาตินั้น ก็สามารถเข้าไปท่องเที่ยวได้ โดยการขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ ส่วนเส้นทางเดินที่อยู่ในเขตพื้นที่พุทธมณฑลนั้น ไม่ได้มีข้อห้ามในการท่องเที่ยวอยู่แล้ว เพียงแต่มีข้อควรปฏิบัติที่แตกต่างกันเท่านั้น

ในบริเวณยอดเขาหลวง มีสภาพทางธรรมชาติของพื้นที่อันมีขนาดจำกัด เป็นตัวกำหนดขีดความสามารถในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวไม่เกิน 15 คน เนื่องจากสภาพขนาดพื้นที่สำหรับกางเต็นท์มีจำนวนจำกัดเพียงเท่านั้น ในช่วงฤดูแล้งที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวงเป็นจำนวนมาก จะมีนักท่องเที่ยวเดินทาง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผ่านเส้นทางเดิมเกือบทุกวัน รวมทั้งขึ้นไปกางเต็นท์บนยอดเขาหลวงอยู่เป็นประจำ เพราะขนาดพื้นที่มีจำนวนจำกัด จึงต้องกางเต็นท์ในบริเวณพื้นที่เดิม ทำให้เกิดการใช้พื้นที่ซ้ำซาก ซึ่งขัดกับนโยบายการบริหารอุทยานแห่งชาติที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ผลที่เกิดจากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวร่วมกันเป็นจำนวนมากในฤดูแล้ง ทำให้สภาพธรรมชาติตามแนวทางเดินไม่มีโอกาสได้ฟื้นตัว จนกว่าจะถึงฤดูฝนซึ่งนักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินผ่านเส้นทางนี้ได้ เนื่องจากสภาพภูมิอากาศและสภาพธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินป่าตามเส้นทางนี้เท่าที่นั้น ธรรมชาติจึงจะมีโอกาสได้ฟื้นตัว นับว่ายังมีผลคืออยู่บ้างที่ในภาคใต้ของประเทศไทยมีฝนตกค่อนข้างมากและยาวนาน อันเป็นอุปสรรคในการเดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทางนี้ ช่วยให้ธรรมชาติมีช่วงระยะเวลาในการฟื้นตัวอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ดี การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวโดยทางอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ควรจะดำเนินการอย่างจริงจังและเข้มงวดมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูแล้ง เพื่อเป็นการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และยาวนานที่สุด

2) ทรัพยากร

จากการศึกษาของสำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บท และการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (2540) และเอกสารอัดสำเนาของที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวงพบว่า พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีพืช และสัตว์ป่าที่อุดมสมบูรณ์มาก และยังพบว่ามีพืชและสัตว์ป่าหลายชนิดที่หายาก ใกล้จะสูญพันธุ์ และบางชนิดพบได้แห่งเดียวในประเทศไทย โดยพืชที่หายากได้แก่ เต่าร้างยักษ์ และหวายชนิดต่างๆ โดยเฉพาะเต่าร้างยักษ์ เป็นพืชที่อาจสูญพันธุ์ได้ ถ้าสภาพนิเวศเปลี่ยนแปลงไป ส่วนสัตว์ป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์ได้แก่ เลียงผา ชะนีธรรมดา เสือดำ สมเสร็จ นกชนหิน เป็นต้น ชนิดที่หายากได้แก่ เต่าจักร กูหลาม ปากเปิด กบตะนาวศรี เป็นต้น และมีสัตว์บางชนิดที่พบเฉพาะบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาหลวงแห่งเดียวในประเทศไทย ได้แก่ กูลายสามมลายู และกบเขาทองลาย นอกจากนี้ยังพบว่ามีสัตว์บางชนิดที่พบได้เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ได้แก่ จิ้งจกนิ้วยาว ตุ๊กแกป่าโคนนิ้วติด จิ้งเหลนเรียวปีกชนิดได้ กูเขี้ยวแดงลาย และเขี้ยวคูดงศุกข์

พืชและสัตว์ป่าหลายชนิด ที่อยู่ในบริเวณที่มีความสูงมากกว่า 1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเลนั้น มีลักษณะเฉพาะตัว ถ้าสภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจะไม่สามารถปรับตัวได้ ทำให้ง่ายต่อการสูญพันธุ์

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากร และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว จะพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่นี้มีความเสี่ยงต่อการทำลายทรัพยากรสูงมาก เนื่องจากพื้นที่ที่ใช้สำหรับเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวงนั้น เริ่มต้นตั้งแต่ที่ราบบริเวณหมู่บ้านคีรีวง ไปจนถึงกระทั่งป่าที่มีระดับความสูง 1,835 เมตร จากระดับน้ำทะเล นั้น เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หมายถึงเป็นการเดินทางผ่านป่าทุกระดับความสูง และยังไม่มีการวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นมาจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่นี้อย่างละเอียด ในขณะที่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังคงดำเนินอยู่ต่อไป ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายต่อพื้นที่เป็นอย่างมาก เนื่องจากตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (บทที่ 2) นั้นมีอยู่ข้อหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่ตามมา และพยายามลดผลกระทบนั้นให้ได้มากที่สุด

3) ขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว

ในปัจจุบันพบว่า อุทยานแห่งชาติเขาลง และชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ใช้ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ซึ่งมีขนาดจำกัด เป็นเกณฑ์ในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ แต่ยังไม่มีการศึกษาขีดความสามารถทางด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งที่ตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนั้น (บทที่ 2) จะต้องพิจารณาถึงขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัญหาใหม่ที่ยังไม่ได้มีมาตรการในการป้องกันและแก้ไขแต่ประการใด ในขณะที่ปัญหาเดิมที่ได้กล่าวถึงในข้อหวัข้อข้างต้นมาแล้วก็ยังคงอยู่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจึงน่าจะนำมาพิจารณาในการป้องกัน และแก้ไขต่อไป

5.1.2.2 ลักษณะและปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวประเภททรัพยากรด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ

ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้คือ การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน การเที่ยวชมสวนสมรม และการพักอาศัยกับชาวบ้านในรูปแบบ home stay จากบทที่ 2 หนึ่งในเป้าหมายของระบบที่การพัฒนาแบบยั่งยืนสามารถตอบสนองได้ คือ เป้าหมายของระบบสังคม อันหมายถึง การนำไปสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีสถาบันที่ยั่งยืนยาวนาน มีความเป็นธรรมในสังคม และมีส่วนร่วมจากผู้คนต่างๆ ในสังคม สิ่งซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปนี้ คือ ปรากฎการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในสังคมในพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีลักษณะบางอย่างที่ยังขัดแย้งกับแนวคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืน

1) สังคมและวัฒนธรรม

สังคมของชุมชนบ้านคีรีวง มีลักษณะความเป็นอยู่แบบเครือญาติ ประกอบอาชีพหลัก คือ การทำสวนสมรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานจากบรรพบุรุษ สวนสมรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำเกษตรกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ สามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้ได้ยาวนาน

เมื่อมีการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะเข้ามาสัมผัสพบปะในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ สิ่งที่เห็นได้ชัด คือ การรบกวนเวลาในการทำสวนของชาวบ้าน การเปลี่ยนแปลงพันธุ์พืชในสวนสมรม เพื่อสนองความต้องการของตลาด และนักท่องเที่ยว รวมไปถึงการใช้สารเคมีในสวนสมรมนั้น นอกจากจะเป็นการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพแล้ว ยังเป็นการสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ท้องถิ่น และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนด้วย

2) ทรัพยากร

ชาวบ้านในหมู่บ้านคีรีวงพึ่งพาทรัพยากรจากอุทยานแห่งชาติเขาลงในการดำรงชีวิตมาอย่างยาวนาน เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ทรัพยากรที่นักท่องเที่ยวต้องใช้ เป็นทรัพยากรเดียวกันกับที่ชาวบ้านต้องใช้ เช่น น้ำ อาหาร ของป่า บางชนิด เป็นต้น ซึ่งแต่เดิมนักท่องเที่ยวจะประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งอยู่แล้ว เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ทำให้ปัญหาเหล่านี้รุนแรงมากขึ้น และอาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรชนิดอื่นเพิ่มขึ้นอีกได้ ถ้าหากจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างควบคุมไม่ได้ เพราะขณะนี้ยังไม่มีมาตรการใดๆ ในการควบคุมปริมาณ และกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ อย่างจริงจัง

ทรัพยากรอีกประเภทหนึ่ง คือ ทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรม สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต่อการเปลี่ยนแปลง เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามวิวัฒนาการของสังคมนั้นๆ ในขณะที่นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเห็นรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมแบบเดิม และมองข้ามไปว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้วย

3) ชีตความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว

ชีตความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ มีลักษณะคล้ายคลึงกับหัวข้อ 5.1.2.1 กล่าวคือ การประเมินชีตความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ประเมินจากสภาพกายภาพ อันได้แก่ จำนวนบ้านพักที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เท่านั้น ไม่ได้มีการประเมินทางด้านอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์และปัญหาระหว่างอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดการโดยชุมชนบ้านคีรีวงนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ควรนำมาพิจารณาให้ละเอียด เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จำเป็นต้องกระทำในพื้นที่ที่จัดว่ามีความเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ หากไม่สามารถควบคุมให้เป็นไปตามหลักการ หรือแนวทางที่เหมาะสมถูกต้องแล้ว โอกาสที่จะเกิดผลกระทบโดยตรงต่อระบบนิเวศธรรมชาติจะมีสูงมาก จึงควรระมัดระวังในการควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด ผลในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัญหาของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดการโดยชุมชนบ้านคีรีวง แสดงได้ดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัญหาของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดการโดยชุมชนบ้านคีรีวง

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
การเดินทางไปศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน - นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด - สร้างรายได้ให้กับชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ระบบนิเวศของพื้นที่ต้องเสียไป
การศึกษาวีดิทัศน์วีดิชุมชน และพักอาศัยอยู่กับชาวบ้านในรูปแบบ home stay	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน - นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด - สร้างรายได้ให้กับชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยวถ่ายทอดวัฒนธรรมของตนให้กับชุมชนทั้งโดยตั้งใจ และไม่ตั้งใจ ทำให้รูปแบบสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของวัตถุนิยมมากขึ้นเป็นสังคมที่พึ่งตนเองได้น้อยลง ซึ่งขัดแย้งกับลักษณะของการพัฒนาแบบยั่งยืน - ชุมชนกลายเป็นสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวในการเข้ามาเยี่ยมชม และศึกษา

5.2 วิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น จะต้องไม่พยายามมุ่งเน้นการพัฒนามากเกินไป และจะต้องไม่มองข้ามสิ่งเหล่านี้ คือ ลักษณะที่สามารถเอื้ออำนวยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย สามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมไว้ได้ สามารถให้ผลผลิตทางการเกษตรที่ต่อเนื่องยาวนาน จำกัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ และที่สำคัญคือ ต้องเป็นการพัฒนาที่พึ่งตัวเองได้ ในบทที่ 2 ได้กล่าวแล้วว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จะต้องพยายามเปลี่ยนตำแหน่งของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด จากในฐานะของผู้รับ ให้กลับมาเป็นผู้รุกที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

หากพิจารณาภาพที่ 2.1 อีกครั้ง จะพบว่า คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ให้ไว้โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนั้น เป็นคำจำกัดความที่ค่อนข้างไปทางผู้รับมากกว่าผู้รุก และเป็นแนวทางที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นำเสนอให้กับหมู่บ้านคีรีวงนำไปปฏิบัติ ซึ่งได้ผลกระทบบางด้านลบตามมาอีกมากมาย ดังจะได้กล่าวต่อไป และสามารถแบ่งแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยหมู่บ้านคีรีวงออกเป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้

5.2.1 การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งสองประเภทของหมู่บ้านคีรีวง และอุทยานแห่งชาติเขาลวงนั้น ได้รับการจัดการจากองค์กรชุมชนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ในรูปแบบของกิจกรรมที่ต่างกัน โดยสามารถแยกออกได้เป็น 2 กิจกรรมอย่างชัดเจนดังนี้คือ

5.2.1.1 การเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาลวง

กิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาลวง เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรบุคคล ทั้งลูกหาบและคนนำทาง ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ การท่องเที่ยวตามกิจกรรมนี้ต้องค้างแรมในป่า ก่อไฟเพื่อประกอบอาหาร และป้องกันสัตว์เข้ามาทำร้าย

“...ตอนอยู่บนเขา เวลาหุงข้าว ทำกับข้าว ลูกหาบกับคนนำทาง จะหาพื้นที่เป็นไม้แห้งๆ บนเขา เอามาก่อไฟ...” (ปาริชาติ นักท่องเที่ยว หญิง อายุ 35 ปี สันทนาการกลุ่มนักท่องเที่ยว)

“...หน้าฝนไม่อยากพานักท่องเที่ยวขึ้น เพราะว่าผลไม้ในสวนเยอะ ไม่มีเวลาจะทำอยู่แล้ว และทางลื่นมาก เวลาเดินขึ้นเขาจะอันตราย ที่สำคัญคือหาไม้พินลำบาก...” (สมบัติ ชาวบ้าน ชาย อายุ 40 ปี สันทนาการกลุ่มชาวบ้าน)

และขณะที่มีการค้างแรมบนยอดเขานอกจาก เป็นการใช้พื้นที่ซ้ำซากดัง
ได้กล่าวมาแล้ว จากการสำรวจและสัมภาษณ์พบว่า มีการตัดต้นไม้บางจุดที่อยู่ในบริเวณยอดเขา
หลวง เนื่องจากต้นไม้เหล่านั้นบังทิวทัศน์ ซึ่งนับว่าเป็นการทำลายสภาพธรรมชาติ

“... นักท่องเที่ยวขึ้นเขาหลวง ทำลายธรรมชาติ ชยะเยอะ พวกถุง
พลาสติก แล้วยังทำลายต้นไม้ต้นหญ้าด้วย...” (บังอร ชาวบ้าน หลิง อายุ 35 ปี
สัมภาษณ์ระดับลึก)

จะเห็นได้ว่า ไม้ที่นำมาใช้เป็นไม้พืน เป็นไม้ที่หามาจากพื้นที่อุทยานฯ
และการตัดต้นไม้บนยอดเขาหลวงเพราะบังทิวทัศน์นั้น เป็นการทำอันตรายต่อไม้ นอกจากนั้น
ควันไฟและความร้อนที่เกิดจากการก่อไฟ จะรบกวนพืชและสัตว์ป่าในบริเวณรอบๆ ด้วย รวมไปถึง
การทิ้งขยะในเขตพื้นที่อุทยานฯ หากพิจารณาตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
มาตรา 16 (2) ซึ่งมีใจความดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และ (17) (18)

มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด...

(17) ส่งเสียงอื้อฉาว หรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือด
ร้อนรำคาญแก่คน หรือสัตว์

(18) ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งต่างๆ ในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น...

ดังนั้นการกระทำดังกล่าว จึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อพระราชบัญญัติ
อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 (2) และ (17) (18) ซึ่งมีบทลงโทษในมาตรา 24 และ
มาตรา 26 ซึ่งใจความดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และทางอุทยานฯ ก็ยังไม่ได้มีมาตรการใดๆ ที่จะ
จัดการกับการกระทำเหล่านี้ แต่ได้มีการปรึกษาและพิจารณาร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ
และผู้นำชุมชนถึงการแก้ปัญหาในเรื่องนี้แล้วว่า

“...ต่อไป จะไม่ให้พักบนยอดเขาหลวงแล้ว โดยทางอุทยานฯ เป็นผู้
กำหนดเส้นทางเดินให้ และมีที่พัก ที่หุงข้าว ที่ชัดเจน ไม่ใช่ไม้ในป่า แต่จะใช้เชื้อ
เพลิงที่เตรียมไป...” (ประสาน ผู้นำชุมชน ชาย อายุ 40 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ)

อาจกล่าวได้ว่า แนวความคิดนี้เป็นความพยายามในการเปลี่ยนตนเอง
ให้เป็นผู้รุกแทนการเป็นผู้รับ ของหน่วยงานที่เป็นผู้จัดการในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ว่าได้ (ตาม
แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2) แต่ต้องพิจารณาว่า จุดพัก
แรมควรจะเป็นบริเวณใดจึงจะเหมาะสม และรบกวนธรรมชาติน้อยที่สุด อีกทั้งเชื้อเพลิงที่นำขึ้นไป

จะต้องไม่ก่อกมลภาวะให้กับสภาพแวดล้อม ซึ่งจะต้องมีการศึกษากันโดยละเอียด ก่อนที่จะมีการกำหนดเป็นมาตรการสำหรับบังคับใช้ และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ จะต้องนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติได้จริง เพื่อเป็นการสร้างผลตอบแทนให้กับสภาพแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม เพราะแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เสนอนั้น จะต้องควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้อยู่ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เท่านั้น

จากข้อเสนอแนะสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวง ของชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์บ้านศรีวงนั้น ในข้อที่หนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ต้องมีการรวมกลุ่มไม่น้อยกว่า 5 คน และไม่เกิน 10 คน (เฉพาะนักท่องเที่ยว) และไม่เกิน 15 คน รวมทั้งลูกหาบและคนนำทาง” จากการสำรวจพบว่า ในบางครั้งมีจำนวนคนเกินกว่า 15 คน ตามที่ได้กำหนดไว้ทำให้เกิดความแออัด และเป็นอันตรายต่อสภาพธรรมชาติเพิ่มขึ้น ดังนั้นทางชมรมฯ ซึ่งเป็นผู้ตั้งข้อเสนอนี้ ควรที่จะดำเนินงานตามอย่างเคร่งครัดในการจัดจำนวนนักท่องเที่ยว

5.2.1.2 การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และพักอาศัยอยู่กับชาวบ้านแบบ home stay

กิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชนนั้น เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้สภาพสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ และชาวบ้านในหมู่บ้านศรีวงได้ใช้จุดเด่นโดยการจัดพักแรมแบบ home stay มาเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การอาบน้ำในลำธาร การรับประทานอาหารเช้าพื้นเมือง การใช้ชีวิตอยู่แบบชาวสวนซึ่งเป็นวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพ แม้กระทั่งภาษาที่ใช้ในการพูดจา สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวด้านสังคม ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2

โดยหลักการแล้ว home stay เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นถึงความเรียบง่าย และลดการพึ่งพาแบบวัตถุนิยม แต่ในสภาพที่เป็นจริงแล้ว เมื่อนักท่องเที่ยวเป็นผู้นำรายได้มาให้กับชาวบ้านเจ้าของชุมชน และวัฒนธรรม การพยายามตอบสนองความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว จึงเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้าน กับนักท่องเที่ยว มากกว่าที่นักท่องเที่ยวจะเป็นผู้เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้าน นั่นคือ มีการเรียนรู้ เลียนแบบ วัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งยังผลให้สภาพสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวบางคนไม่พยายามที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้าน แต่พยายามที่จะให้ชาวบ้านเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมของตน โดยการเรียกร้องถึงความสะดวกสบายมากกว่า จากการสำรวจและสัมภาษณ์พบว่า วัฒนธรรมบางอย่างที่นักท่องเที่ยวไม่ต้องการจะเรียนรู้ แต่ต้องการให้ชาวบ้านสนองตอบนั้น ได้แก่ ภาษาพูด (ภาษาไทยถิ่นใต้) อาหาร และในบางกรณีรวมไปถึงที่พักด้วย

“...เหนื่อยมากตอนเดินในสวน ไม่อยากให้คนพาเที่ยวพูดได้ ฟังไม่ออก รู้สึกแปลก และก็สนุกดี ไม่เคยเห็นอะไรแบบนี้มาก่อน...” (ประสงค์ นักท่องเที่ยวชาย อายุ 32 ปี สนทนากลุ่มนักท่องเที่ยว)

“...พูดไทยได้ แต่ฟังภาษาได้ไม่ออก ผู้คนที่นี้มีน้ำใจดี สนุก คิดว่าถ้ามีโอกาสจะมาอีก ที่นี่สวยและแปลก ...ชอบผลไม้ไทย เงาะ มังคุด ฝรั่งสด จำปาตะกอลิ่นแรง ทูเรียนเหม็น...” (เดวิด นักท่องเที่ยวชาย อายุ 47 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...วันนั้นนอนหน้า อาหารต่างๆไปก็กินได้ ไม่ค่อยมีปัญหา แต่ก็พกขนมปังมาเยอะเหมือนกัน เพราะไม่แน่ใจว่า อาหารที่นี่เราจะกินได้ทุกมื้อหรือเปล่า...” (ปาริชาติ นักท่องเที่ยวหญิง อายุ 35 ปี สนทนากลุ่มนักท่องเที่ยว)

“...ไม่ชอบพูดกลาง จะพูดก็ต่อเมื่อพูดกับอาจารย์ที่โรงเรียนเท่านั้น ถ้าอยู่ที่อื่นไม่กล้าพูดเลย เขากับนักท่องเที่ยวก็ไม่พูด ยิ่งถ้าเป็นฝรั่งก็คุยกันไม่รู้เรื่องเลยกับคนไทยก็เหมือนกัน เราพูดกลางไม่ชัด พอพูดได้นักท่องเที่ยวก็ไม่ค่อยฟังเรา...” (อิทธิ ชาวบ้าน ชาย อายุ 18 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...เป็นคนคอยจัดการว่าจะให้ใครพักบ้านใคร และนักท่องเที่ยวคนไหนไม่กินอะไร...เรื่องภาษาพูดก็เหมือน เขาเข้ามาศึกษาวิถีชีวิตเรา เขาก็ต้องพยายามปรับตัวเข้าหาเรา ไม่ใช่ให้เราปรับตัวเข้าไปหาเขา...” (สรารุช ชาวบ้านชาย อายุ 27 ปี สนทนากลุ่มชาวบ้าน)

ความพยายามในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวนั้น ในบางครั้งเป็นการกระทำที่ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส และเกิดการเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นดังกล่าวมาแล้ว ในบทที่ 2 และยังเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันเองภายในชุมชนด้วย เมื่อนักท่องเที่ยวมีทางเลือกที่สะดวกสบายกว่าการพักอาศัยแบบ home stay เมื่อมีผู้ได้รับผลประโยชน์ เมื่อมีผู้เสียผลประโยชน์ ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น ซึ่งถ้าชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ไม่สามารถควบคุมหรือจัดการได้แล้ว รูปแบบการท่องเที่ยวโดยรวมของชุมชนจะเสียไป เพราะจากการสำรวจพบว่า มีการสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในลักษณะของรีสอร์ท ให้นักท่องเที่ยวพักอาศัยเป็นการส่วนตัว และดำเนินการเก็บค่าเช่าจากนักท่องเที่ยวโดยตรง ไม่ผ่านชมรมฯ ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สะดวก และสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม แต่สร้างความขัดแย้งให้กับชาวบ้านในชุมชนบางกลุ่มด้วย

"...บ้านท่าหา มีรีสอร์ท กำลังจะสร้างเพิ่ม แต่ยังไม่ได้สร้าง...ชาวบ้านเดี๋ยวนี้แต่งตัวเป็นแบบคนเมืองมากขึ้น..." (บังอร ชาวบ้าน หญิง อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

"...นักท่องเที่ยวเข้ามาเยอะ รับไม่ไหว กำลังจัดตั้งของบประมาณก่อสร้างที่พักให้พักได้ 40-50 คน...หรือถ้ามีรีสอร์ทเป็นขนำ..." (ประสาน ผู้นำชุมชน ชาย อายุ 40 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

"...มีบ้านให้นักท่องเที่ยวอยู่หลายหลังแล้ว เราเป็นคนดูแล ทำกับข้าวให้...มีนายทุนหลายคนเข้ามาติดต่อให้สร้างบ้านพักแบบนี้เพิ่มขึ้นอีกหลายๆ หลังแล้วให้เราเป็นคนดูแล แต่เราไม่เอา เพราะเห็นว่าไม่อิสระในการรับนักท่องเที่ยวว่าจะรับหรือไม่รับ บางคนเราก็ให้อยู่ฟรี บางทีก็ลดราคา ถ้ามีนายทุนมาลงทุนเราทำอย่างนี้ไม่ได้..." (อาทิตย์ ชาวบ้าน ชาย อายุ 42 ปี สนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว)

"...คนที่นี้เป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ที่มีบ้านให้นักท่องเที่ยวพักแบบ home stay นะ ไม่ค่อยชอบคุณอาทิตย์ กับคุณมณฑา เท่าไหร่ เพราะว่าบ้านหลังเล็กๆ ที่ คุณอาทิตย์ กับคุณมณฑาสร้างให้นักท่องเที่ยวอยู่นั้น ทำเป็นคล้ายรีสอร์ท ทำให้เสียวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชาวบ้านแบบ home stay ไป แต่ว่าในความเห็นของเราเอง คิดว่าไม่ผิดอะไร เพราะถ้าใครจะพักแบบ home stay ก็พักได้ หรือถ้าใครจะพักแยกต่างหากอย่างบ้านของคุณอาทิตย์ กับคุณมณฑา ก็ไม่น่าจะมีปัญหา...คนที่ยังมองว่า ไม้ที่เอามาสร้างบ้านพัก เอามาจากป่าหรือเปล่า เลยไม่ค่อยชอบรีสอร์ทของคุณอาทิตย์ กับคุณมณฑานัก..." (อรุณี นักท่องเที่ยว หญิง อายุ 28 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

ปฏิเสธไม่ได้ว่า รายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่ได้มาง่ายกว่าสะดวก และรวดเร็ว ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน จะรบกวนวิถีชีวิตส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนรู้สึกถูกรบกวน หรือในบางกรณี ชาวบ้านได้ละทิ้งอาชีพดั้งเดิมของตนมาหารายได้จากการท่องเที่ยวแทน ทำให้รูปแบบสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนเสียไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“...ชาวบ้านจะทำสวน หน้าผลไม้จะมีปัญหาในการรับนักท่องเที่ยว...”
(ประสาน ผู้นำชุมชน ชาย อายุ 40 ปี สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

“...ไม่ค่อยได้ไปสวน ถ้ามีนักท่องเที่ยวมา จะอยู่บ้านตลอด เพราะต้องคอยทำอาหารให้นักท่องเที่ยว แล้วก็หาของมาบริการ...” (มณฑา ชาวบ้าน หญิง อายุ 38 ปี สนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว)

“...เวลาทำงานในสวนเยอะมากๆ จะเข้าสวนกันหมด หยุดทำผ้ามัดย้อมชั่วคราว ยกเว้นถ้ามีสถานีโทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนเข้ามาขอถ่ายทำจึงจะหยุดงานสวนลงมาสาธิตให้ชม!...” (ปราณี ชาวบ้าน หญิง อายุ 30 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

ที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะได้มีความพยายามในการเปลี่ยนสถานภาพของตนเอง จากผู้รับไปเป็นผู้รุกของของหน่วยงานที่เข้ามาจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านคีรีวงบ้างแล้ว ในบางเรื่อง แต่สำหรับนักท่องเที่ยวแล้ว ตัวของนักท่องเที่ยวเอง ยังมีความพยายามในการเปลี่ยนสถานภาพของตนเองให้เป็นผู้รุกร้อยมาก และหน่วยงานที่เป็นฝ่ายจัดการก็ยังไม่ได้มุ่งเน้นที่จะให้มีการเปลี่ยนสถานภาพของนักท่องเที่ยวให้เป็นผู้รุกด้วยเช่นกัน

สำหรับนักท่องเที่ยวแล้ว เมื่อคิดที่จะเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเตรียมความพร้อมให้กับตนเองทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ในการที่จะต้องเผชิญกับความยากลำบาก หรือความเป็นอยู่ที่ไม่สะดวกสบาย ต้องพยายามควบคุมการกระทำ หรือความพฤติกรรมของตนเอง ไม่ให้รบกวนต่อสถานที่ท่องเที่ยว และสังคมของชุมชนนั้นๆ เช่น การดื่มเบียร์ ดื่กลอง ร้องเพลง ส่งเสียงดัง เป็นต้น หากไม่สามารถเตรียมความพร้อม และปฏิบัติตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้แล้ว ควรจะเปลี่ยนตัวเองไปเที่ยวในรูปแบบอื่น หรือสถานที่อื่นที่เหมาะสมกว่าแทน ไม่เช่นนั้นแล้ว จะเกิดการรบกวนต่อสภาพแวดล้อม และสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น รวมทั้งทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสียไป ผลจากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 5.3

“...ช่วงหน้าแล้ง ไม่มีผลไม้ จะเป็นคนพานักท่องเที่ยวขึ้นเขาหลวง...นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มก็แต่ละแบบ ชอบบ้างไม่ชอบบ้างก็เลือกไม่ได้ ถ้าเป็นพวกชอบลองดี ว่าขึ้นเก่ง ขึ้นมาแล้วทุกเขา เราจะแก้งนำทางเร็วๆ ยิ่งตรงไหนโหดๆ จะยิ่งเดินเร็ว นักท่องเที่ยวบางกลุ่มไม่ยอมรับผิดชอบสัมภาระของตัวเอง เอามาให้ลูกหาบถือ ลูกหาบก็ต้องช่วย ทั้งๆ ที่ไม่ใช่หน้าที่ ลำบากใจ บางกลุ่มก็ไม่ช่วยทำอะไรเลย ก่อไฟ เอน้ำ ทำกับข้าว กางเต้นท์...เคยนำทางไปแล้วมีนักท่องเที่ยวผู้หญิงคนหนึ่ง หล่นลงไปในหุบผามหาสดำ ดีที่ค้างต้นไม้ ไม่งั้นไม่รอด...กลุ่มนัก

ท่องเที่ยวที่มีแต่ผู้หญิงเราจะลำบาก เพราะว่าคนนำทางและลูกหาบจะต้องแบ่งหน้าที่กันลงไปเอาน้ำ 3 คน อีก 3 คน อยู่เป็นเพื่อนนักท่องเที่ยว...” (สมบัติ ชาวบ้าน ชาย อายุ 40 ปี สนนากลุ่มชาวบ้าน)

“...ตอนขาขึ้น รับผิดชอบแต่สัมภาระของตนเอง คือกระเป๋าเสื้อผ้า และของใช้ส่วนตัว ส่วนเดินที่ ภูเขา และอาหาร ลูกหาบจะเป็นคนรับผิดชอบให้อาหารลูกหาบก็เป็นคนทำ ให้ โดยต้องลงไปเอาน้ำมาทำอาหารกลุ่มหนึ่ง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งอยู่เป็นเพื่อนเรา เพราะว่าทางลงไปเอาน้ำ ใช้เวลาไปกลับ ½ ชั่วโมง เป็นอย่างน้อย และเป็นที่มีสัตว์ป่าชุกชุมมาก ...ชอบลานไทร แต่กลัวหุบผามหาสดำ แต่ก็เดินจนถึง ช่วงสั้นไม่แดงทำให้เรารู้สึกว่าโหดที่สุดเท่าที่เคยเที่ยวมา ขากลับลงมา พอเดินลงมาได้ครึ่งทาง ก็บอกลูกหาบว่าไม่ไหวแล้วจริงๆ ลูกหาบเลยช่วยถือของลงมาให้ ทุกคนมีน้ำใจ...” (ปรีชาติ นักท่องเที่ยว หญิง อายุ 35 ปี สนนากลุ่มนักท่องเที่ยว)

“...เคยเที่ยวมากเยอะแล้ว ยอมรับเลยว่า เขาหลงนี่ลำบากจริงๆ แล้วก็ขึ้นไม่ถึงด้วย สภาพร่างกายไม่พร้อม กลิ้งตกลงมาเสียก่อน...” (ศิริ นักท่องเที่ยว ชาย อายุ 37 ปี สนนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว)

“...มีคนมาพักที่บ้านพัก แล้วเราก็ต้องเดินไปซื้อเบียร์ที่ร้านขายของที่ทำหาที่ละมากๆ เลยตกลงกันว่า จะทำร้านขายอาหาร ขายเบียร์ที่ข้างๆบ้านเสียเลย...” (อาทิตย์ ชาวบ้าน ชาย อายุ 42 ปี สนนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว)

“...จบ ม.3 แล้วจะออกมาช่วยพ่อแม่ทำสวน ขายของ เพราะที่บ้านกำลังจะมีร้านขายเบียร์...” (กนกพร ชาวบ้าน หญิง อายุ 13 ปี สัมภาษณ์ระดับเล็ก)

“...นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักเราเลือกไม่ได้ บางทีก็พอใจ บางทีก็ไม่พอใจ แต่ต้องต้อนรับ ถ้าได้นักท่องเที่ยวดี จะชอบมากและสนิทสนมมาก จนไปแล้วก็ยังคิดถึง แต่นักท่องเที่ยวบางคนก็ทำให้ไม่พอใจบ้าง...ถ้านักท่องเที่ยวไม่ดีก็พูดอะไรไม่ได้ แต่เสียความรู้สึกที่เราอุตสาหวังดีแต่เขาไม่เห็น...” (มณฑา ชาวบ้าน หญิง อายุ 38 ปี สนนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว)

“...นักท่องเที่ยวที่เข้ามามีทั้งที่น่ารัก และไม่น่ารัก เราเลือกนักท่องเที่ยวไม่ได้ แต่เราปฏิบัติต่อเขาด้วยความเต็มใจ หรือด้วยหน้าที่ก็แล้วแต่พฤติกรรมของ

เขา ถ้าเขามาดี น่ารัก กลับไปแล้วมาใหม่เราก็คบกันเหมือนญาติสนิท แต่บางกลุ่มเราแทบไม่อยากต้อนรับเลย....” (สรารุช ชาวบ้าน ชาย อายุ 27 ปี สทนากลุ่มชาวบ้าน)

ตารางที่ 5.3 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
การก่อไฟโดยใช้ไม้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง	<ul style="list-style-type: none"> - สะดวก ไม่ต้องขนย้าย เพราะหาได้ในป่าตามธรรมชาติ - กลิ่น และควัน อาจเป็นอันตรายน้อยกว่าเชื้อเพลิงสังเคราะห์บางชนิดที่เตรียมไป 	<ul style="list-style-type: none"> - ขัดต่อ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ - ทำลายธรรมชาติ
การก่อไฟโดยใช้เชื้อเพลิงที่เตรียมไป	ไม่เป็นอันตรายต่อสวนต่างๆ ของต้นไม้ที่นำมาใช้ทำเชื้อเพลิง	หากเลือกใช้ไม่เหมาะสม เชื้อเพลิงบางชนิด อาจก่อให้เกิดสารเคมีตกค้างในดิน และในอากาศ ทั้งในตัวเชื้อเพลิงเอง และขณะเผาไหม้
การกำหนดให้มีที่พักแรม และประกอบอาหารเป็นตำแหน่งที่แน่นอน	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้าสามารถกำหนดตำแหน่งพื้นที่ได้เหมาะสม จะช่วยป้องกันธรรมชาติถูกทำลายได้ - สะดวกในการจัดหาที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้ากำหนดตำแหน่งพื้นที่ไม่เหมาะสม จะทำให้ธรรมชาติถูกทำลายในบริเวณที่กว้างออกไปเรื่อยๆ - ถ้าไม่ควบคุมให้เข้มงวด อาจเกิดสิ่งก่อสร้างถาวรขึ้นได้
การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในช่วงฤดูกาลที่กำลังเก็บเกี่ยวผลผลิตในสวนสมรม	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตจากสวนให้กับนักท่องเที่ยว - นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ถึงการประกอบอาชีพของชาวบ้านจริงๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - กระทบเวลาในการทำงานประกอบอาชีพของชาวบ้าน - ติดต่อประสานงานยาก

ถึงที่สุดแล้ว อาจต้องมีการพิจารณาว่า การนำเอาสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ ง่ายต่อการถูกทำลาย มาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในรูปของกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง และการนำเอาสภาพสังคมและวัฒนธรรม มาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในรูปของกิจ

กรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชนนั้น เหมาะสมหรือไม่เพียงใด เพราะรายได้หรือผลตอบแทนที่เกิดจากการท่องเที่ยวตกอยู่กับบุคคลเพียงบางกลุ่ม หรือบางหน่วยงานเท่านั้น ในขณะที่สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรมต้องสูญเสียไป การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมนี้ หากมองในมุมกว้างแล้ว น่าจะมีสาเหตุมาจากการบริหาร และการจัดการแบบรวมศูนย์ ดังที่ เฮฟฟา ชัคคิง และแพททริก แอนเดอร์สัน (อ้างใน ชัยวัฒน์ สถาอานนท์ 2537 : 48-52) ได้กล่าวไว้ตรงกันกับ ยศ สันตสมบัติ (อ้างใน เดือนเพ็ญ ลิ้มศรีตระกูล 2541 : 21-36) ว่า การบริหารแบบรวมศูนย์และรวบอำนาจไว้ในมือของรัฐนั้น เวลากำหนดนโยบาย รัฐไม่เคยลงไปสัมผัสกับพื้นที่ ไม่เคยถามว่าชาวบ้านต้องการอะไร และจัดการทรัพยากรกันอยู่ก่อนแล้วอย่างไร แต่กลับมองว่ารัฐอยากได้อะไร อยากให้เป็นเช่นไร กรณีของชุมชนบ้านคีรีวงก็เช่นเดียวกัน รัฐโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ยังไม่ได้ศึกษาถึงสภาพพื้นที่และชุมชนอย่างละเอียด ก่อนที่จะมีการเริ่มต้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่นี้ ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดในระดับลึก และเกี่ยวพันกับปัญหาด้านอื่นๆ อย่างมากมาย

5.2.2 การจัดการด้านจิตสำนึก

ดังได้กล่าวแล้วในบทที่ 2 การศึกษาและการสร้างจิตสำนึก เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบผจญภัย การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกนั้น จะต้องถ่ายทอดให้กับประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ผ่านทางสื่อต่างๆ เพื่อที่จะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร และสภาพแวดล้อม

5.2.2.1 ความรู้และจิตสำนึกของประชาชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่

จากการศึกษาพบว่า ก่อนที่จะมีการก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงนั้น ทางองค์กรชุมชนในหมู่บ้านคีรีวงได้มีการส่งตัวแทนองค์กรละ 2 คน ไปดูงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงามาแล้ว เพื่อศึกษาถึงรูปแบบและการบริหารจัดการที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม หลังจากที่ได้มีการก่อตั้งชมรมฯ แล้ว ยังมีองค์กรจากภายนอกเข้ามาให้ความรู้อีกเช่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มูลนิธิโกลด์คิมทอง เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกชมรม และผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้ในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชมรมฯ รวมทั้งยังได้สนับสนุนให้ชาวบ้านนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ มาถ่ายทอดความรู้โดยผ่านทางองค์กรชุมชนต่างๆ เช่น กลุ่มมัตถ์ย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง กลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวน เป็นต้น

นอกจากการดูงานและอบรมในเรื่องการบริหารจัดการแล้ว หน่วยงาน และองค์กรชุมชนยังมีการอบรมภาษาอังกฤษให้กับประชาชนในชุมชนที่สนใจ เพราะเป็นสิ่งสำคัญ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อที่ชาวบ้านจะได้สื่อสาร เจรจา ต่อรองกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ได้อย่างไม่เสียเปรียบ แต่การอบรมก็ได้ผลไม่เต็มที่นัก เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานเพียงพอที่จะรองรับการอบรม

“...ไม่ค่อยมีความรู้ภาษาอังกฤษ เมื่อช่วงเดือนกรกฎาคม (2541) ทาง อบต. จัดอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวให้กับประชาชนในหมู่บ้าน อบรม ฟรี ไปอบรมครั้งสองครั้ง แล้วก็ซีเกียจไปอีก เพราะไม่ค่อยรู้เรื่อง ไม่มีพื้นฐาน เลยไม่ค่อยสนใจทำ. ตอนนี้งถ้ามีนักท่องเที่ยวที่เป็นฝรั่งเข้ามาคุย ก็คุยกันไม่รู้เรื่อง แต่ถ้าเป็นฝรั่งที่เข้ามาตัวเอง จะพูดไทยได้...” (มณฑา ชาวบ้าน หญิง อายุ 38 ปี สนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว)

ถึงแม้จะมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาจัดการอบรม และให้ความรู้แก่ประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงในด้านต่างๆ แล้ว จากการสำรวจยังพบว่า จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงนั้น ยังมีอยู่ไม่มากเท่าใดนัก โดยสังเกตได้จากขยะที่ถูกทิ้งอยู่เกลื่อนกลาดในหมู่บ้าน ในสวนสมรม และทางเดินขึ้นเขาหลวง อีกทั้งยังสำรวจพบการล่าสัตว์ การเก็บพันธุ์ไม้จากพื้นที่อุทยานฯ ลงมาปลูกไว้ตามบ้านเรือน และขายให้กับนักท่องเที่ยว

“...พอกกลางคืน ว่างจากงานสวน ก็จะเข้าป่า ยิงหมูสัง หมูป่า ตีผึ้ง เอา น้ำผึ้ง มากินมาขาย หมูป่ากับหมูสังก็เอามากิน...” (อาทิตย์ ชาวบ้าน ชาย อายุ 42 ปี สนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว)

วิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก ที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 นั้น จะต้องกระทำผ่านสื่อต่างๆ ทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อธรรมชาติ สื่อเหล่านี้จะต้องมีคุณภาพที่ดีพอที่จะให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1) สื่อบุคคล ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจัดขึ้น ทั้งการศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวง และการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนนั้น หมายถึง ลูกหาบ คนนำทาง คนนำเที่ยว สื่อบุคคลเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับการอบรมมาแล้วทั้งสิ้น และยังเป็นคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ดังนั้น ความรู้และประสบการณ์จึงมีมากพอที่จะสามารถถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยว แต่จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว พบว่าคุณภาพของสื่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บุคคลเหล่านี้ไม่คงที่ กล่าวคือ มีทั้งที่นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจ ชื่นชม และนักท่องเที่ยวบางคน หรือบางกลุ่มให้ความเห็นว่า ผู้ที่นำเที่ยวเหล่านั้น ไม่ค่อยกระตือรือร้นที่จะอธิบาย หรือพาไปชม ต้องขอร้อง หรือซักถามจึงจะตอบ หรือแนะนำ ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากผู้นำเที่ยวรู้สึกเคยชินกับ สภาพแวดล้อม และทรัพยากร (สัตว์ป่า หรือพันธุ์ไม้ เป็นต้น) เหล่านั้นดี และไม่เห็นเป็นของแปลก หรือน่าสนใจ จึงไม่ได้พาไปชม หรือแนะนำให้แก่นักท่องเที่ยว

“...เคยมาที่นี่ครั้งหนึ่งแล้ว มาขึ้นเขาหลวง เหนื่อยมาก อยากรู้ขึ้นอีก เพราะว่าขึ้นไปคราวที่แล้ว คนนำทางเป็นคนไม่ค่อยพูด ถ้าไม่ถามก็ไม่ค่อยอธิบาย ไม่ชอกช้ำกพาไปดูนั่นดูนี่ อยากรู้ดูด้วยไม้ขนตาสิงโตมาก แต่คนนำทางไม่ได้พา ไปชี้ให้ดู เลยอดดูเลย ไม่เคยเห็นของจริง แล้วก็ไม่ว่ากันว่าด้วยไม้ชนิดนี้มันขึ้นอยู่ที่ ไหน...บางที่คนนำทางก็หลงทางเหมือนกัน...” (ปาริชาติ นักท่องเที่ยว หญิง อายุ 35 ปี สันทนาการกลุ่มนักท่องเที่ยว)

“...ตอนมาที่นี่ใหม่ๆ รู้สึกชอบและประทับใจที่นี่มาก มาขึ้นเขาหลวงได้คน นำทางดีมาก คุยเก่ง แนะนำได้หลายอย่าง ทั้งพันธุ์ไม้ และสัตว์ป่า คนนำทางเป็น คนที่ชำนาญทางมาก เพราะเป็นคนในพื้นที่ และเดินบ่อย ลูกหาบกับคนนำทางดู แลความปลอดภัยให้ด้วย...” (ศิริ นักท่องเที่ยว ชาย อายุ 37 ปี สันทนาการกลุ่มร่วม กันระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยว)

“...ได้คนนำทางกับลูกหาบดี มีความรู้เยอะ คุยสนุก ทำให้ไม่เครียด มาใน ฐานะคนทำงาน แต่ก็ทำตัวเป็นนักท่องเที่ยวด้วย...” (อรุณี นักท่องเที่ยว หญิง อายุ 28 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...บางครั้ง เวลานักท่องเที่ยวท้อ หรือเหนื่อยจะเดินต่อไม่ไหว ต้องหา เรื่องตลก หรือหลอกให้กำลังใจ จะได้มีแรงเดินต่อได้...มีบางที่นักท่องเที่ยวไม่เชื่อ คนนำทาง เราก็ต้องบังคับให้เขาทำตามให้ได้ เพราะอันตรายมาก...” (สมบัติ ชาว บ้าน ชาย อายุ 40 ปี สันทนาการกลุ่มชาวบ้าน)

จะเห็นได้ว่า นักท่องเที่ยวบางกลุ่ม ยังไม่ได้รับความรู้จากผู้นำ เที่ยวเท่าที่ควรจะได้ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความรู้ ความสนุกสนาน อย่างที่ได้ คาดหวังไว้ ปัญหาไม่น่าจะเกิดจากผู้นำเที่ยวไม่มีความรู้ ความสามารถเพียงพอ แต่น่าจะเกิดจาก ทักษะในการถ่ายทอดความรู้ของผู้นำเที่ยวที่ยังไม่ดีพอมากกว่า แต่กรณีเหล่านี้ไม่ได้หมายความว่าผู้นำเที่ยวทุกคนยังมีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ไม่ดีพอ เพราะยังมีผู้นำเที่ยวบางคนและองค์

กรรุมชนบางกลุ่มที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เช่น กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง สามารถอธิบายรายละเอียดและการสร้างจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ทั้งในเรื่องประโยชน์ของส่วนต่างๆของพืชที่นำมาใช้ทำสีย้อมผ้า หลีกเลี่ยงการนำส่วนต่างๆของพืชที่เป็นการทำลายระบบนิเวศ เช่น แก่นขนุน (ทำให้ต้นขนุนตาย) มาใช้ย้อมผ้า แต่ใช้ส่วนอื่นๆ หรือพืชชนิดอื่นแทน รวมทั้งสาธิตวิธีการทำสี มัตย้อม เป็นต้น ซึ่งสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวได้

"...เริ่มทดลองทำมัตย้อม อาศัยความรู้ที่เราเรียนมา ศึกษาเรื่องทฤษฎีสี ศึกษาจากหนังสือ แล้วก็ถามคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน แล้วก็ทดลองทำ จนคุมน้ำหนักและความเข้มของสีได้ แล้วก็เริ่มสอนชาวบ้านคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน... ค่อยสอนตั้งแต่เริ่มมัดลาย ทำสีย้อม แล้วก็ย้อม...ไม้ที่เอามาทำสีย้อม ถ้าทำอันตรายต่อธรรมชาติ อย่างแก่นขนุนเราจะไม่ใช่ แต่เลี้ยงไปใช้ส่วนอื่น หรือพืชชนิดอื่นที่ให้สีเหมือนกันแทน พยายามศึกษาพันธุ์ไม้แล้วก็ทดลอง..." (ปราณี ชาวบ้าน หญิงอายุ 30 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

ดังนั้นพอที่จะกล่าวได้ว่า ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านคีรีวงนั้น มีความรู้ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับที่ดีพอสมควร ตรงตามทีนีสติปริญญาโทสาขาสังคมวิทยาประยุกต์ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2541) ได้ทำการศึกษาไว้ และได้ผลการศึกษาว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านคีรีวงมีจิตสำนึกน้อยกว่าเจ้าหน้าที่/คณะกรรมการ และสาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ได้รับการอบรมถ่ายทอดความรู้ สร้างจิตสำนึกจากองค์กรทั้งภายใน และภายนอกชุมชนมาแล้วหลายครั้ง

2) สื่อมวลชน ในกรณีของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และชุมชนบ้านคีรีวงนั้น กล่าวได้ว่า สื่อมวลชนทั้ง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ วารสารต่างๆ ฯลฯ ได้ทำการแนะนำ และเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางแล้ว รวมทั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังได้แนะนำให้ หมู่บ้านคีรีวง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พร้อมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ และจัดทำคู่มือแนะนำอย่างแพร่หลาย แต่สิ่งที่เป็นเนื้อหาสาระในสื่อเหล่านี้ มักจะเน้นในด้านความสวยงามของพื้นที่ และชักชวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในพื้นที่มากกว่า สิ่งที่มีสื่อเหล่านี้ยังขาดอยู่ คือ สาระที่กล่าวถึง ความสำคัญของพื้นที่และทรัพยากร ข้อเสนอแนะและการเตรียมความพร้อมให้แก่นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยว สิ่งที่ควรระวังในการเข้ามาท่องเที่ยว สื่อเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นสื่อที่มาจากสื่อมวลชนภายนอกพื้นที่เกือบทั้งสิ้น จากการสำรวจพบว่าสื่อประเภท แผ่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พับ หรือใบปลิว วีดีทัศน์ นั้น ในหมู่บ้านคีรีวงยังไม่มีให้กับนักท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวติดต่อผ่านทางอุทยานฯ จะสามารถขอได้จากอุทยานฯ แต่หากนักท่องเที่ยวไม่ได้ติดต่อผ่านทางอุทยานฯ แต่ติดต่อกับทางชมรมฯ โดยตรง จะไม่มีสื่อเช่นนี้ให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งที่สื่อชนิดนี้สามารถสร้างความรู้ และจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวได้โดยมีข้อจำกัดทางด้านเวลา และตัวบุคคล น้อยกว่าสื่อที่เป็นสื่อบุคคล นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

3) สื่อธรรมชาติ นอกจากสื่อที่เป็นสื่อมวลชนแล้ว สื่อธรรมชาติยังเป็นสื่ออีกประเภทหนึ่ง ที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จากการสำรวจพบว่า ภายในหมู่บ้านคีรีวงมีสื่อธรรมชาติค่อนข้างน้อย และสื่อธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น ป้ายแนะนำสถานที่ หรือป้ายบอกทาง ป้ายที่มีคำแนะนำ หรือข้อควรปฏิบัติในการท่องเที่ยวในพื้นที่ ป้ายคำเตือนหรือข้อห้าม บางจุดไม่ชัดเจน ชำรุด และมักจะมีแต่ภาษาไทย แต่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ใช่คนในพื้นที่ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในหมู่บ้านจึงต้องอาศัยสื่อเหล่านี้ หรือในกรณีที่นักท่องเที่ยวเป็นชาวต่างชาติ ไม่สามารถอ่านภาษาไทยให้เข้าใจได้ ดังนั้น ป้ายที่ชำรุด ลบเลือน ไม่มีการสื่อภาษาอื่นนอกจากภาษาไทย ได้กลายเป็นปัญหากับนักท่องเที่ยวไป

สื่อต่างๆ ที่ได้กล่าวมานี้ นับว่าเป็นส่วนสำคัญในการศึกษา และสร้างจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่เพียงมุ่งเน้นให้เจ้าของพื้นที่ ให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวเท่านั้น ประชาชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่เอง ต้องมีการศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะที่มากพอที่จะถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวได้ สิ่งหนึ่งที่หลายฝ่ายมองข้ามไปก็คือ การพัฒนาสื่อบุคคล ในกรณีของหมู่บ้านคีรีวงนั้น ชาวบ้านบางส่วนเคยเป็นพราน เป็นผู้ชำนาญในการเดินป่า รู้จักพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เป็นอย่างดี และรู้ถึงประโยชน์ของทรัพยากรเหล่านั้นด้วย ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ ได้รับการสั่งสมมาเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคน หากองค์กรและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน สามารถชี้ให้บุคคลเหล่านี้เห็นคุณค่าของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมได้แล้ว บุคคลกลุ่มนี้จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองจากผู้ล่า ผู้ทำลาย กลับมาเป็นคนนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีค่าต่อท้องถิ่นต่อไป

5.2.2.2 ความรู้และจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว

จากการสำรวจพบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกลุ่มนี้ มักจะเป็นกลุ่มที่มีเป้าหมายในการเข้ามาเพื่อศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน มากกว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแบบทั่วๆ ไป หรือเป็นการท่องเที่ยวแบบทางผ่านแล้วแวะเข้ามา นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้อยู่ในวัยทำงาน และมีรายได้มากพอที่จะสนับสนุนในการเดินทางเข้ามาเที่ยว และที่สำคัญส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป จึงทำให้เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นักท่องเที่ยวกุ้มนี้มีความรู้ และจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมค่อนข้างดี จนบางครั้งนักท่องเที่ยวกลับเป็นผู้สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนในท้องถิ่นเองก็มี

“...อย่าทำอะไรเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาดูที่เราเป็น เรา อย่าไปสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว เพียงเพื่อมองเห็นรายได้เพิ่มขึ้น เพราะเมื่อคิ่วงเสียความเป็นคิ่วงไปแล้ว ไม่มีประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาศึกษาวิถีชีวิตอีกต่อไป การท่องเที่ยวจะไม่ยั่งยืน แต่กระแสของเงินคงจางทุกอย่างออกได้หมด ถ้าหากจะเปลี่ยนขอให้เปลี่ยนให้น้อยที่สุด เปลี่ยนช้าๆ...เรา รักษาของของเราไว้ แล้วเราจะยั่งยืนในการเป็นเรา...” (ศิริ นักท่องเที่ยว ชาย อายุ 37 ปี สนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยว)

และเช่นเดียวกับกลุ่มชาวบ้านที่เป็นเจ้าของพื้นที่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวบางกลุ่มก็ยังไม่มีความสำนึกที่ดีพอสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากการสำรวจและสัมภาษณ์พบว่า นักท่องเที่ยวบางคน หรือบางกลุ่มไม่พยายามที่จะศึกษา และเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมอันรวมไปถึงความเชื่อของท้องถิ่น ประพฤติตนขัดแย้งกับความเชื่อเหล่านั้น อันนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน ดังส่วนหนึ่งของคำให้สัมภาษณ์ข้างล่างนี้

“...มีอยู่ครั้งหนึ่ง เป็นฝรั่งมาเที่ยว ให้นำทางเดินขึ้นเขา ถามแต่เรื่องเสียตลอดเวลา เราก็ห้ามบอกว่าคนที่นี่เขาถือ เข้าป่าอย่าพูดเรื่องเสีย ก็ยังไม่เชื่อถามอยู่นั้นแหละ เราก็เลยไม่พาเดินต่อ แล้วก็พาเดินกลับลงมาพักข้างล่าง แล้วก็บอกเขาไปว่า วันนี้ค้ำแล้วเดินถึงที่พักไม่ทันหรอก จะค้ำเสียกลางทาง กลับลงมาพักที่หน้าข้างล่างดีกว่า...” (สมบัติ ชาวบ้าน ชาย อายุ 40 ปี สนทนากลุ่มชาวบ้าน)

บทให้สัมภาษณ์ข้างต้น พอจะกล่าวได้ว่า นักท่องเที่ยวกุ้มนี้ ยังไม่มีการเตรียมพร้อมตัวเองในการเข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริง เพราะนอกจากไม่เรียนรู้วัฒนธรรมความเชื่อของท้องถิ่นแล้ว ยังพยายามขัดแย้งตลอดเวลา จึงทำให้สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่นี้ มีระดับของจิตสำนึกที่แตกต่างกัน แต่กล่าวโดยรวมแล้วนักท่องเที่ยวกุ้มนั้นใหญ่มีจิตสำนึกอยู่ในระดับดี ซึ่งตรงกับที่นิสิตปริญญาโทสาขาสังคมวิทยาประยุกต์ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2541) ได้ทำการศึกษาไว้ และได้ผลการศึกษาว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านคิ่วงมีจิตสำนึกค่อนข้างสูง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ Dr. Phillip Dearden (1997) ในบทที่ 2 นั้นกล่าวไว้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านการให้การศึกษา จะต้องขยายฐานความรู้ ที่ได้รับการศึกษาและอบรม ที่ไม่ใช่เพียงแค่จัดการเพื่อให้ได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่จะต้องก่อให้เกิดการค้นคว้าวิจัย และทำกิจกรรมในการอนุรักษ์พื้นที่ด้วย ซึ่งในกรณีของหมู่บ้านคีรีวงนั้นพบว่ามีน้อยมาก กิจกรรมในการอนุรักษ์พื้นที่จะทำกันเป็นช่วงระยะเวลาบางครั้ง บางคราว ไม่สม่ำเสมอ ไม่มีโครงการหรือกิจกรรมใดที่แน่ชัด และการศึกษาวิจัยเรื่องต่างๆ รวมไปถึงการบันทึกข้อมูล และสถิติของนักท่องเที่ยว ยังไม่มีการจัดทำการเป็นลายลักษณ์อักษร จึงไม่สามารถนำเอาข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ และใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ การรอ หรือหวังพึ่งผลงานจากผู้เข้ามาทำการวิจัยอย่างเดียว จึงไม่เพียงพอที่จะเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของทางชมรมได้ ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังตารางที่ 5.4

“...วันที่ 29 สิงหาคม จะมีกลุ่มจักรยานท่องเที่ยวประมาณ 120 คน เข้ามาเที่ยว...ขอให้ช่วยกันปรับปรุงหมู่บ้าน ถางหญ้า เก็บขยะ แล้วก็ทำบ้านหมู่บ้าน หมู่ที่ 10 ใหม่เสียด้วย เพราะสี่กะเทาะหมดแล้ว ป้ายกลุ่มออกทรัพย์ทำให้ชัดเจนทางไปหนานหินท่าหาเก็บขยะให้เรียบร้อย จะได้ไม่น่าเกลียด อายเขา...ทำก่อนวันที่ 28 นะ เพราะจะมีรายการโทรทัศน์เข้ามาถ่ายทำ ทางอบต. มีงบในการจัดเก็บขยะให้แล้ว แต่ตอนนี้ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน...พอผู้ว่าการการท่องเที่ยวฯ เข้ามา เราจะได้เสนอประเด็นปัญหาให้รู้และก็จะปรับปรุงให้ดีขึ้น...” (บางส่วนจากการประชุมผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มผู้นำต่างๆ ในการต้อนรับคณะจักรยานท่องเที่ยว ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน 21 สิงหาคม 2541 สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม)

“...มีนักท่องเที่ยว นักศึกษา เข้ามาทำวิจัย ทำวิทยานิพนธ์ และทำรายงานบ่อยมาก...เราให้เขาไปตั้งมากมาย แล้วเราได้อะไรตอบแทนมั่ง นอกจากคำสัญญาว่า จะส่งผลงานวิจัยมาให้ แล้วก็เจียบหาย เราต้องการคำติชม เพื่อปรับปรุงแก้ไข เราต้องการข้อเสนอแนะ...” (สรารุช ชาวบ้าน ชาย อายุ 27 ปี สันทนา กลุ่มชาวบ้าน)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.4 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านจิตสำนึก

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
ชมรมฯ เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการุการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายในหมู่บ้านคีรีวง โดยกระจายความรับผิดชอบ และหน้าที่ต่างๆ ไปยังองค์กรชุมชนอื่นๆ ชาวบ้านที่เป็นสมาชิก	ชมรมฯ ได้มีการจัดอบรมให้ความรู้ และปลูกจิตสำนึกให้กับชาวบ้าน อยู่เสมอ และทำได้โดยสะดวก ไม่ซ้ำซ้อน	<ul style="list-style-type: none"> - ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวบ้านบางส่วนละเลยจิตสำนึกของตนเองไป - ชาวบ้านบางกลุ่มที่ยังไม่ถูกผลประโยชน์เข้าครอบงำ เกิดความไม่พอใจชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ ที่ได้รับผลประโยชน์ และละเลยจิตสำนึก เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง
การใช้สื่อในการสร้างความรู้ และจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ และมีจิตสำนึกในการท่องเที่ยวมากขึ้น - นักท่องเที่ยวสะดวกในการปฏิบัติตน ในระหว่างการท่องเที่ยวในพื้นที่ 	การใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์ที่มากเกินไป ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น และหลากหลายขึ้น ในขณะที่ชมรมฯ ยังไม่ได้มีการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเอง
การต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยเน้นด้านปริมาณ มากกว่าพิจารณาคุณสมบัติของนักท่องเที่ยว	ปริมาณของนักท่องเที่ยว เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดความหลากหลายของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งทางด้านความรู้ ระดับการศึกษา ทำให้ยากต่อการให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกให้แก่นักท่องเที่ยว - การท่องเที่ยวเริ่มเปลี่ยนรูปแบบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพียงอย่างเดียว เป็นการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยมมากขึ้น ทำให้เสียเอกลักษณ์ของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศไป

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
<p>ไม่มีการทดสอบความรู้ ความสามารถของมัคคุเทศก์ (คนนำทาง และลูกหาบ) และสมาชิกองค์กรชุมชนต่างๆ เป็นระยะๆ</p>		<ul style="list-style-type: none"> - มัคคุเทศก์ (คนนำทาง และลูกหาบ) มีคุณสมบัติที่แตกต่างกันมาก จนเกิดการเปรียบเทียบกัน ระหว่างนักท่องเที่ยวต่างกลุ่ม ทำให้นักท่องเที่ยวบางกลุ่มไม่ได้รับความพึงพอใจนัก - สมาชิกชมรมบางส่วนยังไม่ได้เอาความรู้จากประสบการณ์จริง หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวได้มากเท่าที่ควร
<p>จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เพิ่มขึ้น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - โดยภาพรวมเป็นการดึงเอาเงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทยอีกทางหนึ่ง - ได้เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมให้กับชาวต่างประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน กับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ที่ไม่เข้าใจถึงความเชื่อ และวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตแบบคนไทยในชนบท - ชาวบ้านพยายามสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เช่น หัดพูดภาษาอังกฤษ เรียนรู้ และเลียนแบบการใช้ชีวิต ซึ่งกลายเป็นว่า ชาวบ้านได้ซึมซับเอาวัฒนธรรมของชาวต่างชาติไปโดยไม่รู้ตัว
<p>มีนักศึกษา และนักวิจัย เข้ามาทำวิจัยในพื้นที่ศึกษาเป็นจำนวนมาก</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นการค้นคว้า และเผยแพร่ความรู้ ไปยังผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมากขึ้น - หน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนต่างๆ สามารถนำเอาผลของการวิจัยเหล่านั้นกลับมาพัฒนาพื้นที่ได้ 	<p>ผู้วิจัยมักจะตั้งความหวังไว้ว่าจะส่งผลงานจากการวิจัยกลับมา เพื่อจะนำมาพัฒนา แก้ไขพื้นที่ต่อไปได้ แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่ได้ส่งผลงานกลับมาให้ชุมชนดังที่ได้บอกกล่าวไว้</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนำไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ถึงแม้ว่าชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่/คณะกรรมการ ของหมู่บ้านคีรีวง จะมีจิตสำนึกอยู่ในระดับสูง เพราะเนื่องมาจาก หมู่บ้านคีรีวงเคยประสบภัยธรรมชาติมาหลายครั้งแล้ว ประชาชนในหมู่บ้านได้ตระหนักดีว่า เกิดจากการที่มนุษย์ได้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การตัดไม้ทำลายป่ามากเกินไป ดังนั้น ในจิตสำนึกของชาวบ้านแล้ว ต่างรู้ดีที่จะต้องดูแลรักษาทรัพยากรเหล่านั้นเอาไว้ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม กลับพบว่า ระดับจิตสำนึกของชาวบ้าน เจ้าหน้าที่/คณะกรรมการของหมู่บ้านคีรีวง ต่ำกว่าระดับจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวซึ่งจะอธิบายถึงสาเหตุได้ว่า เนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้ามาเที่ยวเป็นจำนวนมาก ผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากการท่องเที่ยว จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่กระทำการบางอย่างโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศ และวิถีชีวิตวัฒนธรรมของตนเอง

หากมองในแง่กลับกัน ชาวบ้านที่อยู่กับสภาพพื้นที่ ต้องอาศัยทรัพยากรจากพื้นที่ย่อมต้องมีจิตสำนึกอยู่แล้วในตนเอง แต่สภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เช่น ความต้องการอาหาร ทำให้ต้องล่าสัตว์ ความต้องการที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทำให้ต้องตัดไม้ เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการกล่าวถึงในด้านทฤษฎีซึ่งนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้มา จึงทำให้ชาวบ้านถูกมองว่ามีจิตสำนึกน้อยกว่านักท่องเที่ยวได้เช่นกัน

5.2.3 การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

ได้ทราบแล้วในบทที่ 2 ว่า หนึ่งในองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และหนึ่งในลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในกรณี หมู่บ้านคีรีวง พบว่า มีองค์กรชุมชนอยู่หลายองค์กร ได้แก่ ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง กองทุนเด็มติเชียวไสเขาหลวง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง กลุ่มแม่บ้านทุเรียนกวน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน โดยที่สมาชิกขององค์กรชุมชนเหล่านั้นเป็นประชาชนในชุมชนเอง

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนภายในหมู่บ้านทำได้โดยการสมัครเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนใดๆ ในหมู่บ้าน และสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนในการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านได้ โดยเสนอความคิดเห็นผ่านทางผู้นำองค์กรชุมชนต่างๆ เพื่อที่ผู้นำเหล่านั้นจะนำเข้าสู่เสนอต่อที่ประชุม ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีกำนันเป็นประธานในการประชุม เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมระเบียบข้อตกลง หรือข้อบังคับ ขององค์กรชุมชนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ เข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแต่ขีดความสามารถของตนเอง และ/หรือองค์กรชุมชนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่

องค์กรชุมชนต่างๆ มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน โดยเมืองศรีนครชุมนที่เป็นหลักในการประสานงานกับนักท่องเที่ยว และองค์กรต่างๆ เข้าด้วยกัน คือชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง เมื่อมีนักท่องเที่ยวติดต่อแจ้งความประสงค์ในการเข้ามาเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่ติดต่อผ่านทางอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านคีรีวงโดยตรงก็ตาม การประสานงานในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านคีรีวง มีทั้งการประสานงานระหว่างองค์กรภายในชุมชนเอง และประสานงานกับองค์กรภายนอกชุมชน

ในการประสานงานระหว่างองค์กรภายในชุมชน มีชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเป็นหน่วยงานหลักในการติดต่อประสานงาน ด้วยวิธีการเรียกประชุมผู้นำองค์กรชุมชนต่างๆ เข้ามาร่วมรับฟัง และเสนอแนะแนวทางในการจัดการ แก้ปัญหา และกระจายงานให้กับผู้นำกลุ่ม หรือผู้นำองค์กรเหล่านั้นรับผิดชอบ เช่น การจัดทำอาหารและเครื่องดื่ม สำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว การสาธิตการทำผ้ามัดย้อม การสาธิตการทอผ้าไหม เป็นต้น ส่วนการประสานงานกับสมาชิกขององค์กรชุมชน โดยเฉพาะชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงนั้น ชมรมฯ จะแต่งตั้งผู้ประสานงานกลางของชมรมฯ ขึ้นมา ให้มีหน้าที่ในการติดต่อกับสมาชิกของชมรมฯ ในเรื่องการจัดการบ้านพักของสมาชิก สำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และจัดการติดต่อลูกหาบ และคนนำทางในในกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง

การประสานงานกับองค์กรภายนอกชุมชน มีชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน เป็นผู้ติดต่อประสานงานในลักษณะระหว่างหน่วยงานกับหน่วยงาน เช่น ติดต่อประสานงานกับ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการจัดอบรมให้ความรู้กับประชาชนในชุมชน ติดต่อประสานงานกับที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ตามรูปแบบกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง

"...อาหารทำตามงบประมาณที่นักท่องเที่ยวจ่าย หมายถึงทั้งปริมาณ และคุณภาพ ชนิดอาหาร...ส่วนเรื่องอื่น ให้สราวุธ (นามสมมติ) เป็นคนประสานงาน เรื่องบ้านพัก กับคนนำทาง..." (บางส่วนจากการประชุมผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มผู้นำต่างๆ ในฤดูร้อนรับคณะจักรยานท่องเที่ยว ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน 2) สิงหาคม 2541 สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม)

จากการศึกษาพบว่า การประสานงานในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านคีรีวง ทั้งการประสานงานระหว่างองค์กรภายในชุมชน และการประสานงานกับองค์กรภายนอกชุมชน ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ดังนี้

1. การประสานงานข้ามห้อง กล่าวคือ เมื่อนักท่องเที่ยวติดต่อกันทั้งทางอุทยานฯ และทางชมรมฯ แต่ทั้งสองหน่วยงานเข้าใจว่า เป็นนักท่องเที่ยวคนละกลุ่มกัน จึงจัดเตรียมประสานงานกับองค์กรอื่นๆ ในชุมชนไว้ตามจำนวนที่มากกว่าความเป็นจริง

2. องค์กรชุมชนเสียผลประโยชน์ จากการที่นักท่องเที่ยวแจ้งยกเลิก หรือเลื่อนกำหนดการเดินทางเข้ามาเที่ยว แต่ทางอุทยานฯ และชมรมฯ ประสานงานกันไม่ดีพอ ทำให้การจัดเตรียมงานที่ทำไปแล้วเสียเวลา และทรัพยากรไปโดยเปล่าประโยชน์

3. ไม่สามารถจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวได้ ในกรณีที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปในบางช่วงฤดูกาล โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเป็นเวลาที่นักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาท่องเที่ยวในกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวงกันเป็นจำนวนมาก ทำให้บ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว ลูกรหาบ และคนนำทางไม่เพียงพอ

4. มีนักท่องเที่ยวตกค้าง และเสียเวลาในการรอที่จะท่องเที่ยวตามกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งสองกิจกรรมที่ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจัดขึ้น

"...มีปัญหา เพราะจะมาขึ้นยอดเขาหลวง แต่คนนำทางไม่มี ไปทำสวนหมด มากันแค่ 2 คน ต้องอรุณนักท่องเที่ยวคนอื่นให้ครบ 10 คน ชาวบ้านพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ คุยกับใครก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง ดีที่คนที่มาด้วยเป็นคนไทย..." (จอห์น นักท่องเที่ยว ชาย อายุ 37 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

"...การเดินทางติดต่อนี่ลำบากมาก...เวลาจะติดต่อที่ทำกรอุทยานฯ ยิ่งลำบาก เพราะว่าอยู่ห่างจากคีรีวงเยอะมาก..." (อรุณี นักท่องเที่ยว หญิง อายุ 28 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

สาเหตุของปัญหาที่ได้กล่าวมานั้น พอจะอธิบายได้เป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

1. ระบบการสื่อสาร (โทรศัพท์) โดยที่ที่ทำกรอุทยานแห่งชาติเขาหลวง (น้ำตกกะโรม) ไม่มีหมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้ มีเพียงตู้โทรศัพท์สาธารณะขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยเพียง 1 ตู้เท่านั้น ส่วนภายในหมู่บ้านคีรีวง ก็มีเพียงแค่โทรศัพท์สาธารณะขององค์การโทรศัพท์ และมีโทรศัพท์ในทางไกลชนบท อีก 1 แห่ง แต่ในองค์กรชุมชนต่างๆ ไม่มีโทรศัพท์ติดต่อได้ ดังนั้นจึงทำให้การประสานงานเป็นไปได้ยากและเสียเวลา เนื่องจากระยะทางระหว่างที่ทำกรอุทยานฯ กับหมู่บ้านคีรีวงนั้น ห่างกันประมาณ 30 กิโลเมตร และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวจะต้องติดต่อล่วงหน้าซึ่งสามารถติดต่อได้หลายวิธี โดยการติดต่อด้วยตนเอง ติดต่อทางไปรษณีย์ หรือติดต่อทางโทรศัพท์ ซึ่งเป็นวิธีที่สะดวกที่สุด เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านคีรีวงและอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ดังนั้น ระบบการสื่อสารด้วยโทรศัพท์จึงเป็นสิ่ง

จำเป็นสำหรับการติดต่อและประสานงาน ทั้งระหว่างนักท่องเที่ยว กับหน่วยงานต่างๆ และระหว่างหน่วยงานเอง

2. ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ตั้งอยู่ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ปิดในวันหยุดราชการ จึงก่อให้เกิดปัญหาด้านการติดต่อ นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในวันหยุดราชการ แต่ไม่สามารถติดต่อกับทางชมรมฯ ได้ (ในกรณีที่ไม่ได้ติดต่อก่อนล่วงหน้า) เนื่องจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลปิดในวันหยุดราชการ ทำให้ต้องรอไปจนกว่าจะถึงวันเปิดทำการ ดังนั้นจึงควรหาสถานที่ตั้งที่ทำการชมรมฯ ที่เป็นอิสระแยกจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล กำไลน เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้อีกวิธีหนึ่ง

3. ประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง ประกอบอาชีพทำสวนสมรมเป็นหลัก ในฤดูกาลที่ต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตในสวน ประชาชนในหมู่บ้านมักจะไม่ค่อยว่าง การติดต่อประสานงานกับสมาชิกขององค์กรชุมชนต่างๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากสมาชิกขององค์กรชุมชนเหล่านั้นขึ้นไปทำสวนบนภูเขาด้วยกันเสียเป็นส่วนใหญ่

4. การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ในการกระจายนักท่องเที่ยวไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่ภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง มืองค์การบริหารส่วนตำบลกรุงชิง เป็นหน่วยงานที่ดูแลเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริเวณน้ำตกกรุงชิงอยู่ ดังนั้นหากมีการประสานงานอย่างจริงจัง จะสามารถกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหล่านี้ได้ ในช่วงเวลาที่มีปริมาณนักท่องเที่ยวมาก นอกจากนั้น ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเอง ยังมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี อีกเป็นจำนวนมาก หากทางชมรมฯ สามารถเสนอข้อมูล และคำแนะนำให้แก่นักท่องเที่ยว จะสามารถช่วยกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นได้อีกทางหนึ่ง เป็นการลดปัญหาปริมาณนักท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถที่ชุมชนจะสามารถรับได้

ถึงแม้ว่าองค์กรชุมชนภายในหมู่บ้านคีรีวง จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทั้งทางตรง และทางอ้อมแล้วก็ตาม ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ก็ยังถือได้ว่าเป็นองค์กรชุมชนที่มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนมากที่สุด สังเกตได้จาก ชมรมฯ เป็นองค์กรหลักในการประสานงาน และติดต่อกับหน่วยงานทั้งภายใน และภายนอกชุมชน นอกจากนั้นชมรมฯ ยังเป็นองค์กรชุมชนที่ได้รับส่วนแบ่งจากการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด และได้รับส่วนแบ่งรายได้สูงที่สุด เมื่อเทียบกับองค์กรชุมชนอื่น เพราะมีการจัดสรรรายได้ในส่วนของค่าบำรุงชมรมฯ ที่ได้จากนักท่องเที่ยวถึง 65 % ในขณะที่องค์กรชุมชนอื่นๆ มีรายได้จากการขายสินค้า และการสาธิตการผลิตผลิตภัณฑ์ต่างๆ ขององค์กรเสียเป็นส่วนใหญ่

นอกจากองค์กรชุมชนจะไม่ได้รับการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันแล้ว ประชาชนในชุมชนก็ยังได้รับการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันด้วย สำหรับประชาชนที่เป็นสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงนั้น ทางชมรมฯ จะจัดตั้งผู้ประสานงานกลางขึ้นมา 1 คนทำหน้าที่ในการจัดการปรับเปลี่ยนหมุนเวียนนักท่องเที่ยว ให้กระจายไปยังกลุ่มเจ้าของบ้านพัก และกลุ่มลูกหาบ และคนนำทางต่างๆ (มีรายละเอียดในหัวข้อที่ 4.3.7.1) อย่างทั่วถึง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สมาชิกชมรมฯ จะได้รับการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงกัน

เมื่อพิจารณาในด้านการกระจายรายได้ ถึงแม้ว่าองค์กรชุมชนต่างๆ จะไม่ได้บังคับว่าชาวบ้านทุกคนจะต้องเป็นสมาชิกองค์กรใดๆ หรือหากมีคุณสมบัติตามที่องค์กรต่างๆ กำหนดไว้ก็สามารถสมัครได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่สาเหตุที่ชาวบ้านบางส่วนไม่สมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนต่างๆนั้น จากการสัมภาษณ์พบว่า มีด้วยกันหลายสาเหตุ ได้แก่ ไม่พร้อมเนื่องจากบ้านที่อยู่ไม่สามารถเปิดรับนักท่องเที่ยวแบบ home stay ได้ ไม่มีเวลามากพอ เพราะงานสวนก็เยอะอยู่แล้ว ไม่มีสวนที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าชม เป็นต้น ในบางกรณี ประชาชนที่เป็นสมาชิกองค์กรชุมชนบางส่วน ต้องการที่จะแยกตัวออกมาผลิตสินค้า สาธิตการทำผลิตภัณฑ์ด้วยตนเองก็ทำไม่ได้ เนื่องจากไม่มีความรู้ความสามารถมากเพียงพอ

“...แม่บ้านที่ร่วมกลุ่มกันอยู่ ยังไม่มีใครคิดจะแยกตัวเอาไปทำเป็นอิสระ เพราะว่า ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และอุปกรณ์ไม่เพียงพอ อีกทั้งการมารวมกลุ่มกันยังได้แลกเปลี่ยนสารทุกข์สุกดิบกันด้วย ที่สำคัญคือ คีรีวงยังท้อผ้าเองไม่ได้ เพราะมีปัญหาเรื่องเส้นใยที่จะนำมาทอไม่มี ต้องซื้อผ้าจากที่อื่น ทั้งกรุงเทพฯ อีสาน เหนือ ใต้ และต้องเป็นผ้าที่มีส่วนผสมของเส้นใยธรรมชาติสูงกว่าเส้นใยสังเคราะห์จึงจะย้อมติดสี เรื่องพวกนี้ทางกลุ่มจัดการให้หมด...” (ปราณี ชาวบ้านหญิง อายุ 30 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

“...ชาวบ้านที่นี่ จะแยกตัวออกไปทำมัดย้อมอิสระเองไม่ได้ เพราะว่า ความรู้ ความสามารถ ทักษะ แล้วก็เคล็ดลึกลับเล็กๆ น้อยๆ ยังมีไม่มากพอ เคยมีคนแยกไปทำแล้วทำไม่ได้...” (อาทร ชาวบ้าน ชาย อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงบางกลุ่ม มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวน้อยมาก หรือไม่เลย อีกทั้งยังไม่ได้รับการกระจายรายได้ทั่วถึงด้วย เนื่องจากการดำเนินงานต่างๆ ขององค์กรชุมชน โดยใช้เงินรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยววันนั้น ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานเหล่านั้น ตกอยู่กับผู้ที่เป็นสมาชิกองค์กรชุมชนนั้นๆ เสียเป็นส่วนใหญ่ ผลของการวิเคราะห์ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 5.5

ตารางที่ 5.5 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
ท้องถิ่น

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
องค์กรชุมชนต่างๆ ภายในหมู่บ้าน เปิดรับสมัครสมาชิกอยู่ตลอดเวลา โดยมีการกำหนดคุณสมบัติต่างๆ เอาไว้ ตามความเหมาะสมของแต่ละองค์กร	<ul style="list-style-type: none"> - มีการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นหน่วยงาน มีอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานอื่น และกับนักท้องถิ่น - มีการกระจายรายได้ให้กับสมาชิกองค์กรชุมชนเหล่านั้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านบางส่วน ไม่สามารถเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนบางองค์กรได้ เนื่องจากความไม่พร้อมทางด้านต่างๆ - ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรชุมชน จะไม่ค่อยได้รับผลประโยชน์จากการท้องถิ่น
หน้าที่ในการจัดการรับ และกระจายนักท้องถิ่นไปยังองค์กรชุมชนอื่นๆ ภายในหมู่บ้าน เป็นของชมรมฯ เพียงองค์กรเดียว	<ul style="list-style-type: none"> - การทำงานไม่ซ้ำซ้อน และก้าวข้ามหน้าที่ของกันและกันระหว่างองค์กร - อำนวยความสะดวกให้กับนักท้องถิ่นในการติดต่อกับองค์กรชุมชนอื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการกระจายรายได้ไปยังองค์กรชุมชนต่างๆ และสมาชิกองค์กรเหล่านั้นอย่างเท่าเทียม โดยชมรมฯ ได้รับมากที่สุด เพราะเป็นผู้ประสานงานทั้งหมด - บางครั้งเกิดการประสานงานพลาด องค์กรชุมชนบางองค์กร หรือสมาชิกบางกลุ่มเสียผลประโยชน์ไป เช่น เตรียมงานไม่พอดีกับจำนวนนักท้องถิ่น หรือนักท้องถิ่นไม่มา หรือนักท้องถิ่นมา แต่ทางชมรมฯ ไม่ได้ประสานงาน ทำให้ไม่ได้เตรียมงานไว้ เป็นการเสียผลประโยชน์
การเรียกประชุมสมาชิกองค์กรชุมชนต่างๆ เป็นวาระ	สมาชิกรับรู้ข่าวสาร ความรู้ใหม่ๆ ในด้านการท้องถิ่น	ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรเหล่านั้น ไม่ค่อยได้รับความรู้ และข่าวสารต่างๆ จนเกิดความแตกต่าง ในด้านโอกาสในการรับรู้ หรือเตรียมตัวต้อนรับนักท้องถิ่น เป็นต้น

5.2.4 การจัดการด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว

พิจารณาการท่องเที่ยวในเชิงระบบ ตลาดท่องเที่ยว เป็นหนึ่งในสามของระบบย่อยของการท่องเที่ยว แต่สำหรับแนวความคิดในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว การส่งเสริมด้านการตลาดเป็นสิ่งที่ไม่ได้มุ่งเน้นมากนัก เพราะในบางแนวความคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ได้มีการกล่าวถึงการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว เนื่องมาจากว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นที่คุณภาพของนักท่องเที่ยวมากกว่าปริมาณ ดังนั้น การส่งเสริมการตลาดเพื่อจะเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นนักสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ในแนวความคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนั้น ได้รวมเอาการจัดการด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยวเข้าไว้ด้วย

การส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยวหมู่บ้านคีรีวงนั้น ได้มีการประชาสัมพันธ์กันอย่างกว้างขวางทั้งหน่วยงานของรัฐเอง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และหน่วยงานของภาคเอกชนต่างๆ ทั้งวารสารต่างๆ สถานีโทรทัศน์ เป็นต้น ยังผลให้ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านคีรีวง และเส้นทางศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง มีมากขึ้น ในขณะที่ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวยังมีอยู่เท่าเดิม เช่น พื้นที่สำหรับกางเต็นท์บนยอดเขาหลวง บ้านพัก อาหาร และน้ำ เป็นต้น เป็นสาเหตุให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่เคยพึ่งตนเองได้มาก มาเป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาทรัพยากร เช่น อาหาร และเครื่องใช้ต่างๆ จากเมืองใหญ่ คืออำเภอลานสกา และอำเภอนครศรีธรรมราช นอกเหนือไปจากนั้น วัฒนธรรมจากสังคมเมืองที่ติดมากับตัวนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ส่วนตัว เครื่องใช้ไฟฟ้า คานิยม ล้วนแทรกซึมเข้าสู่หมู่บ้านคีรีวงทั้งสิ้น ทำให้สินค้าฟุ่มเฟือย เครื่องใช้ไฟฟ้า และสิ่งต่างๆ ที่ไม่จำเป็นต่อการยังชีพ เป็นที่ต้องการของชุมชนมากขึ้น จากสาเหตุนี้ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิงต่อสังคมภายนอกมากขึ้น ดังที่ เฮอริเบิร์ต จิราเดต์ (2539) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนเมืองที่จะต้องพึ่งพิงทรัพยากรที่หลังไหลเข้ามาจากแหล่งอื่นมากจนเกินไปนั้น เป็นสิ่งที่อันตรายต่อทั้งชุมชนเมืองนั่นเอง และสังคมภายนอกด้วย ทำให้ชุมชนนั้นยังยืนอยู่ไม่ได้ และสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการพัฒนาแบบยั่งยืนที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ด้วยเช่นกัน

ในส่วนของประชาชนในท้องถิ่นเอง ยังไม่มีการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวกันอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้จากการทิ้งขยะอย่างเกลื่อนกลาดบริเวณริมลำธาร หรือลำคลอง โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นจุดรับซื้อผลไม้ต่างๆ จะมีการทิ้งเศษผลไม้และขยะอื่นๆ ทั้งสุ่มอยู่เป็นกอง ซึ่งหากมีการแยกประเภทขยะก่อนทิ้ง และทิ้งให้เป็นที่เป็นทางแล้ว ขยะเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นขยะที่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถย่อยสลายเป็นอินทรีย์วัตถุที่มีประโยชน์ต่อพืชได้อีกทางหนึ่งด้วย นอกจากการรักษาความสะอาดของทรัพยากรท่องเที่ยวแล้ว การดูแลรักษาแหล่งต้นน้ำหรือน้ำตกต่างๆ ก็ไม่ได้ทำกันอย่างเต็มที่ ในบางครั้ง ในฤดูแล้ง น้ำขาดแคลน ยังมีการต่อท่อน้ำ

จากน้ำตกไปใช้รดต้นไม้ในสวน จึงทำให้น้ำในน้ำตกที่เหลืออยู่ในสภาพแห้งขอด จนเกือบไม่มีน้ำ หากพิจารณาในแง่ที่ว่า รายได้จากการท่องเที่ยวไม่ใช่รายได้หลักของประชาชนในชุมชน จึงละเลยในการดูแลรักษาและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเสีย ในขณะที่ หน่วยงานต่างๆยังเร่งประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาดอยู่ ตลอดจนองค์กรชุมชนในหมู่บ้านเอง ก็ยังเปิดรับนักท่องเที่ยวอยู่ เช่นนี้ ประชาชนในท้องถิ่นเองก็ควรที่จะหันมาพัฒนาทรัพยากรเหล่านั้นอย่างจริงจัง ถึงจะไม่ทำเพื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว แต่ก็เป็นการทำเพื่อให้สังคมภายในชุมชนอยู่ได้อย่างยั่งยืน องค์กรชุมชนของหมู่บ้านคีรีวง ควรจะเน้นหนักในการให้ความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรแก่ประชาชน เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต และควรที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนทุกคนในชุมชน ทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกขององค์กรชุมชนใดๆ หรือมิได้เป็นสมาชิกก็ตาม เพราะประชาชนทุกคนล้วนมีส่วนเป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านั้นทั้งสิ้น

สำหรับการบริการนำเที่ยว มัคคุเทศก์ หรือคนนำทาง ถือเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของบริการนำเที่ยว แต่จากหัวข้อ 5.2.2 ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่า คุณลักษณะของมัคคุเทศก์หลายๆ คน แตกต่างกันอย่างค่อนข้างมาก ถ้าหากทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ซึ่งเป็นผู้จัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนโดยตรง และเป็นผู้คัดเลือกมัคคุเทศก์ตามคุณสมบัติที่กำหนดเอาไว้ พร้อมทั้งอบรมมัคคุเทศก์เหล่านั้นด้วยแล้ว ชมรมควรจะควบคุมและรักษาคุณภาพของบริการนำเที่ยว ให้สม่ำเสมอมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งต้องสนับสนุนให้มัคคุเทศก์ใช้ความรู้จากประสบการณ์จริง มาถ่ายทอดต่อให้กับนักท่องเที่ยวด้วย เพื่อเป็นการเรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพของพื้นที่ไปในตัว อันจะก่อให้เกิดความรู้ ความบันเทิง ที่เป็นประโยชน์กับนักท่องเที่ยวต่อไป

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในบทที่ 2 กล่าวว่า การบริการนำเที่ยว เป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ แต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว การบริการนำเที่ยว ต้องคำนึงถึงลักษณะ และรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ด้วย การพยายามตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เกินขอบเขต เช่น การสร้างรีสอร์ตให้นักท่องเที่ยวพัก ดังที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 5.2.1.2 นั้น เป็นการบั่นทอนรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลงได้ แน่แน่นอนว่าประชาชนทุกคนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ย่อมมีสิทธิในการพัฒนาตามรูปแบบที่ตนต้องการได้โดยไม่ผิดกฎหมาย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง น่าจะเข้ามาจัดการแก้ปัญหาเรื่องนี้ ด้วยการรวมเอาที่พักแบบรีสอร์ตนั้น เข้ามาไว้เป็นส่วนหนึ่งของการบริการที่พักให้กับนักท่องเที่ยว ของทางชมรมฯ โดยจัดให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบนั้น เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไป กล่าวคือ มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยมมากขึ้น โดยแยกส่วนการพัฒนาในรูปแบบนี้ออกจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทำกันอยู่ จะเป็นการเหมาะสมกว่าที่จะปล่อยให้มีการ

พัฒนาไปโดยไม่มี การควบคุม เพราะกฎเกณฑ์ และเงื่อนไขในสังคม ควรเป็นสิ่งที่ทุกคนที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกันต้องเคารพ รักษา และปฏิบัติตาม นอกจากนั้น การกำหนดข้อควรปฏิบัติ หรือข้อห้ามสำหรับนักท่องเที่ยว ควรกำหนดให้กระชับ และครอบคลุมให้ทั่วถึง การท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงนิเวศทุกกิจกรรม เนื่องจากข้อควรปฏิบัติที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง แจ้งให้นักท่องเที่ยว มีเพียงแนวทางกว้างๆ เท่านั้น ไม่มีกฎข้อบังคับที่เป็นรายละเอียด และบทลงโทษในกรณีฝ่าฝืนแต่อย่างใด และหากมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมการตลาด จนกระทั่งยอมละทิ้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแต่เดิมที่เคยสืบทอดกันมาแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบของการศึกษาวิถีชีวิตชุมชน จะต้องถูกกระแสนิยมในการพักแรมรีสอร์ตเข้ามาแทนที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเปลี่ยนรูปแบบไป และจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั่วๆ ไป ไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังที่ช่วยกันประชาสัมพันธ์อีกต่อไป

กล่าวในแง่ของนักท่องเที่ยวแล้ว จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านคีรีวง และท่องเที่ยวตามเส้นทางศึกษารวมชาติบนยอดเขาหลวงแล้ว ล้วนแต่ทราบถึงสถานที่เหล่านี้ ล่วงหน้ามาแล้วทั้งสิ้น แต่มักจะไม่ทราบมาก่อนว่ามีกฎระเบียบข้อบังคับ หรือ วัฒนธรรมประเพณี ของชุมชนอย่างไรบ้าง การส่งเสริมการตลาดในด้านการประชาสัมพันธ์นั้น สามารถกระจายไปได้อย่างทั่วถึงในกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างๆ แต่สิ่งหนึ่งที่ยังขาดอยู่คือ การให้คำแนะนำในด้านต่างๆเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ข้อควรปฏิบัติ หรือข้อห้าม และข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นที่บางอย่าง เพื่อที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เตรียมพร้อม ทั้งทางสภาพร่างกายและจิตใจ ในการท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงนิเวศ ดังนั้น จากความคิดเห็นของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงที่ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า

"... เราไม่ต้องการให้ทุกคนที่เข้ามาเที่ยวประชาสัมพันธ์ต่ออีกแล้ว เพราะเท่าที่มีอยู่ก็มากเกินไปแล้ว แต่เราอยากให้ทุกคนที่มาเที่ยวช่วยกันเสนอแนะ และติชม เราจะได้เอาไปปรับปรุง..." (สรารุช ชาวบ้าน ชาย อายุ 27 ปี สันทนาการหมู่บ้าน)

"...ตัวเราเองก็มีส่วนช่วยทำลายเขาหลวง เพราะถ้าหนังสือที่เราเขียนออกไปสู่สายตาสาธารณชน ก็เท่ากับเป็นการประชาสัมพันธ์ ผู้คนจะมาเที่ยวกันมากขึ้น ทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมลงได้..." (อรุณี นักท่องเที่ยว หญิง อายุ 28 ปี สัมภาษณ์ระดับลึก)

รวมทั้งการที่องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประจำปี 2541 (Thai Tourism Awards) ประเภทเมืองและชุมชนด้วยแล้ว จึงเป็นการส่งเสริมการตลาดด้วยการประชาสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี

การส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว ที่ประชาสัมพันธ์โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนั้น สิ่งที่ต้องการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยต้องการก็คือ ความพยายามที่จะเปลี่ยนนักท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม มาเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้น แต่หากนักท่องเที่ยวยังไม่พร้อมทั้งด้านความรู้ จิตสำนึก สภาพทางร่างกาย และจิตใจแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ไม่อาจประสบผลสำเร็จได้ เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งในปัจจุบัน ภายในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยวโดยการประชาสัมพันธ์ที่มีอยู่นั้น กว้างขวางเพียงพอแล้ว แต่รูปแบบและเนื้อหาที่ประชาสัมพันธ์นั้นควรที่จะปรับปรุง โดยการเพิ่มข้อมูลต่างๆในการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็น ข้อกำหนด ระยะเวลาในการท่องเที่ยว จำนวนบ้านพักที่รองรับได้ จำนวนมัคคุเทศก์ที่มีอยู่ ปริมาณอาหาร และน้ำ ส่วนการบริการนำเที่ยวต้องพยายามรักษาคุณภาพของการบริการ และพร้อมกันนั้นต้องพยายามรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเองไว้ ไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสนิยม เพราะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญของหมู่บ้านคีรีวง ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 5.6

ตารางที่ 5.6 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว |

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
มีการส่งเสริมการตลาดในด้านการประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อต่างๆ อย่างหลากหลาย	<ul style="list-style-type: none"> - ทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป จึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น - นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ มีจิตสำนึกอยู่บ้างแล้วจากสื่อเหล่านั้น ก่อนที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่สามารถจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยวได้ - คุณภาพของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวหลากหลายขึ้น ยากต่อการจัดการ
มีการส่งเสริมการตลาด ในด้านการจัดบริการนำเที่ยว ที่เป็นระบบ และเป็นที่ยอมรับมากขึ้น	อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี	<ul style="list-style-type: none"> - มีการนำเข้าทรัพยากรสำหรับการดำรงชีวิต เช่น ข้าวสาร อาหาร และยา จากตัวเมือง เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดเป็นสังคมพึ่งพา และช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ - การให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นสาเหตุให้ต้องสูญเสียรูปแบบวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตตามแบบเดิมไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.6 (ต่อ)

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
<p>ไม่มีการประสานงานกับศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเพื่อชี้ข้างล่างแก่ง (กรุงชิง) ในการกระจายนักท่องเที่ยว และไม่มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ใกล้เคียง อย่างเป็นรูปธรรม</p>		<ul style="list-style-type: none"> - ทำให้นักท่องเที่ยวกระจุกตัวมากเกินไปในฤดูกาลที่เป็นที่นิยมท่องเที่ยว โดยไม่สามารถกระจายไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใกล้เคียงได้ - ไม่สามารถแลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยว กับศูนย์บริการการท่องเที่ยวเพื่อชี้ข้างล่างแก่ง และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงได้อีกด้วย
<p>ยังไม่มีข้อกำหนด กฎระเบียบ หรือข้อบังคับอย่างเข้มงวด และมีบทลงโทษอย่างจริงจัง ให้ประชาชนในหมู่บ้าน และนักท่องเที่ยวยึดถือปฏิบัติได้</p>	<p>ทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยวรู้สึกเป็นอิสระในการกระทำต่างๆ อันไม่มีกฎระเบียบข้อบังคับมากำหนดไว้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ในบางครั้งการให้บริการนำเที่ยวของชาวบ้าน เกินเลยจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไป เช่น การสร้างรีสอร์ท การสร้างบาร์เบียร์ เป็นต้น - นักท่องเที่ยวสามารถปฏิบัติตนได้ตามสบาย จนบางครั้งเกินขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ปีนปายในบริเวณที่ห้ามปีน หรือส่งเสียงดังจนรบกวนผู้อื่น เป็นต้น

5.2.5 การจัดการด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ

จะเห็นได้ว่า ในบทที่ 2 สองแนวทางในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มาจากคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ Dr. Phillip Dearden นั้นไม่ได้กล่าวถึง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ เพราะถือว่าไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นเท่าใดนักสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คงมีกล่าวถึงแต่ในแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเท่านั้น ที่ได้กล่าวไว้ว่า สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว ระบบโครงสร้างพื้นฐานและบริการ เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องยอมรับสภาพที่ไม่สะดวกสบาย หรือไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างเต็มที่อยู่แล้ว เพราะเป็นการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ในระดับปานกลาง-ต่ำ ตามขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากร และกลมกลืนเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

แวดล้อมด้วย ส่วนน้ำทิ้งก็ยังระบายลงตามลำคลองตามธรรมชาติ ซึ่งหากมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น หรือนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น อาจมีน้ำไม่เพียงพอกับการใช้ และมีปริมาณน้ำทิ้งที่มากเกินไปกว่าธรรมชาติจะสามารถบำบัดได้เองแล้ว จะเกิดเป็นปัญหาน้ำเสียขึ้นได้ต่อไป

5.2.5.4 ไฟฟ้า ภายในหมู่บ้านใช้ไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เฉพาะในบ้านเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบในหุบเขาเท่านั้น เพราะชนาบนสวนที่มีอยู่บนพื้นที่เขาหลวงนั้นไม่มีไฟฟ้าใช้ ซึ่งเหมาะสมกลมกลืนกับธรรมชาติ

5.2.5.5 การสื่อสาร ระบบการสื่อสารในหมู่บ้านคีรีวงนับว่าเป็นอุปสรรคพอสมควร ทางด้านไปรษณีย์นั้น สามารถดำเนินการให้บริการทางไปรษณีย์ได้ แต่ในด้านโทรศัพท์นั้นมีเพียงแค่โทรศัพท์สาธารณะขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยเพียง 1 แห่ง และโทรศัพท์ทางไกลชนบทอีกเพียง 1 แห่งเท่านั้น โทรศัพท์เคลื่อนที่ทุกระบบใช้ไม่ได้ เพราะสภาพภูมิประเทศเป็นอุปสรรค เนื่องจากอยู่ในหุบเขา ดังนั้นระบบสื่อสารจึงเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการติดต่อขอรับบริการทางด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว จากชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

5.2.5.6 การรักษาความปลอดภัย การรักษาความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว นับได้ว่ามีความปลอดภัยค่อนข้างสูง เนื่องจากเมื่อนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาท่องเที่ยวผ่านทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงแล้ว ทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะดูแลรักษาความปลอดภัยให้ตลอดเวลาจนกระทั่ง นักท่องเที่ยวเดินทางออกจากหมู่บ้านคีรีวงไป

ในส่วนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงนิเวศภายในหมู่บ้านคีรีวงนั้น ส่วนใหญ่มักจะยอมรับกับสภาพของโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ได้ เพราะได้เตรียมตัว เตรียมใจกันมาแล้ว และไม่มียกนักท่องเที่ยวคนใดตำหนิหรือว่ากล่าวแต่อย่างใด มีเพียงนักท่องเที่ยวส่วนน้อยเท่านั้น ที่ยังเตรียมความพร้อมมาไม่ดี ทั้งสภาพทางร่างกายและจิตใจ สำหรับประชาชนในหมู่บ้านมักจะรวมกลุ่มกันสร้างหรือดูแลรักษาโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้อยู่แล้ว เช่น เบาลวดตาข่ายตาข่าย ไม้กันไถตามริมตลิ่งบางช่วง เพื่อกันหินถล่มลงไปในลำคลอง ปิดกั้นทางไหลของน้ำ เป็นต้น ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.7 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
โครงสร้างพื้นฐานบางส่วนรัฐเป็นผู้สร้างให้ และบางส่วนประชาชนเป็นผู้สร้างเอง	โครงสร้างพื้นฐานที่ประชาชนเป็นผู้สร้างเอง ถือเป็นภารกิจของตนเอง ในขณะที่รัฐยังให้บริการได้ไม่ทั่วถึง	โครงสร้างพื้นฐานบางอย่างที่รัฐยังไม่ได้ให้บริการ และชาวบ้านทำกันเอง เช่น การต่อท่อน้ำจากแหล่งน้ำบนภูเขามาใช้ นั่นก่อให้เกิดผลกระทบตามมาอย่างมากมายดังได้กล่าวมาแล้ว
ยังไม่มีมีการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานบางอย่าง ที่อำนวยความสะดวกให้กับการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น ถนนคอนกรีต บริการจัดเก็บ และกำจัดขยะ สถานที่บำบัดน้ำเสีย เป็นต้น	ชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวจะต้องเพิ่มความระมัดระวังในการกระทำที่จะก่อให้เกิดมลภาวะ เช่น การทิ้งขยะ การขับรดด้วยความเร็วสูง และการทิ้งขยะ และสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น	หากชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว ไม่มีจิตสำนึกมากพอ ในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมแล้ว อาจทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาได้ เช่น น้ำเสีย ฝุ่นละออง เป็นต้น

5.2.6 การจัดการด้านการส่งเสริมการลงทุน

การส่งเสริมการลงทุนจากภาครัฐ ที่ให้กับหมู่บ้านคีวั้นนั้น มักจะให้ในรูปแบบของการสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้งบประมาณทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น ส่วนการลงทุนทางด้านอื่นๆ องค์กรชุมชนภายในหมู่บ้านคีวั้นเองเป็นผู้ลงทุน และประกอบการแทบทั้งสิ้น โดยมีแหล่งเงินทุนสำคัญจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านคีวั้น และอยู่ภายใต้การจัดการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีวั้น ซึ่งองค์กรชุมชนภายในหมู่บ้านคีวั้นเหล่านี้ อยู่ภายใต้การสนับสนุนและควบคุมดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน

จากหัวข้อที่ 2.5.1 ในบทที่ 2 ทำให้ทราบว่า ข้อควรระวังสำหรับการส่งเสริมการลงทุนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ถ้าหากมีการส่งเสริมการลงทุนจากภาครัฐมากขึ้นจนประชาชนในหมู่บ้าน หรือองค์กรชุมชนต่างๆ สามารถยกฐานะขึ้นเป็นบริษัท หรือหน่วยงานที่จัดการการท่องเที่ยว หรือมีการสนับสนุนให้องค์กรจากภายนอกเข้าไปลงทุนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่แล้ว จะเกิดการแข่งขันกันในการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะทำให้สภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมดไป เหมือนกับกรณีที่เกิดขึ้นแล้วในบริเวณน้ำตกทีลอซู ซึ่งสภาพทางธรรมชาติบริเวณใกล้เคียงน้ำตกได้ถูกทำลายลงอย่างน่าเสียดาย ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีมากกว่าขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ และสภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้านที่เป็นผู้

จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหล่านั้น เปลี่ยนจากสังคมที่พึ่งพาอาศัย และเป็นมิตรซึ่งกันและกัน กลายเป็นผลประโยชน์เกือบจะสิ้นเชิง ซึ่งพอจะสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังตารางที่ 5.8

ตารางที่ 5.8 แสดงการประเมินผลการวิเคราะห์การจัดการด้านการส่งเสริมการลงทุน

ประเด็นพิจารณา	ผลด้านบวก	ผลด้านลบ
รัฐยังไม่ค่อยมีบทบาทในการส่งเสริมการลงทุนเท่าใดนัก ส่วนมากจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเสียมากกว่า	ชาวบ้านสามารถรักษาเอกลักษณ์ของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และลักษณะของการเป็นหมู่บ้านที่พึ่งตนเอง โดยการพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคิวง	การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ เป็นไปได้ช้ากว่าที่ภาครัฐต้องการในการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว

การดำเนินงานจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในหมู่บ้านคิวงนั้น เน้นหนักไปตามแนวทางของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเสียเป็นส่วนใหญ่ ผลจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งต่อสภาพทางสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ทั้งทางด้านบวก และทางด้านลบ ถึงแม้ว่าในระหว่างการวิเคราะห์ จะได้แจกแจงถึงวิธีการและปัญหาที่เกิดในระหว่างการจัดการ และผลจากการจัดการออกเป็นด้านต่างๆ แล้ว แต่ในสภาพความเป็นจริง ปัญหา หรือผลที่เกิดจากการจัดการในแต่ละด้านนั้น เกี่ยวพันกันในระดับลึก ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด บางปัญหาเป็นทั้งเหตุและผลของกันและกัน ดังนั้นการปล่อยให้ปัญหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เกิดขึ้นและดำเนินต่อไปโดยไม่ได้รับการแก้ไขนั้น อาจทำให้ปัญหาอื่นๆ เพิ่มจำนวน หรือความรุนแรงมากขึ้นตามมาได้

หากพิจารณาตามรูปแบบของการพัฒนาแบบยั่งยืนแล้ว ในกรณีของหมู่บ้านคิวง สอนสมมถือว่าเป็นรูปแบบที่ชัดเจนของการพัฒนา เนื่องจากเป็นทั้งแหล่งอาหาร แหล่งทรัพยากรในการดำเนินชีวิตที่สำคัญ เช่นน้ำ สีย้อมผ้า เป็นต้น เป็นสถานที่ประกอบอาชีพ และถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของพื้นที่ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ของชุมชนไว้ได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นการพยายามรักษารูปแบบ และวิธีการในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนไว้ ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาไปในแนวทางที่ยั่งยืนได้ตามหลักการที่ได้กล่าวมา ถึงแม้ว่าจะเกิดการขัดแย้งกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาลง แต่ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ต้องการการจัดการทั้งความเข้มงวดเด็ดขาด และการประนีประนอม ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่ได้ตกเป็นหน้าที่ของชุมชนแต่เพียงฝ่ายเดียว รัฐเองในฐานะเจ้าของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง ควรมีเอกสารเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มาตรการที่เด่นชัดในการปฏิบัติมากกว่าที่เป็นอยู่ การพัฒนาแบบยั่งยืนจึงจะสามารถดำเนินต่อไปได้ โดยเกิดผลกระทบกับทุกฝ่ายน้อยที่สุด

5.3 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

จากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งให้เห็นว่า การดำเนินการจัดการที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สังคม และเศรษฐกิจ ประกอบกับบริเวณหมู่บ้านคีรีวง และพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง ในส่วนที่เป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาลงนั้น เป็นบริเวณที่จัดและประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาดของทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และเป็นผลกระทบโดยตรงต่อบริเวณพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งนี้ โดยสามารถจำแนกออกเป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้

5.3.1 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ และทางสังคม เป็นทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวทุกประเภท รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยเช่นกัน จากการศึกษาในพื้นที่ที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือหมู่บ้านคีรีวงพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ และสังคม ซึ่งพอจะกล่าวได้ดังนี้

5.3.1.1 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

1. ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและมลภาวะ สภาพภายในหมู่บ้านและสวนสมรมมีขยะทิ้งอยู่เกลื่อนกลาดทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณจุดรับซื้อผลไม้ต่างๆ มักจะมีขยะกองอยู่ค่อนข้างมาก และมีฝุ่นละอองที่เกิดจากยานพาหนะชนิดต่างๆ รบกวนชาวบ้าน นอกจากนี้ในช่วงฤดูแล้งที่มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก สภาพเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาลง จุดกางเต็นท์บนเขาลง ธรรมชาติถูกทำลายพื้นดินไม่ทันอย่างเห็นได้ชัด คือ สภาพหญ้า หรือต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในบริเวณนั้นตาย หรือหักราบเป็นแนว

2. การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ จับจองพื้นที่โดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ ในกรณีของหมู่บ้านคีรีวง พื้นที่ที่เป็นสวนสมรมบางส่วนอยู่ในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเขาลง ซึ่งทางอุทยานฯ อนุญาตให้ประชาชนเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่เดิมได้ แต่ห้ามตัดโค่น ชักลาก หรือขยายอาณาเขตจากพื้นที่เดิมที่เคยทำอยู่ ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้พบว่า ยังมีการบุกรุกพื้นที่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งทางอุทยานฯ ยังไม่มีมาตรการที่เป็นรูปธรรมในการจัดการกับปัญหานี้

3. การสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้างที่ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านทัศนียภาพ และ/หรือมีลักษณะทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของพื้นที่ ที่พบในหมู่บ้านคีรีวงได้แก่ การสร้างบ้านพักอาศัยในรูปแบบและสีที่ขัดแย้งกับสภาพพื้นที่ จนกระทั่งประชาชนในพื้นที่บางกลุ่มไม่พอใจ

4. มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น การสร้างระบบประปาภูเขา และการต่อท่อน้ำเข้าสวนสมรม ที่นอกจากจะขัดกับทัศนียภาพของพื้นที่แล้ว ยังก่อให้เกิดน้ำในลำคลองสาธารณะแห่งในฤดูแล้งอีกด้วย

5. ในด้านดีมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยชาวบ้าน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น การช่วยกันเก็บขยะในบางช่วงเวลา หรือนำเอาลวดตาข่ายมากันหินริมลำคลองไม่ให้หินถล่มลงไปกีดขวางทางไหลของน้ำในลำคลอง

5.3.1.2 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม

1. การหลอกลวงเอาเปรียบนักท่องเที่ยว เช่น การขายผลไม้และพืชผลจากสวนสมรมที่มีคุณภาพไม่ดีพอให้กับนักท่องเที่ยว

2. การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของท้องถิ่น เดิมประชาชนในท้องถิ่นเคยมีความเป็นอยู่ในสังคมชนบทที่เรียบง่าย ต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ก็เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมและค่านิยม ให้แก่กันและกัน เกิดการแปรสภาพจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองที่พึ่งพาสังคมภายนอกชุมชนมากขึ้น

3. ความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากการลบหลู่ความเชื่อเก่าๆ ที่ยึดถือสืบทอดกันมาของประชาชนในท้องถิ่นโดยนักท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นไม่พอใจ และบางครั้งนิสัยรักความสะดวกสบายของคนในสังคมเมืองสร้างความลำบากใจให้กับเจ้าของท้องถิ่น

4. รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่มากกว่า และรวดเร็วกว่า ทำให้ชาวบ้านละทิ้งอาชีพเดิม หันมาหารายได้จากธุรกิจท่องเที่ยว โดยมีได้ค่านึงถึงว่ารายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวนี้เป็นรายได้ที่ไม่สม่ำเสมอ และแน่นอนเท่ารายได้จากสวนสมรม

5. ในด้านดี ชาวบ้านได้มีโอกาสเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมอันดีงามให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น การทำสวนสมรม การมัตย้อมสีธรรมชาติ เป็นต้น

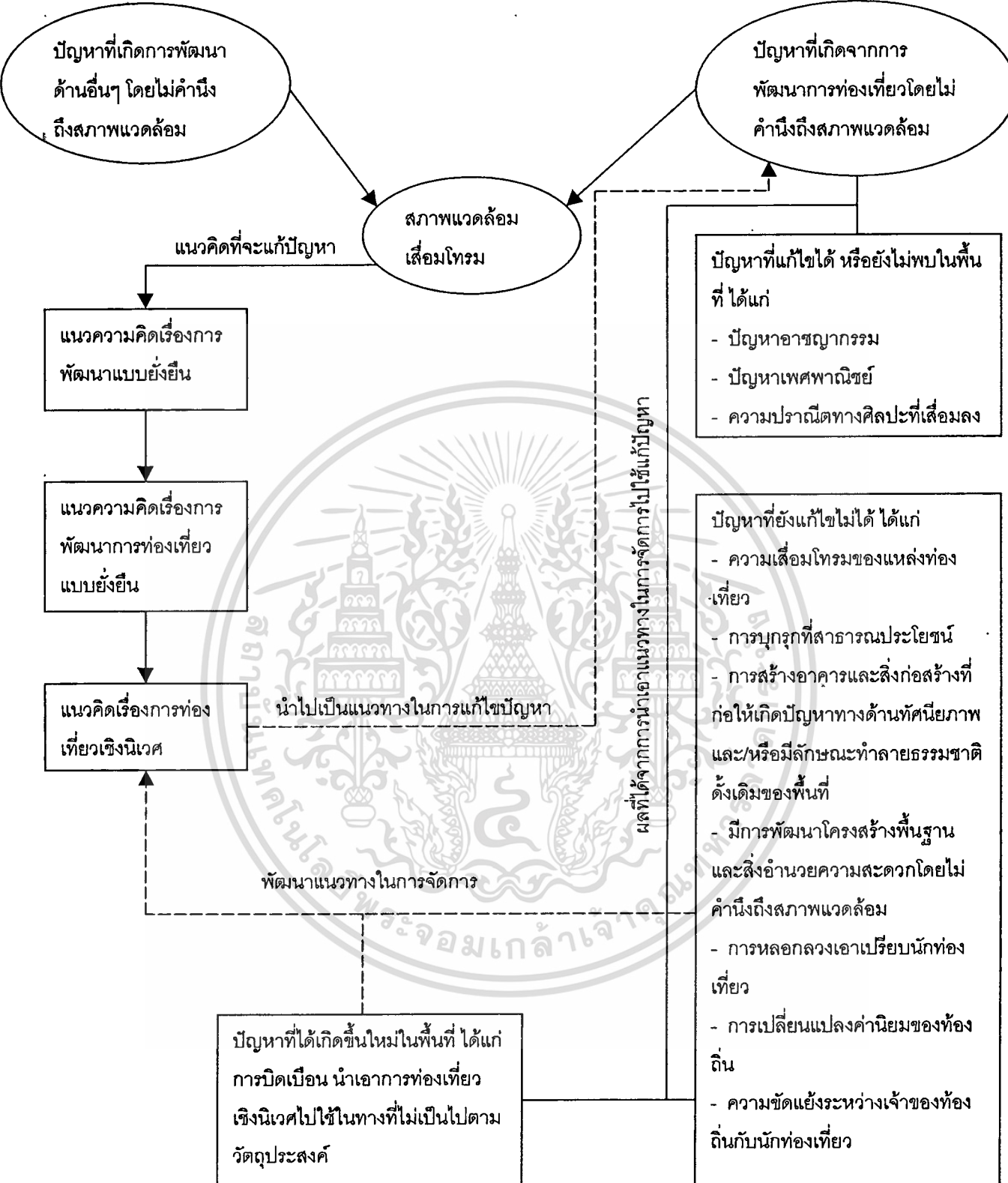
5.3.2 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ

นอกจากผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ในกรณีศึกษาหมู่บ้านคีรีวงนั้น ยังพบว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการจัดการโดยประชาชนในพื้นที่ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจด้วย ดังนี้

1. ทำให้ท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
2. ทำให้ค่าแรงในการทำสวนสมรมสูงขึ้น และหาคนงานในการทำสวนสมรมยากขึ้น ซึ่งทำให้เจ้าของสวนสมรมได้รับผลกระทบโดยตรงที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น แต่ก็ทำให้ผู้ที่ไม่มีสวนเป็นของตนเองมีรายได้มากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.2 แผนผังแสดงภาพโดยรวมของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 6

สรุปผลและเสนอแนะ

6.1 สรุป

แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้น เป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในหลายประเทศ ซึ่งหากพิจารณาโดยหลักการแล้ว ถึงแม้ว่าเป็นแนวความคิดในการพัฒนาที่ดี แต่ในทางปฏิบัติแล้วนับว่าเป็นการยากที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการที่วางไว้ อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้รับเอาแนวความคิดนี้เข้ามาใช้ในประเทศด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของหมู่บ้านคีรีวงนั้นพบว่า ประชาชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ค่อนข้างมาก โดยผ่านองค์กรชุมชนต่างๆ ซึ่งองค์กรชุมชนภายในหมู่บ้านคีรีวง เป็นองค์กรชุมชนที่ค่อนข้างเข้มแข็งสามารถดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ด้วยตนเอง

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านคีรีวงใช้ในการจัดการอยู่ในปัจจุบันนั้น เป็นแนวทางของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งผลจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวงนั้น ยังมีบางด้านที่ไม่เป็นไปตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเท่าใดนัก โดยเฉพาะด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม ซึ่งยังไม่มีกระบวนการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งๆ ที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม ส่วนอีกด้านหนึ่งคือ ด้านการให้การศึกษาศึกษาและสร้างจิตสำนึก ซึ่งสำหรับกรณีของหมู่บ้านคีรีวงนั้น ยังไม่สามารถให้การศึกษแก่เจ้าของพื้นที่ในระดับที่สูงขึ้นจนกระทั่งมีผู้อาสาเข้ามาเป็นอาสาสมัครในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งยังไม่สามารถที่จะนำเอารายได้ที่ได้จากกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ มาสนับสนุนงานวิจัยในพื้นที่ได้อีกด้วย เนื่องจากยังขาดผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างเพียงพอในด้านนี้

ส่วนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านอื่นๆ นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมานั้น โดยภาพรวมแล้วดำเนินไปตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้วางไว้ ซึ่งอาจพบปัญหาในรายละเอียดปลีกย่อยบางส่วน อันเป็นปัญหาที่พบเฉพาะในพื้นที่ ดังจะได้กล่าวต่อไป

1. ลักษณะของชุมชนที่อยู่อาศัยมาก่อนที่จะมีการประกาศจัดตั้งให้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลงนั้น มีการพึ่งพาทรัพยากรจากพื้นที่อุทยานฯ สำหรับเป็นปัจจัยสืในการดำรงชีวิต

หลังมีการประกาศจัดตั้งพื้นที่อุทยานฯ จึงมีปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ การหาของป่า ล่าสัตว์ ตัดไม้ ในพื้นที่อุทยานฯ ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 5

2. การประสานงานในพื้นที่ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา กล่าวคือ ไม่สามารถควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวได้ตามขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งถึงแม้ว่าจะใช้เพียงขีดความสามารถทางด้านกายภาพเป็นตัวกำหนดเพียงด้านเดียวก็ตาม รวมทั้งไม่สามารถกระจาย ส่งผ่าน และแลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยวกับพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงได้

3. สำหรับพื้นที่ศึกษา สือ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะสื่อบุคคล ยังมีคุณภาพไม่เท่าเทียมกัน เพราะยังไม่มี การตรวจสอบคุณภาพของสื่อเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ

4. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลภายในพื้นที่ ทั้งเจ้าหน้าที่ของทางราชการ ประชาชนในหมู่บ้าน และนักท่องเที่ยว เป็นปัญหาที่ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่เป็นไปได้ไม่ดีเท่าที่ควร

5. รูปแบบการนำเสนอกิจกรรมทางวัฒนธรรมแบบ home stay ยังไม่สามารถควบคุมให้เป็นไปตามหลักการ และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของ home stay ได้ จึงมีรีสอร์ทเกิดขึ้นมากถึง 3 หลัง ผลที่ได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่พบว่า สามารถลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในรูปแบบประเพณีนิยมลงได้บางส่วน แต่ไม่ได้เป็นสิ่งยืนยันว่าจะหมดไปหรือไม่เกิดขึ้นมาใหม่อีก ซึ่งผลกระทบทางลบที่ยังไม่พบว่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่ในปัจจุบันได้แก่ ปัญหาเพศพาณิชย์ ปัญหาอาชญากรรม ความปรารถนาทางศิลปะที่เสื่อมลง

ส่วนผลกระทบทางด้านลบที่ยังพบในพื้นที่ ได้แก่ ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว การบุกรุกพื้นที่สาธารณประโยชน์ การสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้างที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านทัศนียภาพ และ/หรือ มีลักษณะทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของพื้นที่ มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม การหลอกลวงเอาเปรียบนักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงค่านิยมท้องถิ่น ความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่า เมื่อนำเอาแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปปฏิบัติจริงในพื้นที่แล้ว ผู้ปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นเจ้าของพื้นที่ หรือว่านักท่องเที่ยว ไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทั้งหมด สามารถปฏิบัติได้เพียงบางส่วนเท่านั้น และผลที่ได้จากการปฏิบัติก็ไม่สามารถลด หรือ แก้ไขผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวแบบเดิมได้ทั้งหมด คงแก้ไขได้แต่เพียงบางส่วนเท่านั้น ในบางส่วนสามารถลดความรุนแรงของผลกระทบลง และในบางส่วนแก้ไขไม่ได้เลย

6.2 ข้อเสนอแนะ

สำหรับหมู่บ้านคีรีวง ซึ่งได้รับเลือกจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งทางด้านสภาพทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม หลังจากที่ได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ชุมชนบ้านคีรีวงเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เราอาจปฏิเสธไม่ได้ว่า ชุมชนใดๆ ย่อมต้องมีปัญหา และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของชุมชนนั้นอยู่แล้ว แต่การท่องเที่ยว เปรียบเสมือนเป็นตัวเร่งให้เกิดปัญหา และการเปลี่ยนแปลงมาก และรวดเร็วขึ้น ดังนั้น ในฐานะของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะต้องพยายามทำตนให้เป็นผู้รุกรามากกว่าผู้รับนั้น จึงควรที่จะวางแผนในการจัดการให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นไปอย่างช้าที่สุด เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถดำเนินไปตามหลักการได้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม หากจะพัฒนาให้หมู่บ้านคีรีวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์แล้ว จะต้องย้อนกลับไปพิจารณากันถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนก่อน นั่นคือ สิ่งที่เป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวในหมู่บ้านคีรีวงนั้น ได้แก่ วิถีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งการประกอบอาชีพการทำสวนสมรมอันเป็นรายได้หลักของประชาชนในหมู่บ้านคีรีวง แต่หลังจากการที่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้หมู่บ้านคีรีวง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก นำมาซึ่งรายได้และผลประโยชน์เป็นจำนวนมากเช่นกัน วิถีชีวิต วัฒนธรรม และค่านิยมที่ติดมากับตัวนักท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่เปลี่ยนรูปแบบสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม อันมีมาแต่ดั้งเดิมทีละน้อย ด้วยการซึมซับและแลกเปลี่ยน หากประชาชนในท้องถิ่นยังไม่ตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ ในอนาคตสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเหล่านี้ จะค่อยๆ ลดความน่าสนใจลงจนหมดไปในที่สุด แล้วรายได้จากการท่องเที่ยวก็จะหมดไปด้วย ดังนั้นประชาชนในท้องถิ่นทุกคนควรจะต้องตระหนักว่าการรักษาสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น สำคัญกว่าการพึ่งพารายได้จากท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว

จากปัญหา หรือผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งอาจรวมไปถึงปัญหาเดิมก่อนที่จะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในพื้นที่ด้วย ต่อมาภายหลังที่ได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่แล้ว ปัญหาหรือผลกระทบได้เพิ่มจำนวน หรือเพิ่มความรุนแรงขึ้น เป็นปัญหาที่ล้นแล้วแต่รอการแก้ไขจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งพอจะเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขได้ดังต่อไปนี้

6.2.1 โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เนื่องจากว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านคีรีวงนั้น มีชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเป็นผู้ดำเนินการติดต่อประสานงาน ซึ่งศึกษาพบว่า มีปัญหาและเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อุปสรรคมากมาย ทั้งด้านการประสานงานซ้ำซ้อน ไม่เป็นระบบ และบางครั้งขาดการติดต่อประสานงาน ดังนั้น ชมรมฯ จึงควรมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น เพื่อให้การประสานงานในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปอย่างมีระบบ โดยสามารถประสานงานกับอุทยานฯ และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแหล่งท่องเที่ยวทั่วไป ให้เป็นโครงข่ายการท่องเที่ยว เพื่อที่จะสามารถควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว กระจาย และแลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอื่นได้ และเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในการติดต่อ และการร้องเรียน หรือแสดงความคิดเห็น อันจะเป็นประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป โดยให้ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นหน่วยงานหนึ่งของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านคีรีวง และแยกที่ทำการออกจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน เพื่อความสะดวกในการเปิด-ปิดทำการ กิจกรรมที่ศูนย์ประสานงานควรจะทำดำเนินการมีดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ประสานงานกับที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาลง และองค์กรมชนภายในหมู่บ้านคีรีวง ในการรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งตรวจสอบคุณสมบัติของนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดจากนักท่องเที่ยวที่ไม่มีคุณภาพสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมที่ 2 ประสานงานกับที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาลง และหน่วยงานภายนอกที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวอื่นในบริเวณใกล้เคียง ในการกระจาย ส่งผ่าน และแลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยว ไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะสามารถจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิจกรรมที่ 3 ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อติดต่อขอรับความร่วมมือในการจัดอบรม ให้ความรู้ แก่เจ้าหน้าที่ และประชาชนในพื้นที่ เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การอนุรักษ์ทรัพยากร เป็นต้น

6.2.2 โครงการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการเน้นที่คุณภาพของนักท่องเที่ยวมากกว่าปริมาณ ดังนั้น การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวทุกรูปแบบ เพื่อสร้างความรู้ และจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว นั้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งศูนย์ข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ มีหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ผลิตสื่อ ทั้งสื่อธรรมชาติ และสื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ รวมทั้งวีดิทัศน์ และสไลด์ด้วย เพื่อที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เกิดจิตสำนึก เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติและการอนุรักษ์ รวมทั้งเปิดโอกาส และทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวได้ไปเที่ยวยังแหล่งเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ท่องเที่ยวอื่นๆ ใกล้เคียง ในกรณีที่มีปริมาณของนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านคีรีวงมากเกินไป ในช่วงช่วงฤดูกาล โดยควรจะพัฒนาศูนย์ข้อมูลฯ ให้เป็นศูนย์กลางการสื่อความหมาย และบริการข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ โดยผ่านสื่อต่างๆ อย่างเหมาะสม และจัดทำป้ายสื่อความหมายธรรมชาติในบริเวณที่เหมาะสม โดยขอความร่วมมือทางด้านวิชาการจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และอุทยานแห่งชาติเขานหลวง

กิจกรรมที่ 2 จัดอบรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และจัดอบรมมัคคุเทศก์ โดยกำหนดให้มีการจัดอบรมด้านต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนมีความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้องตามหลักการและแนวความคิด รวมทั้งเพื่อพัฒนาคุณภาพของมัคคุเทศก์ให้มีความรู้ ประสบการณ์ และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบบนิเวศ ทรัพยากร ฯลฯ เพื่อนำไปเป็นสื่อถ่ายทอดความรู้ และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ต่อไป โดยขอความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นต้น

กิจกรรมที่ 3 จัดทำข้อมูลของนักท่องเที่ยว เริ่มตั้งแต่การจดสถิติ จำนวน และข้อมูลต่างๆ ของนักท่องเที่ยว โดยใช้แบบสอบถาม หรือการซักถามพูดคุย แล้วบันทึกเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำเอาข้อมูลไปใช้ นำไปวิเคราะห์ และนำเอาผลของการวิเคราะห์ข้อมูล มาพัฒนา วางแผน และแก้ไข และป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นได้

6.2.3 โครงการวางแผนควบคุมการพัฒนาพื้นที่

ในการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้น จะต้องไม่พัฒนาจนกระทั่งไม่สามารถจะกลับสู่สภาวะสมดุลในการดำรงชีวิต หรือจะต้องพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกมากเกินไปจนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น สำหรับการพัฒนาในหมู่บ้านคีรีวง จึงควรมีการจำกัดควบคุมการพัฒนาพื้นที่อย่างพอเหมาะ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่พึ่งพารายได้จากนักท่องเที่ยวมากเกินไป ย่อมไม่ใช่เป็นการพัฒนาไปตามแนวทางที่ยั่งยืน หากจะมีการพัฒนาใดๆ เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว ควรจะแยกส่วน หรือแบ่งแยกขอบเขตของการพัฒนาออกมาอย่างชัดเจน ทั้งในด้านรูปแบบ และพื้นที่ รวมทั้งต้องมีการจำกัดการพัฒนาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม โดยมีกิจกรรมที่อยู่ในโครงการดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐยังไม่ให้บริการมาถึง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ มักจะดำเนินการโดยประชาชนในพื้นที่เอง ซึ่งจะต้องได้รับการควบคุมให้อยู่ในสภาพที่ดี และในขณะเดียวกันจะต้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

หากมีการกระทำใดที่ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่เดิม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลควรที่จะเข้าไปพัฒนา และปรับปรุงให้เหมาะสม

กิจกรรมที่ 2 จัดตั้งคณะกรรมการ หรือเจ้าหน้าที่ขึ้นมาดูแล และควบคุมให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติ และหมู่บ้านคีรีวง รวมทั้งให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวช่วยกันดูแลซึ่งกันและกันเองอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งหากพบว่ามีผู้ใดไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบแล้วสามารถตักเตือน หรือแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบได้ทันที โดยทางอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและหมู่บ้านคีรีวง ควรกำหนดมาตรการในการควบคุมพฤติกรรมของประชาชนในหมู่บ้าน และนักท่องเที่ยว เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และความสมดุลของระบบนิเวศ ตลอดจนคุณภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้เจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง และองค์กรชุมชนต่างๆ ในหมู่บ้าน เป็นผู้ชี้แจงและทำความเข้าใจให้กับประชาชนในหมู่บ้าน และนักท่องเที่ยวทุกคน ให้ทราบถึงกฎระเบียบและข้อควรปฏิบัติต่างๆ เพื่อที่จะได้เห็นความสำคัญของพื้นที่ และระมัดระวังการกระทำของตนเอง รวมทั้งควรจัดให้มีการสื่อความหมายถึงกฎระเบียบข้อบังคับด้วยสื่อชนิดอื่นด้วย

6.2.4 โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างจิตสำนึก

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างจิตสำนึก เป็นหน้าที่รับผิดชอบของกองทุนเดมส์เขียวใส่เขาหลวง แต่ในปัจจุบัน กองทุนเดมส์เขียวใส่เขาหลวงมีบทบาทในการปฏิบัติงานน้อยมาก เนื่องจากเป็นองค์กรชุมชนที่ได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่น้อย ทั้งๆ ที่เป็นองค์กรที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพของการท่องเที่ยว จึงควรให้กองทุนเดมส์เขียวใส่เขาหลวง ร่วมมือกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ตามกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 พัฒนาและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวงเป็นเส้นทางที่เริ่มต้นจากบริเวณหัวเหว (น้ำตกวังไม้ปัก) ไปยังยอดเขาหลวง โดยผ่านสวนสมรม น้ำตกวังอ้ายยางบน กระท่อมสุดท้ายสวนใสใน สันลุงพรั้ม-ดงทาก ลานไทร ดินถล่ม-สันไม้แดง ลาน ฮ.-หุบผามหาสดำ ดงหวายเหิง-ลานดร.ชวลิต ป่าเมฆ-ยอดเขาหลวง โดยเป็นเส้นทางที่จะพบพืชหายาก เช่น ลิ้นมังกรส้ม มหาสดำ เอื้องสายเสริต ก้ามกุ้งขน เฟิร์นบัวแฉก กระจายอยู่ตามช่วงต่างๆ ของเส้นทาง และเป็นเส้นทางที่ต้องมีการค้างแรมในป่าด้วย

ควรให้กิจกรรมเหล่านี้มีการลงทะเบียน และปฐมนิเทศน์นักท่องเที่ยวที่เข้าไปเดินป่าโดยเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ เพื่อที่จะสามารถควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวได้ และสะดวกในการจัดมัคคุเทศก์ที่จะนำนักท่องเที่ยวเดินป่า นอกจากนี้ยังต้องควบคุมวิธีการกำจัดขยะของเสียที่เกิดขึ้น เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในพื้นที่ ซึ่งสามารถกำหนดเป็นระเบียบให้นักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ปฏิบัติ โดยชยะและของเสียที่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติไม่ได้จะต้องนำกลับลงมาทุกชิ้น ส่วนขยะที่เป็นอินทรีย์วัตถุอาจใช้วิธีขุดหลุมฝังในระดับที่ลึกพอสมควร เพื่อไม่ให้ส่งกลิ่นเหม็น ป้องกันสัตว์ป่ามาขุดคุ้ย และทำลายทัศนียภาพอื่นๆ ทั้งยังเป็นการหมุนเวียนเอาแร่ธาตุต่างๆ กลับคืนสู่ระบบนิเวศอีกทางหนึ่งด้วย

กิจกรรมที่ 2 พัฒนาและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามกิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มุ่งเน้นในด้านการศึกษาวถีชีวิต วัฒนธรรม และระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยมีการนำเสนอในรูปแบบของการเล่าประวัติหมู่บ้าน พาเดินชมหมู่บ้าน และร่องรอยการเกิดอุทกภัยปี 2531 รับประทานอาหารและพักร่วมกับเจ้าของบ้าน เที่ยวชมสวนสมรม ซึ่งเป็นรูปแบบที่ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาอย่างใกล้ชิดกับวิถีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกอย่างหนึ่งเช่นกัน

เนื่องจากกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ต้องสัมผัสกับสังคมและวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด จึงควรมีการกำหนดรูปแบบพฤติกรรม ข้อควรปฏิบัติ และข้อห้ามต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่นอย่างเคร่งครัดเพื่อป้องกันการกระทบกระทั่งกันเอง ระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของท้องถิ่น เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสังคมและวัฒนธรรม อันจะเป็นการทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ลงอย่างไม่ได้ตั้งใจ โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การชุมชนในหมู่บ้าน เป็นผู้กำหนดข้อควรปฏิบัติเหล่านั้น และควบคุมให้มีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

6.2.5 โครงการจัดเก็บและกำจัดขยะ

จากการศึกษาพบว่า ภายในบริเวณหมู่บ้านคีรีวง สวนสมรม และบริเวณเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวงนั้น มีขยะทิ้งอยู่กระจัดกระจาย ถึงจะมีอยู่ในปริมาณที่ไม่มากมายนัก แต่ก็สามารถทำลายทัศนียภาพของสถานที่ลงได้ จึงควรที่จะมีการจัดเก็บ และกำจัดขยะอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งกิจกรรมออกเป็น

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมเก็บรวบรวม และแยกประเภทขยะ ภายในหมู่บ้านคีรีวงมีจุดที่ทิ้งขยะอยู่หลายจุด โดยเฉพาะบริเวณจุดที่รับซื้อผลไม้จุดต่างๆ ขยะที่ทิ้งมักมีทั้งขยะที่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ และขยะที่ต้องกรวิธีกรกำจัดโดยเฉพาะ จึงควรมีการแยกเอาขยะที่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ เช่น เศษ หรือเปลือกผลไม้ ออกจากขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ เช่น ถุงพลาสติก เพื่อสะดวกต่อการนำไปกำจัดต่อไป

กิจกรรมที่ 2 การกำจัดขยะ โดยนำเอาขยะที่เป็นอินทรีย์วัตถุที่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในปริมาณที่ค่อนข้างมาก มาทำเป็นปุ๋ย หรือกลบฝัง เพื่อคืนแร่ธาตุอาหารกลับสู่พื้นที่ เป็นการหมุนเวียนธาตุอาหารของระบบนิเวศอีกทางหนึ่ง แต่ต้องฝังกลบใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระดับที่ลึกจนสัตว์ไม่สามารถขุดคุ้ยได้ ส่วนขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ควรดำเนินการหาสถานที่จัดเก็บ เพื่อรอให้หน่วยงานของรัฐมาจัดเก็บและนำไปกำจัดต่อไป หรืออาจสร้างเป็นสถานที่กลบฝัง หรือเผา ในพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อทำการกำจัดขยะของชุมชนเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

- กรมป่าไม้. การสัมมนาหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ. ม.ป.ท., 2527. ปัญหากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ, โดย ผ่อง เล่งอี่.
- กรมป่าไม้. อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย ฉบับแนะนำย่อ. กรุงเทพฯ : ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้, 2530.
- กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานสรุปคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพ เอกสารประกอบการวางแผนการท่องเที่ยว. เล่มที่ 10. ม.ป.ท., 2540.
- กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คู่มือการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยว. ม.ป.ท., 2531.
- กองวางแผนโครงการ ฝ่ายวางแผนโครงการและการพัฒนา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานการสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง. ม.ป.ท., 2527.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การดำเนินงานเรื่อง ECOTOURISM ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ม.ป.ป.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ECOTOURISM) ของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2538.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2536.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาพัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2 (2539) วิสัยทัศน์ท่องเที่ยวไทย สู่ก้าวใหม่ ปี2001. ม.ป.ท., 2539. การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8, โดย อนันต์ เฉลิมชัย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาพัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2 (2539) วิสัยทัศน์ท่องเที่ยวไทย สู่ก้าวใหม่ ปี2001. ม.ป.ท., 2539. การพัฒนาแบบยั่งยืนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, โดย สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2538.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาพัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2 (2539) วิสัยทัศน์ท่องเที่ยวไทย สู่ก้าวใหม่ ปี2001. ม.ป.ท., 2539. แนวทางพัฒนาท่องเที่ยวไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8. มุ่งสู่ทิศทางที่ยั่งยืน, โดย พรหมเมธ นาคมทอง.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาพัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2 (2539) วิสัยทัศน์ท่องเที่ยวไทย สู่ก้าวใหม่ ปี2001. ม.ป.ท., 2539. มาช่วยกันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กันเถิด, โดย บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ECOTOURISM NETWORK. ปีที่ 1, ฉบับที่ 5 (ธันวาคม 2539).

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว. เอกสารประกอบการประชุม ECOTOURISM NETWORK '96. กรุงเทพฯ : จำไทยเพรส, 2539.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. โครงการดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. ม.ป.ท., 2540.

เกรย์, แอนดริว. "ผลกระทบของการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพต่อชนพื้นเมือง" ความหลากหลายทางชีวภาพ : มิติทางสังคมและนิเวศ. แปลจาก Biodiversity Social & Ecological Perspective. โดย ยศ สันตสมบัติ และวิฑูรย์ บุญญากุล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2537.

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านคีรีวง. กฎระเบียบข้อบังคับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง. นครศรีธรรมราช : ศิษย์พะวง, 2540.

ขวัญใจ เอมใจ. "ปัญหาและความสำเร็จที่หมู่บ้านคีรีวง" สารคดี. ปีที่ 9 ฉบับที่ 106 (ธันวาคม 2536) : 152-168.

คนคอน (นามแฝง). "1,835 เมตร เหนือผืนป่าเขาหลวง นครศรีธรรมราช" ADVANCED THAILAND GEOGRAPHIC. ปีที่ 2 ฉบับที่ 15 (ธันวาคม 2539) : 74-82.

คีตติง, มิเชล. แผนปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. แปลจาก The Earth Summit's Agenda for Change. โดย มานพ เมฆประยูรทอง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2537.

งานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศภาคเหนือ. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านคีรีวง. "โครงการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ." ม.ป.ท. ม.ป.ป. (อัดสำเนา)

- ช่อ พงศ์รุ่งทรัพย์ และพิชา พิทยขจรวุฒิ. นโยบายการบริหารอุทยานแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : พันนี้
พลับพลึงชิง, 2532.
- ซัดคิง, เฮฟฟา และแอนเดอรัลัน, แพททริก. "เสียงที่ไม่เคยได้ยินและได้รับการใส่ใจ" ความหลากหลายทางชีวภาพ : มิติทางสังคมและนิเวศ. แปลจาก Biodiversity Social & Ecological Perspective. โดย ยศ สันตสมบัติ และวิฑูรย์ ปัญญากุล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2537.
- ชิดจันทร์ หังสสุต. หลักและการจัดการอุทยานธรรมชาติท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531.
- ชุตินา ชันเจริญ. "ภาพลวงของการท่องเที่ยว(เชิงนิเวศ)." กรุงเทพธุรกิจ. 12 กุมภาพันธ์ 2542, หน้า 1.
- เซอร์แมน, ฮาร์โรลด์. อำนาจมหัศจรรย์แห่งพลังจิตใต้สำนึก. แปลจาก YOUR KEY TO HAPPINESS. โดย สมัย เทียบคุณ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ต้นไทรการพิมพ์, 2541.
- จิราเดต์, เฮอริเบต. ทำเมืองให้น่าอยู่ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และความหวังสำหรับเมืองที่ยั่งยืน. แปลจาก THE GAIA ATLAS OF CITIES : NEW DIRECTION FOR SUSTAINABLE URBAN LIVING. โดย พิภพ อุดมอิทธิพงศ์. กรุงเทพฯ : เรือนแก้ว มูลนิธิโกลด์คีมทอง, 2539.
- ดวงดาว สุวรรณรังษี. คู่มือท่องเที่ยวธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิง, ม.ป.ป.
- เดลินิวส์. 18 กุมภาพันธ์ 2540.
- เดือนเพ็ญ ลิ้มศรีตระกูล. "ทรัพยากรชีวภาพของไทยไม่ใช่เครื่องบรรณาการ" โลกสีเขียว. ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2541) : 21-34.
- ทวิวงศ์ ศรีบุรี, บรรณาธิการ. EIA การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : มายด์พับลิชชิง, 2538.
- ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง. "อุทยานแห่งชาติเขาหลวง." ม.ป.ท. ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)
- ธงชัย เปาอินทร์. "'พรานป่า' คนนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์." เดลินิวส์, 30 ธันวาคม 2539, หน้า 36.
- ธวัชชัย สันติสุข และคณะ. การอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทยในแง่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : ชุตินาการพิมพ์, 2528. การอนุรักษ์และการพัฒนาในประเทศไทย, โดย เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา.

ธวัชชัย สันติสุข และคณะ. การอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทยในแง่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : ชุตติมาการพิมพ์, 2528. บทบาทการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์, โดย สมชาย นีร์ฤกษ์.

ธีรพันธ์ จุฬากาญจน์. "ชีวิต ชุมชน และสายน้ำ ที่...คีรีวง" อนุสารออสท. ปีที่ 37 ฉบับที่ 2 (กันยายน 2539) : 93-103.

ธีรภัทร ประยูรสิทธิ. "ทวีปอเมริกาต้นตำนานการอนุรักษ์ธรรมชาติ" สารคดี. ปีที่ 13 ฉบับที่ 146 (เมษายน 2540) : 151-158.

นาท ตันตวิรุฬห์ และพูลทรัพย์ สมุทรสาคร. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและการบริหารทรัพยากร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

นิสิตปริญญาโทสาขาสังคมวิทยาประยุกต์ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. "โครงการฝึกภาคสนามของ นิสิตปริญญาโทสาขาสังคมวิทยาประยุกต์ เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ณ อุทยานแห่งชาติเขาลง." ม.ป.ท. 2541. (เอกสารอัดสำเนา)

เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงส์ และคณะ, บรรณาธิการ. ตำราประกอบการสอนและการวิจัย การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.

ประจวบ ธรรมวิจิตร. สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2541.

ปรีชฎี เหลืองประเสริฐ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ กรณีศึกษา : สะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตสาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2538.

ฝายนโยบายและวางแผนการใช้ที่ดินที่ 2 กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. แผนการใช้ที่ดิน จังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ท., 2534.

ฝายวางแผนและโครงการ สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. จังหวัดนครศรีธรรมราช ' 37. ม.ป.ท., 2537.

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเขต. ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว : แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวชมธรรมชาติแนวอนุรักษ์กาญจนบุรี จำกัด (ส.บ.อ.ก.) สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งแรกของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ปกเกล้า, 2538.

พจนา สอนศรี, บรรณาธิการ. มิตรภาพและความทรงจำ. กรุงเทพฯ : เจเนเดอร์เพรส, 2540.

พจนา สอนศรี. "Eco เสวนา" ECOTOURISM NETWORK. ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 (พฤศจิกายน 2539) : 3-4.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- "พระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม พ.ศ. 2530" ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 104 ตอนที่ 220 ; 2 พฤศจิกายน 2530.
- "พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช 2484 พ.ศ. 2532" ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 106 ตอนที่ 8 ; 14 มกราคม 2532.
- "พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2525" ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 99 ตอนที่ 33 ; 19 กุมภาพันธ์ 2529.
- "พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535" ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 109 ตอนที่ 15 ; 28 กุมภาพันธ์ 2535.
- "พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535" ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 109 ตอนที่ 37 ; 4 เมษายน 2535.
- "พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504" ราชกิจจานุเบกษา , 22 กันยายน 2504.
- พิบูล ชูสกุล. "อุทยานไทย" ADVANCED THAILAND GEOGRAPHIC. ปีที่ 3 ฉบับที่ 31 (มีนาคม-เมษายน 2541) : 48-62.
- พีรศิษฐ์ สมแก้ว. "การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน...การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหน้า." เดลินิวส์ , 29 ตุลาคม 2539, หน้า 12.
- พีรศิษฐ์ สมแก้ว. "ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทำอะไรถึงจะได้ผล." เดลินิวส์ , 6 กรกฎาคม 2540, หน้า 36.
- พีรศิษฐ์ สมแก้ว. "เที่ยวป่าหน้าฝนของเมืองไทย." เดลินิวส์ , 5 กรกฎาคม 2541, หน้า 27.
- พีรศิษฐ์ สมแก้ว. "รักสัตว์...รักสัตว์ป่าสงวน." เดลินิวส์ , 24 สิงหาคม 2540, หน้า 36.
- พีรศิษฐ์ สมแก้ว. "สัมผัสวิถีชีวิตและธรรมชาติแบบได้แท้จริง ที่บ้านคีรีวง นครศรีฯ." เดลินิวส์ , 13 กันยายน 2540, หน้า 16.
- พีรศิษฐ์ สมแก้ว. "เสน่ห์หมื่นแสน ทั่วแผ่นดินไทย." เดลินิวส์ , 8 กุมภาพันธ์ 2541, หน้า 21.
- พีรศิษฐ์ สมแก้ว. "อุทยานแห่งชาติเขาหลวง แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์." เดลินิวส์ , 11 กันยายน 2540, หน้า 14.
- ไพฑูริย์ อินทศิลา. "รณรงค์สร้างค่านิยมไทย กับงาน "ไทยเที่ยวไทย" ครั้งที่ 3." เดลินิวส์ , 24 กรกฎาคม 2540, หน้า 34.
- ไพฑูริย์ อินทศิลา และธีรชัย ทองเสน. "วันวิสาข ร่วม 'แห่ผ้าขึ้นธาตุ' ที่เมืองคอน." เดลินิวส์ , 20 พฤษภาคม 2540, หน้า 5.
- ไพโรจน์ ถวัลย์ศักดิ์วุฒิ. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ ทักษะ และ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการวางผังเมือง กรณีศึกษา : เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2535.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภราภรณ์ จารุภูมิ. "“ท่องเที่ยว” กับ “อนุรักษ์” สองทางที่ไปกันได้(ดี)” สยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์. ปีที่ 43 ฉบับที่ 17 (22-29 กันยายน 2539) : 48-49.

ไมตรี ลิ้มพิชาติ. “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.” เดลินิวส์, 15 ธันวาคม 2539, หน้า 6.

ไมตรี ลิ้มพิชาติ. “หมู่บ้านคีรีวง.” เดลินิวส์, 9 มีนาคม 2540, หน้า 6.

รุสะมิแล (นามแฝง). “น้อมใจสู่ธรรมชาติ.” เดลินิวส์, 4 มกราคม 2541, หน้า 22.

โลมานันท์, ลารี. “ทรัพยากรพันธุกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคณะ.

ความหลากหลายทางชีวภาพ : มิติทางสังคมและนิเวศ. แปลจาก Biodiversity Social & Ecological Perspective. โดย ยศ สันตสมบัติ และวิฑูรย์ ปัญญากุล. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. 2537.

วราพร ศรีสุพรรณ. การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) : ทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม. ม.ป.ท., 2534. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน, โดย วราพร ศรีสุพรรณ.

วาทีณี บุญชะลิกษ์ และคณะ. เอกสารทางวิชาการหมายเลข 183 สื่อเอดส์ : การศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาสื่อในอนาคต. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

วาสนา นามภักตร์. การศึกษาเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรีโดยระบบเส้นทางนิเวศสัญจร. วิทยานิพนธ์สำหรับปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาวิทยาลัยสาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2531.

วินัย วีระวัฒนานนท์. มนุษย์ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และผลกระทบระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. ม.ป.ท., 2535.

วิวัฒน์ คติธรรมนิത്യ, บรรณาธิการ. ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536.

ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต และคณะ. เอกสารทางวิชาการหมายเลข 192 คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยไตเทียม : การศึกษาเชิงคุณภาพ. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

ศุภย์ชาวเดลินิวส์เชียงใหม่. “ท่องเที่ยวไทยใกล้วิกฤต เตรียมปรับค่านิยมรับสถานการณ์เร่งด่วน.” เดลินิวส์, 27 มิถุนายน 2540, หน้า 31.

ศุภย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศกรณีภาคใต้. ม.ป.ท., 2538.

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การศึกษากำหนดแนวทางการควบคุม
การพัฒนากาท่องเที่ยว เกาะเต่าและเกาะนางยวน. ม.ป.ท., 2537.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การศึกษาขีดความสามารถในการ
พัฒนากาท่องเที่ยวของหมู่เกาะชายฝั่งทะเล จังหวัดตราด. ม.ป.ท., 2537.
- สมศักดิ์ สุขวงศ์. "วัฒนธรรมไทยกับความหลากหลายทางชีวภาพ" ข่าวสาร ป่า กับ ชุมชน. ปีที่ 4
ฉบับที่ 7 (เมษายน 2540) : 3-7.
- สมัย อภาภิรม และเยาวนันท์ เชษฐรัตน์. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2538. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2538. การท่องเที่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน, โดย
วิลาส เตชะไพบูลย์.
- สมัย อภาภิรม และเยาวนันท์ เชษฐรัตน์. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2538. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2538. การท่องเที่ยว : สัญญาเพื่อการอนุรักษ์ยังไม่
ชัดเจน, โดย วิลาส เตชะไพบูลย์.
- สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก และคณะกรรมการ
ภูมิศาสตร์แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. รายงานการสัมมนาภูมิศาสตร์
แห่งชาติ ครั้งที่ 5 ภูมิศาสตร์กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ม.ป.ท.,
2532. การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ที่ทำกิน และทรัพยากรป่าไม้, โดย จัตรชัย พงศ์ประยูร.
- สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิชย์. "จากเชื้ออหิวาต์ถึงพ่อช้าง ความหลากหลายทางชีวภาพในเมืองไทย"
สารคดี. ปีที่ 13 ฉบับที่ 146 (เมษายน 2540) : 145-150.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 9. ม.ป.ท., 2538.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, บรรณาธิการ. โสภณเด็ก สภาพปัญหา ปัจจัยสาเหตุ และแนวทางแก้ไข.
ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2540.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2540
- สุริพัฒน์ ไป๋. "บันทึกจากรากไม้ถึงลำห้วย เขาหลวง" ADVANCED THAILAND
GEOGRAPHIC. ปีที่ 3 ฉบับที่ 31 (มีนาคม-เมษายน 2541) : 97-112.
- เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, บรรณาธิการ. ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา.
เล่ม 1 ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา, 2536.

เสรี จัวยพริก. "สวนสมรม วัฒนธรรมคนบักษีได้" ข่าวสาร ป่า กับ ชุมชน. ปีที่ 4 ฉบับที่ 7 (เมษายน 2540) : 27-37.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. คู่มือการแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ไปสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : เม็ดทรายพริ้นติ้ง, 2539.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและพลังงาน. การพัฒนารอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2530.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและพลังงาน. แนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2530.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ฉบับย่อ. ม.ป.ท., 2531.

สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ากรมป่าไม้. ข้อมูลพื้นฐานแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ท., 2540.

สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ากรมป่าไม้. แผนแม่บทการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ท., 2540.

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และโมดัส คอนซัลแตนท์ จำกัด, บริษัท. ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ ฉบับแก้ไขครั้งที่ 2 โครงการจัดทำแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และพื้นที่สีเขียวของภาคมหานคร. ม.ป.ท., 2538.

สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย. ผังโครงสร้างจังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ท., 2530.

สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย. เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการผังเมือง ครั้งที่ 9/2534. ม.ป.ท., 2534.

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. การศึกษาสำรวจออกแบบผังบริเวณที่อุทยานแห่งชาติเขานัน จังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

หน่วยศึกษานันทศาสตร์ กรมการฝึกหัดครู.(ผู้รวบรวม), ตำรา-เอกสารวิชาการ. ฉบับที่ 30. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2533. ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว, โดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู,(ผู้รวบรวม), ตำรา-เอกสารวิชาการ. ฉบับที่ 30. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2533. ทรัพยากรการท่องเที่ยวและผลกระทบของการท่องเที่ยว, โดย วิวัฒน์ ชัย บุญยภักดี.

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู,(ผู้รวบรวม), ตำรา-เอกสารวิชาการ. ฉบับที่ 30. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2533. สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวโดยทั่วไป, โดย อุษาลักษณ์ โรจนเวทย์.

อริชา ชื่นใจ. "ปั่นจักรยานเที่ยวเมืองคอน." เดลินิวส์ , 6 กันยายน 2541, หน้า 22.

อริชา ชื่นใจ. "ริบสร้างมาตรการรองรับแหล่งท่องเที่ยว." เดลินิวส์ , 14 ธันวาคม 2540, หน้า 28.

อริชา ชื่นใจ. "9 รางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 41." เดลินิวส์ , 2 สิงหาคม 2541, หน้า 27.

อนุรักษ์ ธีระเลิศเวไนย์. สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2541.

Bornemeier, Jeffrey. Et. al., Ecotourism For Forest Conservation and Community Development. n.p., 1997. CARRYING CAPACITY AND ENVIRONMENTAL ASPECTS OF ECOTOURISM, by Dearden, Philip.

Bornemeier, Jeffrey. Et. al., Ecotourism For Forest Conservation and Community Development. n.p., 1997. ISSUES AND CHALLENGES OF ECOTOURISM IN THE NATIONALS PARKS OF THAILAND, by Pipithvanichtham, Piyathip.

Bornemeier, Jeffrey. Et. al., Ecotourism For Forest Conservation and Community Development. n.p., 1997. OPEN QUESTIONS CONCERNING THE CONCEPT, POLICIES AND PRACTICES OF ECOTOURISM, by Pleumarom, Anita.

Bornemeier, Jeffrey. Et. al., Ecotourism For Forest Conservation and Community Development. n.p., 1997. WHAT IS COMMUNITY-BASED ECOTOURISM ?, by Lash, Gail.

Bornemeier, Jeffrey. Et. al., Ecotourism For Forest Conservation and Community Development. n.p., 1997. WHAT MAKES FOR A VIABLE ECOTOURISM SITE ?, by Emphandhu, dachanee and Chettamart, Surachet.

Cater, Erlet. "Ecotourism in the Third World : problems for sustainable tourism development." Tourism Management. Vol. 14 no. 2 (April 1993) : 85-136.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

King, Brain and Weaver, Sean. "The Impact of the Environment on the Fiji Tourism

Industry : A Study of Industry Attitudes." Journal of SUSTAINABLE TOURISM.

Vol. 1 no. 2 (1993) : 97-111.

McKercher, Bob. "The unrecognized threat to tourism." Tourism Management. (April

1993) : 131-136.

Orams, Mark B. "Towards a more desirable form of ecotourism." Tourism Management.

Vol.16 no.1 (February 1995) : 3-8.

Pleumarom, Anita. "The Political Economy of Tourism." Ecologist. Vol. 24 no. 4. (July-

August 1994) : 142-148.

Shortt, Gerald. "Attitudes of tourism planners : implications for human resource

development." Tourism Management. Vol. 15 no. 6 (December 1994) : 444-450.

Simmons, David G. "Community participation in tourism planning." Tourism

Management. Vol. 15 no. 2 (April 1994) : 98-108.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรม 1

(3 วัน 2 คืน)

สัญจรสู่อ้อมกอดเขาหลวง ศึกษาวีถีสุมชน
เดินเที่ยวชายขอบเขาหลวง สวนสมรม ชมน้ำตก พักอาศัยกับชาวบ้าน
สนุกสนานกับการเก็บผลไม้จากสวนสมรม

วันแรก

เช้า เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง มีเขาหลวงแลเห็นเป็นสง่า ถึงหมู่บ้าน ฟังเรื่องเล่าขานตำนาน
หมู่บ้าน

บ้าน และข้อตกลงของชุมชน ตระเวน ดูของดีคีรีวง

เที่ยง รับประทานอาหารกับเจ้าของบ้าน พร้อมเก็บสัมภาระเข้าที่พัก

เย็น เจ้าของบ้านพาเที่ยวรอบหมู่บ้าน ชมน้ำตก ดูธารน้ำเปลี่ยนสาย ร่องรอยระทมจากมหา
อุทกภัยปี 2531 รับประทานอาหารเย็น

วันที่สอง

เช้า ศึกษาวีถีสีวิตคนสวน ร่วมเก็บผลไม้มาทานชนิด กินได้เต็มที่ตามความสามารถ

เที่ยง ร่วมรับประทานอาหารกลางวัน.....กลางสวน

เย็น ชิมชั้นบรรยากาศของสวนสมรม ร่วมกิจกรรมกับครอบครัวและพักผ่อนตามอัธยาศัย รับประทานอาหารเย็นในส่วนที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติอันงดงาม

วันที่สาม

เช้า รับประทานอาหารเช้ากลางสวน จากนั้น.....ร่วมสร้างงานศิลปะกับการมดัย้อมสี่ธรรมชาติ
ทำของฝากเพื่อนำไปมอบแก่คนที่บ้าน

เที่ยง รับประทานอาหารกลางวัน

เย็น ร่วมกันปลูกต้นไม้เพื่อเติมสีเขียวใส่เขาหลวง แล้วรับประทานอาหารร่วมกัน ที่ริมธารน้ำ
อำลาชาวบ้าน ฝากตัวเป็นลูกหลาน เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

สมทบค่าใช้จ่าย 1,100 บาท/คน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โปรแกรมที่ 2

(2 วัน 1 คืน)

สัญจรสู่อ้อมกอดเขาหลวง

เดินเที่ยวชายขอบเขาหลวง สวนสมรม ชมน้ำตก พักอาศัยกับชาวบ้าน
สนุกสนานกับการเก็บผลไม้จากสวนสมรม

วันแรก

- เช้า** เดินทางเข้าหมู่บ้าน มีเขาหลวงแลเห็นเป็นสง่า ถึงหมู่บ้าน ฟังเรื่องราวเล่าขานตำนานของหมู่บ้าน กติกาการเดินทางป่าเขาหลวง และข้อตกลงชุมชน ตระเวนดูของดีที่วัง
- เที่ยง** เก็บสัมภาระเช้าที่พัก รับประทานอาหารกลางวันกับเจ้าของบ้าน
- เย็น** เจ้าของบ้านพาเที่ยวรอบหมู่บ้าน ชมน้ำตก ธารน้ำเปลี่ยนสาย ร่องรอยระทมจากมหาอุทกภัย ปี 2531 รับประทานอาหารเย็น

วันที่สอง

- เช้า** ศึกษาวิถีชีวิตคนสวน ร่วมเก็บผลไม้มาชունิด ในสวนเดียวกัน กินได้เต็มที่ตามความสามารถ
- เที่ยง** ร่วมรับประทานอาหารกลางวัน.....กลางสวน
- เย็น** เก็บสัมภาระเตรียมตัวเดินทางกลับ รับประทานอาหารเย็นร่วมกันริมธารน้ำ อ้าลาชาวบ้าน ฝากตัวเป็นลูกหลาน หากมีโอกาสจะกลับมาเยือน เดินทางกลับ

สมทบค่าใช้จ่าย 850 บาท/คน

โปรแกรมที่ 3

(ระยะเวลา 1 วัน)

สัญจรสู่อ้อมกอดเขาหลวง ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนและธรรมชาติเขาหลวง

- 10.00 น.   เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง
- 10.50 น.   ต้อนรับด้วยน้ำมะพร้าวเย็นๆ หรือ น้ำส้มแขกดำรับชาวคีรีวง ฟังเรื่องราวเล่าขาน
ตำนานของชุมชน พาเที่ยวชมร่องรอยอุทกภัยปี 2531 และชมสวนผลไม้ในรูป
แบบสวนธรรมชาติ (สวนสมรม) แวะชมจุดรับซื้อผลิตผลของชุมชน
- 12.30 น.   รับประทานอาหารผลไม้ อาหารกลางวัน.....กลางสวน เล่นน้ำตก
- 16.00 น.   เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

สมทบค่าใช้จ่าย 350 บาท/คน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โปรแกรมที่ 4

(3 วัน 2 คืน)

สัญจรสู่อ้อมกอดเขาหลวง เดินป่าศึกษาธรรมชาติบนเขาหลวง
ณ หมู่บ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันแรก

- เช้า** เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง มีเขาหลวงแลเห็นเป็นสง่า ถึง หมู่บ้าน ฟังเรื่องราวเล่าขานตำนานของหมู่บ้าน และกติกากาการเดินป่าเขาหลวง ออกเดินทางมุ่งสู่เขาหลวง ด้วยแรงกายอันแข็งแกร่ง และแรงใจอันมุ่งมั่น
- เที่ยง** หยุดพัก...รับประทานอาหารกลางวัน
- เย็น** ออกเดินทางต่อ ชมพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ ถึงหน้าที่พักในสวนสมรม...ตรงรอยต่อของเขาลอง อาน้ำที่ลำธาร แล้วรับประทานอาหารเย็น จากนั้น แลกเปลี่ยนทัศนคติ และแสดงความคิดเห็น ท่ามกลางเสียงธรรมชาติจากพงไพร ถึงการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

วันที่สอง

- เช้า** ตื่นเข้ามาสู่อากาศบริสุทธิ์ด้วยหัวใจอันเบิกบาน รับประทานอาหารเช้าเพื่อเอาแรงมุ่งสู่เขาสูง จากนั้นออกเดินทางต่อ ปีนป่ายเขาสูงชัน เหลือบแลพันธุ์ไม้ระหว่างทาง
- เที่ยง** พักเหนื่อย....รับประทานอาหารเที่ยง
- เย็น** เดินทางต่อ....อีกนิดเดียว.....ใกล้ถึงจุดที่หมายของเรา นั่นคือ ยอดเขาหลวง ยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ สูงจากระดับน้ำทะเล 1,835 เมตร ล้อมวงรอบกองไฟ รับประทานอาหารเย็น แล้วคุยกันถึงเรื่องราวความประทับใจ ที่ได้จากประสบการณ์การเดินป่าในครั้งนี้

วันที่สาม

- เช้า** ตื่นเข้าชมพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้า ขึ้นชมธรรมชาติ รับประทานอาหารเช้า พร้อมเก็บสัมภาระเดินทางกลับ
- เที่ยง** พัก...รับประทานอาหารกลางวัน
- เย็น** ถึงหมู่บ้าน แยกย้ายกันอาบน้ำสระล้างร่างกาย พักผ่อนตามอัธยาศัย ร่วมรับประทานอาหารเย็นกับชาวบ้าน และผู้นำชุมชน ริมธารน้ำ อ่าลาชาวบ้าน ผากตัวเป็นลูกหลาน เดินทางกลับ

สมทบค่าใช้จ่าย 1,300 บาท/คน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โปรแกรมที่ 5

(4 วัน 3 คืน)

สัญจรสู่อ้อมกอดเขาหลวง ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และธรรมชาติเขาหลวง
ณ หมู่บ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันแรก

- เช้า** เดินทางเข้าหมู่บ้านคีรีวง มีเขาหลวงสูงเด่นเป็นสง่า ฟังเรื่องราวเล่าขานตำนานของหมู่บ้าน และกตติกาการเดินป่าเขาหลวง จากนั้นตระเวนดูของดีคีรีวง
- เที่ยง** เก็บสัมภาระเข้าที่พัก (แยกพักกับชาวบ้าน บ้านละ 2 คน) และ ร่วมรับประทานอาหารกับเจ้าของบ้าน จากนั้นเที่ยวชมรอบหมู่บ้าน ใ้มน้ำตก ดูลำธารเปลี่ยนสาย ร่องรอยระทมจากมหาอุทกภัยปี 2531
- เย็น** รับประทานอาหารเย็นที่บ้าน

วันที่สอง

- เช้า** รับประทานอาหารเช้า เตรียมสัมภาระก่อนออกเดินทางสู่อ้อมกอดเขาหลวง
- เที่ยง** พัก...รับประทานอาหารกลางวันระหว่างทาง
- เย็น** ออกเดินทางต่อ ด้วยใจมุ่งมั่น ชมพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ ถึงที่พักชนากลางสวน ตรงรอยต่อของ เขาหลวง ร่วมรับประทานอาหารเย็น แล้วพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติ และแสดงความคิดเห็น ท่ามกลางธรรมชาติจากพงไพร

วันที่สาม

- เช้า** ตื่นมาสูดอากาศบริสุทธิ์ด้วยหัวใจที่เบิกบาน ออกเดินทางต่อ มุ่งสู่อ้อมกอดเขาหลวง ยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ สูงจากระดับน้ำทะเล 1,835 เมตร
- เที่ยง** พัก...รับประทานอาหารกลางวัน กลางป่า แล้วออกเดินทางต่อ (อีกนิดเดียว..ใกล้ถึงจุดหมายแล้ว)
- เย็น** ถึงยอดเขาหลวง ตีมูลค่าความงดงาม ท่ามกลางความภูมิใจที่สามารถฝ่าฟันอุปสรรคจนมาถึงจุดหมายได้ตามความตั้งใจ รับประทานอาหารเย็นร่วมกันบนยอดเขา แล้วแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึก ความประทับใจ ที่ได้จากประสบการณ์ในการเดินป่าในครั้งนี้

วันที่สี่

- เช้า** ตื่นเช้าชมพระอาทิตย์ขึ้นชมธรรมชาติ รับประทานอาหารเช้า พร้อมเก็บสัมภาระ เพื่อเตรียมตัวเดินทางกลับ
- เที่ยง** พัก...รับประทานอาหารกลางวันระหว่างทาง
- บ่าย** ถึงหมู่บ้าน แยกย้ายกันอาบน้ำสระล้างร่างกาย พักผ่อนตามอัธยาศัย แล้วร่วมสนุกรสนานกับปาร์ตี้ ริมธารน้ำ อ้าลาชาวบ้าน ฝากตัวเป็นลูกหลาน เดินทางกลับบ้าน

สมทบค่าใช้จ่าย 1,700 บาท/คน

สนใจ

ทุกโปรแกรมติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่ "ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิริวง" ที่ทำการ อบต.กำโลน หมู่ 5 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จ.นครศรีธรรมราช

โทร. (075)309010 หรือ โฟนลิงค์ 152 เรียก 535876

หรือที่ อุทยานแห่งชาติเขาลง โทร.(01)7200511

(เฉพาะที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาลง ติดต่อในวันและเวลาราชการ)

ประวัติผู้เขียน

นางสาวอุทัย ทักษิณธรรม เกิดเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2517 ที่จังหวัดสุพรรณบุรี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต (คณิตศาสตร์ประยุกต์) จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปีการศึกษา 2537 เมื่อ พ.ศ. 2538 เข้าศึกษาต่อในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ขณะศึกษาได้รับทุนการศึกษาจากสมาคมราชกรีฑาสโมสร และทุนอุดหนุนการทำวิทยานิพนธ์ จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้